

6 - 7 O C A K 2 0 2 3

HAYMANA

GEÇMİŞİN İZİNDE | ÇALIŞTAYI
GELECEĞİN PEŞİNDE

YAYINA HAZIRLAYANLAR

Enver YURTDAS

Prof. Dr. Mehmet BAŞ

Haymana Belediyesi Kültür Yayını No: 2

**GEÇMİŞİN İZİNDE GELECEĞİN PEŞİNDE
HAYMANA ÇALIŞTAYI | 6 - 7 OCAK 2023**

ISBN: 978-625-99648-0-5

Ankara Caddesi No: 23 06860 Haymana. ANKARA

Tel: +90 (312) 658 10 07

Fax: +90 (312) 658 18 48

www.haymana.bel.tr

Bu çalışma Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi ile Haymana Belediyesinin birlikteliğinde 6 - 7 Ocak 2023 tarihlerinde yapılan "Geçmişin İzinde Geleceğin Peşinde Haymana Çalıştayı" programındaki sunum ve konuşmalardan derlenmiştir.

SUNUŞ VE ÇALIŞTAY SÜRECİ

İlçemizin tarih, termal, tarım ve turizm potansiyellerini değerlendirme noktasında Haymana Belediyesi olarak Üniversitelerle işbirliğini önemsiyoruz. Bu amaçla desteklerini almak ve işbirliği yapmak üzere Ankara'daki birçok üniversiteyi ziyaret edip rektörleri başta olmak üzere, dekanlar ve akademisyenlerle görüşüyor, onları Haymana'ya davet ederek İlçemizin değerlerini kendilerine tanıtıp birlikte çalışılacak alanları konuşuyoruz.

Haymana, Sakarya Meydan Muharebesinin geçtiği topraklardır. İlçemizin, bu anlamda hakettiği değeri alabilmesi için yıl içerisinde birçok etkinlik düzenliyoruz. Bu etkinliklerden bir tanesi de, her yıl düzenli olarak Ankara Üniversitesi ile ulusal ve uluslararası düzeyde yaptığımız “*Sakarya Meydan Muharebesi ve Haymana*” sempozyumudur.

Bu sempozyumlarda sadece Sakarya Savaşını değil, aynı zamanda İlçemizin tarihini de, davet ettiğimiz alanında yetkin akademisyenlerden dinleme fırsatı buluyoruz. Geçen yıl 10. sunu düzenlediğimiz Sempozyumda sunulan bildirimlerin her yıl kitaplaştırılmasıyla birlikte Haymana geçmişi adına da önemli bir külliyat oluşmuş oldu.

İlçemiz, Hayme Ana, Cimcime Sultan, Hüsameddin Ankaravi gibi önemli manevi şahsiyetlerin de bir dönem üzerinde yaşadığı topraklardır. Başlarında Ertuğrul Gazinin ve onun annesi Hayme Sultan'ın bulunduğu Osmanlı Kayı aşiretinin Anadolu'da ilk yerleştiği yerler, bir zamanlar Haymana sınırlarında, günümüzde Kulu ilçesi sınırlarındaki Karacadağ eteklerinde yer alan Altılar köyüdür. İlçe merkezinde, kaplıca suyunun bulunduğu yerin yakınında türbesi bulunan Cimcime Sultan ise, kaplıca suyu ile şifa bulduğuna inanılan manevi bir şahsiyettir. Hacı Bayram-ı Veli'nin haleflerinden Hüsameddin Ankaravi'nin Türbesi ise, İlçemiz Altıpınar-Kutluhan mahalleleri arasındadır. Etrafında yerleşimin olmadığı boş bir arazi üzerine kurulu, uzun yıllar kaderine terk edilmiş Cami ve Türbe, Haymana Belediyesi'nin girişimleriyle, yakın zamanda Vakıflar Ankara Bölge Müdürlüğü tarafından restore edildi. Restorasyonun ardından 2021 yılının Kurban Bayramı'nda vatandaşlarımızın yoğun katılımıyla tekrar ibadete açıldı.

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi ile yapılacak işbirliğinin konusunu da Hüsameddin Ankaravi olarak belirleyip Belediye Başkanımız Özdemir Turgut ile birlikte Rektörümüz Prof. Dr. Yusuf Tekin'i ziyaret ettik. Kendilerine, Haymana'nın değerlerinden bahsedip konuyu arz edince Rektörümüz, sadece bu konu özelinde değil, Haymana'nın sahip olduğu tüm potansiyellerin birlikte ele alınması gerektiğini söyleyerek yakın zamanda bir heyetle Haymana'yı ziyaret edeceğini ve orada bu konuda ne yapılacağı, nasıl bir yol izleneceği ile ilgili birlikte karar verilmesinin uygun olacağını ifade etti.

Rektörümüz, Rektör Yardımcısı, dekanlar ve öğretim üyelerinin olduğu bir heyetle 26 Temmuz 2022 tarihinde Haymana'yı ziyaret ettiler. Gelen heyete

Belediyemizde bir sunum yaptık, İlçemizin tarihi ve turistik mekânlarını gezdirdik, daha sonra birlikte Haymana Kaymakamı'nın da olduğu bir toplantı gerçekleştirdik. Bu toplantıda heyetteki öğretim üyeleri, Haymana için neler yapılabileceği ile ilgili hazırladıkları sunumları paylaştılar. Toplantı sonunda öncelikle İlçemizin tüm değerlerinin ve sorunlarının kapsamlı bir şekilde konuşulacağı, üniversite-yerel yönetim birlikteliğinde "Haymana Kalkınma Modeli" için bir proje geliştirilmesi ve bu amaç için de öncelikle bir çalıştay düzenlenmesi kararı alındı.

Çalıştay ön hazırlığı için Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Orhan Kurtoğlu başkanlığında ilgili fakülteler ve yüksekokullardan temsilci hocalarla bir araya gelip süreci ve konu başlıklarını belirledik. Haymana Belediyesi olarak da kendi aramızda yaptığımız toplantıda Çalıştay'da belirlenen başlıklarda sunum ve müzakere yapmak üzere, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'nin hocaları dışında davet edilecek yetkin isimlerin tespitini yapıp Üniversiteye bildirdik. Çalıştay'ın organizasyon ve tanıtım çalışmalarını sürdürdük.

Böylelikle "Geçmişin İzinde Geleceğin Peşinde Haymana Çalıştayı"na gelinmiş oldu.

Haymana Midas Otel'de 6-7 Ocak 2023 tarihlerinde yapılan Çalıştay'da konu başlıkları oldukça kapsayıcı, müzakereci akademisyenler ve diğer davetliler de hazırlıklı gelmişlerdi. Her biri çok değerli katkılar sundular. Çalıştay'ın ardından, yapılan sunumların dökümünü alıp, Çalıştay esnasında belki zaman yetersizliği nedeniyle söyleyemedikleri konular olabilir diye gerekli eklemeleri ve düzeltmeleri yapmalarına imkân sağlamak adına konuşmacılara ilettik. Geri dönüşlerden sonra bu kapsamlı eser ortaya çıkmış oldu. Bu eserin diğerlerinden farkı, Haymana için bir durum tespiti yapması, kapsayıcı olması ve aynı zamanda sorunlara çözüm önerileri getirerek bir yol haritası çizmiş olmasıdır.

Söz konusu Çalıştay'ın gerçekleşmesinde fikir önderliği de yapan Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü, şimdiki Milli Eğitim Bakanımız Prof. Dr. Yusuf Tekin'e, bilimsel çalışmaların önemine inanarak Çalıştay öncesi ve sonrası bizlere maddi manevi her türlü desteği sunan, ön açan Haymana Belediye Başkanımız Özdemir Turgut'a, Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Orhan Kurtoğlu'na, akademisyenlere ve katkı sunan tüm katılımcılara teşekkürü bir borç biliriz.

Ayrıca bu eserin dökümünü yapan, inceleyip baskı aşamasına kadar emek sarfeden Haymana Belediyesi Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü ile Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğündeki yönetici ve personellere teşekkür ederiz.

Haymana Belediyesi olarak, Üniversitelerle olan işbirliğini sürdürmeye, İlçemizin tarihi ve kültürel değerlerini turizme kazandırmaya ve en önemlisi Haymana'nın potansiyelini arttırmak için Çalıştay'da sunulan önerileri de dikkate alarak çalışmaya devam edeceğiz. ◇

Enver YURTDAŞ

Haymana Belediye Başkan Yardımcısı

KATILIMCILAR:

Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektör Yrd.
Enver YURTDAS / Haymana Belediye Başkan Yardımcısı
Bekir ÖDEMİŞ / Ankara Büyükşehir Bld. Kültür ve Tabiat Varlıkları Dairesi Başkanı
Prof. Dr. Alparslan KÜÇÜK / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşegül KÖROĞLU / Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Bilgehan GÜLCAN / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Hakan ATEŞ / Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE / Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Mecit VURAL / Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Mehmet BAŞ / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Metehan TOLON / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Nejdet KANDEMİR / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Orhan ÇEKER / Emekli Öğretim Üyesi
Prof. Dr. Yüksel BAYRAKTAR / İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Derya YILMAZ / Ankara Üniversitesi
Doç. Dr. M. Esad ERKAYA / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Muvaffak EFLATUN / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Ö. Hakan ÇETİN / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Sevil BÜLBÜL / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Doç. Dr. Ümmügülsüm POLAT / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Hakan ARSLANTÜRK / Hacettepe Üniversitesi
Dr. Necati YALÇIN / Akademisyen, Gazeteci, Yazar
Dr. Öğr. Üyesi Gözde TEKİN / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÖRÜR / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Öğr. Üyesi Tuna YILDIZ / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Öğr. Gör. Asuman KERKEZ / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Öğr. Gör. Bayram GÖKTAŞ / Ankara Üni. Haymana Meslek Yüksekokulu Müdürü
Öğr. Gör. Seraceddin GÜRBÜZ / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Öğr. Gör. Umur ACICI / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Arş. Gör. Erdem ŞİMŞEK / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Esat SAYGIN / Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Abdulkerim ERDOĞAN / Araştırmacı, Yazar
Onur İbrahim ÖKMEN / Haymana İlçe Tarım ve Orman Müdürü
Kadim KOÇ / Em. Albay, Polatlı Tarihi Alanları Tanıtma Merk. (POTA) Koordinatörü
Ömer AYGÜL / Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parklar Müdürü
Mehtap AKDOĞAN / Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parklar Mdr. Yard.
Ali Cenk YORULMAZ / Anadolu Sağlık Turizm İşletmecileri Der. Başkan Yardımcısı
Op. Dr. Emine Sernur YORULMAZ / Doktorun Otel
Op. Dr. Fatih Mehmet YORULMAZ / Doktorun Otel
Saffet ATAĞ / Yeni Osmanlılar Derneği Başkanı
Safire AKSARI / Emekli Öğretmen
Şirin BİNER / Yeşilyurt Kadın Kooperatifi Başkanı
Selim ERDOĞAN / İşadamı
Murat GENCER / Girişimci

◆ AÇILIŞ KONUŞMALARI

- 15 **Özdemir TURGUT**
(Haymana Belediye Başkanı)
- 17 **Mürsel YILDIZKAYA**
(Polatlı Belediye Başkanı)
- 19 **Bekir ÖDEMİŞ**
(Ankara Büyükşehir Bld. Kültür ve Tabiat Varlıkları Daire Başkanı)
- 21 **Ali AYVAZOĞLU**
(Ankara İl Kültür Turizm Müdürü)
- 23 **Prof. Dr. Yusuf TEKİN**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü)
- 25 **Murat BULACAK**
(Polatlı Kaymakamı- Haymana Kaymakam Vekili)
-

01 BİRİNCİ OTURUM

Konu: Din ve Tasavvufi Hayat

- 29 **Doç. Dr. Mahmud Esad ERKAYA**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Haymana'da Dini ve Tasavvufi Hayat
- 39 **Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE**
(Cumhuriyet Üniversitesi)
Haymana Erenleri. Haymana'nın Gönül Erleri
- 53 **Prof. Dr. Orhan ÇEKER**
(İlahiyatçı)
Anılar ve Düşünceler
- 57 **Şinasi ÖZTÜRK**
(Haymana Müftüsü)
Haymana Din Hizmetleri ve Sorunlar
-

02 İKİNCİ OTURUM

Konu: Tarih ve Sanat

- 61 **Doç. Dr. Ümmügülüm POLAT**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Sakarya Meydan Muharebesi ve Ulusal-Uluslararası Basındaki Yansımaları

- 63 **Ömer AYGÜL**
(Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı Müdürü)
Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı ve Yapılan Çalışmalar
- 65 **Mehtap AKDOĞAN**
(Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı Müdür Yardımcısı)
Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı ve İlçe Turizmde Değerlendirilmesi
- 67 **Kadim KOÇ**
(Polatlı Belediyesi Tarihi Alanlar Tanıtım Merkezi (POTA) Koordinatörü)
Haymana ve Polatlı: Köklü Tarihi Miras ve Gelecek
- 69 **Dr. Hakan ARSLANTÜRK**
(Hacettepe Üniversitesi)
Sakarya Meydan Muharebesi'nde Haymana'nın Önemi ve Öneriler
- 73 **Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÖRÜR**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Haymana'nın Kültürel Mirası ve Geçmişten Günümüze Yapılan Çalışmalar
- 77 **Doç. Dr. Derya YILMAZ**
(Ankara Üniversitesi)
Haymana'nın Arkeolojik Geçmişi
- 83 **Abdülkerim ERDOĞAN**
(Araştırmacı-Yazar)
Adım Adım Haymana...
- 85 **Doç. Dr. Ökkeş Hakan ÇETİN**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Sanat Tarihi Kapsamında Haymana'da Yapılabilecek Çalışmalar

03 ÜÇÜNCÜ OTURUM

Konu: Tarım ve Hayvancılık

- 89 **Prof. Dr. Nejdet KANDEMİR**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Haymana'da Tarım ve Tarımsal Faaliyetler
- 95 **Onur İbrahim ÖKMEN**
(Haymana İlçe Tarım ve Orman Müdürü)
Haymana'nın Tarım Potansiyeli
- 97 **Şirin BİNER**
(Yeşilyurtlu Kadınlar Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Başkanı)
Haymana'da Bir Kadın Girişimi
- 99 **Selim ERDOĞAN**
(Girişimci, İşadamı)
Haymana'da Jeotermal Destekli Topraksız Sera Deneyimi

04 DÖRDÜNCÜ OTURUM

Konu: Dil, Kültür ve Edebiyat

- 105 **Dr. Öğr. Üyesi Güzde TEKİN**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Somut Olmayan Kültürel Miras Çalışmaları ve Haymana'da Yapılabilecekler
- 111 **Dr. Öğr. Üyesi Tuna YILDIZ**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Somut ve Somut Olmayan Kültürel Mirasın Önemi ve Korunması
- 113 **Safire AKSARI**
(Emekli Öğretmen)
Anılarımda Haymana
- 117 **Saffet ATAK**
(Yeni Osmanlılar Derneği Başkanı)
Bir Konak ve Bir Ankaralı Ailenin Hikâyesi
- 121 **Doç. Dr. Muvaffak EFLATUN**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Kültürel Ortam Bağlamında Haymana
- 123 **Enver YURTDAŞ**
(Haymana Belediye Başkan Yardımcısı)
Halkın Yaşamı, Gelenek ve Görenekler
- 135 **Abdülkerim ERDOĞAN**
(Araştırmacı- Yazar)
Tarihte Haymanateyn Kazası
-

05 BEŞİNCİ OTURUM

Konu: Turizm ve Gastronomi

- 139 **Prof. Dr. Mehmet Alparslan KÜÇÜK**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Hayme Ana'dan Haymana'ya Uzanan Bir Tarih-Kültür-İnanç Turizmi Açısından Haymana
- 149 **Doç. Dr. Sevil BÜLBÜL**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Turizmci Gözüyle Haymana'nın Tarihi ve Turistik Değerleri
- 153 **Bekir ÖDEMİŞ**
(Ankara Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Tabiat Varlıkları Daire Başkanı)
Haymana'nın Potansiyeli ve Değerlendirilmesi

- 155 **Öğr. Gör. Bayram GÖKTAŞ**
(Ankara Üniversitesi Haymana Meslek Yüksekokulu Müdürü)
Haymana'da Sağlık Turizmine Yönelik Öneriler
- 157 **Öğr. Gör. Asuman KERKEZ**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Haymana'da Gastronomi ve Turizm
- 159 **Öğr. Gör. Seraceddin GÜRBÜZ**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Uzman Gözüyle: Haymana'da Gastronomi Adına Neler Yapılabilir?
- 161 **Öğr. Gör. Umut ACICI**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Sağlık ve Mutfak Turizmi
- 163 **Arş. Gör. Erdem ŞİMŞEK**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Sağlık Turizmi ve Haymana
- 169 **Op. Dr. Emine Sernur YORULMAZ**
(Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanı)
Kaplıca Otelleri ve Sağlık Hizmeti
- 171 **Op. Dr. Fatih Mehmet YORULMAZ**
(Kalp ve Damar Cerrahisi)
Şifalı Su Kaynakları ve Haymana Kaplıcalarının Faydaları
- 175 **Ali Cenk YORULMAZ**
Termal Sağlık ve Otelcilik

06 ALTINCI OTURUM

Konu: Markalaşma

- 179 **Öğr. Gör. Esat SAYGIN :**
Haymana'nın Marka Değerini Oluşturmak
- 189 **Prof. Dr. Mehmet BAŞ**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Haymana. Markalaşma ve Marka Yönetimi
- 191 **Prof. Dr. Metehan TOLON**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Haymana'nın Marka Stratejisi
- 193 **Prof. Dr. Mecit VURAL**
(Biyolog, Bitki Bilimci)
Endemik Bitki Türleri: Haymana Zarif Akyıldızı Çiçeği
- 195 **Necati YALÇIN**
(Eğitimci, Araştırmacı, Yazar)
Markalaşmada Olumlu Algı Yaratmanın Önemi

- 197 **Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Haymana'da Sosyolojik Saha Araştırma Planlaması
- 199 **Prof. Dr. Bilgehan GÜLCAN**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Haymana'nın Turizm Yol Haritası
- 201 **Prof. Dr. Hakan ATEŞ**
(Gazi Üniversitesi)
Haymana İçin Proje Önerileri
- 207 **Prof. Dr. Ayşegül KÖROĞLU**
(Ankara Üniversitesi)
Haymana Florası ve Yapılacak Çalışmalar
- 223 **Murat GENCER**
(Girişimci)
Proje Hazırlama Süreci ve Yapılabilecekler
-

◆ DEĞERLENDİRME

- 227 **Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU**
(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektör Yardımcısı)
- 229 **Enver YURTDAS**
(Haymana Belediye Başkan Yardımcısı)
-

◆ GÖRSELLER

- 233 **Geçmişin İzinde Geleceğin Peşinde Haymana Çalıştayı | 6 - 7 Ocak**
Görseller

AÇILIŞ KONUŞMALARI

Özdemir TURGUT

(Haymana Belediye Başkanı)

Mürsel YILDIZKAYA

(Polatlı Belediye Başkanı)

Bekir ÖDEMİŞ

(Ankara Büyükşehir Bld. Kültür ve Tabiat Varlıkları D. Başkanı)

Ali AYVAZOĞLU

(Ankara İl Kültür Turizm Müdürü)

Prof. Dr. Yusuf TEKİN

(Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü)

Murat Bulacak

(Polatlı Kaymakamı- Haymana Kaymakam Vekili)

Özdemir TURGUT
Haymana Belediye Başkanı

Sayın Kaymakamım,
Sayın Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü,
Kardeş şehirlerimiz Polatlı'nın Belediye Başkanı, Kulu'nun Belediye Başkanvekili,

İl Kültür Turizm Müdürü,
Ankara Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Tabiat Varlıkları Daire Başkanı,
Siyasi Parti Temsilcileri, Belediye Meclis Üyeleri
Akademisyenler, Daire Amirleri, Sivil Toplum Kuruluşu Temsilcileri,
Saygıdeğer Hemşehrilerim,
"Geçmişin İzinde Geleceğin Peşinde Haymana Çalıştayı"na hoş geldiniz.
Kıymetli Konuklar,

İlçemizin sahip olduğu potansiyel ve değerler ile geleceğe aktarılmasına yönelik yapılması gereken çalışmaları bugün burada akademisyenler, oda başkanları, sektör temsilcileri ve girişimcilerle tartışıp değerlendireceğiz.

Çalıştayımız, 2021 yılında Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yusuf Tekin'i ziyaretimizle filizlendi. 2022 yılının temmuz ayında Rektörümüz başkanlığında kalabalık bir heyet İlçemizi ziyaret etti. Bu ziyarette heyete tarihi ve kültürel mekânlarımızı gezdirdik.

O gün gerçekleştirdiğimiz toplantı, bugünkü Çalıştay'a varan sürecin dönüm noktası oldu. Çalıştay'ın, her iki kurumun birlikte yapacağı çalışmaların öncüsü olacağına inanıyor, çalıştay fikrini gündeme getirip bu aşamaya gelmesinde çok ciddi emek sarf eden Rektörümüz Yusuf Tekin'e ve Hacı Bayram Üniversitesi yetkililerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Haymana'nın 4T olarak adlandırdığımız tarih, termal, turizm ve tarım başlığındaki potansiyellerini ve değerlerini, İlçemizin tanınmasında, geleceğe aktarılmasında ve kalkınmasında kullanılması için çeşitli faaliyetler ve girişimlerde bulunuyoruz.

Kadim uygarlıklara ev sahipliği yapmış Haymanamızda bu uygarlıklardan kalan tarihi eserlerin restorasyonu ve turizme kazandırılması için çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Bu kapsamda, Selçuklu ve Osmanlı mirasını taşıyan Hüsameddin Ankaravi Camii ve Türbesi, Vakıflar Bölge Müdürlüğü ile yaptığımız çalışmaların ardından restore edildi. Osmanlı döneminden kalan Karahoca Camii için de benzer bir çalışma içerisindeyiz. Papazın Evi olarak bilinen tarihi Krikoryan Konağı'nı da yine restore ettirip İlçemize kazandıracacağız.

Şüphesiz Haymanamızı özel kılan, bu toprakların tapusunun ilelebet bizim olduğunu dünyaya ilan eden Sakarya Meydan Muharebesindeki tarihsel

rolüdür. Haymana'nın bu savaştaki önemi hatta savaşın Haymana topraklarında geçtiği bile yakın zamana kadar bilinmiyordu. 2015 yılında Haymana'nın bazı bölgelerinin Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Park alanına dâhil edilmesi bu anlamda milat oldu. O tarihten itibaren yapılan çalışmalarla şehit mezarlarına ulaşıldı, şehitlikler ve anıt mezarlar yapıldı. Bizler de her yıl düzenlediğimiz etkinliklerle Haymanamızın savaştaki rolü ve önemini geniş kitlelere duyurmaya çalışıyoruz. Talim Terbiye Kurulu ile yaptığımız görüşmeler sonucunda, ders kitaplarında Sakarya Zaferinin anlatıldığı bölümlerde Haymana adının geçmesini talep ettik. Önümüzdeki eğitim-öğretim yılında Haymana'nın savaştaki rolü ve önemi ders kitaplarında yer alıp öğrencilerimize anlatılacak. Bunun yanı sıra Son Kale Haymana ismini tescil ettirmek gibi çalışmaları gerçekleştirdik.

Haymana deyince akla gelen bir diğer değerimiz termal suyudur. Haymana termal suyunu "Dünyanın Tescilli En iyi Termal Suyu" olarak tescil ettirdik. Merkez kaplıca yerine inşasına başladığımız yeni kaplıca tesisimiz, İlçemizin yüz akı eserlerinden biri olacak.

Bu yıl sahip olduğumuz değerlere bir yenisi daha eklendi. Yeryüzünde sadece İlçemiz Sındıran mahallesinde yetişen endemik bir bitki olan Haymana Zarif Akyıldızı Çiçeği'nin keşfi hepimizi heyecanlandırdı. Bu Çalıştay'ın, Zarif Akyıldızı Çiçeği'nin marka değeri ile ilgili yapacağımız çalışmalara da katkı sağlamasını umuyorum.

Bu çalışmalarımızı gerçekleştirdiğimiz kültürel faaliyetlerle destekliyoruz. Hemşehrilerimizin kaynaşması ve unutulmaya yüz tutmuş değerlerimizin yaşatılması için Hıdırellez Şenliği düzenledik.

Haymana bir kültür mozaığı. Bu mozaığın gelecek kuşaklara aktarılması için de çalışıyoruz. Bu kapsamda İlçemizde bulunan tarihi cezaevinin kültürümüzün ve yaşantımızın sergilendiği bir müzeye dönüştürülmesi için çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Haymana, yüz ölçüm olarak Ankara'nın ikinci büyük ilçesidir, geçmişte de Kulu, Gölbaşı ve Polatlı'nın da dahil olduğu geniş bir coğrafyaya sahipti. Hala yoğun bir Haymanalı nüfusun yer aldığı bu ilçelerimizin ulaştığı seviye bizleri gururlandırmaktadır. Bugün burada Haymana'yı konuşurken bir anlamda Polatlı'yı, Kulu'yu ve Gölbaşı'nı da konuşmuş olacağız. Bu anlamda tarihsel ve kültürel olarak ortak geçmişimizin ve çok güçlü bağlarımızın olduğu Polatlı'nın Belediye Başkanına ve bu bağları 'Kardeş Kent' protokolü ile resmileştirdiğimiz Konya'nın Kulu ilçesi Belediye Başkanvekiline katılımları için teşekkür ediyoruz. Zaten kardeş olduğumuz Polatlı ve Gölbaşı ile de bu kardeşliği protokoller vesilesiyle resmiyete dökmeyi arzuluyoruz.

Bundan sonraki çalışmalarımızda da "Geçmişin İzinde Geleceğin Peşinde Çalıştayı"nın konuşmamda değindiğim birçok konuya dair farklı bakış açıları ve fikirler sunacağına, bizim için önemli bir yol haritası çizeceğine inanıyor, katılan ve katkı sunacak herkese teşekkürlerimi sunuyorum. ◇

Mürsel YILDIZKAYA

Polatlı Belediye Başkanı

Sayın Kaymakamım,
Sayın Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörüm,
Kıymetli Belediye Başkanım,
Değerli Müdürlerim,
Çok kıymetli akademisyenler,

Tüm katılımcıları şahsım ve hemşerilerim adına selamlıyorum. Bizleri Haymanalı hemşerilerimizle buluşturan Rektörüme ve Belediye Başkanına teşekkürlerimi sunuyorum. Akademisyenler bu toplantıda her yönü ile Haymanayı ele alacaklar.

Kıymetli akademisyenler tarım, tarih, turizm ve kültür alanında çok değerli sunumlar yapacaklar. Ben bu konulardan ziyade Haymana-Polatlı ilişkilerinden söz etmek istiyorum.

Haymana ve Polatlı aralarında çok güçlü bağları olan iki şehir. İç içe geçmiş adeta et ve tırnak gibidirler. Elbette Haymana çok daha eski bir tarihe sahip. Ama Polatlı'da Haymanalılar ile gelişmiş bir şehir.

Özdemir Başkanım konuşmasında iki ilçe arasında kardeş kent protokolü imzalanmasını teklif etti. Ben bu teklifi seve seve kabul ediyorum ve acilen imzalanması gerektiğini düşünüyorum.

Zaten Polatlı olarak, Haymana ile öz kardeşiz. Çünkü Polatlı'nın gelişmesinde Haymana'nın çok önemli bir rolü var. Şehrin sosyal ve ekonomik hayatında Haymanalı kardeşlerimiz çok etkin. Güçlü bağlarla birlikte Haymana ve Polatlı ile ilgili olarak Sakarya Meydan Muharebesi gibi büyük bir destan, 100 km bir hat boyunca iki ilçede cereyan etmiştir.

Mustafa Kemal Atatürk önderliğindeki Türk milleti bu coğrafyada 250 yıllık geri çekilmeyi durdurdu ve Mangal Dağı'nda Çal Dağı'nda Türbe Tepe'de, Dua Tepe'de Kartal Tepe'de yeniden ayağa kalktı. Tarihte pek çok kırılma noktası vardır, Sakarya Meydan Muharebesi de bu kırılmalardan birisidir. Sakarya Meydan Muharebesi kaybedilseydi ne olurdu? diye düşündüğümüzde önemi ve anlamını daha iyi anlıyoruz.

Haymana ve Polatlı Belediyeleri olarak tarihi mirasın farkındayız. Ecdadın bize yüklediği sorumluluğun farkındayız ve bütün gücümüzle bu tarihi değeri anlatmaya, milli ruh ve heyecanı diri tutmaya çalışıyoruz. Ortak çalışmalarla birlikte de tarihi kıymete hak ettiği değeri vermeye çalışacağız.

Sakarya Meydan Muharebesi Zaferi'nin 102. yılı etkinliklerini Haymana'da ve Polatlı'da birlikte icra edeceğiz.

Daha güzel, daha anlamlı şekilde anlatıp geleceğe aktarmaya çalışacağız.

Böylece tarihe karşı sorumluluğumuzu, şehitlere karşı vefa borcumuzu bir nebze ödemiş olacağız.

Bu vesile ile de büyük destanın Başkomutanı Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ü, silah arkadaşlarını, gazilerimizi ve şehitlerimizi rahmet, minnet ve şükranla anıyorum. Çalıştay'ın başarılı olmasını diliyor, tüm katılımcıları saygı ile selamlıyorum. ◇

Bekir ÖDEMİŞ

Ankara Büyükşehir Belediyesi /
Kültür ve Tabiat Varlıkları Daire Başkanı

Sayın Kaymakamım,
Sayın Rektörüm,
Sayın Belediye Başkanım,
Değerli İl Müdürüm,

Değerli Bürokratlar, Hocalarım ve kıymetli Haymanalılar
Hepinizi şahsım ve kurumum adına selamlıyorum. Değerli Başkanımız Mansur Yavaş'ın selamlarını ve Çalıştayımıza başarı dileklerini iletiyorum.

Cumhuriyetimizin 100. yılına girdiğimiz bu önemli süreçte kurtuluşumuzun son kalesi Haymana'da büyük bir etkinlik düzenlenmesini çok anlamlı buluyor, başta kıymetli Başkanımız Özdemir Turgut bey olmak üzere emeği geçen herkesi kutluyorum.

Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün 1930 yılında Haymana Gâvur Kale'de kazı yaptırdığını ve çalışmalarını bizzat takip ettiğini biliyoruz. Bu bize Haymana'nın Anadolu tarihindeki önemini ortaya koymaktadır. Hititlerden günümüze kadar Anadolu'da yaşamış tüm uygarlıkların izlerini Haymanada görmek mümkün.

Ürgüp Belediye Başkanlığı yaptığım dönemde Ürgüp'ü 3 T ile tanımlıyorduk: Turizm, Tarım, Ticaret. Haymana Belediye Başkanımız ise Haymana'yı 4 T olarak ifade etti. Hepimizin bildiği gibi 4üncü T, termal. Böylesine önemli potansiyele sahip Haymana, inanıyoruz ki bu değerli Çalıştay neticesinde Anadolu'nun önemli turizm kentlerinden biri haline gelecektir. Haymana Belediyemizin yaptığı bu değerli çalışmalara Ankara Büyükşehir Belediyesi olarak biz de tüm imkânlarımızla her türlü desteği vereceğimizi ifade etmek isterim. Haymana Belediyemizle işbirliği içinde Ankara Büyükşehir Belediyesi olarak "Şehitler Çeşmesi Restorasyonu ve Çevre Düzenlemesi Projemizi" tamamladık. Çalışma mahallesinde bulunan "Atatürk Evi"nin 2023 yılı içerisinde restorasyon çalışmalarını tamamlayacağız. Başta belirttiğim gibi Cumhuriyetimizin 100. yılına armağan olarak Ankaramızın kurucu merkezi olarak bilinen 2800 yıllık geçmişe sahip Ulus Tarihi Kent Merkezi restorasyon çalışmalarımızı hızla devam ettiriyoruz. Böylece amacımız geçmişten bize kalan tarihi ve kültürel mirası koruyup geleceğe aktarmak, aynı zamanda da halkımızın ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine katkı verecek bir turizm potansiyeline dönüştürmektir. Çalıştay'ı düzenleyen Haymana Belediye Başkanımız Sayın Özdemir Turgut başta olmak üzere Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Yusuf Tekin, katkı sunan hocalarımız ve katılımcılarımıza teşekkür ediyor, başarılı geçmesi dileğiyle hepinize saygılarımı sunuyorum. ◇

Ali AYVAZOĞLU

Ankara İl Kültür Turizm Müdürü

Sayın Kaymakamım,
Sayın Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü
Sayın Belediye Başkanlarım,
Değerli Hazirun,

Öncelikle herkesi saygı ve sevgi ile selamlıyor, Çalıştay'ın hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Sahip olduğumuz değerleri ortaya koyan, özellikle Haymana Çalıştay'ını düzenleyen Üniversitemize ve Belediyemize teşekkür ediyorum.

Az önce de ifade edildiği gibi Haymana'nın tarihi Anadolu ile eşdeğerdir. Hititlerden günümüze kadar birçok medeniyetin izlerini taşımaktadır. Dolaşımı ile bize düşen de bu değerlerden yola çıkarak, buradan aldığımız birikimle geleceğe yeni hedefler koyabilmektir. *"Geçmişin İzinde Geleceğin Peşinde"* sloganını bu yüzden çok doğru ve anlamlı buluyorum.

Bize düşen görev, değerlerimizi önce ülkemize daha sonra dünyaya anlatmak olacaktır. Haymana sahip olduğu kültürel birikim ve mirasla Ankara'da öne çıkan ilçelerdendir. Maalesef bu çok farkında olunan bir durum değil, ama bu Çalıştay ile birlikte Haymanamıza gelecek misafirlerimizi ve buradan elde edilecek katma değerın ön plana çıkacağı inancındayım.

Haymana'da yaklaşık 1750'ye yakın yatak kapasitesi mevcut. Termali ile birlikte ön plandadır. Ankara'da 5 ilçemizde termal turizm vardır, ancak en çok tesis Haymana'da bulunmaktadır. Dolayısıyla turizm alt yapısına ev sahipliği yapabilecek bir kapasiteye sahip.

Umarım Çalıştay, ortaya koyulacak hedeflerle beraber yeni bir takım güzel organizasyonlara vesile olur ve Haymana'yı geleceğe hep birlikte taşımız oluruz.

Saygılarımı sunuyorum. ◇

Prof. Dr. Yusuf TEKİN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü

Değerli Kaymakamımız,
Haymana ve Polatlı Belediye Başkanlarımız,
İl Kültür Müdürümüz,
Kıymetli Akademisyenler,
Kamu Kurumlarından aramızda bulunan değerli misafirler,
Herkesi saygı ile selamlıyorum.

Bugün güzel bir etkinlik düzenleyeceğiz. Neden böyle bir etkinlik düzenleme kararı aldık, bunu açıklamaya çalışacağım.

Türkiye’de maalesef akademi ve toplum arasında bir kopukluk vardır. Akademiye üretilen bilgi uygulayıcılar tarafından kullanılmadığı, uygulanmadığı noktasında bir serzeniş söz konusu. Uygulayıcılar açısından bakıldığında ise akademiye yönelik kullanılabilir ya da uygulanabilir bilgi üretilmiyor şikâyeti mevcut. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi olarak bu anlamda eksikleri gidermek için çaba sarf ediyoruz. Akademik anlamda ürettiklerimizi uygulayıcılara ve toplum hizmetine sunmak istiyoruz. Uygulayıcı bir üniversite olmayı hedefliyoruz. Aynı şekilde uygulayıcılardan da üniversiteden talep ettikleri konularla ilgili akademik destek üzerine çalışmalar yapmak istiyoruz.

Bu çalıştay bundan sonra yürüyecek sürecin ilk adımımızdır. Yaz aylarında Haymana Belediyesi ile yaptığımız görüşmelerde farklı bir süreci hayata geçirmek için ilk adımı atıyoruz. Şu an Türkiye’de mülki idare temsilcilerinin yapmak istedikleri şeyler ile ilgili ellerinde bir yol haritası olmadığı ve ilgili kişinin vizyonu ile sınırlandırılan, ardından o kişinin ayrılması ile sonlandırılan bir kalkınma modeli söz konusu. Üniversite olarak TÜBİTAK desteği ile Üniversite, Yerel Yönetim, Sivil Toplum Örgütlerinin içinde bulunduğu “Yerel Kalkınma Modeli” oluşturmak istiyoruz.

Daha önceki yıllarda yapılan değişik modellemelerden bir tanesini de, Üniversite olarak başlatmak istiyoruz. Yerel yöneticilerin de kendi performanslarını izleyebilecekleri, akademik, rasyonel, bilimsel temellerle beslenmiş bir çalışma takvimi ellerinde bulacaklardır. Tüm kurum ve kuruluşların dahil olacağı bu modeli hayata geçirme çabası içerisindeyiz. Bu Çalıştay çabamızın bir ürünüdür.

Uzun yıllardır bürokrasi de çalışmış bir kişi olarak bazı eksikliklerden söz etmek istiyorum. Örnek verecek olursak; bir ile vali atanıyor ve bir proje başlatıyor, daha sonra onun yerine başka bir vali geliyor, o da yeni bir proje başlatırken bir önceki proje yarım kalıyor.

Aynı şey belediyeler için de geçerli. Haymana Belediye Başkanımız böy-

lesine güzel bir proje başlatıyor, ancak başka bir belediye başkanı geldiğinde memnun kalmayacak yeni bir proje başlatacaktır. Bu durum olabilir, ancak harcanan kaynak bu ülkenin kaynağı, bunu israf etmeye hakkımız yoktur. Dolayısı ile uzun vadede tüm Türkiye'ye mál edilebilecek bir yerel kalkınma modeli sürecinin ilk adımını Haymana'da atmak istiyoruz. Bu anlamda bu Çalıştay'ın iyi bir başlangıç olmasını diliyorum. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, içinde yaşadığı şehre, topluma ve ülkeye yararlanılabilir fayda üretmek için var olduğunu sunmuş oluyor. İnşallah faydalı olur.

Sürecin buraya gelmesinde emeği olan Haymana Belediye Başkanımıza, Başkan Yardımcımıza, Rektör Yardımcısı Orhan Bey'e ve tüm hocalarımıza teşekkür ediyorum.

Tüm yönleri ile Haymana'ya katkı vermek için hazırız.

Emeği geçenlere teşekkür ediyorum.

Herkese saygılarımı sunuyorum. ◇

Murat BULACAK
Polatlı Kaymakamı /
Haymana Kaymakam Vekili

Saygıdeğer Rektör Hocam,
Kıymetli Haymana ve Polatlı Belediye Başkanlarım,
İl Kültür Turizm Müdürüm,
Daire Başkanım,
Saygıdeğer Konuklar,
Herkesi hürmetle selamlıyorum.

Bugün burada olmamıza sebep olan Haymana Belediye Başkanımıza ve Rektörümüze teşekkür ediyorum.

Geçmiş çok zengin, geleceği de parlak olan Haymana'ya bu Çalıştayın hayırlara vesile olmasını diliyorum.

Haymana için planlı, programlı bir yol haritası ile güzel veriler elde edileceğini düşünüyorum. Haymana; tarihi, doğası, termal suyu ve konumu ile gelişmeye ve daha da güzelliklerin ortaya çıkabileceği şartların müsait olduğu Haymana'nın çalıştay ile beraber bir adım daha ileri çıkacağı, Haymana'nın değerlerine katkı sunacağını düşünüyorum.

Rektörümüzün ifadelerine de doğrudan katılıyorum. Maalesef bir projeye başladığımızda proje bitmeden görev süremiz dolduğu için o proje sahipsiz kalıyor. Ancak Üniversiteler ile yapılacak çalışmalarda süreklilik sağlandığı takdirde, her gelenin bir taş koyduğu bir projenin devam etmesi hem gelişim, hem de kaynakların israf edilmemesi noktasında çok faydalı olacaktır.

Daha önce iki tane turizm ilçesinde görev almış birisi olarak şunu da söylemeliyim; yapılan ve yapılacak işleri vatandaşlara mâl etmek lazım. Özellikle turizm sektöründe çok faydalı, çok masraflı yatırımlar yapılmasına rağmen altyapı yoksa, eğitilmiş personel yoksa, maalesef başarılı olunamıyor. Vatandaş projelere dâhil etmek, istihdam yaratmak ve süreklilik sağlamak Haymana için çok yararlı olacaktır.

Bu duygu ve düşüncelerle birlikte Çalıştay'ın Haymana için, vatandaşları ve esnafı için de faydalı olmasını diliyorum, katkı sunan herkese teşekkür ediyorum. ◇

BİRİNCİ OTURUM

Konu:

Din ve Tasavvufi Hayat

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Müzakereciler:

Doç. Dr. Mahmud Esad ERKAYA

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE

Prof. Dr. Orhan ÇEKER

Şinasi ÖZTÜRK

Doç. Dr. Mahmud Esad ERKAYA

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
İslami İlimler Fakültesi / Temel İslam Bilimleri Bölümü

Konuşmamda Haymana'da dinî ve tasavvufî hayat hakkında bilgi vermeye çalışacağım. Bu Çalıştay'ın temel hedefi Haymana'da bulunan değerlerin tanıtılması, bundan sonra yapılacak olan çalışmalara kaynak teşkil etmesi ve bir başlangıç olması idi. Bu bağlamda benim de Haymana'nın dinî ve tasavvufî unsurlarına dair tespit etmiş olduğum tüm başlıklar müstakil bir makale ya da tez konusu olabilecek konular olacak. Bu alanda hangi mevzular çalışılabilir, neler yapılabilir, buna dair yaptığım alan çalışmasını sunacağım. Bu hususu öncelikle belirtmek isterim.

Çalışmada dinî ve tasavvufî alanlar derken hem İslâm dinî, hem de Haymana'da yer alan Hristiyanlık ve Yahudilik gibi diğer unsurlar üzerinde duracağız. Bu bağlamda Haymana'da dinî ve tasavvufî hayat konusunda ilk aklımıza gelen isim hiç şüphesiz Hüsameddin Ankaravî (ö. 964/1557) olacaktır. Onun inşa ettirdiği ve bugün Hüsameddin Ankaravî (Kutluhan) Camii olarak anılan yapı, Haymana bölgesindeki en eski İslâm dönemi eseri olması açısından ayrı bir öneme sahiptir.

Hüsameddin Ankaravî dışında bölgedeki diğer derviş ve din adamlarını araştırdığımızda karşımıza çeşitli isimler çıkmaktadır. 1073 tarihinde Ankara'nın fethi ile Orta Asya'dan Türk mutasavvıfların gelmesiyle bölgede tasavvufî hayat başlamıştır. Bunun öncesinde bölgede Hristiyan ve Yahudiler de uzun yıllar bu bölgede yaşamış, birçok devlet hüküm sürmüştür. 12. asırdan itibaren Türklerin bölgeye yerleşmesi ağırlık kazanmış, 1304'e kadar Selçuklular, 1341'e kadar İlhanlılar'ın hakimiyeti altında bulunmuştur. 1341 yılından sonra Ankara, Eretnalılar, Candaroğulları, Germiyanogulları ve Karamanoğulları gibi beyliklerin hakimiyeti altında olsa da fiilen Ahiler tarafından idare edilmiştir.¹ Hacı Bayram-ı Veli de bu dönemde yaşamıştır.² 1361'de bir ahî şeyhi olan I. Murad, Ankara'yı Osmanlı hâkimiyetine geçirmiştir. Daha sonraki yıllarda Ankara, Osmanlı'nın hakimiyetinden çıksa da burada dervişlerin ya da mutasavvıfların hâkimiyetlerini sürdürdüğünü söylememiz mümkündür. Genel olarak Ankara'da durum böyle olsa da tarih içerisinde Haymana'da tasavvufun ve İslâm'ın yayılması hakkında müstakil bir çalışma yapılmasına ihtiyaç olduğunu belirtmek isterim.

[1] Tuncer Baykara, "Hacı Bayram Veli ve Dönemine Umumi Bir Bakış", IV. Vakıf Haftası (1-7 Aralık 1986); Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Hacı Bayram-ı Veli ve Dönemi Semineri, (1986), 17; Seyfettin Erşahin, "Hacı Bayram-ı Veli'nin Yaşadığı Dönem: Ankara: Hacı Bayram Veli'yi Yetiştiren Şehir", Uluslararası Hacı Bayram-ı Veli Sempozyumu 1 (2016), 15.

[2] Ethem Cebecioglu, *Hacı Bayram Veli* (Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1991), 3.

Haymana'da hâkim olan İslâm düşüncesi içerisinde amelde Hanefi mezhebinin, itikatta ise Ehl-i Sünnet düşüncesinin yaygın ve etkin olduğunu söylememiz gerekiyor. Tabii bunun yanında köylerde ve diğer bazı mecralarda batınî hareketlerin de faaliyet alanının olduğunu söyleyebiliriz. Osmanlı'da medreselerin etkisinin hâkim olduğu merkezlerin daha çok Ehl-i Sünnet düşüncesine yakın olduğu; buna mukabil taşraya gidildikçe yöresel inanç ve kültürler çerçevesinde şekillenmiş tasavvufî anlayışların hâkim olduğu göz önünde bulundurulduğunda, Haymana'nın da bu bağlamda batınî unsurların etkili olduğu inançlara da ev sahipliği yaptığını söylemek mümkündür. Bu anlamda daha derinlemesine çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır. Amelî mezhepler içerisinde ise Şafii mezhebinin özellikle Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde, doğudan gelen göçler sebebiyle yaygınlaştığı söylenebilir. Haymana'da gerek merkez, gerekse köyler düşünüldüğünde camilerin yanında hemen tekkelerin de bina edildiği fark edilmektedir. Cami ile tekkenin bir arada olması, İslâm'ın bu bölgede dervişler vasıtasıyla yayılmış olduğunu söylememize imkân vermektedir. Fethedilen yerlere dervişlerin yerleştirilmesiyle bir taraftan tasavvufî faaliyetler yürütülürken, diğer taraftan da buradaki dervişlerin rol model olarak, yaşayarak, anlatarak ve örnek olarak İslâm'ı yaymaları söz konusu olmuştur.³ Bu anlamda Haymana'nın her bir köyünde dinî ve tasavvufî şahsiyetlere rastlanılabilmektedir. Günümüzde dahi on kadar köyde türbe bulunması bunu desteklemektedir. Bu türbe ve tekkeler vasıtasıyla yöre halkının millî ve dinî şuurunun diri tutulması da söz konusu olmaktadır. Haymana'daki dinî yapılardan camileri incelediğimizde günümüze ulaşan en eski caminin Hüsameddin Ankaravî (Kutluhan) Camii olduğunu görüyoruz. Külliye olarak inşa edildiği anlaşılan bu yapıda cami ile türbe yan yanadır. Caminin aynı zamanda zaviye olma ihtimali düşünülmüşse de Hüsameddin Ankaravî'nin temsil ettiği Melâmî geleneğin tekke edinmek yerine daha çok camilerde faaliyet yapılması, bunun yanında sarık, taç gibi özel bir kıyafetin edinilmemesi ilkesini benimsemiş olmaları, bu mekânın tekke olma ihtimalini zayıflatmaktadır. Dolayısıyla buranın cami olarak inşa edildiğini söylemek daha doğru olacaktır. Üstelik bazı kayıtlarda buranın Hüsameddin Ankaravî'den çok daha önce, Selçuklularca bina edilmiş olduğunun belirtilmesi⁴, Ankaravî'nin harap haldeki camiyi yeniden cami olarak inşa ettiği kanaatini doğurmaktadır. Onun ihya ettiği bu camiyi, aynı zamanda tasavvufî faaliyetleri için bir merkez olarak kullandığını söylemek de mümkündür. Bunun yanında caminin yanında bir de tekkesinin bulunduğu dair kayıtlar bulunmaktaysa⁵ da günümüzde buna dair bir iz bulunmamakta-

[3] Mahmud Esad Erkaya, *Nebevî Vârisler Hacı Bayrâm-ı Veli* (İstanbul: Siyer Yay., 2022), 47.

[4] Enver Yurtdaş, *Geçmişle Buluşan Haymana* (Ankara: Haymana Belediyesi Kültür Yay., 2018), 201.

[5] Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 3474 Numaralı Bursa Şer'iyye Sicil Kaydı. Bk. Mehmet Emin Yılmaz - Fatih Mehmet Tanrıveren, "Hüsameddin Ankaravî Câmii ve Türbesi", *Uluslararası Hacı Bayrâm-ı Veli Sempozyumu 1* (2016), 504.

dır. Bu konunun mahiyeti de yine daha detaylıca araştırılmalıdır. Nitekim Hüsameddin Ankaravî'nin ardından bu caminin Celâli isyanlarından etkilenerek bir dönem işlevsiz kaldığı tarih kaynaklarında bildirilmektedir.⁶ Caminin bu dönemden sonra tekrar nasıl canlandırıldığı ve burada nasıl faaliyetler yapıldığı gibi hususların detaylı araştırmalarla çalışılması gerekmektedir.

Öte yandan Haymana'nın köyleri incelendiğinde benzer tarzda inşa edilmiş tarihî camilere de rastlanmaktadır. Bunlardan Culuk Köyü Camii'nin 1886'da inşa edildiğini ve daha sonra yirminci yüzyılda tadilatından geçtiğini görüyoruz. Diğer bir tarihi cami olan Haymana Merkez Camii'nin 1890'da inşa edildiği anlaşılıyor. Yine Karahoca Köyü Eski Camii 1906 yılında yapılmış olup özellikle içerisindeki süslemelerin çok orijinal olduğu, erbabınca takdir edilmektedir.⁷ Bunların yanında Soğulca Köyü Camii (1832), Kadıköy Camii (1868), Küçükkonak Köyü Camii, Ataköy Camii de 19. asırda bina edilen ve günümüze kadar da muhtelif tadilatlar gören yapılardandır.⁸

Camilerin yanında türbelere baktığımızda Yaylabeyi köyünde Abdülkerim Efendi isminde bir kimsenin türbesi olduğunu görüyoruz. Bu türbenin Yıldırım Beyazıt döneminde (1389-1403) yaşayan bir veliye ait olduğu kaydedilmektedir.⁹ Buradan, söz konusu dönemden itibaren Haymana'da faal bir dini ve tasavvufî hayat olduğunu düşünebiliriz.

Haymana'daki türbelerden birisi de vefat tarihi 1557 olan Hüsameddin Ankaravî'ye aittir. Türbede ikinci bir kabir daha bulunmakta ve Ankaravî'nin bir müridine ait olduğu ifade edilmektedir. Bu türbenin içerisindeki sandukalara baktığımızda mezar taşı olarak bir sarık tasviri bulunmadığı dikkat çekmektedir. Bunun temel sebebi Ankaravî'nin temsil ettiği Melâmî geleneğe taç giyme adetinin bulunmaması¹⁰ olmalıdır.

Diğer köylerdeki türbelere baktığımızda Kızılkoyunlu'da bir türbe olduğu görülüyor. Türbenin üzerinde Aygül ya da Aydul Baba olarak adlandırılan bir şahsiyetten bahsedildiği anlaşılmaktadır. Rivayete göre Sakarya Meydan Muharebesinde cephedeki askerlerin gördüğü bir şahıstır. Karşı tarafa attığı bir top mermisi ile düşman cephesinin bir anda dağılmasını sağlaması itibarıyla kerâmet ehli bir velî olarak şöhret bulmuştur. Ayrıca bu bölgeye Tekke Boğazi

[6] Ahmet Köç, "Ankara'da Eşkiya Tarafından Gerçekleştirilen Vakıf Gayrimenkullerinin Tahribatı Hakkında Bazı Görüşler (XVII. ve XVIII. Yüzyıllar)", *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 3 (2017), 64.

[7] Muzaffer Karaaslan, "Ankara'da Korunması Gerekli Bir Köy Camisi: Karahoca Köyü Camisi", *Ankara Araştırmaları Dergisi* 9/1 (2021), 184.

[8] Mustafa Burak Ermiş, *Haymana ve Çevresindeki Türk İslam Yapıları* (Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2019), 16-46.

[9] Erdoğan Abdülkerim, *Adım Adım Ankara* (Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2008), 250.

[10] Abdurrahman Askerî, "Mir'âtü'l-ışk", *XV-XVI. Asır Bayramı Melâmîliği'nin Kaynaklarından Abdurrahman el-Askerî'nin Mir'âtü'l-ışk'ı*, thk. İsmail E. Erünsal (Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003), 201; Abdülbâki Lâ'izâde, *Sergüzeşt (Aşka ve Âşıklara Dair Melâmî Büyükleri)*, thk. Tahir Hafızlıoğlu (İstanbul: Furkan Kitaplığı, 2001), 71.

ya da Tekke Bayırı adı verilmiş olması, vaktiyle burada bir de tekkesinin olabileceğini düşündürmektedir. Diğer bir türbe Bumsuz Türbesi olup Bumsuz köyünde Karamanoğlu Beyliğinden kalma bir türbe olduğu ifade edilmektedir. Zeynü'l-hac ve Bumsuz isimli iki askerin burada Karamanoğullarının zorbalığına karşı çıkmış olması dolayısıyla şehit edildikleri, daha sonra da onların bu köyde yapılan türbe ile anıldıklarını görüyoruz. Haymana'daki türbelerden biri de Esenköy veya Emirler olarak bilinen köyde bulunan Emir Zat türbesidir. Emir Zat'ın, Bursalı mutasavvıf Emir Sultan'ın (ö. 833/1429) müridi olabileceği ifade edilmektedir.¹¹ Esenköy'de bulunan bu türbe, yöre halkı için; özellikle felçlilerin ve hastaların gidip şifa bulduğu bir merkezdir. Hastaların türbenin yanı başındaki konakta konakladıktan sonra iyileştiklerine dair yaygın bir inanış bulunmaktadır.

Diğer bir türbe de Soğulca köyünde "Dede" ya da "Ay Dede" olarak adlandırılan bir zâtın türbesidir. 1800'lerde yaşamış bir kimsenin evi olduğu, vefatının ardından buraya defnedildiği ifade edilmektedir. Burası yöre halkı tarafından kutsal bir mekân olarak tasvir edilir. Türbede kurbanlar kesilmekte, kandiller yakılmaktadır. Hatta olağanüstü şekilde burada kandillerin kendiliğinden yandığına dair birtakım söylentiler de bulunmaktadır. Diğer bir türbe de Culuk köyünde bulunmaktadır. Bu köyün kadim bir yerleşim yeri olduğu da söylenmektedir. Türbede yatan zâtın da Şeyh Hüseyin Efendi olduğu ifade edilmektedir. Bu mezarın gerçekten Hüseyin Efendi'ye aidiyeti konusunda da bazı şüpheler bulunmaktadır. Zira bazı iddialara göre mezar, Ermenilerden kalmıştır. Zamanla farklı bir algı ile Hüseyin Efendi'ye nispet edilmiştir. Ama bununla birlikte köy halkı burada yatan şahsı, rüyalarında gördüğünü ifade etmektedirler. Bazılarına göre kabir bir şekilde açılmış ve orada iki tane cesedin olduğu köy halkı tarafından görülmüştür. Kabirde yatan her kim olursa olsun günümüzde köy halkı bu türbede manevî bir hava olduğunu belirtmekte, türbeye giderek manevi anlamda bir nevi terapi gördüklerini vurgulamaktadırlar. Bazılarına göre türbe, bulunduğu yerden kaldırılmak istenmiş fakat başarılı olunamamıştır. Haymana'daki diğer bir türbe de Karahoca köyünde bulunmaktadır. Burada da iki zâtın yattığı rivayet ediliyor. Bu türbenin de etrafı çevrilmiş, ama daha sonradan çevresindeki çitler yıkılmıştır. Türbe harap bir haldedir.

Şehir merkezinde olması itibarıyla en çok tanınan türbelerden birisi de Cimcime Sultan Türbesidir. Bu türbe, hakkında her kültürde görebileceğimiz hikâyelerin anlatıldığı Cimcime adlı bir kıza aittir.¹² Onunla ilgili olarak üvey annesi tarafından istenmemesi, ormanlık alana bırakılması ve burada hasta-

[11] Yurtdaş, *Geçmişle Buluşan Haymana*, 203.

[12] Ör. Bk. Meryem Babacan Bursalı, "Cümcüme Sultan Hikâyesi'nin Kökeni Üzerine Bir Giriş Denemesi ve Anlatının Mensur Bir Yeniden Yazım Örneği", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 58/2 (2018), 247-280.

lanarak yakınında bulunan kaplıca suyunda kendisini tedavi etmesi gibi bir hikâye anlatılmaktadır. Hikâyenin gerçekliği tartışılabilirse de günümüzde bu türbe insanların ziyaret ettiği bir mekân haline gelmiş durumdadır.

Haymana'da cami ve türbelerin yanında tekkeler de bulunmaktadır. Tekkelere baktığımızda pek çok tekkenin isminden bahsedilmekle birlikte günümüzde onlardan bir iz kalmamıştır. Hüsamettin Ankaravî'nin camisinin dışında, Culuk ve Çalış köylerinde bir tekke olduğu ve Kızılkoyunlu köyünde az önce bahsettiğimiz Tekke Bayırı mevkiinde bir tekkenin yer aldığı kaynaklarda geçmektedir. Bunun dışında Oğulbey Tekkesi, Gölbaşı sınırlarında kalmıştır. Oğulbey'in, zamanında Haymana'da da faaliyetlerde bulunmuş bir mutasavvıf olması itibarıyla Haymana ile doğrudan ilgisi bulunmaktadır.¹³ Bunun yanında günümüzde Polatlı sınırları içerisinde kalan Heybesalan'da bir zaviye olduğu ifade edilmektedir. Bunlar Haymana'ya yakın bölgelerde bulunan ve faaliyetleriyle Haymana'yı da etkileyen tasavvufi eğitim merkezleri olmuşlardır.

Kurum ve yapıların dışında Haymana'da önemli müderrislerin de yetiştiğini görüyoruz. Kaynaklardan temin ettiğimiz kadarıyla Haymana Şeyhbızınlı Nahiyesinde (Sındıran) dünyaya gelen Şakir Efendi müderrislik ve kadı vekilliği yapmıştır. Büyükkonakgörmöz'de dünyaya gelen Battal Efendi, Emirler'de (Eskiçalış) dünyaya gelen İbrahim Efendi, Haymana Belediye Başkanlığı da yapmış olan Mahmud Efendi (Deli İmam) ve Kesikkavak köyünde dünyaya gelen Mehmed Efendi gibi müderrisler Haymana'dan çıkmıştır. Bunların yanında sahip olduğu toprakları bağışlayarak Haymana ilçe merkezinin kurulmasına öncülük eden Karahocalı Hacı Mehmed Efendi ve Musa Mecdi Efendi, medrese tahsilinin ardından Haymana'ya hizmet eden önemli şahsiyetlerdendir. Bu isimler bile Haymana'da etkili isimlerin yetiştiğini söylemeye imkân vermektedir.

Öte yandan yerleşim merkezlerindeki isimlere bakıldığında bölgeye verilen adların, ilgili mevkinin tarihi geçmişine dair bir tahminde bulunulmasına imkân sağlayacak ifadeler olduğu görülmektedir. Sözelimi Türbetepe ismi vaktiyle burada bir türbe olduğuna; Evliyafakı, veli bir fakihe; Alahacılı, bir hacıya; Kadıköy, bir kadıya; Karahoca, bir hocaya; Şeyhbızınlı da bir şeyhe işaret etmektedir. Bu merkezlerin geçmişleri araştırıldığında çok farklı kelimelerin günümüzde farklı şekiller ve mânalar kazanmasıyla bu hale geldiği görülebilecektir. Bununla birlikte geçmişi hakkında detaylı malumat sahibi olmadan günümüzde kullanılan şekliyle dahi dinî ve tasavvufî mânaları çağrıştırdıkları görülmektedir.

Buraya kadar saymış olduğumuz şahsiyetler içerisinde günümüzde Hacı Bayrâm-ı Veli'nin tasavvufî düşüncesini ve geleneğini Haymana sınırları içerisinde taşıyan en önemli ismin Hüsameddin Ankaravî olduğu açıktır. Hacı

[13] Abdülkerim Erdoğan - Nazif Öztürk, *Edebi ve Tarihi Şahsiyetleriyle Ankara* (Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2007), 28.

Bayrâm-ı Veli'den bir buçuk asır sonra yaşamış bu velinin Hacı Bayrâm-ı Veli ile olan irtibatına baktığımızda silsilesinin Dede Ömer Sikkîni (ö. 880/1475) kanalıyla Hacı Bayrâm-ı Veli'ye ulaştığı fark edilmektedir. Malum olduğu üzere Hacı Bayrâm-ı Veli'nin birçok halifesi bulunmaktadır. Halife, bir mürşidin, kendisinden sonra bu görevi yerine getirebilecek manevi anlamda yeterliliği olan şahsiyetlere verilen addır. Hacı Bayrâm-ı Veli'nin halifelerinden en çok tanınanı hiç şüphesiz İstanbul'un mânevî fâtihi Akşemseddin'dir. Onun dışında Yazıcıoğlu Mehmed (ö. 855/1451) ve Ahmed Bîcân (ö. 870/1466'dan sonra) kardeşler de onun halifesidir. Bunun gibi başka halifeleri de vardır. Onun halifelerinden Dede Ömer Sikkîni ve kendisinden sonra sırayla Bünyamin Ayaşî (ö. 928/1522), Pîr Ali Aksarayî (ö. 945/1539), İsmâil Ma'sûkî (ö. 945/1539), Ahmed Sârbân (ö. 952/1545) ve Hüsâmeddîn Ankaravî (ö. 964/1557) bu geleneği devam ettirmiştir. Bu ekol tasavvuf tarihinde Bayrâmî-Melâmî tarikatı olarak anılmakta olup Hacı Bayrâm-ı Veli'nin tasavvuf düşüncesini Melâmîlik ile birleştirerek yeni bir tasavvuf yolu oluşturmuştur.

Melâmîlikte insanı gösterişe sürükleyecek her türlü kılık kıyafet ve uygulamadan uzaklaşmak söz konusu; özel bir kıyafet giymemek, halk nasıl giyiniyorsa onlar gibi olmak, tarikat faaliyetleri için özel bir mekân edinmemek ve halkın içerisinde olmak bu yolun misyonu ve temel prensibidir. Bu anlamda Hüsameddin Ankaravî'nin Melâmî kültürünü devam ettiren ve Haymana bölgesinde temsil eden önemli bir şahsiyet olduğunu görüyoruz. Hüsameddin Ankaravî'nin tahsili ile ilgili kaynaklarda net bir bilgi olmasa da medrese eğitimi almış olması muhtemeldir. Çünkü ilimsiz bir tasavvuf anlayışı hiçbir zaman kabul görmemiştir. Tasavvuf büyükleri umumiyetle tasavvuf yoluna girmeden önce belirli bir seviyede ilim öğrenmiş veya medrese tahsili görüp müderrislik yapmışlardır. Hacı Bayrâm-ı Veli bunun en güzel örneğidir. Tıpkı Hacı Bayrâm-ı Veli gibi Hüsameddin Ankaravî'nin de bir ilim yolculuğu ve bunun akabinde tasavvufi terbiye görmüş olması söz konusudur. Hayatı hakkında detaylı bilgi bulunmayan Ankaravî'nin vefatı konusunda birtakım ihtilaflar bulunmaktadır. Kaynaklarda onun Ankara Kalesi'ndeki bir sorgulamanın ardından vefat ettiği ifade edilmektedir. Melâmî kaynaklara baktığımızda buradaki vefatın arkasında yatan sebebin o dönemin Voyvodası, yani Ankara Haslar Kadısı'nın atmış olduğu bir iftira olduğu ifade edilmektedir. Voyvoda, Hüsameddin Ankaravî'nin atına sahip olmak istemiş ancak bu atı elde edemeyince de birtakım iftiralarla onun tutuklanmasına sebebiyet vermiştir. Hüsameddin Ankaravî, kalede tutuklu olduğu günün sabahında vefat etmiş bir halde bulunmuştur.¹⁴ Melâmî kaynaklardaki bu anlatının dışında diğer bazı kaynaklarda onun idam edildiğine dair birtakım iddialar da bulunmaktadır.¹⁵

[14] Sarı Abdullah Efendi, *Semerâtü'l-fu'âd fi'l-mebde' ve'l-ma'âd* (İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1288), 256.

[15] Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler (15.-17. Yüzyıllar)* (İstanbul: Erdemli Tarih Vakfı Yurt Yay., 1998), 256.

Ne var ki bu iddiaların ispatlanması, elimizdeki dokümanlar itibariyle mümkün değildir. Dolayısıyla yapılacak araştırmalarla Hüsameddin Ankaravî'nin gerçek kişiliğinin açığa çıkarılması önem arz etmektedir.

Ankaravî'nin türbesinin günümüzdeki hâli göz önünde bulundurulduğunda onun toplum nezdinde sevilen ve itibar gören bir kimse olduğu fark edilmektedir. İdam edilmiş bir isyancının toplum nezdinde kabul görmeyeceği düşünüldüğünde Ankaravî'nin masum olmasının daha kuvvetli bir ihtimal olduğunu söyleyebiliriz. Üstelik o dönemde iftira atılan ve hâkim idare tarafından sorguya çekilen tek mutasavvıf Ankaravî değildir. Söz gelimi Hacı Bayram Veli'ye de bu tarz iftiralar atılmıştır. Bunun üzerine Hacı Bayram-ı Veli Edirne'ye çağrılmış, dönemin padişahı II. Murad (ö. 855/1451) ile görüşmesi sonucunda aklanmış ve nasıl büyük bir zat olduğu ortaya çıkmıştır. Benzer bir durum aynı silsiledeki Pir Ali Aksarayî için de geçerlidir. Kendisinin mehdi olduğu yönünde bazı iftiralar atılmıştır. Kanuni Sultan Süleyman (ö. 974/1566) bizzat onu ziyaret etmiş ve iddiaların haksız olduğunu açığa çıkarmıştır. Aynı akibetin Hüsameddin Ankaravî'nin başına gelmesi de muhtemeldir. Bunun için Hüsameddin Ankaravî üzerinde yapılacak daha kapsamlı çalışmalara ihtiyaç bulunmaktadır. Böylece onun gerçek kişiliğinin ortaya çıkarılması sağlanacaktır. Ankaravî'nin kendisinden sonra yetiştirdiği halifeleri arasında Hamza Bâlî Efendi (ö. 980/1572), Bursalı Hasan Kabâdûz (ö. 1010/1601) ve İdris Muhtefî (ö. 1024/1615) gibi önemli mutasavvıflar yer almaktadır. Yine bu geleneğin takipçileri arasında Abdullah Bosnevi (ö. 1054/1644) gibi vahdet-i vücûd düşüncesinin önemli bir temsilci bulunması, Ankaravî'nin büyüklüğüne işaret etmektedir.

Haymana'da İslâmiyet dışında diğer dinler de etkinlik göstermiştir. Özellikle Ankara'nın fethi esnasında bölgede Hristiyan Rumlar, Ermeniler ve Yahudilerin bulunduğu bilinmektedir. Bunların Haymana'ya da yerleşmiş olması muhtemeldir. Kanuni Sultan Süleyman devrinde (1520-1566) Ankara'da 1964'ü Müslüman, 302'si Hristiyan (Ermeni ve Rum) ve 28'i Yahudi hanenin bulunduğu ifade edilmektedir.¹⁶ Bu durum onların Haymana'da da ikamet edebilecekleri anlamına gelmektedir. Yahudilerin Ankara'da ikameti İslâm öncesinde olduğu gibi sonrası dönemde de devam etmiştir. 1492 yılında İspanya'dan göç eden Yahudiler, 1497 yılında Portekiz'den gelen bir sefarad Yahudi kabilesi Ankara'ya yerleşmiştir.¹⁷ Ayrıca 16. yüzyıl Haymana mültezimi olarak Mayır V. Yehuda'nın isminden söz edilmesi¹⁸, Yahudilerin Haymana'da olabileceğini göstermektedir. Bunun yanında Hristiyanların da Haymana'da ikamet ettikleri görülmektedir. Özellikle Haymana'nın merkezinde 1906 yılına ait Papazın Evi olarak bilinen bir konağın yer alması, Hristiyanların da son döneme ka-

[16] Özer Ergenç, XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya (İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2012), 64.

[17] Baki L. Bahar, *Efsaneden Tarihe Ankara Yahudileri* (İstanbul: Pan Yay., 2003), 38.

[18] Bahar, *Efsaneden Tarihe Ankara Yahudileri*, 40.

dar burada yaşadığını göstermektedir. Yine Culuk köyünde 1920'lerde yaşamış Annik Mari isimli rahibin görev yaptığı bir kilisenin bulunduğu, daha sonraları yıkılan kilisenin taşlarının cami inşaatında kullanıldığı kaydedilmektedir. Bunun yanında Yeşilyurt ve Karahoca köyünde de bazı kilise kalıntıları bulunmaktadır. Dolayısıyla bu coğrafyanın diğer dinler açısından da önemli bir bölge olduğunu söylemek mümkündür. Bunun için Haymana'nın dinler tarihi araştırmacıları tarafından bu yönüyle de çalışılması önem arz etmektedir.

Sonuç olarak Haymana'nın gerek tarihi eserleri gerekse kültürel özellikleri itibarıyla hem dinler tarihi hem de tasavvuf tarihi açısından önemli bir merkez olduğu anlaşılmaktadır. Haymana'nın dini ve tasavvufi yönleriyle detaylı çalışmalara konu edinilmesinin gereği açıkça görülmektedir. ◇

KAYNAKLAR

Abdülkerim, Erdoğan. *Adım Adım Ankara*. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2008.

Askerî, Abdurrahman. “Mir’âtü’l-ışk”. XV-XVI. Asır Bayramı Melâmîliği’nin Kaynaklarından Abdurrahman el-Askerî’nin Mir’âtü’l-ışk’i. thk. İsmail E. Erünsal. 1-241. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 2003.

Bahar, Baki L. *Efsaneden Tarihe Ankara Yahudileri*. İstanbul: Pan Yay., 2003.

Baykara, Tuncer. “Hacı Bayram Velî ve Dönemine Umumî Bir Bakış”. IV. Vakıf Haftası (1-7 Aralık 1986): Türk Vakıf Medeniyeti Çerçevesinde Hacı Bayram-ı Velî ve Dönemi Semineri, 15-18.

Bursalı, Meryem Babacan. “Cümcüme Sultan Hikâyesi’nin Kökeni Üzerine Bir Giriş Denemesi ve Anlatının Mensur Bir Yeniden Yazım Örneği”. Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi 58/2 (2018), 247-280.

Cebecioğlu, Ethem. *Hacı Bayram Velî*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay., 1991.

Erdoğan, Abdülkerim - Öztürk, Nazif. *Edebi ve Tarihi Şahsiyetleriyle Ankara*. Ankara: Ankara Büyükşehir Belediyesi, 2007.

Ergenç, Özer. *XVI. Yüzyılda Ankara ve Konya*. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay., 2012.

Erkaya, Mahmud Esad. *Nebevî Vârisler Hacı Bayrâm-ı Velî*. İstanbul: Siyer Yay., 2022.

Ermîş, Mustafa Burak. *Haymana ve Çevresindeki Türk İslam Yapıları*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 2019.

Erşahin, Seyfettin. “Hacı Bayram-ı Velî’nin Yaşadığı Dönem: Ankara: Hacı Bayram Velî’yi Yetiştiren Şehir”. *Uluslararası Hacı Bayrâm-ı Velî Sempozyumu 1* (2016), 13-42.

Karaaslan, Muzaffer. “Ankara’da Korunması Gerekli Bir Köy Camisi: Karahoca Köyü Camisi”. *Ankara Araştırmaları Dergisi 9/1* (2021), 171-185.

Köç, Ahmet. “Ankara’da Eşkıya Tarafından Gerçekleştirilen Vakıf Gayrimenkullerinin Tahribatı Hakkında Bazı Görüşler (XVII. ve XVIII. Yüzyıllar)”. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi* 3 (2017), 61-79.

Lâ’lîzâde, Abdülbâki. *Sergüzeşt (Aşka ve Âşıklara Dair Melâmî Büyükleri)*. thk. Tahir Hafızalioğlu. İstanbul: Furkan Kitaplığı, 2001.

Ocak, Ahmet Yaşar. *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler (15.-17. Yüzyıllar)*. İstanbul: Erdemli Tarih Vakfı Yurt Yay., 1998.

Sarı Abdullah Efendi. *Semerâtü’l-fu’âd fi’l-mebde’ ve’l-ma’âd*. İstanbul: Matbaa-i Âmire, 1288.

Yılmaz, Mehmet Emin - Tanrıveren, Fatih Mehmet. “Hüsâmeddin Ankaravî Câmii ve Türbesi”. *Uluslararası Hacı Bayrâm-ı Velî Sempozyumu 1* (2016), 501-522.

Yurtdaş, Enver. *Geçmişle Buluşan Haymana*. Ankara: Haymana Belediyesi Kültür Yay., 2018.

Prof. Dr. Kadir ÖZKÖSE

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi /
Temel İslam Bilimleri Bölümü

Türkler Anadolu'ya ordularıyla birlikte gelmeden önce gönül erleriyle gelmişlerdir. Orduların toprakları fethinden önce Hak dostlarının gönülleri fethi gerçekleşmiştir. İslâm medeniyetinin temsilcileri istila hareketiyle değil, fetih ruhuyla hareket etmişlerdir. Sultan Alparslan'ın Anadolu'yu fethinden önce Ebu'l-Hasan el-Harakani'nin (ö. 419/1028) Kars'ta tekkesini kurduğu görülmektedir. Fetih süreci sonrasında ise yerli halkın sosyal, kültürel ve ekonomik düzeydeki farklı sorunlarıyla birebir ilgilenmeyi, halkın arasına karışıp yaraları sarmayı, zor durumda olanların imdadına koşup sıkıntılarını gidermeyi, inanç buhranı yaşayan kimi kitlelerin arasına karışıp manevi huzuru yakalama imkânını sunmayı şiar edinen tasavvuf erbabı, adeta Anadolu'yu iman, ibadet, ilim, irfan, ahlak ve edep mayası ile mayalamışlardır. Anadolu'nun her karesinde rastlanan derviş kitleleri Haymana'yı da mesken tutmuş, kurdukları tekkeler, zaviyeler ve dergâhlarla Haymana'nın sosyal ve kültürel hayatına katkı sağlamışlardır.

Tevârih-i Âl-i Osman isimli meşhur eserinde Aşıkpaşazade (ö.889/1484'ten sonra) Osmanlı Devleti'nin kuruluşunda etki eden Anadolu'nun dört önemli tasavvufî zümresine dikkat çeker ve bunları şu şekilde sıralar:

1. Abdâlân- Rûm,
2. Gaziyân-ı Rûm
3. Ahiyân-ı Rûm
4. Bâciyân-ı Rûm

Bahsi geçen bu kuruluşların kurdukları zaviyeler, tekkeler ve şekillendirdikleri gelenekler ile Haymana'da İslam'ın aşk tadında canla ve başla yaşanmasına, toplumsal ahengin sağlanmasına, çalışma hayatının insicamına, bölgesel emniyet ve huzurun gerçekleşmesine katkı sağlamışlardır.

Kolonizatör Türk Dervişleri isimli makalesinde Osmanlı padişahlarının tasavvuf erbabının zaviye kurmalarına imkân ve destek olduklarından bahseden Ömer Lütfi Barkan, bu iddiasını arazi tahriri defterlerinden hareketle delillendirmeye çalışmaktadır. İncelediği arazi tahrir defterlerinde şeyh veya ahî gibi tasavvufî unvanları kullanan isimlere verilen mülklerden örnekler sunmaktadır. Barkan'ın bir diğer önemli tespiti, Osmanlı padişahlarının Anadolu'daki fetih hareketlerinde olduğu gibi, Rumeli'nin fethi ve iskânı meselesinde de tarikat zümreleri, ahi gurupları ve ilmiye sınıfından benzer şekilde faydalandıkları, Rumeli'nin İslamlaşıp Türkleşmesinde, imar ve iskan faaliyetlerinde bu sivil teşebbüsü harekete geçirdikleridir. Osmanlı padişahlarının düzenledikleri seferlere bizzat katılan ve fütuhatı Osmanlı ordularıyla birlikte gerçekleştiren

gönüllü sivil kuvvetlerin başında derviş zümresi gelmektedir. Osmanlı ordularıyla birlikte sefere katılan bu derviş kitlelerinin Rumeli'de kaldıkları ve köyler kurup yeni iskân alanları açtıkları görülmektedir. Anadolu ve Rumeli köylerinde kurulan zâviyeler o dönemin önemli kültür müesseseleridir. Göçebe Türklerin yerleşik hayata geçmesine öncülük eden önemli teşkilatlardır.¹ Zâviye kuran şeyhlerin aynı zamanda ehl-i ilim olduklarını, bir kısmının müderrislik payesine sahip olduklarını söyleyen Barkan, ilim ehli ve entelektüel şahsiyetler olmalarına rağmen halkın arasına karışıp halktan biri gibi göründüklerini, sıradan halkın gündelik işleriyle de uğraştıklarını söyleyen Barkan, konuyla ilgili olarak Ankara'da zaviyesini kuran Molla Mehmed Kürdî örneğini verir.²

Anadolu'nun Selçuklu ve Osmanlı'nın ilk dönemlerinde yurt edinilmesinde Anadolu'daki iskân politikası, Anadolu'nun İslamlaştırılmasında rol oynayan zaviyelerden dikkat çeken kimi zaviyelerin Haymana çevresinde yer alması Anadolu'nun gelişim seyrinde Haymana'nın ne denli önemli yere sahip olduğunu göstermektedir. Haymana zaviyelerinin hizmet veren aşevleri, eğitim faaliyetlerini yürüten tasavvufi irşat faaliyetleri, iç huzur dersleri konumundaki zaviye sohbetleri, zaviyedeki derviş zümrelerinin bölgenin yol güzergahındaki güvenlikleri sağlamaları, Haymana zaviyelerinde açılan sofralar, ayende ve ravendeye hizmetler, gelip geçen herkese gösterilen müsamahalar, yerli ve yabancı kesimlerin kaynaşmasını sağlayan yaklaşımlar, eğitim ve kültürden yoksun halk kitlelerini ulema ve suleha ile buluşturan, tanıştıran ve onlardan istifade ederek dönüşümlerini sağlayan etkinlikler, dedeler, babalar ve derviş zümrelerinin henüz İslâm'la müşerref olamamış yerli insanların yani Rum, Bizans, Tefur, Ermeni ve Süryani kesimlerin İslâm ile yakından tanışmalarına ve zamanla da Müslümanlaşmalarına yol açan tekke faaliyetlerinden söz edebiliriz.

Bahsi geçen hususiyetleri ve gelişmeleri nakleden Ankara'ya ait Tahrir Defterleri incelediğinde görülecektir ki, ilk dönem Haymana zaviyelerinin özellikle Ahi Teşkilatına ait zaviyeler olduğu görülecektir. Haymana Ahilerinin İslâmî ve ahlâkî hassasiyetleri incelendiğinde görülecektir ki, fütüvvet, ilim, irfan, hikmet, eğitim, terbiye, sanat, meslek ve ihtisas faaliyetleri ön plana çıkmaktadır. İlme ayrı bir önem veren, ilmi amelden önce gören, ilimsiz amelin fayda sağlamayacağını düşünen Ahi Evrân-ı Veli (ö.729/1329), kişinin bildikleri ile amel ettiği sürece değer kazanacağını beyan etmektedir.³ İşte bu ruhla işlev gördükleri içindir ki, Ahi zaviyeleri birer sanat, kültür, talim ve terbiye ocağı olmuştur. Anadolu'daki diğer ahi zaviyeleri gibi Haymana ahi zaviyelerinde de işçi ve çıraklar yanında muallim, müderris, kadı, vaiz ve ustalar yer almaktadır.

[1] Ömer Lütfi Barkan, "Defter-i Hâkânî Kayıtları-Kolonizatör Türk Dervişleri", Vakıflar Dergisi, C.II, s. 305-386.

[2] Kadir Özköse, "Kuruluş Döneminde Osmanlı Zâviyeleri", *Somuncubaba*, Yıl: 24, Sayı: 208, Şubat 2018, s. 28-31.

[3] Mikail Bayram, "Türkiye Selçukluları Döneminde Bilimsel Ortam ve Ahiliğin Doğuşuna Etkisi", *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 2001, S. X, s. 7.

Kültür, zanaat ve askeri eğitim olmak üzere üç ayrı dalda eğitim verilmektedir.⁴ Anadolu'yu en ücra köşelerine kadar kuşattığını bildiğimiz Ahi zaviyeleri gibi Haymana Ahi Zaviyelerinde de müntesiplerine, meslekî eğitim ve formasyon kazandırma yanında, kendilerine “muallim ahi” veya “emir” denilen yetişkin ahiler tarafından, Türkçe fütüvvet-nâme, Kur’ân tilâveti, tarih, terâcim-i ahvâl, tasavvuf, Arapça, Farsça ve ilmihal bilgilerinin öğretildiği, edebiyat okutulduğu nakledilmektedir. Haymana Zaviyelerindeki ahî sohbetlerinde; “Kur’ân, hadis, menâkıb, muâmelât-ı hukemâ, evsâf-ı müzekkâ, sergüzeşt-i şühedâ, nisbet-i ahıbbâ, letâif-i zürefâ, esrâr-ı fukara, sulûk-ı evliyâ ve belâgât-ı şuarâ” okutulmaktadır.⁵ Haymana yöresindeki ahi zaviyelerinin el kitabı niteliğinde, zaviye teşkilatnamesi niteliğinde en çok okunan eserin Eşref Oğlu Rumi’nin (ö. 874/1469) babası Eşref bin Ali’nin hazırlamış olduğu *Eşrefiye Fütüvvetnamesi* olduğu görülmektedir. Eşref b. Ali Fütüvvetnamesi’nde fütüvvet ahlakından, kardeşlik hukukundan, birlikte yaşama sanatından, el emeği, göz nuru ve alın teri ile üretimden, huzurlu ve güvenli bir toplum oluşturma çabasından bahsetmektedir.⁶

Anadolu’yu mesken tutan dervişlerin Anadolu’ya gelirken obaları, kabileleri ve aşiretleriyle birlikte geldiklerini, eski örf ve âdetlerini de beraberinde Anadolu’ya taşıdıklarını, farklı diyarlardan gelen bu derviş kitlelerinin Anadolu’da birlikte yaşama tecrübesini başardıklarına dikkat çeken Barkan, Osmanlı devletinin kuruluşunda ve batıya doğru gerçekleşen akın hareketlerinde bu göçmen derviş kitlelerinin öncü güçler konumuna geldiklerini söyler. Bu derviş kitleler öyle ki Anadolu’daki birçok köye isimlerini vermiş, ellerinin emeği ve alınlarının teriyle dağ başlarında yer açıp yurt edinmişler, bağ ve bahçe yetiştirmişler, batıya gerçekleşen akınlara eşlik ederek zaviyelerini de seferler istikametinde kurmuşlar, zaviyelerini fetih ordularına mesken tutmuşlar, Osmanlı Beylerinin siyasi nüfuzlarını candan benimsemişler, Osmanlı merkezi otoritesini tereddütsüz kabul etmişler, beylere ve sultanlara nasihat etmişlerdir.⁷ Köylerin ihyasına, boş arazilerin işlenmesine, yeni yurtların açılmasına, yol güvenliklerinin sağlanmasına, sosyal kitlelerin kaynaşmasına, toplumsal beklentilerin karşılanmasına, sosyal ihtiyaçların giderilmesine önyak olan bu derviş zümreleri Anadolu’nun imar ve iskânına doğrudan katkı sağlamışlardır. Haymana’da sosyal, kültürel, siyasal ve ekonomik hayata tesir eden zümreler arasında Ahiler kadar bölgeye yerleşen Yeseviyye, Rifaiyye ve Kadiriyye dervişlerinin de ayrı bir hususiyeti bulunmaktadır. Farklı tasavvufi neşvelere sahip

[4] Neşet Çağatay, *Bir Türk Kurumu Olarak Ahilik*, Ankara 1974, s.73, 75, 92.

[5] Çağatay, *Ahilik*, s. 86.

[6] İznikli Eşref bin Ahmed, *Fütüvvet-nâme İyilik Kitabı*, haz. Mustafa Güne, Gelenek Yayınları, İstanbul 2016.

[7] Kadir Özköse, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşuna Zemin Hazırlayan Kan ve Kol Kuvvetleri Dervişler”, *Somuncubaba*, Yıl: 24, Sayı: 207, Ocak 2018, s. 34-39.

bu isimlerin günümüze kadar uzanan tekke ve köy adlarında, tarihi mekan ve adreslerin isimlerinde hatıraları, türbeleri, zaviyeleri, camileri, mezarları ve vakıfları ile tanınırlığını sürdürmektedir. Bulduk Tekkesi, Bumsuz Köyü Tekkesi, Emirler Türbesi, Türbetepe, Evliyafakı Şehitliği, Cimcime Sultan Türbesi, Aydul Baba Türbesi, Kutluhan Camii, Baba Yakub Türbesi, Şeyh Bezenli, Karaca Ali, Hüseyin Abdal, Hızır Şeyh, Hüseyin Abdal, Sofılar, Veli Himmetlü, Olba Fakılı, Şeyh Bızınlı, Seyyid Yusuf Zaviyesi isimleri bu tespitimizin birer göstergesidir.

Haymana halkının yetişmesinde ve kültürel dokusunun şekillenmesinde etkili faktörlerden Tabduk Emre Ocağı ile bu çevrede yetişen Tabdukiler isimli zümrenin bölgeye güç katan dinamizm olduğu görülmektedir. Tabduk Emre'nin faaliyet gösterdiği coğrafyanın ya da yetiştirdiği müritlerinin faaliyet sahasının özellikle Nallıhan çevresi olması, bölgede derviş zümrelerinin etkili olmasını sağlamıştır. Tapduk Emre'nin vefatından sonra zaviyesi tekke-nişinler tarafından idare edilmiştir. Tapduk Emre, Şeyh Üveys Şeyh, Abdullah, İbâdullah, Lütfullah, İdrîs, Hâcî Abdullah, Mevlânâ Elmî Halife, Veliyyüddin, Hamza Dede, Ali Koca, Abdurrahman, Mehmet Ali, Molla Abdullah, Müderris Şeyh Mehmet Nûri gibi isimlerle hizmetini kesintisiz sürdüren Tabduk Emre Zâviyesi ve Vakfı tarihi süreç içerisinde bölgenin bir kültür ve irfan ocağı olarak faaliyet yürütmüştür.⁸ Bursa'dan Haymana Esenköy'e gelen ve Emir Sultan'ın talebesi olduğu düşünülen Emir Zat mensup olduğu Zeyniyye Tarikatının bölgede tanınmasına, âdâb ve erkânıyla bölgeye tesir eden tarikat olmasına yol açmıştır. Sühreverdiyye'nin bir kolu olan Horasan kaynaklı Zeyniyye Tarikatı Osmanlı topraklarına girerek kısa sürede halkla birlikte devlet adamları ve medrese çevrelerinin dikkatini çekmeyi başarmıştır.⁹

Haymana'da dinî-tasavvufî anlamında bölgeye etkisi görülen en önemli derviş zümrelerinden bir diğeri Bektaşîyye Tarikatıdır. Balım Sultan ile birlikte Haymana çevresinde Balım Sultanın Ali Seyit diye bir dervişini bu bölgeye gönderdiği ve bu bölgede Bektaşîyye geleneğinin güçlenmesine yol açtığı görülmektedir.

Haymana denilince Hüsameddin Ankaravi (ö.976/1568) ve Bayramiyye Melamiliği akla gelmektedir. Hacı Bayramı Veli'nin kurmuş olduğu tarikat Anadolu'da kurulan ilk yerli tarikatıdır. Mevleviyye, Bektaşîyye, Nakşbendiyye, Halvetiyye, Mevleviyye, Kâdiriyye, Rifâiyye, Zeyniyye, Yeseviyye, Sühreverdiyye gibi tarikatlara baktığımızda her birinin Anadolu'ya dış coğrafyalardan geldiği görülmektedir. Bayramiyye Tarikatının ise Anadolu'da doğup Anadolu'da yaşayan ve Anadolu'da kök salan bir tarikat olduğu görülmektedir. Edirne'de Sultan II. Murad, kendisine duyduğu derin saygıdan dolayı Hacı Bayram

[8] Mustafa Tatcı, *Yünus Emre'nin Mürşidi Tapduk Emre*, H Yayınları, İstanbul 2019, s. 89-91.

[9] Reşat Öngören, "Osmanlı Türkiyesi'nde Tarikatlar", *Türkiye'de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2018, s. 72-73.

Veli'nin (ö.833/1430) müridlerine vergiden muafiyet imtiyazı verir. Ankara'ya döndüğünde vergiden kurtulmak isteyen herkes, Hacı Bayram Veli'nin etrafında toplanıp ona mürid olmaya başlar. Sonuçta öyle olur ki, devletin vergi memurları Ankara ve civarından vergi toplayamaz hale gelir.

Ortada açıkça bir suistimal, istismar söz konusudur. Yönetim bu duruma engel olmak için “*ekseri nas, suretlerini cenab-ı şerifinizin dervişan-ı ziyayine (kılığına) münselik etmişlerdir. Ne miktar dervişanınız varsa, i'lam buyurasız ki, ona göre amel oluna*”¹⁰ mealinde bir mektubu, Hacı Bayram Veli 'ye gönderir. Hacı Bayram Veli, bu mektup üzerine sahte ve gerçek müridleri ayırt etmek için dellallara; “*bizden bey'at eyleyen fukaraya ziyafetimiz var*”¹¹ diye ilanlar yaptırır. Kendisi Haymana bölgesindeki Kanlıgöl mevkiinde, yüksek bir yerde çadır kurdurur. Bağlı dervişleri gelir, çadırın etrafında toplanırlar. Hacı Bayram Veli, elinde büyük bir bıçakla çadırın önüne çıkıp “Dervişler! Bana iradet getirenleri, bugün, fisebilillah kurban eylesem gerektür”¹² şeklinde bir konuşma yapar. Bu imtihanı biri kadın, diğeri erkek iki mürid kabul eder. Bu iki derviş çadırın içine girdikten sonra, önceden hazırlamış olduğu koyunu kesen Hacı Bayram Veli'nin gerçekten de ciddi olduğunu düşünen topluluk, bu adam şaşırılmış diyerek dağılırlar. Bunun üzerine Hacı Bayram Veli, Sultan II. Murad'a mektup yazarak “*hâlâ bir buçuk dervişim vardır, gayrı yoktur*”¹³ diye durumu arz eder.¹⁴

Hacı Bayram-ı Veli'nin vefatından sonra halifesi Akşemseddin ile Bıçakçı Ömer Dede arasında neşve farklılığı belirgin hâle gelmiştir. Akşemseddin zühd, takva ve ilim anlayışı ile ön plana çıkarken, Bıçakçı Ömer Dede aşk, sekr, meslek ve melâmet özellikleri ile temayüz etmiştir. Bıçakçı Ömer Dede'nin takipçileri Bayramiyye Melâmileri olarak tanınmışlardır. Bayramiyye Melâmileri, daha çok halkı kucaklayan bir yol olmuştur.

Bayramiyye dervişleri arasında Hacı Bayram Veli'nin hırka ve tacının gerçek sahibinin Akşemseddin mi, Bıçakçı Ömer Dede mi olduğu konusunda tartışmalar nüksetmiştir. Konuyla alakalı olarak Melâmiyye kaynakları, şu menkabeğe yer vermektedir. Menkabeğe göre, Hacı Bayram Veli ölüm döşeğindeyken müritlerinden su ister. Hacı Bayram-ı Veli dervişlerden birinin getirdiği suyu değil, Dede Ömer'in getirdiği suyu içer. Bir diğer menkabeğe ise Hacı Bayram-ı Veli'nin vefatından sonra Akşemseddin'in kurduğu zikir halkasına Bıçakçı Ömer Dede katılmaz. Akşemseddin ondan taç ve hırkayı ister. Bunun

[10] Sarı Abdullah Efendi, *Semerâtü'l-Fuâd fi'l-Mebdei ve'l-Meâd*, İstanbul 1306/1889, s. 239.

[11] Sarı Abdullah Efendi, *Semerâtü'l-Fuâd*, s. 239-240.

[12] Sarı Abdullah Efendi, *Semerâtü'l-Fuâd*, s. 239-240.

[13] Sarı Abdullah Efendi, *Semerâtü'l-Fuâd*, s. 239-240.

[14] Mehmed Ali Ayni, Hacı Bayram Veli, İstanbul 1343/1924, s.107; Fuat Bayramoğlu, *Hacı Bayram Veli, Yaşamı, Soy, Vakfı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983, c. I, s. 33-34; Kadir Özköse, “Hacı Bayram Veli ve Yaşadığı Döneme Tesiri”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı: 12, 2004, s. 53-72.

üzerine Bıçakçı Ömer Dede üzerinde taç ve hırka olduğu halde yanmakta olan ateşe girer, ateşten üzerindeki taç ve hırka yanmış olarak çıkar.

Hacı Bayram-ı Velî'nin halifesi Dede Ömer Sikkînî tarafından tesis edilen Bayrâmiyye Melâmîliğinde “*kutub*” kavramına diğer tarikatlardan daha başka bir anlam yüklenmiş, tarikatın gelişme ve seyri de bu kavram çerçevesinde olmuştur. Dede Ömer Sikkînî, pîrdaşı Akşemseddin'in klasik Bayramiyye anlayışındaki her türlü tarikat ritüellerini, özel giysi ve sembolleri ile “zikır”ın şekilciliğini değil; fütüvvet geleneklerine bağlı “sohbet”in olgunlaştırıcı özelliğini ön plana çıkartan bir düşünce yapısının temellerini atmıştır. Diğer bir ifadeyle, Melâmetilik, “farzları ve sünneti yerine getirmek”, “kalp kırmamak”, “ekmeğini alın teri ile helâlinden kazanıp kimseye muhtaç olmamak” gibi üç temele dayanır.

Temsilcilerinin birtakım taşkınlıkları devleti onlara karşı harekete geçirmiş, bazılarının idam edilmesi sonucunu doğurmuştur. Vahdet-i Vücûdu en uç şekliyle savunan, toplumda kınamaları adeta davet eden ve bunlardan zevk alan melâmetilerin tavırlarından Osmanlı yöneticileri daima bir “kıyam” kokusu almış ve gereğini yapmışlardır. İsmail Mâşûkî ve 12 müridini, Bosnalı Hamza Bâli ve Sütçü Beşir Ağa'yı kurban olarak veren bu hareket daha sonra kısmen kabuğuna çekilmiş, gönülden gönüle akıp gitmiş-tir.

İkinci Devre Melâmîliği, Orta Devre Melâmîliği veya Bayramiyye Melâmîliğini, Osmanlı Dönemi Melâmîliği olarak değerlendirmek mümkündür. Tasavvufî fikirleri olabildiğince serbest ve coşkulu bir eda ile yorumlamak, melâmîleri, kendisine yönelik bir tehdit unsuru olarak görmeye başlayan devlet ile karşı karşıya getirmiş, bunun sonucunda da konu baskı ve sürgünlerle halledilemeyince idam cezası gündeme gelmiş ve uygulanmıştır. Osmanlı Devleti, bu ve benzeri hareketleri, devletin titizlikle korunan otorite alanı ile ilgili görmüştür. Bu hareketin şeyhlerini şöyle sıralamak mümkündür:

- Ömer Sikkînî (ö. 880/1475),
- Bünyamin Ayâşî (ö. 926/1520),
- Pîr Ali Aksarâyî (ö. 945/1538),
- İsmail Maşukî (ö. 945/1539),
- Ahmed Sarbân (ö. 952/1545),
- Hüsameddin Ankaravî (ö. 964/1557),
- Hamza Bali Bosnevî (ö. 969/1561),
- Hasan Kabadüz (ö. 1010/1601),
- İdris-i Muhtefî (ö.1024/1615),
- Hacı Kabâyî Efendi (ö. 1037/1627),
- Sütçü Beşir Ağa (ö.1073/1662),
- Seyyid Muhammed Haşim (ö.1088/ 1677),
- Paşmakçızade Seyyid Ali (ö. 1124/1712),
- Şehit Ali Paşa (ö.1128/1716),
- Seyyid Reşad (ö.1292/1875),

Abdülkadir Belhî (ö.1923),

Ahmet Muhtar (ö.1933).¹⁵

Acem seyyahları gibi başına keçe sarıp halk arasında kendini belli etmeye çalıştığından bahsedilen Bünyamin Ayâşî, memleketi Ankara civarı başta olmak üzere daha çok İç Anadolu bölgesinde faaliyet gösterdiği bilinmektedir. ¹⁶ünyamin Ayâşî döneminden itibaren Bayrami Melamilerinin, vahdet-i vücud telakkilerini ötede beride sakınmadan anlatmaları, siyasi otorite tarafından takibata uğramalarına, suçlama, kovuşturma, yargılanma, hapsedilme, sürgün edilme, idam edilme gibi birtakım bazı ciddi sonuçların doğmasına yol açmıştır. Örneğin Bünyamin Ayâşî ve Hüsameddin Ankaravî haklarında duyulan şüphe üzerine hapsedilirlerken, İsmail Maşuki, Şeyh Hamza Bali ve Şeyh Beşir Ağa şeyhülislam fetvalarıyla idam edilmişlerdir. Şeyh İdris Muhtefi ise Terzi Ali Efendi adıyla kendini gizleyerek kırk altı yıl Şeyhlik yapmıştır. Gerçekleşen bu baskı politikası daha sonraki dönemlerde Bayramiye melâmîlerini gizlenmeye sevk etmiştir.¹⁷

Melâmetiliğin sosyal hayatta belirgin rol oynamaya başlaması, kamusal düzeni etkileyecek konuma gelmesi, benimsenen bazı tasavvufî anlayışların siyasal iddia olarak algılanması sonucu Osmanlı Devletinin Bayramiye melâmîlerine ilk müdahalesi Bünyâmin Ayâşî'nin hapsedilmesi olayı olmuştur.¹⁸ Melâmî söylemleri, kutup nazariyesini seslendirmesi, etrafındaki müritleriyle dikkat çeken bir sima olması nedeniyle hapsedilen bir diğer melâmî şeyhi Hüsâmeddin Ankaravî olmuştur.¹⁹

Melamilerin resmi otoritenin tepkisine yol açan belli başlı özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Bir kısım Melamilerin söz ve eserleriyle Hallâc-ı Mansûr'u örnek almaları, "ene'l-Hak" cümlesini tekrarlamaları ve esrarlı hayatları dikkatleri üzerlerine çekmiştir. Osmanlı Devleti, tasavvufî fikirleri olabildiğince serbest ve coşkulu bir eda ile yorumlayan melâmîleri, zamanla kendisine yönelik bir tehdit unsuru olarak görmüştür. Bunun sonucunda baskı ve sürgünlerle idam cezaları gündeme gelmiş ve uygulanmıştır. Bayrami Melamiliği, Kutub adı verilen şeyhin etrafında kenetlenmiş bir sûfî topluluktur. Diğer tarikatlar gibi kendilerinin hankâh ve zaviyeleri bulunmamaktadır. Gizlilik

[15] Kadir Özköse, "Bayramî Melâmîlerinin Tasavvufî Çizgisi", *Hacı Bayram-ı Velî V*, ed. Vahit Göktaş & Harun Alkan, İlahiyat, Ankara 2020, s. 91-104.

[16] İsmail Erünsal, XV-XVI. *Asır Bayrâmî-Melâmîliği'nin Kaynaklarından Abdurrahman el-Askerî'nin Mir'atü'l-Işk'ı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003, s.201.

[17] Sadık Vicedânî, *Tarikatler ve Silsileleri*, (Tomar-ı Turuk-ı Aliyye), haz. İrfan Gündüz, Enderûn Kitabevi, İstanbul 1995 s. 42.

[18] Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013, s. 320-321; Kâmil Şahin, "Bünyâmin Ayâşî", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 6, İstanbul 1992, s. 491.

[19] Ocak, *Zındıklar ve Mülhidler*, s. 324; Abdalbaki Gölpinarlı, *Melâmîlik ve Melâmîler*, Milenyum Yayınları, İstanbul 2013, s. 71.

prensibi gereği merkezi otoriteden uzak bölgelerde faaliyet yürütmüşlerdir. 2. Şeyhlerini Kutup olarak görmüşler, kutbun evrende manevi tasarrufta bulunduğu kadar dünyanın gidişatından da sorumlu olarak görmüşlerdir. Dünyevî yönetimin onun kontrolünde olması gerektiğini öngörmeleri yetkililerce Osmanlı Devleti ve idaresini meşru olarak saymadıkları anlayışına sevk etmiştir.

3. Kapalı bir kitle olarak aralarında ortaya çıkan anlaşmazlıkları bizzat kendilerinin halletmeye kalkışmaları, Osmanlı Devletinin resmi mahkemelerini tanımadıkları ve bizzat kendilerini şer'î yargılaya yetkisinde gördükleri kaygısına yol açmıştır.

4. İnsan-ı kamil nazariyesi gereği ilahi isim ve sıfatların kutbun suretinde tecelli ettiği anlayışını benimsemelerinin otorite gaspına yol açacağı kaygısının yaşanmasına yol açmıştır.

5. Vahdet-i vücûd anlayışına sıkı sıkıya bağlı kalmaları bazı melâmî isimlerin yanlış anlaşılma müsaide iddialarda buldukları, tevhid inancını sarsacak yaklaşımlarda buldukları kuşkusunu doğurmuştur.

6. Halkın itikadını bozacak tarzda aşırı söylemlerde bulduklarına yönelik ithamlar Osmanlı Devletinin onları ciddiye almalarını sağlamıştır.

7. Bir kısım kalenderî, hurûfî, bâtinî ve sünnî gelenekle bağdaşmayan bir kısım sûfî geçinen akımların melâmetî kisvesine bürünerek varlıklarını devam ettirmelerinden Osmanlı yetkilileri rahatsız olmuşlardır.²⁰

Vahdet-i vücûd fikriyatının prensip haline getirilmesi, dönemin siyasi iktidarına karşı eleştirel tavır sergilenmesi, sosyal hayatta melâmîliğin belirgin olarak varlık göstermesi gibi etkenler Bünyamin Ayâşî döneminde belirgin hale gelmiş, onun halifesi Pîr Ali Aksarayî ile sürmüş, İsmail Mâşukî zamanında İstanbul esnafını etkilemiş ve İstanbul'un entelektüel zümresinin desteğini kazanmış, açıkça siyasi iktidarla çatışır hale dönüşmüştür. Dolayısıyla Bünyamin Ayâşî, Bayrâmî Melâmîliği içinde çok önemli bir dönüşümün simgesi olmuştur.²¹

Sarı Abdullah Efendi eserinde Kütahya Kalesine hapsedilen Bünyâmin Ayâşî'nin hapisten kurtuluşu ile Rodos'un fethi arasında doğrudan bir ilişki kurmaktadır. Anlatılan menkabeye göre, Kanûnî yedi ay süreyle muhasara ettiği Rodos'un fethini bir türlü gerçekleştiremez. Bünyâmin Ayâşî'nin yakın dostlarından biri olan Kanûnî'nin çuhadarı sultana, "*Hacı Bayram tarikinden Bünyâmin Ayâşî nice zamandır Kütahya'da hapistedir; Rodos'un fethine engel budur*" der. Bunun üzerine Kanûnî, Bünyamin Ayâşî'nin serbest bırakılmasını emreder. Bünyâmin Ayâşî'nin serbest bırakıldığı gün Rodos'un fethi gerçekleş-

[20] Kadir Özköse, "Ankara'nın Melâmî Şeyhleri: Bünyamin Ayâşî Ve Hüsameddin Ankaravî", *Gönül Sultanları, Şahsiyetleri ve Değerleri ile Ankara*, ed. İbrahim Ethem Arıoğlu, Akçağ Yayınları, Ankara 2018, s. 78-79.

[21] Ahmet Yaşar Ocak, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar Makaleler-İncelemeler*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010, s.55-56

şir.²² Rodos 5 Safer 929/24 Aralık 1522 tarihinde fethedilmiş olduğuna göre, Sarı Abdullah Efendi Bünyâmin Ayâşî'nin vefatını bu tarihten sonra göstermektedir.

Atâî'nin Zeyl'inde kaydettiği anlatıya göre Bünyâmin Ayâşî, kendisinden sonra Bayramiyye Melâmiliğinin şeyhi olan halifesi Pîr Ali Aksarâyî'nin oğluna İsmail adını vermesi bir işarete mebnidir. 935/1528 yılında Şeyhülislam İbn Kemal'in fetvasıyla idam edilecek olan Oğlan Şeyh'in ilerideki idamına işareti olarak ismini İsmail koyduğunu söylemektedir.

Bünyamin Ayâşî'nin vefat tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte onun vefat tarihi ile ilgili kaynaklarda 916/1510, 926/1519, 928/1521 yılı olduğuna dair kayıtlar bulunmaktadır. Kaynaklar onun Kanuni döneminin ilk zamanlarında ve Rodos adasının fethinden hemen sonra vefat ettiği belirtilmektedir.²³ Türbesi Ayaş'ta kendi adıyla anılan caminin yanındadır. Aynı yerde medrese ve hamam gibi vakıfları da bulunmaktadır. Türbenin doğu tarafı üzerinde bulunan hacet penceresinin üzerinde şeyhi anlatan iki satırlık bir kitabe yer almaktadır.²⁴

Bünyâmin Ayâşî'nin Pîr Ali Aksarâyî'den başka Aziz Rûşen Efendi, Sivaslı Osman Efendi ve Bolulu Süleyman Efendi adlı üç halifesi daha bulunmaktadır. Ancak Melâmî silsilesi Bünyâmin Ayâşî'nin ölümünden sonra Pîr Ali Aksarâyî ve oğlu İsmâil Ma'sûkî vasıtasıyla devam etmiştir.²⁵

Bünyamin Ayâşî (ö. 926/1520)'den sonra Melâmîyye-yi Bayramiyyenin kutupları sırasıyla Pîr Ali Aksarâyî (ö. 945/1538), İsmail Maşukî (ö. 945/1539), Ahmed Sarbân (ö. 952/1545) ve Hüsameddin Ankaravî (ö. 964/1557) olmuştur.²⁶ Melâmîyye-i Bayrâmîliği'nin çiftçilikle uğraşan kesimin Anadolu koluna mensup olan Hüsâmeddin Ankaravî²⁷, Haymana ilçesinin Kutluhan Köyü'nde dünyaya gelmiştir. İlahi aşktan neşet eden bir duyguyla insanların birbirini sevmesi, anlaması ve kabullenmesi gerektiğini düşünen Ahmed Sarban'ın meşhur halifesi Hüsameddin Ankaravî'ye gönderdiği mektubu ile sözlerimi toparlamak istiyorum:

“Sizinle bizim aramızda olan muhabbet şul muhabbettir ki, Hz. Resulullah (s.a.v.) ile ashâb-ı güzîn arasında idi. Ol, muhabbetullahtır. Buna şek getüren mutlak kafirdir. Yalancının yüzü kara olsun. İki cihanda hem karadır. Bu mu-

[22] Sarı Abdullah Efendi, *Semerâtü'l-Fuâd*, s. 245.

[23] Şahin, “Bünyamin Ayâşî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c.VI, s. 491.

[24] Baki Yaşa Altınok, *Hacı Bayram Veli-Bayramilik-Melamiler ve Melamilik*, Oba Kitabevi, 1995, s. 185.

[25] Şahin, “Bünyamin Ayâşî”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, c. VI, s.491; Özköse, “Ankara'nın Melâmî Şeyhleri”, *Gönül Sultanları, Şahsiyetleri ve Değerleri* ile Ankara, s. 78-79.

[26] Osmânzâde Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet Akkuş & Ali Yılmaz, Kitapevi, 3. Baskı, İstanbul 2015, Cilt 2, s.478-480; Enver Behnan Şapolyo, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Elif Kitapevi, 2. Baskı, İstanbul 2004, s. 166-168.

[27] Ocak, *Zındıklar ve Mülhidler*, s. 321.

habbetin husulünden sonra Hatemü'l-enbiya ile ser-çeşme-i evliya nice yıl birlik ettiler. Şu hadisten fehm oluna:

“Ya Ali! Senin etin benim etim; senin cismin, benim cismim; senin kanın, benim kanım.”

Seninle bizim aramızda olan muhabbet öyle bir muhabbet idiğine inandınız ise, birliğimiz ve dirliğimiz onun birliği ve dirliği gibi gerektir. Ol şey ki, bizim değildir; sizin de değildir. Ol şey ki, bizimdir, sizindir. Belki bu muhabbetin husulünden hakkânî muhabbet vücûd bulur. Hakikat-i maânî zahir oldu. Şöyle ki: “Allah, vahyettiği şeyi bunun üzerine vahyetti. Gördüğünü kalbi yalanlamadı.”²⁸

Hak Teâlâ herbirimize hakkânî muhabbeti mübarek eylesin. Hiç fikreder misiniz, ne vecihle hâsıl oldu? Bu vecihle hâsıl oldu ki, siz kendinizi bilküllüye bize teslim etmekle sizin olan bizim oldu. Bizim olan sizin oldu. Bu mezkûrâtten asılo birlik ne idiği ma'lûm oldu. Cümle ihvân-ı safâ bir araya geliğ ghep kendi vücudunuzdan istiğfar eyleyesiniz. Zira Hak'tan ayrı götüren ve birbirinizden ayıran sizin varlığınızdır. Onun için Resulullah buyurdu ki:

“Senin varlığın, başka bir günahın kendisiyle mukayese edilemeyeceği bir günahtır.”

Cenab-ı Hakk buyurur:

“Allah, kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını dilediği kimse için bağışlar.”²⁹

Hiç bundan büyük günah olur mu? Sizi dosttan ayıra ve aranızı iftirak bıraka.

Çü sende seni gördük beğendik.

Sen İblis eyledin kendine kendin.

İmdi lutf edip, şeytani kahr edesiniz, herbiriniz kendi vücudunuzu ifnâ etmekle, gönül gözünü yere koyup âdet-i kadîmeniz üzere bakasınız. Allah Teâlâ'nın lutf u keremi ve Habibullah'ın nübüvveti ve evliyanın yüce himmeti erişip herbirimize tamam mertebe safâsı hazır ola inşaallah.

Hak zâttır. Cümle cihan sâyedir. Hiç sâyede ihtiyar var mıdır? İmdi yok olunuz, bâkî kerem Hakk'ındır. Mürüvvet ve kereme lâyük ne ise onu icrâ edesiniz.” Hâdimü'l-Fukarâ Ahmed-i Sâ Ahmed-i Sârbân.³⁰

Şevval 1013/Şubat/Mart 1605 tarihli vakıf kaydına göre Hüsameddin Ankaravî, Kutluhan köyünde bir câmi, bir tekke, bir mektep ve bir değirmen yaptırdı. Asitanede yaptırdığı iki katlı bir bina ile bazı ihtiyaçları karşılaması için bir miktar para vakfettiğinden bahsedilmektedir.³¹

[28] Necm, 10-11.

[29] Nisâ, 48.

[30] Vassâf, Sefine-i Evliyâ, c. II, s. 504-505; Özköse, “Ankara'nın Melâmî Şeyhleri”, *Gönül Sultanları, Şahsiyetleri ve Değerleri ile Ankara*, s. 81.

[31] Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 3474 Numaralı Bursa Şer'iyye Sicil Kaydı; Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi, 1067 Numaralı Şahsiyet Kayıt Defteri, s. 111.

Sarı Abdullah Efendi'nin kaydına göre Hüsâmeddin Ankaravî doğduğu ve ikamet ettiği Kutluhan köyünde cuma ve bayram namazları için bir câmi-i şerif inşasına başlar. Câminin inşasında yerli halk, ahşap ustaları ve askerler gönüllü olarak çalışmışlardır. İnşa sırasında Zâl Paşa'nın o zamanki Ankara doğusundaki hassa voyvodası olan kişi, şeyhin oğlunda gördüğü güçlü tazıya³² talip olur. Bu isteği yerine getirilmeyen voyvoda, Hüsâmeddin Ankaravî'ye düşmanlık duyar ve mehdilik iddiasında bulunduğu iftirasıyla emir verdirerek Ankara kalesine hapseder. Durumu tekrar mahkemede incelenmek üzereyken, şeyh 964/1566-67 yılında Ankara Kalesi'nde vefat eder.³³

Ahmet Yaşar Ocak, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 18/ M/976 (13 Temmuz 1568) tarihli mühimme kaydındaki "Maslûp Şeyh Hüsâm" ifadesine ve Nûrullah-ı Bosnavî'nin (ö. 1617) Silsiletü'l-Mukarrebîn isimli eserinde "Şeyh Hüsâmeddin-i Ankaravî'nin idam edildiği..." ibaresinden yola çıkarak Hüsâmeddin Ankaravî'nin mehdilik iddiasıyla ayaklanma teşebbüsünde bulunacağı suçuyla, yargılandıktan sonra Ankara Kalesi'nde idam edildiğinden bahsetmektedir.³⁴

Evlîyâ Çelebi, Seyahatnâmesinde Ankaravî hakkında şu bilgileri aktarmaktadır:

Hüsâmeddin Ankaravî'yi Ahmed-i Sarbân'ın halifesi olarak zikreden Evliya Çelebi, Ankara Kalesi'nde hapisteyken "Artık sabahleyin bizi defnedersiniz" diyerek onun kendi ölümünü haber verdiğini, sabahleyin hapisneden kimse'nin şahit olamadığı bir halde bir sarı hurma lifi kefenine sarılmış, yıkanmış ve kokulanmış olarak ölü bulunduğunu, bütün Ankara halkının bu işten hayretler içinde kaldığını, zaviyesinin haziresinde gömülü bulunduğunu zikretmektedir.³⁵ Hüsâmeddin Ankaravî'den sonra ise halefleri Bosnalı Şeyh Hamza Bâli ve Şeyh Hasan Kabâduz kutbiyet makamına geçmiştir.³⁶

Hüsâmeddin Ankaravî'nin kabrini bağrında bulduran Haymana bugün olduğu kadar tarih boyunca da İslâm kültürünün özgün adreslerinden biri olmuştur. Dügünleri, merasimleri, kutlamaları, örfleri, âdetleri, töreleri, deyimleri, atasözleri, vecizeleri, manileri, türküleri ve ilahileriyle çok renkli bir yapıya ve donanımına sahip olan Haymana gönül erlerinin harmanı haline gelmiştir. Tasavvufî geleneğin öncü şahsiyetleri, tasavvuf terbiyesinin merkezi konumundaki tekke ve zaviyeleri, insanlık numunesi niteliğindeki dervişleri ile Haymana yaşayan Anadolu'dur. Anadolu'nun bağrında geçmişten geleceğe

[32] Ocak, *Zındıklar ve Mülhidler*, s. 322.

[33] Şaban Er, *Melâmilik ve Osmanlı Devri Melâmileri*, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul 2015, s. 200.

[34] Ahmet Yaşar Ocak, *Yeniçağlar Anadolu'sunda İslâm'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi*, Kitap Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 2012, s. 73-74.

[35] Yücel Dağlı & Seyit Ali Kahraman, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Bursa-Bolu-Trabzon-Erzurum-Azerbaycan-Kafkasya-Kırım-Girit*, YKY, c. 2, Kitap 2, İstanbul 2005, s. 531.

[36] Özköse, "Ankara'nın Melâmî Şeyhleri", *Gönül Sultanları, Şahsiyetleri ve Değerleri ile Ankara*, s. 82.

köprü işlevi gören bereketli topraklara sahiptir. Yerel yöneticilere, kültürel ve bilimsel çalışmalar yapan bilim kurullarına, şehrin anlam haritasını çözmeye çalışan özverili araştırmacılara düşen en önemli görev, bu kadim şehrin tarihine, kültürüne, inancına ve âdetlerine sahip çıkmaktır. Şehri imar ederken kültür ve tarihini ihya etmeyi şehir planlamacılığının gereği olarak görmemiz gerekmektedir. Turizmi, tarımı, tarihi ve kültürüyle Haymana'nın yaşanabilir en özel coğrafya olduğu günümüz insanının dikkatine sunulmak bir insanlık vazifesidir. ◇

KAYNAKLAR

Altınok, Baki Yaşa, *Hacı Bayram Veli-Bayramilik-Melamiler ve Melamilik*, Oba Kitabevi, 1995.

Aynî, Mehmed Ali, *Hacı Bayram Veli*, İstanbul 1343/1924.

Barkan, Ömer Lütfi, “*Defter-i Hâkânî Kayıtları-Kolonizatör Türk Dervişleri*”, Vakıflar Dergisi, c.II, s.305-386.

Bayram, Mikail, “Türkiye Selçukluları Döneminde Bilimsel Ortam ve Ahiliğin Doğuşuna Etkisi”, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Konya 2001, S. X, s. 1-11.

Bayramoğlu, Fuat, *Hacı Bayram Velî, Yaşamı, Soyu, Vakfı*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1983.

Çağatay, Neşet, *Bir Türk Kurumu Olarak Ahilik*, Ankara 1974.

Dağlı Yücel & Kahraman, Seyit Ali, *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Bursa Bolu - Trabzon - Erzurum - Azerbaycan - Kafkasya - Kırım - Girit*, YKY, c. 2, Kitap 2, İstanbul 2005.

Er, Şaban, *Melâmîlik ve Osmanlı Devri Melâmîleri*, Kutup Yıldızı Yayınları, İstanbul 2015.

Erünsal, İsmail, *XV-XVI. Asır Bayrâmî-Melâmîliği'nin Kaynaklarından Abdurrahman el-Askerî'nin Mir'atü'l-Işk'ı*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 2003.

Gölpınarlı, Abdalbaki, *Melâmîlik ve Melâmîler*, Milenyum Yayınları, İstanbul 2013.

İznikli Eşref bin Ahmed, *Fütüvvet-nâme İyilik Kitabı*, haz. Mustafa Güne, Gelecek Yayınları, İstanbul 2016.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Osmanlı Sufiliğine Bakışlar Makaleler-İncelemeler*, Timaş Yayınları, İstanbul 2010.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Yeniçağlar Anadolu'sunda İslam'ın Ayak İzleri Osmanlı Dönemi*, Kitap Yayınevi, 2. Baskı, İstanbul 2012.

Ocak, Ahmet Yaşar, *Osmanlı Toplumunda Zındıklar ve Mülhidler*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2013.

Öngören, Reşat, “Osmanlı Türkiyesi’nde Tarikatlar”, *Türkiye’de Tarikatlar Tarih ve Kültür*, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yayınları, 2. Baskı, İstanbul 2018, s. 55-94.

Özköse, Kadir, “Hacı Bayram Veli ve Yaşadığı Döneme Tesiri”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Sayı: 12, 2004, s. 53-72.

Özköse, Kadir, “Osmanlı Devleti’nin Kuruluşuna Zemin Hazırlayan Kan ve Kol Kuvvetleri Dervişler”, *Somuncubaba*, Yıl: 24, Sayı: 207, Ocak 2018, s. 34-39

Özköse, Kadir, “Kuruluş Döneminde Osmanlı Zâviyeleri”, *Somuncubaba*, Yıl: 24, Sayı: 208, Şubat 2018, s. 28-31.

Özköse, Kadir, “Ankara’nın Melâmî Şeyhleri: Bünyamin Ayâşî Ve Hüsameddin Ankaravî”, *Gönül Sultanları, Şahsiyetleri ve Değerleri ile Ankara*, ed. İbrahim Ethem Arioğlu, Akçağ Yayınları, Ankara 2018, s. 69-84.

Özköse, Kadir, “Bayramî Melâmîlerinin Tasavvufî Çizgisi”, *Hacı Bayram-ı Veli V*, ed. Vahit Göktaş & Harun Alkan, İlahiyat, Ankara 2020, s. 91-104.

Sarı Abdullah Efendi, *Semerâtü’l-Fuâd fi’l-Mebdei ve’l-Meâd*, İstanbul 1306/1889.

Şahin, Kâmil, “Bünyâmin Ayâşî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, c. 6, İstanbul 1992, s. 491.

Şapolyo, Enver Behnan, *Mezhepler ve Tarikatlar Tarihi*, Elif Kitapevi, 2. Baskı, İstanbul 2004.

Tatcı, Mustafa, *Yünus Emre’nin Mürşidi Tapduk Emre*, H Yayınları, İstanbul 2019.

Vassâf, Osmânzâde Hüseyin, *Sefîne-i Evliyâ*, haz. Mehmet Akkuş & Ali Yılmaz, Kitapevi, 3. Baskı, İstanbul 2015.

Vicdânî, Sadık, *Tarikatler ve Silsileleri*, (*Tomar-ı Turuk-ı Aliyye*), haz. İrfan Gündüz, Enderûn Kitabevi, İstanbul 1995.

Prof. Dr. Orhan ÇEKER
İlahiyatçı / İslam Hukuku

Her şeyden önce Haymana'mızın durumunu tespit ve geliştirmek için bu kadar çaplı ve başarılı bir çalıştay düzenlemesi münasebetiyle Haymana Belediyesi'ni candan tebrikle hayırlı çalışmasında bizim de elden ne geliyorsa destekleyeceğimizi beyan etmek istiyoruz.

Haymana'nın manevi durumu ve tekliflerimi maddeler halinde takdim etmek münasip düşecektir: Haymana Belediyesi azami bir uğraşla Kutluhan mahallesindeki Hüsameddin Ankaravi türbesi ve camiini restore ettirerek, harabe halinden kurtarmış ve aslına uygun olarak çok nezih bir görünüm kazandırmıştır. Yaklaşık bir buçuk yıl önce kurban bayramı namazı ile de açılışını gerçekleştirmiştir. O günün sabah namazını, bayram namazını, birkaç cuma ve vakit namazlarını kıldırmak şahsıma nasip oldu. Fakat üzülererek söylemeliyim ki bu birkaç namaz dışında orada başka namaz eda edilmiş ve kıldırılmış değildir. Hem Haymana Belediyesinden, hem Haymana İlçe Müftülüğünden istirhamım şudur ki bu cami şenlendirilmeli, hiç değilse cuma ve bayram namazları sürekli hale getirilmelidir. Bir defasında ikindi namazı için uğradığımda oraya program düzenlemiş, 20 – 30 civarında bir hanım kafilesiyle karşılaştım. Sordum. O günü orada ibadetle geçirmek için geldiklerini söylediler. Mutlu oldum. Bu gibi programlar tanzim ve teşvik edilebilir. Bu caminin, şimdilerde yok olan ama eskiden okuduğum için ezberimde kalan kitabesindeki şifreli tarih düşümüne göre ebced hesabıyla 1200'lü yıllara ait olduğunu tespit etmiş bulunmaktayım. Bu haliyle Konya'daki Tavus Baba Camii ile aynı üsluptadır.

Medreseler: Haymana'da 'Medrese' adında bir merkez mahalle vardır. Tabii ki bu isim bize oradaki kadim bir medresenin varlığını hatırlatır. Dedem Ali Çeker' hatıralarına göre; Dedem ilk önce köyümüz olan Sındıran'dan okumak için Mandıra (Ağıl Başı) köyüne gitmiş. Bu köy şimdilerde Kulu'ya bağlıdır. Oradaki müderrisin yine Kulu'ya bağlı Altılar köyünden olduğunu söylemişti. O medrese şimdiki köy caminin hemen yanı başında imiş. Bize yerini köylüler gösterdiler. Eğitimi de gayet ciddi imiş. Haymana'daki medreseden daha kaliteli olduğunu dedem söylerdi. Hatta şöyle bir hatıra anlatmıştı: Haymana'nın Sebil-i Bâlâ (Şavlu) köyünden bir hayırsever yaklaşık yirmi km uzaklıktaki bu medreseye kağrı (öküz arabası) ile bir yük tezek getirmiş, talebeler kışın yakınsınlar da üşümesinler demiştir. Zamanımız açısından ilginç ve son derece basit fakat o günkü şartlarda çok anlamlı olan bu 'Hediye', o kişinin samimiyetinin derinliğini ne de güzel ifade ediyor.

Dedem bu medreseden sonra Haymana'daki medreseye gelmiş ve burada

okumaya devam etmiştir. Bundan sonra da Ankara'daki medreseye gittiğini söylerdi.

Bu konuda Belediyemizden beklediğimiz şudur ki; Haymana'daki medresenin yeri tespit edilmeli ve yeniden yapılarak hizmete sokulmalıdır. Sanıyorum şimdilerde Medrese mahallesinde 'Papazın evi' diye bilinen binaya yakın bir yerde olmalı. Tabii ki medrese o zamanın eğitimi yerine şimdi bir kültür merkezi olarak kullanılabilir. Mesela medreselerde okutulan kitaplar sergilenmeli, Haymanalılarının yazdığı dini muhtevalı kitaplar raflarına konmalı, belli gün ve saatlerde manevî sohbetler düzenlenmelidir.

Manevî Mimarlar: Haymana'da yaşamış ve manevî hizmetler vermiş olan kişiler tespit edilmeli ve isimleri yaşatılmalı, vefa borcu olarak isimleri bir camiye, bir Kur'an kursuna veya bir ilköğretim okuluna verilmelidir. Mesela anne dedem Müslim Hoca (Arıkan) bunlardan biridir. Yaklaşık 1878 yılında doğan dedem önce İstanbul'a okumaya gitmiş, savaşlar sebebiyle medrese öğrenimi sekteye uğramış, Abdülhamid Han, talebeleri harbe götürmemiş, dedem de köyümüze gelip imamlığa başlamıştır. 10 Mayıs 1969'da vefat edinceye kadar imamlık yapmıştır. 70 yıldan fazla imamlık yaptığı söylenir. Biz ve bizden birkaç göbek daha genç olanlardan tutun da bunlardan daha yaşlı her kim Kur'an okumasını biliyorsa hepsi onun talebesidir. Din eğitimi yapmanın çok sıkıntılı ve zahmetli olduğu o yıllarda yorulmadan okutmaya devam etmiştir. Aradan o kadar yıl geçmesine rağmen ismi hala hayırla yadedilir. Mesela vefa borcu olarak ismi, imamlık yaptığı camiye verilebilir.

Dedem Ali, şimdilerde Kulu'ya bağlı Canımana köyünden Melle Biçcık (Küçük Hoca) diye birini anlatmıştı. Dedem genç bir delikanlı iken ona ziyarette gitmiş ve kemal-ı hürmetle elini öptükten sonra o zat; dedemin hürmetkâr tavrı görünce "*Senin ahlak ve edebî buralarınkine benzemiyor, sen kimsin?*" diye sormuştur. Dedem de Gözgöz (Sındıran) köyünden Muhammed (Mıhemmed-ı Dellê)'nin oğlu olduğunu söyleyince şunu anlatmıştır: "*Ben size misafir olmuştum. Deden Dellê 'Hoca hoca iyi ki geldin. Ben de sana gelmeyi düşünüyordum. Şimdi yeni bir oğlum oldu, deyince' ben çocuğu emzirdiniz mi diye sordum. 'Yok yok daha yeni dünyaya geldi' dedi. Ben de onu bana hemen getirin dedim. Ağzına tahnik yaptım ve adını kendi adımda (yani Muhammed) koydum. Sonra da götürün Allah ona 80 yıl ömür verecektir, dedim.*"¹ Gerçekten de dedemin babası Muhammed tam 80 sene yaşamış ve 1938'de vefat etmiştir. Dedem, babası Muhammed ile ilgili bu hatırayı bizzat Melle Biçcık'ten böyle nakletmişti. Bu zatın evliyaullah'tan salih bir insan olduğu kanaatindeyim. Canımana köyünden bu zatı soruşturup kabri ziyaretgâh yapılabilir. Tabii ki bu iş Haymana'dan ziyade Kulu Belediyesinin gayreti ile yapılmalıdır. Çünkü Canımana şimdilerde Kulu'ya bağlıdır.

[1] Tahnik, yeni doğmuş çocuğa yapılan bir işlemdir. Takvası ile bilinen bir kişi bir hurmayı çiğner, çiğner, o lapayı çocuğun ağzına ve damağına sürer. Buna "Tahnik" denir. Tahnik sünnettir.

Bir de Arap Hoca dedikleri bir zat vardı. 1967'de Balçıkhisar köyünde vefat etti. Aslen Kerküklü idi. Bir vesile ile oradan bizim beldelere hicret etmiş ve imamlıkla ömrünü geçirmiştir. Radiye adını verdiği şiirleri dilden dile ilahi niyetine okunmaktaydı. Bir mısraında 1316 (1900) yılında Yaraşlı karyesinde imamlığa başladığını söyler. Yaraşlı şimdilerde yine Kulu'ya bağlı bir köydür.

Bostanhöyükü Melle Memo'dan da bahsetmek gerekir. Melle Memo, dedem Müslim Hocanın medrese arkadaşı idi. Dedemden önce vefat etti. Kendisi hocalık yapmadı ama o çevrede siyasi ve bürokratik etkinliği olan birisiydi. Köyünde kendi adıyla anılan bir değirmeni vardı.

Bu arada dede, oğul ve torunu yani üç nesli okutmuş bir öğretmenimiz de mevcuttur. Öğretmenlik yaptığı okula isminin verilmesi arzu ve teklifimizdir.

Cami ve Tekkeler: Haymana bölgesinde tarihi sayılabilecek camiler vardır. Hüsameddin Ankaravi camiini az önce zikrettik. Culuk, Kadıköy ve Karahoca köyleri camileri burada zikre değer camilerdir. Bildiğim kadarıyla Kadıköy caminin etrafında türbeler de varmış, söylentilere göre 1930'lu yıllarda bu türbeler düzlenmiş ve kendilerinden eser kalmamıştır.

Dini / manevî hayatın canlandırılması: Bu hizmet öncelikli ilgili kurum ve okullardan beklenir ki bu kurumlar İlçe Müftülüğü ve İmam-Hatip Lisesidir.

İmam-Hatip Lisesinin tarihi eski sayılır. 30-35 yıldır faaliyet göstermektedir. Hatta İmam-Hatip Okulu yaptırma faaliyeti 1960'lı yıllara kadar inmektedir. Galiba 1967- 68'li yıllardı. Laz Müftü dedikleri Müftü Bey de dernekle bizzat ilgilenerken maddî yardım topluyordu. Neden sonra baktık ki yapılan bina Sanat Okulu (Meslek Lisesi) yapılmış. Nasıl oldu, olayın iç yüzünü bilmiyorum. Haymana'nın manevî gelişimi için İmam-Hatip Lisesi, öğretmen ve talebeleri ile kültür seferberliği düzenlenebilir. Tabii ki Müftülük personeli de bu faaliyete birinci elden katılmalıdır. Bu arada personel bazında hizmet içi eğitim programları da mutlaka düzenlenmeli ve manevî gelişme programı doğru bir mürakabe ile yürütülmelidir. Bir İmam Hatip Lisesi talebesinin vaaz vermesi, cuma namazı kıldırması halk üzerinde güzel bir etki meydana getirecektir. Dini bilgi aktarımında mezhep farkı da mutlaka gündemde tutulmalıdır. Haymana'da ciddi bir Şafii nüfus vardır. Şeyhbızın aşiretinin amelde mezhebi Şafiliktir. Bu çevrede 34 Şeyhbızın köyü bulunmaktadır. Dört köy (Canımana, Dipedede, Karacadere / Karakilis ve Şihahmetli) Kulu'ya bağlı, bir köy (Kaya-başı) de Polatlı'ya bağlıdır. Kalan 29 köy Haymana köyleridir. Planlanması gereken dini kültür programlarında hem Hanefi hem de Şafii mezheplerine ait ilmihal bilgileri takdim edilmelidir.

Kur'an Kurslarına canlılık kazandırılmalı ve yaygınlaştırılmalıdır.

Bu program dahilinde Haymana'da iki yıllık İlahiyat Meslek Okulunun açılması isabetli olacaktır. ◇

Şinasi ÖZTÜRK

Haymana İlçe Müftüsü

Haymana'nın mevcut dini hizmetleri ile ilgili bilgiler sunacağım. Haymana'da şu an 85 camimiz bulunmakta 11 tanesi ilçe merkezinde, 74 tanesi ise mahallelerimizde. Haymana'nın Ankara'ya bir nebze uzak olmasının dezavantajlarını yaşıyoruz, özellikle din hizmeti anlamında. Haymana'ya gelip kendisini burada yetiştiren imamlarımız, maalesef başka yerlere tayinlerini istiyorlar. Yaz ayları ise tayin dönemi olduğu için boş camii sayımız artmakta.

Dini hayat açısından hocalarım anlattılar, özellikle Haymana'da dini hayat hakkında önemli bilgiler verdiler. Bende birkaç ekleme yapacak olursam; fıkhî ameli mezhep olarak, itikadi mezhepler meselesini yani kelami mezhepler meselesi. Genelde halkımız duydukları öğrendiği klasik itikat bilgileri ile vazalardaki sohbetlerdeki bilgilerle mücezzehdir ama ameli mezhep konusunda şöyle bir şey var Şafii, Hanefi karışımı olan bir ilçemiz bir hizmet alanımız var. Zaman zaman bununla ilgili bazı olaylar yaşıyoruz. Dini sosyolojik veya dini psikolojik açıdan belki de hocalarımın inceleyip değerlendirebileceği bir husus olabilir.

Diyamet İşleri Başkanlığının görevlileri olduğu köylerimizde daha çok kıraat konusunu dikkate almalıyız. Yanlış kıraat namaz bozduracağı için bizde de temel meseledir. Haymana'da daha güzel hayırlı dini hizmetlere rabbim bizi vesile kılar hepimize şükranlarımı ve hürmetlerimi arz ediyorum. ◇

İKİNCİ OTURUM

Konu:

Tarih, Sanat

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ

Müzakereciler:

Doç. Dr. Ümmügülsüm POLAT

Em. Albay Kadim KOÇ

Dr. Hakan ARSLANTÜRK

Ömer AYGÜL

Mehtap AKDOĞAN

Dr. Öğt. Üyesi Muhammet GÖRÜR

Doç. Dr. Ö. Hakan ÇETİN

Doç. Dr. Derya YILMAZ

Abdülkerim ERDOĞAN

Doç. Dr. Ümmügülsüm POLAT

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Edebiyat Fakültesi / Tarih Bölümü

Sakarya Meydan Muharebesi'nin yaşandığı topraklarda böyle bir sunum yaptığım için gururlu ve heyecanlıyım. Muharebenin askeri safahatı birçok defa anlatıldı. Ben sunumumda genel bir çerçeve çizip ortaya yeni bulgular koymaya çalışacağım.

Bilindiği üzere Yunan ileri harekâtı İzmir'in işgalinden sonra hızlı bir biçimde kademe kademe ilerliyor ve Ankara'ya kadar dayanıyor. Bu ilerleme sürecinde Milli kuvvetlerin mukavemetiyle karşılaşılıyor.

Sakarya Meydan Muharebesi'ne gelen süreçte Birinci ve İkinci İnönü Muharebeleri zaferle sonuçlanırken Kütahya- Eskişehir Muharebelerinde Türk Ordusu mağlup oluyor ve Sakarya Nehri'nin doğusuna çekilerek Sakarya Meydan Muharebesi süreci başlıyor.

Türk Milli Mücadelesi akademik eserlerde üç aşamada değerlendirilmiştir.

Birinci Aşama: 23 Ağustos- 30 Ağustos

İkinci Aşama: 31 Ağustos- 7 Eylül

Üçüncü Aşama: 8 Eylül- 13 Eylül

Haymana'da muharebenin çok önemli bir kısmı meydana geliyor. 22 gün boyunca süren muharebede tarafların askeri faaliyetlerini anlatmak sunumun en geniş kısmını oluşturmaktadır. Öncelikle hemen belirtmek gerekir ki, Haymana'nın merkezde olduğu bir Sakarya Meydan muharebesinde şu aşamalar dikkat çekmiştir: 13 Ağustos günü Yunan Ordusu, Haymana'yı ele geçirmek için ileri harekâtına başlamıştır. Burada savaşın devam ettiği günlerde muharebenin isimlendirilmesi noktasında değişimler yaşandığı görülmektedir. Dönemin gazetelerinde "*Sakarya Melhame-i Kübrası*" çok kez kullanılmıştır. Mangal Dağı ve Çal Dağı'nda şiddetli muharebelerin yaşanmasından dolayı gazetelerde bu muharebeler anlatılırken "*Haymana Meydan Muharebesi*" başlığı kullanılmıştır.

27 Ağustos 1921 tarihli Açıksöz Gazetesinde, "*Melhame-i Kübra*" başlığı altında muharebe hakkında bilgiler aktarılmıştır.

1 Eylül 1921 tarihli Tevhid-i Efkâr gazetesi ise "*Sakarya Meydan Muharebesi*" başlığını kullanmıştır. Gazetelerde haberlerin ayrıntıları incelendiğinde dönemin imkânları ile haritalar hazırlanmış ve gün gün muharebe hakkında bilgiler verilmiştir. Haritalarda Haymana ve Polatlı isimlerine rastlamak da mümkündür.

1 Eylül 1921 tarihli İkdâm Gazetesinde "*Anadolu Harbi*" başlığı altında Sakarya Meydan Muharebesi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

7 Eylül 1921 tarihli Vakit gazetesinde "*Sakarya Cephesinde Yunanlılar Yeni-*

den Taarruza Başladılar” başlığı atılmıştır.

12 Eylül 1921 tarihli Tevhid-i Efkâr Gazetesinde “*Haymana Ovası Türk Hamaset ve Celadetinin Bir Harikasına Tecelligah Oldu*” başlığı atılmıştır. Haberin içeriğinde ise; İki hafta devam eden Haymana Meydan Muharebesi ordumuzun muzafferiyetiyle sonuçlandı. Yunanlıların zayıyatı her türlü tahminin fevkindedir bilgisi verilmiştir.

17 Eylül 1921 tarihli İkdâm gazetesinde ise İsmet Paşa’nın millete tebrişatı yayımlanmış ve Sakarya Meydan Muharebesi süreci haritalarda gün gün anlatılmıştır.

Dönemin gazetelerinde Haymana ve Haymana Ovası ifadeleri sık sık geçmiştir. Bunun sebebi ise Haymana’nın hem Türk hem de Yunan tarafları için önemli bir nokta olmasından kaynaklanır.

Aynı zamanda Haymana’da bulunan fırınlar, depolar, seyyar hastaneler, santral hattı, telgraf hatları Haymana’yı ayrı olarak özel kılmaktadır. Orduların ikmal ve iâşesi için iki tarafta Haymanayı elde tutmak istemektedir.

Sakarya Meydan Muharebesi ile ilgili olarak Batı kamuoyu da yakından ilgilenmiştir. İngiltere’nin yayım organı olan The Times gazetesi muharebe hakkında gün gün bilgi vermiştir.

25 Ağustos 1921 tarihli The Times gazetesi “Sakarya Ovası Savaşın Önemli Bir Direnç Noktası” başlığı ile bilgi vermiştir. İngiltere hükümeti Yunan Ordusuna her ne kadar destek verse de gazetelerde Yunan ordusunun başarısızlığa uğradığı da anlatılmıştır. 31 Ağustos 1921 tarihinde muharebe ile ilgili olarak “*Ankara’nın Umutları ve Türklerin Güçlü Direnişleri*” başlığına yer vermiştir. Aynı zamanda muharebe ile ilgili olarak İngiliz gazetelerinde de haritalara yer verilmiş ve gün gün harekâtlar ayrıntılı şekilde anlatılmıştır.

Muharebenin son günlerinde ise Çal Dağı Muharebeleri ile ilgili haberlere yer verilmiştir. Haberin ayrıntısında ise Haymana’nın halen Türklerin elinde olduğu, Yunanlıların ağır zayıyat verdiği ve geri çekilmeye başladığı yönünde bilgiler yer almıştır.

Yunan Ordusunun kesin mağlubiyetinden sonra ise The Times gazetesi Anadolu’daki Rumları konu alan haberlere yer vermiştir. “*Küçük Asya’daki Hıristiyanlar*” başlığında Anadolu’daki Hıristiyan halkın geleceği konusundaki endişeleri haberin ayrıntılarında yer almıştır. Bu ifadeler savaşta yaşanan kayıp ile İngiliz kamuoyunda oluşacak olumsuz algının başka bir hedefe yöneltilmesinden ibarettir. Konunun Haymana özelinde dahi dünya basınında yer bulabildiği bu muharebeler açısından içinde bulunduğumuz topraklar son derece kritiktir. ◇

Ömer AYGÜL

Sakarya Meydan Muharebesi /
Tarihi Milli Parkı Müdürü

Tarım Orman Bakanlığı Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı olarak Haymana'da görev yapmaktayız. Haymana'da yapılan çalışmalarını sizlere aktarmaya çalışacağız.

2014 yılında Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenen alanlar, 2015 yılında Tarihi Milli Park ilan edildi. Milli Park sınırlarımız 135 bin dekar ve 14 parçadan oluşmaktadır. Belirlenen alanlarda mevzi ve siper çalışmaları yapıldı. Şimdiye kadar 170 bin metrelik siper hattı tespit edildi. Siperlerin 57 bin metresi Milli Park sınırları dışında bulunmaktadır. Mevzi çalışmaları sırasında bir şehidimize eşyalarıyla da ulaşıldı. Akabinde şehitlik çalışmalarımız başladı ve 55 noktada şehitlik tespit edildi. Halen kesin şehit sayımız bilinmemekle birlikte çalışmalarımız da devam etmektedir.

Şehitlik tespit edilen noktaların bir kısmında anıtsal şehitlikler yapıldı. Mangal Dağı Şehitliği, Evliyafakı Şehitliği, İkiztepeler Şehitliği, Kışla Hastanesi Şehitliği, Binbaşı Hüseyin Avni Alparlan Şehitliği Haymana'da yapılan anıtsal şehitliklerimizdir. Ayrıca 3 mahallemizde kullanılmayan köy okullarını Tanıtım Merkezileri haline getirdik. Ahırlıkuyu, Evliyafakı ve Kirazoğlu mahallelerimizde tanıtım merkezlerimiz bulunmakta, ancak şu an faal olarak kullanılmamaktayız. Haymana ilçe merkezinde 2022 yılında Haymana Tanıtım Merkezimiz oluşturuldu. Gençlere yönelik olarak hazırlanan merkezimizde Sakarya Meydan Muharebesi ve süreci anlatılmaya çalışılmaktadır.

Şehitliklerimizde aynı zamanda yönlendirme tabelalarımız da bulunmaktadır. Kadim Koç'un ve Dağcılık Federasyonu öncülüğünde Diriliş Yolu adıyla tüm cephe hattını kapsayan bir güzergâh oluşturuldu.

2022 yılına kadar ki süreçte yapılan çalışmalarımız bu şekildedir. 2023'de ise yapmayı planladığımız çalışmalarımız; Güzelcekele Muharebelerinin yaşadığı bölge Milli Park sınırlarımızın dışında kalmaktadır. Öncelikle milli park sınırlarımıza bu bölgeyi dâhil edip daha sonra anıt şehitlik yapmak için çalışmalarımıza başladık. ◇

Mehtap AKDOĞAN

Sakarya Meydan Muharebesi /
Tarihi Milli Parkı Müdür Yardımcısı

Ömer Bey, 2014 yılından şimdiye kadar yapılan çalışmaların özetini sundular. Ben de turizm noktasında yapılabilecek çalışmalardan birkaç örnek sunmak istiyorum.

Sakarya Meydan Muharebesinin geçtiği Haymana ve Polatlı ilçelerimizde sadece fiziksel değil aynı zamanda kültürel çalışmalarda yapmaktayız. Özellikle muharebenin 100. yılında iki ilçemizde de ziyaretçi sayılarındaki artış göze çarpmaktadır. Bizler de kurum olarak bu potansiyeli arttırmayı hedefliyoruz. Bu kapsamda belirli kültür rotaları oluşturuldu.

Haymana'nın kaplıca turizmi sayesinde daha fazla ziyaretçi alacağını düşünerek oluşturulan kültür rotalarında motorlu araçlar, bisiklet, dağ yürüyüşü gibi çeşitli dallarda planladık. Rotalarımız şu şekildedir;

a) Haymana-Mangal Dağı Tur Güzergâhı:

- Tur; Haymana Ziyaretçi Tanıtım Merkezinden başlar.
- İlk durak noktası Binbaşı Hüseyin Avni Alparşlan Şehitliği,
- İkinci durak noktası Kışla Hastanesi Şehitliği.
- Üçüncü durak Kirazoğlu Tanıtım Birimi,
- Dördüncü durak noktası, Sakarya Meydan Muharebesinin başladığı 23 Ağustos 1921 tarihinde düşmanla ilk çatışmaya başlanan ve ilk kaybedilen tepe olan Mangal Dağına çıkılır.

b) Haymana-Ahırlıkuyu Tur Güzergâhı:

- Tur; Haymana Merkezde bulunan Hüseyin Avni Alparşlan Şehitlik ve Tören alanından başlar.
- İlk durak Haymana Ziyaretçi Tanıtım Merkezi,
- İkinci durak Çal Dağı'dır. Çal Dağında şehitlik ziyaret edilir.
- Üçüncü durak Ahırlıkuyu Tanıtım Birimidir.
- Dördüncü ve son durak noktası, Kesikkavak Mahallesinde bulunan, Kesikkavak Şehitliği ve toplanma alanı ziyaret edilerek tur tamamlanır.

c) Haymana Şehitlikler Tur Güzergâhı:

- Tur; Haymana İlçe Merkezinde bulunan Haymana Ziyaretçi Tanıtım Merkezinden başlar.
- İlk durak noktası Kışla Hastanesi
- İkinci durak noktası Kirazoğlu Tanıtım Birimi
- Üçüncü durak noktası Mangal Dağı Şehitliği ve Mangal Dağı eteklerindeki Mangal Dağı Sosyal Tesisleridir.
- Dördüncü durak noktası Evliyafakı Şehitliği,

- Beşinci durak noktası Evliyafakı Tanıtım Birimi,
- Altıncı durak noktası, İkiztepelere Şehitliği'ne çıkılarak şehitlik ziyaret edilir ve tur tamamlanır.

d) Haymana-Mangal Dağı Bisikletli Tur Güzergâhı:

- Binbaşı Hüseyin Avni Alparslan Şehitliği
- Yamak sırtları ve mevzileri
- Kışla Hastanesi Şehitliği
- Kirazoğlu Tanıtım Birimi
- Mangal Dağı Şehitliği siperler ve sosyal tesisler
- Türbe Tepe siperler

e) Mangaldağı Yürüyüş Rotası:

- Mangal Dağı Şehitlikten başlar.
- Mangal Dağı'nda siperlere tırmanılır.
- Mangal Dağı sosyal tesislerinde son bulur.

Toplam 600 metre uzunluğundadır

f) Haymana-Çaldağı Yürüyüş Rotası:

- Haymana İlçe Merkezinde bulunan Haymana Ziyaretçi Tanıtım Merkezinden başlar.
- Haymana Merkez Şehitlik ve Tören Alanı
- Kesikkavak Şehitlik ve Toplanma alanında mola verilir.
- Çaldağı çadır alanı ve buluşma noktasında son bulur.

Gidiş-dönüş toplam 15.000 metre uzunluğundadır.

Otelere kaplıca için gelen misafirlerimizi bilgilendirerek belirlediğimiz rotalarda gezdirmek, Haymana'ya da önemli katkı sunacaktır.

Motosiklet grupları, bisiklet grupları, dağcılık kulüpleri belirlediğimiz rotalara yönlendirebilir. Daha önce de yaptığımız gibi öğrenci grupları ile siperlerde bir yürüyüş yapıp orada muharebe hakkında bilgi verilebilir.

Sakarya Meydan Muharebesi Haymana ve Polatlı ilçelerinde gerçekleşen bir muharebe olduğu gibi Çal Dağı iki ilçenin tam ortasında yer alan bir bölge. Haymana ve Polatlı'dan bir yürüyüş rotası belirlenerek iki ilçe halkı, bu tepede bir araya gelip ortak etkinlikler düzenlenebilir.

Haymana'dan başlayıp Polatlı'da bitecek iki günlük gezi rotaları da oluşturabilir. Tarih ve turizm başlığı altında acentelerle anlaşarak kapsamlı geziler düzenlenebilir.

Tanıtım merkezleri oluşturmamızın sebebi, yöre halkına da ekonomik katkı sağlamaktır. Bu noktada yöre halkının da teşvik edilmesi gerekmektedir.

Milli Park Müdürlüğü olarak iki ilçenin tanıtımına gerekli desteği verebileceğimizi ifade etmek isterim. ◇

Kadim KOÇ

Polatlı Belediyesi Tarihi Alanlar /
Tanıtım Merkezi (POTA) Koordinatörü

Öncelikle Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi'ne ve Haymana Belediyesi'ne böyle bir çalıştay düzenledikleri için teşekkür ediyorum. 2004 yılından itibaren Sakarya Meydan Muharebesi sahasında yaşanan gelişmeleri en yakından takip eden ve bölgede yaşayan biriyim. Hiç kuskusuz günümüze kadar yaşanan en önemli gelişme, bölgenin geç de olsa 2015 yılında Tarım ve Orman Bakanlığı Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nün yaptığı çalışmalar sonunda Ankara'nın ilk tarihi milli parkı olarak Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı ilanidir.

Tarihi milli park ve tarihi sit olarak bölgenin koruma altına alınması çok önemli. Çünkü koruma altına alınmadan önce bu alanlarda dolaşırken bölgede yaşananlardan çok az bilgisi olan yöre halkının maalesef bilinçsiz bir şekilde siperlere, tarihi değeri olan mekânlara büyük zarar verdiğini söyleyebilirim. Bu tarihi bilinç eksikliği ve eğitimsizlikten kaynaklanmaktaydı. Bu nedenle yerel yönetimlerin üniversitelerimizle birlikte yaptıkları bu tür çalışmalar çok önemli.

Cumhuriyetimizin 100. yılında, Cumhuriyetimizin temellerinin atıldığı bu alanlara yöre halkıyla birlikte herkesin sahip çıkması gerekiyor. Haymana ve Polatlı Belediyesinin yanı sıra Üniversitemizin ve Ankara Valiliği ile Ankara Büyükşehir Belediyesinin destekleriyle Cumhuriyetimizin 100. yılına yakışır ortak etkinlikler gerçekleştireceğimize inanıyorum. Sakarya Meydan Muharebesinin kazanılması, o gün nasıl halka dayandırılarak, halkla birlikte başarıldıysa günümüzde de bu bölgenin korunarak gelecek nesillere aktarılması ancak tarihi bilince sahip yöre halkıyla başarılabilir. Yöre halkını buna hazırlamalıyız.

27 Aralık 1919'da Mustafa Kemal Atatürk, Milli Mücadele'nin merkezini Ankara olarak seçerken bu memleketin insanlarına, kültürüne sahip çıkacağına inandığı için seçmiştir. Kütahya- Eskişehir Muharebelerinde, Türk Ordusu zor durumda kalınca Mustafa Kemal Paşa bu zor durumdan kurtulmak için yine Ankara topraklarını seçmiştir. Sakarya Nehrinin doğusuna çekilirken arazinin yanında Haymana ve Polatlı halkının 27 Aralık 1919 günü Milli Mücadeleye göstermiş olduğu bağlılıkta etken olduğunu düşünüyorum. Çünkü Ankara halkının, özellikle Ali Cemal Bardakçı, Kargalı Kara Mustafa'yı, Türkoğlu Ali Bey'i, Kara Sait gibilerinin neler yaptığını biliyordu.

Ordumuz Ankara topraklarına çekildi. Mustafa Kemal Paşa önce Başkomutan kabul edildi ve sonrasında Tekalif-i Milliye emirleri yayımlayarak askeri ve sivil inisiyatifini eline aldı. Bu topraklar üzerinde yaşayan milleti seferber

etti. Millet elinde avucunda ne varsa ordusuyla paylaştı. İşte bizler de bu alanların korunması için hep birlikte güç birliği yapmalıyız. İki ilçenin belediye başkanlarının açılış konuşmalarında kardeş şehir kararı almış olmaları, geçmişte kader birliği yapmış bu iki şehir için önemlidir. Bundan sonra yapılacaklar, bu ruha bağlı olarak bizlere düşmektedir. Bugünden itibaren belediyeler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, hep birlikte güç birliği yaparak bu tarihi mirası hak ettiği yere taşımalıyız.

Kurtuluş Savaşını bir bütün olarak düşündüğümüzde en önemli parçasını Sakarya Meydan Muharebesi oluşturmaktadır. Sakarya zaferinden sonra Fransa ile Ankara Antlaşmasını imzalıyoruz, doğu sınırımızı belirliyoruz, İngiltere ile esir takası anlaşması yapıyoruz. Bu ne demektir? Kazanılan zaferle birlikte karşımızdaki blokun artık dağıldığını ifade etmektedir. En önemlisi ülkenin insanı, ordusuna ve Ankara Hükümetine güvenmeye başlıyor. İşte bu ülkenin temelleri ve Cumhuriyete giden yolun taşları Sakarya zaferi ile döşenmeye başlanmıştır.

Tanıtım çalışmalarını Sakarya Meydan Muharebesi ile sınırlandırmamız gerekiyor. Şehirlerimizin bir tarihi hafızası olmalıdır. Ağaç kökleri üzerinde yükselir atasözünden yola çıkarak geçmişi bir bütün olarak ele almamız daha doğru olacaktır. Haymana, Polatlı hatta Ankara'daki bütün değerlerimizi topyekûn ele alıp tanıtmalıyız. Polatlı'da Gordion, Haymana'da Gâvur Kalesi bütün değerlerimizi ön plana çıkartmamız gerekmektedir. Farklı ilgi alanları olan gruplara yönelik çalışmalarla bunu yapabileceğimizi düşünüyorum.

Bu kısıtlı sürede son olarak şunu söyleyebilirim; Polatlı'nın Haymana'ya, Haymana'nın Polatlı'ya ihtiyacı var. Büyük bir tarihi mirasa sahip bu iki şehrin ortak bir noktada buluşması ve güç birliği yapması için Ankara Valiliği ve Ankara Büyükşehir Belediyesi desteği önem arz etmektedir. ◇

Dr. Hakan ARSLANTÜRK

Hacettepe Üniversitesi /

Öğretim Görevlisi

Haymana Çalıştayı'nın faydalı, verimli ve uygulanabilir sonuçlara vesile olmasını ve Haymana'ya katkı sağlamasını diliyorum.

Türk tarihinde zaferler ayı olarak bilinen Ağustos ayında sonuçları itibarıyla önem arz eden meydan muharebeleri yapılmıştır. Bunlardan üçü diğerlerine göre daha etkili ve kalıcı sonuçlara yol açması ve vatan kavramı ile ilişkisi açısından farklılaşır. Anadolu'nun vatanlaşmasını sağlayan, vatan kuran, koruyan, kurtaran ve kökleştiren bu üç meydan muharebesi Türkiye Cumhuriyeti Devletine doğru akıp gelen tarihi süreçte önemli sonuçlar meydana getirmiştir.

Bu çerçevede, 26 Ağustos 1071'de gerçekleşen Malazgirt Meydan Muharebesi vatan kuran meydan muharebesi olarak nitelenebilir ve milletimizin bugün yaşadığı coğrafyanın vatan toprağı haline dönüşmesini, bir diğer ifadeyle vatanın kurulmasını sağlamıştır. 1176'da gerçekleşen Miryokefalon Meydan Muharebesi ise vatani koruyan meydan muharebesi olarak ifade edilebilir. 1921'de Haymana'dan Polatlı'ya kadar uzanan yaklaşık 120 kilometrelik cephede gerçekleşen Sakarya Meydan Muharebesi ise vatan topraklarını istilaya yeltenenlere karşı vatani kurtaran meydan muharebesi olarak nitelendirilebilir.

1921'de Yunan ordusunun nihai hedefi olan Ankara'ya ulaşmak için ele geçirmesi gereken kilit noktalardan biri de Haymana'dır. Bu nedenle, 22 gün 22 gece süren Sakarya Meydan Muharebesi'nde Haymana civarında yapılan muharebeler en çetin mücadeleler arasındadır.

Haymana-Polatlı arasındaki vatan topraklarında 23 Ağustos 1921-13 Eylül 1921 tarihleri arasında gerçekleşen Sakarya Meydan Muharebesi'ne insan, mekân ve zaman boyutlarıyla bakıldığında belirginleşen hususlar özetle şöyle ifade edilebilir;

30 Ekim 1918'de imzalanan Mondros Mütarekesi'nden itibaren başlayan ve yaklaşık 5 yıl süren Milli Mücadele'de yaklaşık 40 bin insan kaybımız olduğu düşünülürse, 22 gün 22 gecede Haymana-Polatlı arasındaki topraklara düşen şehitlerimiz ve kayıplarımız neredeyse bu sayının yarısına yakındır. Bu nedenle, Sakarya Meydan Muharebesi'nin Başkomutan Mustafa Kemal Paşa tarafından "*Sakarya Melhame-i Kübrası / Kan Deryası*" şeklinde ifade edilmesi, adlandırılması çok doğru bir tespittir. Bu kanların boşuna dökülmediği, canların boşuna verilmediği muharebenin kazanılmasından sonraki askeri ve siyasi gelişmelerle belirginleşir. Sakarya Meydan Muharebesi'nin kazanılmasından sonra Fransa ile Ankara Antlaşması yapılacak, İngiltere, Yunan'a siyasi desteğini azaltmaya başlayacak, Yunan Ordusunun Komutanı General Papulas ve Kolordu Komutanı Prens Andrea görevden ayrılmak durumunda kalacaktır.

Bir milletin, genç-yaşlı, kadın-erkek demeden her türlü fedakârlığa katıldığı, elinde avucunda neyi varsa ordusuna verdiği topyekûn harbin en önemli örneklerinden biridir bu muharebe. Bu çerçevede iki ordu arasındaki mücadele, Haymana ve köylerinde yaşayan, toprakları savaş alanı hâline gelen bölge ahalisini oldukça olumsuz bir şekilde etkilemişse de bu insanlar kısıtlı imkânlarıyla ordusuna mal, can ve kan desteğini esirgememiştir. Örneğin Karesi milletvekili Vehbi Bey, 13 Eylül 1921'de Meclisteki konuşmasında "(...) Özellikle Ankara ve Haymana dolaylarında, cephe yakınındaki köylülerin fedakârlıkları sayısızdır.." diyerek Haymana halkının fedakârlıklarını övmüştür.

Coğrafya ve mekân açısından bakıldığında, öncelikle bozkırın ortasındaki bir muharebe alanı ile 1400 metre ve üzerindeki yüksekliğe sahip tepe blokları çıkıyor karşımıza. Kayalık tepelerde korunabilmek için siper kazmak bir hayli zor. Birçok alanda baş ve diz siperleri kazılabiliyor sadece. Bu tepeler Türk savunması için doğal siper hatlarını oluştururken Anadolu içlerine 550 km kadar ilerledikleri görülen düşman birlikleri için bu coğrafya kendi enerjisini tükettiği bir mecraya dönüşüyor. Güçlkle ilerleyebilen Yunan kuvvetleri, hem Türk ordusuyla hem de coğrafi zorluklarla savaşmak zorunda kalıyor.

Bu süreçte Haymana, ikmal, sağlık ve haberleşme konularındaki önemli merkezlerden biri olarak belirginleşiyor. Tekâlif-i Milliye gereğince toplanan gıda maddelerinin depolandığı, fırınlar yapılarak cephedeki askerin ekmek ihtiyacının karşılandığı, seyyar hastanenin kurulduğu, cephe ve cephe gerisiyle irtibatın sağlanabilmesi için telefon ve telgraf hatlarının oluşturulduğu önemli merkezlerden biridir Haymana.

Başkomutanın "*gözüm Sakarya'da, kulağım İnebolu'da*" diyerek anlatmaya çalıştığı şey omuzlarıyla, sırtıyla, kağnısıyla dağları ve yolları aşarak cepheye mermi taşıyan analar ve şehit düşen Şerife Bacılardır aslında. İşte bu Anadolu yolları İstiklâl Harbi'nde birbirini bütünler, nihayet Haymana'da son noktaya gelir ve yeniden yeni bir başlangıcı oluşturur. Bu yollar; Ege'de Kaymakam İbrahim Ethem Bey ve müfrezelerinin düşmanla çarpıştıkları "Akıncılar Yolu", İnebolu'dan başlayarak 344 km. yolu kat edip üç dağ silsilesini aşarak Ankara'ya ulaşan "*İstiklâl Yolu*" ve nihayet Haymana'da Mangal Dağı'ndan başlayan "*Diriliş Yolu*"dur.

Zaman itibarıyla bakıldığında, bu muharebe 1918'den itibaren süregelen mücadelede Anadolu topraklarındaki son savunma muharebesidir. 1683'te başlayan geri çekilmenin durdurulduğu son noktadır, bu muharebenin yaşandığı topraklar. Bu nedenle Son Kale'dir Haymana.

Yakıcı ağustos sıcaklığı ve o sıcakla birlikte rüzgârların taşıdığı toz ve bazen yağmur, çamur ile de mücadele ediyor Mehmetçik. Örneğin, 23 Ağustos 1921 günü Mangal Dağı'nda başlayan düşman saldırısında bir yandan düşman topçusunun ateşinden korunmaya çalışırken bir yandan da göz gözü görmeyen bir fırtınaya ve yağmura karşı mücadele etmek zorunda kalıyor askerimiz.

26 Ağustos 1921 günü Başkomutanın verdiği "*Hattı müdafaa yoktur sathı*

müdafaa vardır. O satıh bütün vatandır. Vatanın her karış toprağı vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça terk olunamaz. Onun için küçük büyük her birlik bulunduğu mevziden atılabilir. Fakat küçük büyük her birlik, ilk durabildiği noktada yeniden düşmana cephe kurup savaşa devam eder. Yanındaki birliğin çekilmeye mecbur olduğunu gören birlikler ona tâbi olamaz. Bulunduğu mevzide sonuna kadar dayanmaya ve karşı koymaya mecburdur.” şeklindeki emir, muhtevası, kapsamı, uygulanması ve sonuçları itibarıyla dünya harp tarihine ve literatürüne geçmiştir. Bu emirde belirtilen savunma prensibi ve uygulaması muharebenin kazanılmasındaki en önemli etken olmuştur. Böylece kazanılan muharebe sonunda ordunun ve milletin kendine güveni gelmiş ve pekişmiştir. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa’ya “Gazi” unvanı ve “Mareşal” rütbesini kazandıran bu muharebeden alınan güç ve güvenle Türk ordusu bir yıl sonra Büyük Taarruzu gerçekleştirecek ve Türkiye Cumhuriyeti’ne giden yolu açacaktır.

Bilindiği gibi Sakarya Meydan Muharebesi’nin sebep ve sonuçlarını, cereyan tarzını, özelliklerini, önemini bilimsel olarak inceleyen bir sempozyum yapılıyor her yıl Haymana’da. Bu çalıştay ise Haymana’nın farklı alanlardaki potansiyeline yönelik olarak düzenlenmiştir. Bu kapsamda konumuz itibarıyla Haymana için yararlı olacağı düşünülen hususlar kısaca şu şekilde ifade edilebilir:

- Haymana’ya ilişkin basılı tüm eser, tez, makale, arşiv belgesi, gazete, şiir, türkü, vb yer aldığı bir “Haymana Bibliyografyası” hazırlanabilir.
- Haymana’ya ilişkin arşiv belgeleri, Haymanalılarının Milli Mücadeleye destek ve yardımlarını içeren telgrafları, Sakarya Meydan Muharebesi sırasında Türk ve Yunan ordularında verilen yazılı emirler ve planlar, edebi eserlerde yer alan Haymana’ya ilişkin bölümler ve bilgiler ayrı ayrı ve/veya bir arada yayımlanabilir ve sergilenebilir.
- Haymana’ya ilişkin yüksek lisans ve doktora tezleri hazırlanabilir.
- Haymana ile ilgili yayımlanmış tüm eserlerin bir araya getirilmesiyle “Haymana İhtisas Kitaplığı” oluşturulabilir.
- Haymana tarihi alanlar envanteri hazırlanabilir. Tarihi ve kültürel özelliğe haiz yapıların yenilenerek turizme kazandırılması ile birlikte alternatif güzergâhları içeren gezi rotaları oluşturularak gezginci bisiklet, motosiklet ve yürüyüş gruplarının bu bölgelere gelmeleri sağlanabilir.
- Sakarya Meydan Muharebesi’nde görev almış komutanların isimleri köyler arasındaki yollara, şehir, köy ve kasabalardaki cadde ve sokaklara verilebilir. (Haymana’da bir sokağa Harp Santralı Sokağı adı verilmiş, Sakarya Meydan Muharebesi ile bir ilgisi var mı?)
- Haymana, tarihi alanları ile vatandaşlarımızın ve öğrencilerimizin eğitimi, öğretimi ve milli eğitimin hedeflerine yönelik değerlerin kazandırılması açısından önem arz eden canlı bir platform özelliği taşımaktadır. Bu kapsamda okullarda verilen tarih bilgisinin, olayın meydana geldiği mekânlarda yapılacak yerinde uygulamalarla tarih bilincine dönüştürül-

mesi ve kalıcı hale getirilmesi önemlidir. Buna yönelik olarak öğrencilerin ve vatandaşların çeşitli zamanlarda tarihi alanlara götürülmesi ve olayların yerinde anlatılması, dersin yerinde yapılması suretiyle bilginin bilince dönüştürülmesine katkı sağlanabilir.

- Sakarya Meydan Muharebesi, Haymana Tarihi ve Milli Mücadele’de Haymana vb. konular Haymana’daki okullarda seminer, konferans vb. şekillerde verilebilir.
- Haymana bölgesinde yapılan kazılarda elde edilen ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi’nde sergilenen arkeolojik buluntuların birer kopyası ile Haymana’ya ait etnografik eserlerin Haymana’da oluşturulacak “Kent Müzesi”nde sergilenmesi sağlanabilir.
- Haymana’daki Çaldağ İlkokulu yenilenmiş ve Sakarya Meydan Muharebesi Tarihi Milli Parkı Haymana Ziyaretçi Tanıtım Merkezi adıyla hizmete sunulmuştur. 1928’de eğitim ve öğretime başlamış olan Çaldağ ilkokulunda görev yapmış idareci ve öğretmenlerin de anılmasını sağlayacak bir düzenleme yapılarak uygun bir bölümde sergilenebilir, bu binanın önceden Çaldağ İlkokulu olduğunu gösteren bir levha girişe asılabilir. Örneğin Haymana’nın Deveci köyünde dünyaya gelen Selçuklu Tarihi uzmanı Ankara Üniversitesi DTCF Öğretim üyesi merhum Prof. Dr. Mehmet Altay Köymen bu okulda öğrenim görmüştür.
- Hitit dönemine ait Gâvur Kalesinin UNESCO Dünya Mirası listesine alınması için gerekli girişimler yapılabilir.
- Türkiye genelinde “Haymana” adıyla anılan diğer yerleşim birimleri, cadde, sokak isimleri tespit edilerek Haymana ilçesi ile ilgisi ve ilişkisi ortaya konulabilir.
- “1921’de Vatanın Kurtarıldığı Topraklardasınız”, “1921: Türk’ün Ateşle İmtihanı burada yazılmıştır”, “Başkomutan emri: Hattı müdafaa yoktur, sathı müdafaa vardır. O sath bütün vatandır. 1921-Haymana” şeklindeki ifadeler büyük levhalar halinde yazılarak Haymana’nın Ankara, Polatlı ve Konya yönündeki giriş ve çıkışlarına konulabilir.
- Mili Mücadele’de Haymana Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri (Haymana Müftüsü Ahmet Vehbi Efendi ve diğerleri) ile 27 Aralık 1919’da Ankara’ya gelişinde Mustafa Kemal Paşa’yı karşılayan Haymana Kaymakamı Ali Cemal Bey (Bardakçı) ve Haymana Kuvayı Milliyesi mensuplarının anılarının yaşatılması sağlanabilir.
- Anıtkabir’deki Aslanlı Yol ve diğer taşların “Haymana Travertenleri” olduğu belirtilebilir. ◇

Dr. Öğr. Üyesi Muhammet GÖRÜR

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Edebiyat Fakültesi / Sanat Tarihi Bölümü

Haymana, tarih öncesinden günümüze önemli merkezlerden birini oluşturmaktadır. Maalesef olması gereken yere gelememiştir. Bunun en önemli sebebi ise Haymana'nın önemli yol güzergâhlarında yer almamasıdır. Ancak Kral Yolu başta olmak üzere Roma, Bizans ve daha sonra Osmanlı döneminde alternatif yol ağları ile yakın çevre ile bağlantılarını kurabilmiştir. Sunumumda Haymana'nın Orta Çağ ve sonrası ile ilgili bilgiler vermeye çalışacağım.

Haymana ile ilgili şimdiye kadar yapılmış çalışmalardan bazıları şöyledir;

- Ankara Vilayet Salnamesi 1308-1309 (2014), Ankara.
- Çalış, B. (1977). Dün Bugün Haymana, Ankara.
- Çalış, B. (2001). Haymana, Ankara.
- Erdoğan A., Günel G., Kılıcı A. (2007). Osmanlıda Ankara, Ankara.
- Ermiş, M. B. (2019). Haymana Ve Çevresindeki Türk İslam Yapıları, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.
- Koçak, A. (2013). Salnamelere Göre Ankara Vilayeti (1871-1907), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Yakınçağ Tarih Bilim Dalı (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Miltner, F. (1936). “ Haymana Civarında Bulunan Yeni Kitabeler” Türk Tarih, Arkeologya Ve Etnografya Dergisi, Sayı:3, İstanbul, S.91-99.
- Özdemir, R. (1986). Xix. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara, Ankara.
- Taş, H. (2015). “Osmanlı Taşra Yönetiminde Yetki Alanı Çatışmaları: Yörük Yurdu Haymana”, Sakarya Meydan Muharebesi Ve Haymana Sempozyumu, Ankara, S.59-70.
- Türkiye’de Vakıf Abideler 1, (1983), Ankara.
- Yılmaz, M.E., Tanrıveren, F.M. (2016). “Hüsameddin Ankarav-İ Camii ve Türbesi”, Uluslararası Hacı Bayram Veli Sempozyumu, Ankara,, S.501-522.
- Yurtdaş E., Çeker, H., Çoşkun F. (2004). Dünden Bugüne Yenice Şeyhbızınlar, Ankara.
- Yurtdaş, E. (2018). Geçmişle Buluşan Haymana, Ankara.

Haymana ile ilgili yapılan çalışmalar maalesef yeterli değil. Bizler de bu eksikliği gidermek için 2023 yılında Ankara'nın güney ilçelerini kapsayan Orta Çağ'dan günümüze kadar ki süreci ele alan yüzey araştırması çalışması yapacağız. Haymana da yapacağımız çalışmalara dâhil olacaktır.

Haymana, Ankara ilinin 70 km. güneyindedir. Gölbaşı, Bala, Kulu, Polatlı

ilçeleri ile komşudur ve yüzölçümü olarak Ankara'nın en büyük ikinci ilçesidir. 78 mahallesi bulunur ve bu mahallelerin hemen hemen hepsinde çok sayıda kültür varlıkları bulunmaktadır.

İlçede tarih öncesinden günümüze kadar yerleşim olduğunu gösteren kalıntılar yer almaktadır. Tarih öncesi dönemlere ait İlçenin farklı bölgelerinde yer alan mağaralar, höyükler ve kaya kabartmaları, bölgenin önemini ortaya koymaktadır. Haymana'da sırasıyla Hitit, Frig, Helenistik, Roma, Bizans, Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemlerine ait kültür varlıkları ve yaşam buluntuları, eldeki somut verilerimizi oluşturmaktadır.

Haymana'da Orta Çağa ait birçok esere rastlıyoruz. Ancak Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinden çok fazla veriye ulaşamamıştır. Yapılacak çalışmalar sonrası daha net verilere ulaşılabilecektir.

Ankara Kültür Varlıkları Koruma Kurulu arşivinden elde ettiğimiz verilere göre Haymana'da 87 taşınmaz kültür varlığı bulunmaktadır. Bunlar;

- 40'ını farklı büyüklükteki Höyükler;
- 16'sını 1. ve 3. derece arkeolojik sit alanlarından oluşan düz ve yamaç yerleşimleri;
- 1'ini yeraltı yerleşimi;
- 4'ünü mağaralar;
- 2'sini kaleler;
- 7'sini nekropoller (mezarlıklar);
- 16'sını 1. ve 2. grup kültür varlığı olan gözetleme kuleleri, idari yapılar, dini yapılar (camii, türbe) ve sivil mimarlık örnekleri (Konutlar, Köprüler, Çeşmeler);
- 1'ini de tarihi sit (Sakarya Meydan Muharebesi'nin gerçekleştiği alanlar)

Haymana'da ve ilçe merkezine bağlı 78 mahallede incelenen yapıların erken 16. yüzyıla, en geç tarihli ise 20. yüzyılın ortalarına aittir. İlçede genel olarak Geç Dönem Osmanlı yapıları yoğunluktadır. Yapılan literatür araştırması sonucunda, 40 mimari eser tespit edilmiştir. Eserler; 10 cami, 1 türbe, 9 ev, 3 köy odası, 3 kamu yapısı, 1 köprü ve 13 çeşmeden oluşmaktadır. Tabii bu sayılar için kesin konuşamayız, çünkü eksik yapı grupları var. Burada yer almayan ancak tespit ettiğimiz medreseler, şehir içi hanları vb. yapılar bulunmaktadır. Yapacağımız yüzey araştırması ile bu eksikleri de tamamlamak istiyoruz. Kültür varlığı yapılarının bazılarından bahsedecek olursak;

Camiler

- Hüsameddin Ankaravi (Kutluhan Camisi)
- Culuk Camisi
- Soğulca Camisi
- Haymana Merkez Cami

- Karahoca Köyü Camisi

Camileri mimari olarak incelediğimizde tipik bir Ankara geleneksel mimari anlayışı göze çarpmaktadır.

Türbeler

- Hüsameddin Ankaravi Türbesi

İdari Binalar

- Hükümet Konağı (İlçe Milli Eğitim Binası) Redif Taburunun kullandığı binadır. Hemen yan tarafında da cephaneliği bulunmaktadır.

Köprüler

- Haymana Çatal Köprüsü (Yapı olarak incelediğimizde 19. yüzyıl eseri olduğunu anlıyoruz.)

Çeşmeler

Haymana, çeşme açısından çok zengin. Birçok örnek karşımıza çıkmaktadır. Çeşme ile birlikte çamaşırhaneler de bulunmaktadır. Çeşmeleri yapı olarak incelediğimizde ve kitabelerine baktığımızda 19. yüzyılın sonuna ait olduğunu söyleyebiliriz.

Köy Odaları

Köy odaları gelen misafirler ağırlama, kalacak yeri olmayanlara yardımcı olma, toplantıların yapıldığı tek mekânlı yapılardır. Yapının içerisinde yöreye ait eserler yer alır. Maalesef Haymana'da el sanatları ile ilgili bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Konutlar

Konutlar içerisinde ilginç örnekler karşımıza çıkıyor. Özellikle geleneksel anlamda inşa edilen konutların bazıları otel/misafirhane şeklindedir. Haymana'da bu anlamda çeşitli konutlar olduğunu biliyoruz. Yapı şekilleri ve malzemeleri ile çeşitlilik göstermektedir.

Haymana kültürel miras anlamında çok zengin bir yapıya sahip ancak kapsamlı çalışmalar ve tanıtım yapılmadığı için çoğu bilinmemektedir. Bizler de yapacağımız çalışma ile birlikte bu eksiklikleri ve bilinmeyenleri tamamlayarak, Haymana'yı taşınmaz ve taşınır kültür varlıklarıyla tanınır hale getirmeye çalışacağız. ◇

Doç. Dr. Derya YILMAZ

Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi /
Arkeoloji Bölümü

Sayın başkan, değerli katılımcılar çalıştay kapsamında Haymana'daki arkeolojik kültür varlıkları hakkında bilgi vermeye çalışacağım.

Haymana'daki arkeolojik yerleşimlerin önemli bir kısmı 1990'lu yıllarda Türkiye Arkeolojik Yerleşim Projesi kapsamında belirlenmiştir.¹ Belirlenen alanlar şu şekildedir;

- Adsız Höyük (Haymana / Yenice)
- Ayaz Höyük (Haymana)
- Ayvaz Höyük 1 (Haymana, Yenice) Kalkolitik Çağ
- Ayvaz Höyük 2 (Haymana, Yenice, düz yerleşme) Neolitik Çağ, Kalkolitik Çağ
- Balçıkhisar (Haymana) Kalkolitik Çağ, Erken Tunç Çağı
- Balçıkhisar 1 (Haymana, Balçıkhisar Köyü) Erken Tunç Çağı
- Balçıkhisar 2 (Haymana, Balçıkhisar Köyü) Erken Tunç Çağı, Demir Çağı
- Bostanhüyük (Haymana, Bostanhüyük Köyü), Erken Tunç Çağı, Demir Çağı
- Büyük Höyük/ Samsamtepesi (Haymana, Küçüksamsam Yaylası) Erken Tunç Çağı
- Çalış (Haymana, Çalış Köyü) Erken Tunç Çağı, Demir Çağı
- Çeltikli (Haymana, Çeltikli) Kalkolitik Çağ
- Durupınar (Haymana, Durupınar) Kalkolitik Çağ, Erken Tunç Çağı
- Gavurkale (Haymana, Dereköy) Paleolitik-Epipalaeolitik Çağ, Hitit Çağı, Demir Çağı, Bizans-Roma Dönemi
- Höyüktepe (Haymana, Dereköy) Erken Tunç Çağı
- Gökyük (Haymana, Burunsuz) Erken Tunç Çağı
- Hacınınağıl (Haymana, Karacaören) Demir Çağı
- Karasüleymanlı (Haymana, Karasüleymanlı) Demir Çağı
- Karasüleymanlı Höyük (Haymana) Erken Tunç Çağı, Demir Çağı
- Kerpiç (Haymana, Kerpiç) Erken Tunç Çağı
- Kızıltoprak (Haymana) Demir Çağı
- Kutluhan (Haymana, Kutluhan Köyü) Erken Tunç Çağı, Demir Çağı
- Mezarlık-Balçıkhisar (Haymana) Erken Tunç Çağı
- Mezarlık-Katranlı Höyük (Haymana, Katranlı) Erken Tunç Çağı, Demir Çağı

[1] TAY Projesi veri tabanından faydalanılarak hazırlanmıştır (tayproject.org).

- Mezarlık Tepesi (Haymana) Bizans Dönemi
- Mezarlık Üstü (Haymana) Roma Dönemi
- Mezarlık-Yeşilköy (Haymana) Roma Dönemi
- Özhöyük (Haymana, Büyükyacağı) Erken Tunç Çağı, Demir Çağı
- Pınarbaşı 1 (Haymana) Kalkolitik Çağ, Erken Tunç Çağı
- Pınarbaşı 2 (Haymana) Roma Dönemi
- Samutlu (Haymana) Demir Çağı
- Sığırcık Çiftliği 1 (Haymana, Yenice) Demir Çağı
- Sığırcık Höyük 1 (Haymana) Erken Tunç Çağı, Demir Çağı
- Sığırcık Höyük 2 (Haymana) Erken Tunç Çağı
- Sığırcıkçiftliği 2 (Haymana, Yenice) Kalkolitik Çağ, Erken Tunç Çağı, Demir Çağı
- Sıvasağıl Mevkii (Haymana) Osmanlı Dönemi
- Taşlı Höyük (Haymana, Gölbe) Erken Tunç Çağı, Demir Çağı
- Totak (Haymana, Çalış) Kalkolitik Çağ, Erken Tunç Çağı
- Türkhöyük (Haymana, Türkhöyük) Demir Çağı
- Yağlıören (Haymana, Gölbe) Erken Tunç Çağı, Demir Çağı
- Yaylahöyük (Haymana, Sinanlı) Demir Çağı
- Yergözü (Haymana) Kalkolitik Çağ
- Zelihan (Haymana, Yenice) Erken Tunç Çağı, Demir Çağı

Listeden anlaşılacağı üzere Haymana'da ilk yerleşim Paleolitik Çağ'da başlıyor. Yeni arkeolojik yüzey araştırmaları ile birlikte bu listenin daha da artacağını düşünüyorum. Şüphesiz saha gezisi yaptıkça yeni bulgulara rastlanmaktadır. Örneğin, bir gezide Sındıran'da el baltasına rastlanmıştır.

Hitit Çağı'nda Ankara'yı inceleyecek olursak Ayaş, Kazan, Polatlı, Gölbaşı ve Haymana çok önemli bir yere sahiptir. Haymana'da bulunan Gavurkale günümüze kadar ulaşan en önemli Hitit kalıntısıdır. Ankara'da Hitit varlığını gösteren birçok yerde kazı çalışması yapılmıştır. Haymana'da bulunan Gavurkale'de de hem kazı hem de yüzey araştırması yapılmıştır (*Resim 1*).

Kazı çalışması yapılan alanlarımızdan bir tanesi Gölbaşı Oyaca Mahallesi'nde bulunan Külhöyük'tür (*Resim 1*). Ankara'ya 55 km uzaklıkta bulunan Külhöyük'te yaşam Hattiler zamanında başlamıştır. Günümüzden 5000 yıl önceki bir yaşam alanını oluşturur. Anadolu Medeniyetleri Müzesi müdürlüğüne 14 yıllık (1992-2005) bir kurtarma kazısı yapılmıştır. Kazı çalışmasında Hititlere ait kyklopien sur duvarlarına ait taş temeller, poternler (Sur sistemine bağlı taştan inşa edilen tüneller) ve büyük çok odalı bir yapı kalıntısı bulunmuştur. Kazı esnasında Hatti ve Hitit Çağı'na ait birçok eser bulunmuştur. Bulunan eserlerden bir tanesi ise üzerinde hiyeroglif işaretleri bulunan bir mühür baskısıdır (Bulla). Külhöyük ve Gavurkale'nin, Hitit Çağı'nda Kilikya kapılarına giden askeri ve ticari yol ağı üzerinde bulunması, bölgeyi stratejik olarak önemli bir noktaya getirmiştir. Hem Külhöyük hem de Gavurkale'nin

inşasında kullanılan taşlar incelendiğinde andezit kullanıldığı görülmektedir. Bu andezitlerin Külhöyük'e 800 m mesafede bulunan Yaprakinkale'deki andezit taş ocağından taşındığını söylemek mümkündür.

Gavurkale, Haymana'ya bağlı Dereköy Mahallesi'nde bulunmaktadır. İlk olarak Fransız keşif heyeti Georges Perrot'un 1861'de başladığı Galatya- Bitinya- Kapodokya gezisi sırasında 1862 yılında tespit ediliyor (*Resim 2*). Ve bu keşif o dönem için de büyük yankı uyandırıyor. Gavurkale, doğal bir tepe üzerine kurulmuştur. Meşhur kaya kabartmaları ile tanınan Gavurkale'de ilk keşif heyeti tahtında oturan Hitit tanrıçasını görmemiştir (*Resim 3*). 1910 yılında Albert Olmstead düzenlediği gezide üçüncü kaya kabartmasını keşfetmiştir ancak o da yayımlayamamıştır. Gavurkale ile ilgili kapsamlı araştırma ve yayın Hans Henning von der Osten tarafından yapılmıştır.

Mustafa Kemal Atatürk, 1930'lu yıllarda Anadolu tarihi ile yakından ilgilenmiş özellikle Hatti ve Hititler üzerine eserler okumuştur. Bunun üzerine Alacahöyük, Ahlatlıbel ve Gavurkale'de kazılar yaptırmıştır. Von der Osten, bu dönemde Orta Anadolu'da yüzey araştırması ve kazı çalışmaları yapmıştır. Gavurkale'de yaklaşık iki hafta kadar kazı yapan (19 Mayıs -2 Haziran 1930) Von der Osten'i, 19 Mayıs 1930 tarihinde Mustafa Kemal Atatürk bizzat ziyaret etmiş ve kazı çalışmalarını yakından incelemiştir (*Resim 4*). Von der Osten'in kazı çalışmaları sonucunda elde ettiği bilgiler 1938 yılında yayımlanmıştır.

Sonuç olarak Hitit Çağ'ında önemli bir kabartma ve mabede sahip olan Gavurkale, Haymana'nın kültür turizmi açısından vazgeçilmez bir değeridir. Haymana'da arkeolojik alanların fazlalığı ve Kurtuluş Savaşına sahne olmuş tarihi alanlar kültür turizmine hizmet etmektedir. Diğer taraftan kaplıcaları ile meşhur Haymana'da sağlık ve kültür turizminin birleştirilmesiyle bölgenin turizm potansiyelinin artacağına inanmaktayım.

Teşekkür ederim. ◇

Resim 1: Gavurkale ve Külhöyük'ün konumu. (Külhöyük Kazısı Arşivi).

Resim 2: Gavurkale Hitit kabartması. (Perrot, G., Guillaume, E., Delbet, J., 1872, Exploration Archeologique de la Galatie et de La Bithynie D'une Partie de la Mysie De la Phrygie, de la Cappadoce et du Pont, Paris: Taf.10)

Resim 3: Gavurkale Hitit kabartması. (Külhöyük Kazısı Arşivi)

Resim 4: Atatürk Gavurkale'de. (von der Osten, H.H., Martin, R. ve Morrison, J.A. 1933, Discovering in Anatolia 1930-31, OIC 4, University of Chicago press, Chicago: Fig.55)

Abdülkerim ERDOĞAN

Araştırmacı / Yazar

Sekiz ciltlik ve Ankara Ansiklopedisi niteliğinde olan, 2007 yılında Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından yayınlanan “*Ankara Tarihi ve Kültürü Dizisi*”nin yayına hazırlık çalışmalarında ve 2005 yılında Haymana ilçesine bağlı altı belde (Balçıkhisar, Çalış, İkizce, Oyaca, Yenice ve Yurtbeyli) ve yetmiş dört köyün tamamını gezdik. Tescilli ve tescili yapılmamış arkeolojik alanların ekserisini yakından görme imkânımız oldu. “*Adım Adım Ankara (2007)*” isimli çalışmamızda Haymana ilçe coğrafyasında bulunan yerleşmelerin tamamındaki taşınmaz kültür varlıkları hakkında kısa bilgiler verildi. Ayrıca “*Tarih İçinde Ankara*”, “*Osmanlı’da Ankara*” isimli çalışmalarımızda da Haymana ilçesinde bulunan kültür mirası hakkında bilgi verilmiştir. Bu çalışmalarımızdan sonra “*Saklı Ankara-1*”, “*Ankara Gezi Rehberi*”, “*Ankara Travel Guide*” isimli yayınlarmız ile “*Saklı Ankara*” belgeselimizde Haymana ilçesinde bulunan doğal ve kültür varlıkları hakkında özet bilgi ve fotoğraflar yayınlanmıştır.¹

Bu çalışmalarımızda Paleolitik dönemden itibaren Haymana coğrafyasında insanoglunun yaşam izlerine rastlanmış ve antik çağlara ait zengin bir kültür mirasına sahip olduğu anlaşılmıştır.

Antik çağlara ait arkeolojik alanlara ait çok sayıda çalışmaya rağmen Anadolu Selçuklu ve Osmanlı döneminde yapılan yapılar hakkında yeterli araştırma yapılmamıştır. Anadolu Selçuklu dönemine ait yapı izlerine rastlanmaması, bölgede konar-göçer, yaylak ve kışlak hayatın sürdürülmesinden kaynaklanmaktadır. Osmanlı Arşiv kayıtlarına göre o dönemde Haymana toprağında mevcudiyeti bilinen ve günümüzde Gölbaşı ilçesine bağlı Oğulbey Mahallesi’nde olduğu bilinen Oğulbey Zâviyesi yapısından bir iz tespit edilememiştir. Yine Haymana toprağında Zive (Bağıçi-Gölbaşı) bulunan Seydi Yusuf Zâviyesi’nden günümüze harap bir türbe yapısı ulaşabilmiştir.

Ertuğrul Gazi ve aşiretinin Ankara toprağındaki süresi bilinmeyen sakinliklerinin Karacadağ bölgesinde olduğu muteber kaynaklarda zikredilmektedir. Kuruluşa giden yolun Haymana’dan başladığını söylemek abartılı olmayacaktır. Osmanlı döneminde Haymana toprağında çok sayıda sevgi medeniyetimizin temeli olan zâviyenin bulunduğu Osmanlı dönemi Ankara Sancağı Tahrir

[1] Abdülkerim Erdoğan, Adım Adım Ankara, Ankara Büyükşehir Belediyesi yayınları, Ankara 2007; Abdülkerim Erdoğan-Ali Kılıcı-Gökçe Günel, Tarih İçinde Ankara, Ankara Büyükşehir Belediyesi yayınları, Ankara 2007; Abdülkerim Erdoğan-Ali Kılıcı-Gökçe Günel, Osmanlı’da Ankara, Ankara Büyükşehir Belediyesi yayınları, Ankara 2007; Ahmet Recep Tekcan-Abdülkerim Erdoğan, Saklı Ankara-1, Ankara Büyükşehir Belediyesi yayınları, Ankara 2014; Abdülkerim Erdoğan, Ankara Gezi Rehberi, Ankara Büyükşehir Belediyesi yayınları, Ankara 2017

ve Evkâf defterlerinde kayıtlıdır. Tarihi “Haymanateyn” kazâsına bağlı yerleşmelerin bir kısmı günümüzde Gölbaşı, Polatlı, Sincan, Bala ve Kulu ilçelerine bağlanmıştır. Osmanlı tahrir dönemi kayıtlarında Haymanateyn kazâsı dahilinde bulunan zaviyeler; Oğulbey/Yanucak Zâviyesi (Oğulbey-Gölbaşı), Seydî Yusuf Zâviyesi (Bağıçi-Gölbaşı), Dib Dede Zâviyesi (Dibdede-Kulu), Şeyh Seydî Ali nam-ı diğer Baba Yakub Zâviyesi (Babayakup-Polatlı), Şeyh Mahmud Zâviyesi (Şeyh Mahmud Çiftliği, yeri tespit edilememiştir), Fahrü's-Sülehâ Ece/Ede Halife Camii ve Çilehanesi (Kömüşini-Kulu), Kara Danişmend (Balçıkhisar-Haymana) Zâviyesi. Bu zaviyelerin bazısı hakkında “Ankara Erenleri 1-2”² isimli çalışmamızda bilgi ve belge yayınlanmıştır.

XVI. yüz yıl Osmanlı Evkâf Defterlerinde Haymanateyn kazâsı köylerinde cami ve mescid vakfı kayıtları mevcuttur. Kazancıoğlu Ali Fakih'in Deveciler'de yaptırdığı mescid ve Dursun Fakih'in Cuma Mescidi bu yapılara örnektir.

2005 yılında Haymana köylerinde yaptığımız alan araştırmalarında Bayrâmi-Melami şeyhlerinden *Hüsameddin Ankaravi* (k.s) hazretlerinin Kutluhan yakınında yaptırdığı cami ve türbesinin harap durumunu basın ve yayın organlarında duyurarak, ilgili kurumların restorasyonunu yapmasını dillendirdik ve yapılar hakkında ilk çalışmayı yayınladık. Ayrıca Haymana Merkez Büyük Camii, Karahoca Camii ve Culuk Camii gibi Osmanlı dönemi eserleri hakkında “Osmanlıda Ankara” yayınıımızda bilgi verilmiştir.

Haymana ilçesinde bulunan tarihi konaklar, çeşmeler vb. yapılar hakkında geniş bir alan araştırması gerekmektedir. Bu Çalıştaya öncülük eden Haymana Belediye Başkanı Özdemir Turgut'a ve Başkan Yardımcısı Sayın Enver Yurttaş'a teşekkür ederim. ◇

[2] Abdülkerim Erdoğan, Ankara Erenleri-1, Ankara Büyükşehir Belediyesi yayınları, Ankara 2012; Abdülkerim Erdoğan, Ankara Erenleri-2, Ankara Büyükşehir Belediyesi yayınları, Ankara 2013

Doç. Dr. Ökkeş Hakan ÇETİN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Edebiyat Fakültesi / Sanat Tarihi Bölümü

Hacı Bayram Veli Üniversitesi olarak aldığımız karar neticesinde Ankara'nın özellikle sanat tarihi açısından değerlerini belgelemeye yönelik bir proje başlattık. Kalecik Kalesi kazısı ile projemiz başladı. Belediyemizin desteği ile benzer bir çalışmayı Haymana'da da yapmak istiyoruz.

Haymana, çok zengin bir kültüre sahip olmasına rağmen maalesef sanat tarihi açısından üzerinde çok fazla araştırma yapılmamıştır. Yapılan çalışmalar var, ancak özellikle el sanatları, dokumacılık gibi konu başlıklarımız eksik. Tüm bu değerlerin ortaya konulacağı çalışmalar, sempozyumlar yapabiliriz. Biz farklı bölgelerde bu çalışmaları yaptık ve başarılı olduk. Bunun en iyi örneği ise yine Ankara'nın Beypazarı İlçesi'dir.

Bu tür çalışmalar, yerleşimlerimizin tanınırlıklarının artmasının yanı sıra o şehrin ekonomik ve turistik hayatının da canlanmasına katkıda bulunmaktadır. Örneğin; Beypazarı İlçesi'ndeki çalışmalara ilk başladığımızda oradaki kadınlar kapılarının ardından bizlere ikramda bulunup çekingen davranırken, şimdi sabahın erken saatlerinde dükkânlarını açıp kazanç sağlıyorlar.

Haymana için de aynı şeyi başarabiliriz. Dokuma sanatı, ahşap ustalığı gibi el sanatları ne aşamada, bunları araştırıp devam ettirebilir miyiz? Mutfak kültürü, tarihi evler, mezar taşları ne durumda, bunların hepsini tespit edip Türk Sanatı açısından değerlendirip, kültürümüze katkı sağlamamız gerekmektedir. ◇

ÜÇÜNCÜ OTURUM

Konu:

Tarım ve Hayvancılık

Oturum Başkanı:

Prof. Dr. Metehan Tolon

Müzakereciler:

Prof. Dr. Nejdet KANDEMİR

Onur İbrahim ÖKMEN

Şirin BİNER

Selim ERDOĞAN

Prof. Dr. Nejdet KANDEMİR

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Polatlı Fen-Edebiyat Fakültesi / Biyoloji Bölümü

Sunumumda Haymana'nın genel tarımsal özelliklerini anlattıktan sonra, Haymana'da tarımın mevcut durumu nedir? Neler yapılabilir? İklim değişikliği Haymana'yı nasıl etkiler? Geleceğin tarımı ne olabilir? gibi konulardan bahsedeceğim.

Haymana iklimi, tipik karasal iklimdir. Üç aylık bir kurak dönemde, öncesinde ve sonrasında yeterli yağış bulunmaktadır. Yağış toplamı yılda 430 mm'dir. Bu miktarın 400 mm'nin üzerinde olması önemlidir. Ayrıca yağışın dağılımı da hububat tarımı açısından oldukça uygundur. Haymana'da toplam 198 bin hektar arazi vardır. Bunun %82'si işlenen arazi, %16'sı tarım dışı arazi, %5'i çayır-mera arazisidir. Çok az miktarda da orman arazisi bulunmaktadır. İşlenen arazilerin %59'u tarla bitkilerine ayrılmış, bu orana %35'lik-36'lık nadas alanı da katılırsa tarla bitkilerinin oranı %95'e buluyor. Bu nadas alanı üzerinde durulması ve konuşulması gerekiyor. Haymana'da az miktarda meyve ve sebze tarımı da yapılmaktadır. Maalesef sulama anlamında Haymana su fakiri bir bölge. Arazisinin %6'sı sulanabilir durumda, fakat gerçek uygulamada bu rakam %5-5.5 arasındadır.

Tarımda arazi sınıfları var ve bunlar çok önemli. Araziyi uygun şekilde kullanmak bir zorunluluktur; kullanılmazsa doğal felaketlerle karşılaşılabilir. Sekiz arazi sınıfı var. Bunların sekizincisi kayalık, yerleşim alanı vs. gibi alanlardır. Bu arazi tarımda değerlendirilmez. İlk dört sınıf arazi tarım alanıdır, yani işlenebilir arazidir, pulluk toprak devrilir, ekimler yapılır. Birinci sınıf arazi hiç sorun olmayan arazidir, ama iki, üç, dörde doğru gittikçe sorunlar vardır; önlemler almak zorunludur. Beşinci sınıf arazi çayır arazisidir, sürekli bitki örtüsü altındadır. Daha önemli olanı beş, altı ve yedinci sınıfın birlikte olduğu orman ve mera arazileridir. Bunlar arazinin eğimine göre şekillenir ve %30'un üstünde eğim olan her yerde orman olmak zorundadır. Haymana etrafında gördüğümüz tepelerin hepsinde orman olmak zorundadır. Orman olmadığı için iklimimiz ve yağışlar düzensizdir. Ormanın su alıp vermesi ve bunun sonucunda nemin artırması ve bu nemin yağış olarak düşmesi gerekmektedir, ama bunlar yok. Ve belki daha yakın tehdit, bu mera arazisidir ki %12-30 arası eğimli arazilerden bahsediyoruz. Eğer bu alanlar sürekli bitki örtüsü altında tutulmazsa çok ciddi erozyon olur ve bu topraklar kaybedilebilir. Bu alanların asla pullukla işlenmemesi, alt-üst edilmemesi gerekir. Oysa Polatlı'da ve Haymana'da bu arazilerin ciddi şekilde pulluk altında olduğunu görüyoruz. Bu durum, tarım için ciddi bir tehdit olarak görünüyor.

Haymana tarımında ürün bazında mevcut durum şöyledir: 2017 verilerine

göre buğday asıl ürün olup 71.000 hektarda yetiştiriliyor. Sonra arpa 20.000 hektarlık alanda yetiştiriliyor ve az miktarda da şeker pancarı, yulaf, nohut gibi ürünler bulunmaktadır. Son birkaç yılda Türkiye'nin her tarafında olduğu gibi, buraya da ayçiçeği ve mısırın girdiğini görüyoruz. Verim değerleri de Türkiye ortalamasına yakın veya biraz daha altında olabilir. Bahçe bitkileri olarak bazı şeyleri zikrediyoruz, fakat rakamlar çok düşük; 500 hektar civarında. Kavun, karpuz, domates vs. rakamları oldukça az, arttırılmaları söz konusu olabilir.

Hayvan varlığı olarak daha çok küçükbaş hayvanları görüyoruz. 2022 yılı verilerine göre 172.000 küçükbaş hayvan, 51.000 civarında da büyükbaş hayvan var. Biraz da kümes hayvanları var.

Şimdi burada Haymana tarımı ile ilgili küçük bir SWOT analizi yapmak istiyorum. Aslında sadece Haymana'ya da ait değil bu analiz; Polatlı vs.'yi de dâhil edebiliriz. Önce güçlü yönleri, zayıf yönleri sonra da geleceğe ait fırsatları ve tehditleri inceleyeceğiz. Güçlü yönler Ankara'ya yakınlık, çünkü önemli bir nüfus var Ankara'da. Gıda ihtiyacı var ve sürekli bir ihtiyaç bu. Bu bölgenin büyük arazi varlığı buna hitap edebilir, bu yönden güçlü. Ayrıca yine hem Haymana hem Polatlı'ya ait jeotermal su kaynakları var, Haymana'da daha fazla olmak üzere. Bunlar özellikle seracılık açısından çok değerli. Ve bu bölgede tarımsal kooperatifçilik geleneği de var. Kooperatifçilik çok önemli, çünkü çoğu yerde başarısız durumda. Zayıf yönler gelirse; en zayıf yönümüz su kaynaklarının yetersizliği, nadas alanlarının fazlalığı (buna değineceğiz birazdan) ve tarımsal sanayinin gelişmemiş olması.

Peki geleceğe ait neler var? Fırsat olarak iki şey görüyorum; ilk olarak artan gıda fiyatları. Gıda fiyatları Dünya'da ve Türkiye'de artıyor ve bu çiftçinin lehine olan bir şey. Daha önce verimli olmayan bir üretim, artık verimli olabilir. İkincisi ise yatırım teşvikleri: devletimiz ve hükümetimiz çok ciddi teşvikler veriyor ve genç yatırımcılar, genç tarımcılar eğer bunları kullanırlarsa gerçekten güzel üretim yapılabilir. Tehditler de çok büyük: bunlardan bir tanesi çölleşme, bir başkası küresel iklim değişikliği. Aslında bu ikisi birbiriyle bağlantılı. Ve tabii bir de bölgenin dışarıya göç vermesi.

Neler yapılabilir sorusuna cevap verecek olursak; öncelikle yapılacak en önemli şeylerden bir tanesi nadas alanları ile ilgili. Nadas alanlarını azaltmamız gerekiyor. Nadas alanları aslında çok ilginç, çok sıkıntılı bir konu. Nadas 400 mm'nin altında yıllık yağış alan bölgelerde uygulanabilir, uygulanmalıdır. Haymana'da yıllık yağış 430 mm, dolayısıyla Haymana'da nadas yapmak zorunda değiliz. Nadasın ayrıca toprak derinliğinin yeterli olduğu alanlarda yapılması gerekiyor, yani toprağımız derin değilse su biriktiremezsiniz. Haymana'da bu konuda sıkıntı yok. Ama toprak işleme zamanı ve yönteminin çok iyi olması gerekiyor. Aksi halde su biriktiremez ve kaybedilir. Nadas çok zor bir iş zaten. Bizim geleneksel çiftçilerimiz yapabiliyor çünkü onların çok büyük tecrübeleri var. Fakat daha genç çiftçilerin nadastan başarı elde etmesi son

derece zor. Toprak işlemenin zamanlaması ve yöntemi uygun olmazsa nadasın faydadan çok zararı olur. Ve bir başka önemli konu, yabancı ot kontrolüdür. Eğer yabancı otlar kontrol edilmezse kültür bitkisi değil, yabancı otlar yetişir tarlada. Oysa bizim amacımız tarlanın dinlenmesiydi, fakat orada otlar büyüyor. Suyu ve besini bu otlar kullanıyor. Bu çok kritik bir konu. En iyi durumda bile, nadasta su içeriği tarladaki su miktarı %20 oranında artırılabilir. Peki, nadas yanlış yapılırsa ne olur? Veya arazi kötü kullanılırsa ne olur? Çoğu kere beklenen su faydası sağlanamaz, ama daha da önemlisi arazi erozyona açık hale getirilir. Çok tipik örneği rüzgâr erozyonu. Bu bölgede yağış az olmasına rağmen yağmur erozyonu da ciddi bir sorun olabilir. Bölgenin yağışı çok fazla değil, peki yağmur erozyonu neden oluyor? Çünkü iklim ekstremlere gidiyor. Bakınız şu anda kar yağması gerekiyor. Kar yağınca yavaş yavaş sızar toprağa, yavaş yavaş süzülür. Oysa gerçekte öyle olmuyor. Yağışlar kesinlikle gelecek, ama geldiği zaman da aşırı yağışlar şeklinde gerçekleşecek, o açık toprağı (üstünde bitki olmayan, anız olmayan toprağı) alıp götürecektir. İşte o yüzden yağmur erozyonu artık önem kazanmaya başladı.

Rüzgâr erozyonunda Polatlı örneğimiz var. Aslında bu bize bir uyarı, bunu dikkate almamız gerekiyor. 12 Eylül 2020'de toz bulutlarını gördük. Biz bunu Amerika Orta Batısında görmüştük. 1930'lu yıllarda Dust Bowl denilen bir olayda Amerika'nın Orta Batı kısmında Oklahoma-Nebraska bölümlerinde Polatlı'nın aynısı oldu. Sonuç, kum tepeleri. Orada yanlış yapılan şey şuydu; tarihsel olarak çayır olan bir araziyi devirerek işlediler. Birkaç sene güzel bitki yetiştirdiler. Bu esnada toprağın organik maddesini kaybettiler. Toprağın organik maddesi kaybolursa ortaya çıkacak olan kumdur. Toprak organik maddesi, çok iyi yönetilmek zorunda. Benzer bir durum Konya-Karapınar'da da yaşandı. Peki, Amerikalılar bunu nasıl önledi? Benzerini biz de kısmen yaptık Karapınar'da. Rüzgâr perdesi olarak ağaçlar kullanıldı. Bu noktada ormanlarımızı arttırma zorunluluğumuz ortada. Kalıcı çayır meralara dönüldü, yani toprak devrilmeden işleniyor; toprakta her zaman bitki var. Tarlanın en iyi hali, üstünde bitki olan halidir. Etrafta tarlalar görünüyor, yeni işlenmiş bomboş. En kötü tarlalar onlardır, çünkü o tarlanın üstünde bitki olması lazımdır, en doğal hali odur. Ama biz bunu maalesef böyle yapmıyoruz, tarlayı tertemiz yapıyoruz, ondan sonra o yağmur damlası ona bir mermi gibi vurduğu zaman küçük parçacıklara ayırıyor. O küçük parçacıklar toprağın gözeneklerini tıkıyor ve toprağın üstünde bir kaymak tabakası oluşuyor. Artık içeri su işlemiyor ve toprağı biyolojik olarak da öldürüyoruz. Toprak çirkin görünse bile mutlaka anızla beraber olması gerekiyor. Yine ABD'de azaltılmış toprak işleme yapıldı ve bu şekilde toprak organik maddesini artırıldı. Bu çok önemli ve bizim de böyle yapmamız gerekiyor. Azaltılmış toprak işlemede, etraftaki anız, yani geçen senenin kalıntıları bulunur ve onun arasından yeni sürgünler gelir. Böylece toprağın nem kaybı azalır, yağmur toprağı daha iyi işler ve daha sağlıklı bir ortam oluşur.

Peki, nadas alanlarında başka ne yapılabilir? Eğer su varsa basınçlı sula-mayla suyu ekonomik kullanan ürünler yetiştirilebilir, ama bu mısır değil. Çünkü mısır çok fazla su tüketiyor. Konya Ovası'nda bu hata yapılıyor; yeraltı suyu çekip kullanılıyor, sonra obruklar meydana geliyor. Yeraltı suyunun seviyesini kontrol etmek zorundayız. Yüz birim su kullanıldıysa, yüz birim suyu topraktaki depolara geri koymak gerekir. O size her sene yüz veriyorsa yüz kullanabilirsiniz, yüz vermiyor seksen veriyorsa seksen kullanmak zorundasınız. Ben tarlamdan en fazla ürünü alayım tarzı bir yaklaşım olursa sonu felaket oluyor.

Başka ne yapabiliriz? Tarlaları boş bırakmadan kışlık ürünler yetiştirilebiliriz. Önemli kışlık yetiştirilebilen yağ bitkileri var. Bunlar soğuğa dayanıklı ve yağ açığımızı kapatmak anlamında da çok önemliler. Bizim iki önemli bitkisel üretim açığımız var ülke olarak; yağ ve yem. Mesela aspir bitkisi (anavatani Türkiye'dir) ya da kanola (kolza) dediğimiz bir bitki veya kışlık baklagiller yetiştirilebilir. Baklagil yem bitkisi karışımları yetiştirilebilir, yani toprağı boş tutmamalıyız. Veya en iyisi bu arazileri daimî meralara çevirebiliriz. Zaten Haymana'da küçükbaş hayvan yetiştiriciliği var, arazimizi böyle tutarsak en azından kaybolmasını engellemiş oluruz.

Biraz iklim değişikliğinin etkilerine de değinmek istiyorum. Aslında iklim değişikliği demek kuraklık demek değil, bunu biliyoruz. Yıllara göre yağış azalmıyor, ama yağışın rejimi değişiyor ve bu çok önemli. Türkiye'yi nasıl etkileyecek iklim değişikliği? Sahil bölgelerimizde sıcaklıklar artacak, yağışlar azalacak. İç kesimlerde dolu riski ve don tehlikesi artıyor ve neredeyse her yıl göreceğiz bunları artık. Çünkü iklim ekstremlere gitmeye başladı. Peki iklim değişikliğine karşı neler yapılabilir? Göletler, barajlar inşa edilir, mevcut barajların su kaybını önlemek için üstlerine plastik toplar yerleştirmek gibi yurt dışında uygulanan yöntemler var. Nakliye kayıplarını önlemek için suyu kapalı borular içinde taşımak gerekir. Basınçlı sulama sistemlerinin yanı sıra tarlalarda su havuzları oluşturulabilir. Bu bölge yabancı değil buna. İklim değişikliğine karşı azaltılmış toprak işleme uygulama ve kurağa toleranslı ürünler geliştirme, araziye uygun şekilde kullanma, karbon çiftçiliği yapmayı öneriyoruz. Ayrıca korunaklı alanlarda (seralar, örtüler) tarım yapma da başka bir seçenek ve bundan sonra daha yoğun göreceğiz bu uygulamayı. Bitkiler korunaklı alanlarda üretilecek. Şu anda deneyler yapılmaya başlandı. Hububatın bile bu şekilde yetiştirilmesi ile ilgili deneyler var.

Geleceğin tarım uygulamaları da önemli olacak. Korunaklı alanlarda tarım konusunda dikey tarım adında yenilikçi bir uygulama var. Normalde açık tarlalarda hektardan üç ton verim alıyoruz ama deneysel yolla dikey tarım uygulamasında hektara 70 ton (ölçülen) yani yirmi kat verim alınabiliyor. Potansiyel olarak ise bu rakam 194 tona, yani yetmiş katına kadar çıkabiliyor. Dünyada gıda diye bir sorun yoktur, çünkü elverişli teknolojimiz bugün var. Tek sıkıntı para ve enerjidir ki bence ikisi de çözülebilir. Dikey tarım gibi ko-

runaklı alanlarda yapılan tarımda su tekrar kullanılırsa pestisitlere daha az ihtiyaç duyulur, çünkü kapalı bir alanda üretim yapılır. Sadece maliyet sorunu var, o da zamanla çözülecektir. Enerjiyi daha çok kullanacağız tarım alanlarında. Seralarda, bağların üzerlerinde, ağaçların üzerlerinde güneş panellerini göreceğiz. Tarımda robotlar kullanacağız. Dronları zaten kullanıyoruz ve bunlar çok etkililer. Bütün bunları kullanabilmek için tarım profesyonelleşmeli, klasik çiftçilikten ziyade profesyonel çiftçilik yapmalıyız. Ekilmeyen araziler mutlaka kiralanmalı, Tarım ve Orman Bakanlığımız şu anda bunun üzerinde çalışıyor; bu önemli bir uygulama. Tarım teknolojisi daha iyi kullanılmalı, çiftçiler gençleşmeli. Yaşlı çiftçiler teknolojiyi kabul etmiyorlar maalesef. Tarımsal verimlilik artmalı ve tarım arazilerimizi büyütmek zorundayız, bunun en önemli yolu kooperatifler. Ayrıca transgenikler (GDO) gibi modern teknolojileri ön plana çıkarmamız gerekiyor. Bu konuda bilim insanlarına kulak vermemiz gerekiyor. Bu teknolojiiden korkmamamız gerekiyor. Maalesef toplumda bu teknolojilere karşı olumsuz bir önyargı var.

Sonuç olarak, Ankara'ya yakın olan ve geniş arazileri olan Haymana tarımı geliştirilmeli, ancak bölgede su temel kısıtlayıcı konumundadır. Bölge toprakları, özellikle rüzgâr erozyonuna açıktır ve uygulanacak olan işlemlerde bu durum dikkate alınmalıdır. Jeotermal kaynakların da kullanıldığı, su kullanımı daha az olan korunaklı alan, tarım teknolojilerine öncelik verilmelidir. Ve son olarak tarım profesyonelleşmeli, modern teknolojiler kullanılmalıdır. ◇

Onur İbrahim ÖKMEN

Haymana İlçe Tarım ve Orman Müdürü

İlçemizin tarım potansiyelini sizlerle paylaştıktan sonra karşılaşılan sorunları ve bunlara önerilerimi sunacağım.

2894 km² lik yüzölçüme sahip Haymana arazilerinin rakımı, 850 ila 1400 m arasında değişmektedir. İlçe topraklarının 2/3'ünü Haymana Platosu oluşturmaktadır. Karasal iklimin hüküm sürdüğü İlçemizde en soğuk ay olan ocak ayının ortalama sıcaklığı -2 C, en sıcak ay olan temmuz ayının ortalama sıcaklığı ise +19 C'dir. Yıllık yağış ortalaması 200-300 mm³ tür.

2022 yılı sonu verilerine göre tarımda kullanılan arazi miktarı 1.488.201 hektar, tarımda kullanılmayan arazi miktarı 200 hektardır. Çayır ve mera arazisi 75.231 hektar, orman (meşelik) alan ise 500 hektardır. Tarım alanlarının % 95-% 96'lık kısmında hububat ve baklagil yetiştiriciliği yapılmaktadır. Bakanlık sistemine kayıtlı 8.200 çiftçimiz bulunmaktadır. 172.000 küçükbaş hayvan, 51.473 büyükbaş hayvan varlığı ile Haymana, hem çiftçi sayısı bakımından, hem de hayvancılık ve tarım alanı varlığı bakımından Ankara genelindeki yirmi beş ilçesi içinde ikinci büyük ilçe konumundadır.

Bu bilgilerden sonra gördüğüm birkaç sorunu ve önerimi sunacağım. Biraz önce hocalarımız konuşmalarında, nadasa bırakılan alanların değerlendirilmesinin öneminden bahsettiler. Bu konu, Tarım ve Orman Bakanlığımızın da önemle üstünde durduğu bir konu. Biz de Bakanlığımızın direktifleri ve desteklemeleri ile bu yönde çalışmalarımızı sürdürüyoruz. Bunlara kısaca değinmek istiyorum. Özellikle yeşil yem bitkileri; fiğ, adi fiğ, macar fiği, yonca gibi yem bitkileri ile nohut, mercimek, fasulye gibi baklagillerin bölgemizde mart-nisan aylarında yetiştirilmesi mümkün. Buna iklimimiz müsait. Vatandaşlarımıza bu ürünlere verilen destekleri anlatarak, onları farklı ürünlere teşvik ediyor, böylelikle İlçemizdeki yaklaşık beş yüz elli bin dekarlık nadas alanını en aza indirmeye ve katma değeri yüksek ürünlere öncelik vererek boş alanları üretime katmaya çalışıyoruz.

İlçemizde ürün çeşitliliğini sınırlayan en önemli faktör, yıllık yağış ve su kaynaklarının az olmasıdır. Bu nedenle mevcut su havzalarından azami oranda yararlanmak amacıyla uygun sulama projeleri gerçekleştirilebilir. Suyun yetersiz oluşu çiftçiyi yıl içerisinde büyük oranda işsiz ve atıl bırakmakta olup üretimsizliğe sürüklemektedir.

Tarım alanları çok parçalı olup bu durum zaten verimli olmayan işletmeleri daha da verimsiz hale dönüştürmektedir. Bunu nihayete erdirmek için özendirici önlem ve desteklemeler ile belirli bir düzeyde işletme büyüklüğü belirlenip bu arazilerin toplulaştırılması yoluna gidilmelidir.

Yine hayvancılık işletme büyüklükleri yükseltilip verimli hale getirilebilir, hayvan refahını sağlayacak besleme-bakım koşulları iyileştirilebilir, et ve süt verimi yüksek ırkların yetiştirilmesi, modern işletmelerin kurulması sağlanabilir. Bakanlığımızın bunlarla ilgili birçok teşviki bulunmaktadır. Yetiştiricilerimiz, hazırlamış oldukları projelerle Bakanlığımızın ilgili birimlerine başvurmaları halinde bu desteklemelerden yararlanıp hem işletme kapasitesini artırabilir hem de mevcut işletmelerini daha modern hale getirebilirler. Hayvancılık ile uğraşan çiftçilerimize bizler de ayrıca sahadaki veteriner hekimlerimizle suni tohumlama konusunda destek vermekteyiz.

Son olarak şunu söylemek isterim; memur, çiftçi, hep birlikte el ele güzel projeleri nihayete erdirip geleneksel tarımı terk etmeli, bilimin öncülüğünde kendimizi geliştirip üretimi ve gelirimizi artırarak ülkemize de girdi sağlarız. ◇

Şirin BİNER

Yeşilyurtlu Kadınlar /
Tarımsal Kalkınma Kooperatifi Başkanı

2018 yılında on yedi kadın üye ile kooperatifimizi kurduk, iki yıl kendi imkânlarımızla Devletten hiçbir destek almadan köyümüzde atıl olan bir okulda üretim yaptık. Ankara Kalkınma Ajansına sunduğumuz bir projemiz onaylandı ve sonrasında üretim hanemizi kurduk, makine ekipmanlarını aldık. Burada Haymana İlçemizde yetişen sebze ve meyveleri işleyerek çeşitli mevsimsel reçeller, meyve kuruları, sebze kuruları, erişte çeşitleri, sirke çeşitleri ürettik. Şu anda aktif bir şekilde üretime devam ediyoruz. Ürünlerimizi Ankara'da anlaştığımız marketlere satıyoruz, aynı zamanda Haymana'daki bazı otellerde stantlarımız var, orada da satış oluyor. Ürettiğimiz ürünlerden hediye sepetleri hazırlıyoruz. Belediyemiz bu hediye sepetlerini bizden alarak hem destek oluyor, hem de ürünlerimizin tanıtılmasına yardımcı oluyor. Desteklerinden ötürü Belediyemize teşekkür ediyorum. ◇

Selim ERDOĞAN

Girişimci / İşadamı

Çok kıymetli hocalarım sunumlarında geleneksel tarım uygulamalarının dezavantajlı yönleri ile bu dezavantajlı yönlerin aşılabilmesinde teknolojinin kullanımının ne kadar önemli olduğu konusunda fikirlerini ortaya koydular.

Ben de gelinen bu noktadan hareketle tarımda teknolojinin kullanımı ile neden ilgilendiğimi ve Haymana'da gerçekleştirdiğimiz JEOTERMAL ATIK SU ISITMALI TOPRAKSIZ TARIM SERA projemiz hakkında bir kısım bilgiler vermeye çalışacağım.

İlk olarak neden teknolojik tarım sorusuna cevap vermek sureti ile sözlerime başlamak istiyorum. Tarım, stratejik bir sektör ve ülkemizde teknolojik tarım uygulamaları özellikle topraksız tarım alanında maalesef çok yaygın olarak kullanılmamakta, geleneksel tarım yöntemleri daha yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Girişimci olarak biz, bu durumun tespitini yaptıktan sonra hızlı bir şekilde;

- Sera tipinin belirlenmesi
- Projenin oluşturulması
- Kuruluş yeri seçimi
- Finansman yapısının oluşturulması

Konu başlıklarında fizibilite çalışmalarımızı başlattık ve yaklaşık 2 yıllık bir süre sonunda çalışmalarımızı tamamladıktan sonra yatırımımızı hızla hayata geçirdik.

Bu aşamada bir konuya özellikle temas etmek istiyorum. Kuruluş yeri seçiminde Haymana'yı ön plana çıkaran ve yatırımımızı burada yapma kararımıza etki eden birkaç unsur var. Bunlar;

- İşletme maliyetleri içerisinde önemli bir paya sahip olan ısıtma maliyetlerini asgariye indirecek olan jeotermal kaynak ihtiyacımızın en az maliyetle temin edilebilme imkânının oluşması,
- Yatırımın yapılacağı arazinin enerji kaynaklarına yakın olması (jeotermal atık su, elektrik, doğalgaz vb.)
- Nispeten ucuz işgücü imkânlarının olması,
- Yatırımı geliştirebileceğimiz geniş arazi imkânlarının olması,
- Yatırım teşvikleri noktasında öncelikli olması.

Ayrıca değinmem gereken bir başka önemli husus ise yatırımın burada gerçekleştirilmesini sağlamak amacıyla Belediyemizin ve yerel bürokrasisinin arzulu, istekli ve ön açıcı adımları atması, bu yatırımın burada yapılmasına

büyük katkı sağlamıştır. Bu vesile ile tekrar desteğini bizden esirgemeyen özellikle Belediye Başkanımız ve ekibine, kamu bürokrasisi temsilcilerine huzurlarınızda teşekkür ediyorum.

Projenin ana amacı, stratejik öneme sahip tarım sektörünü, geleneksel tarım yöntemlerinden kurtarıp teknolojinin yoğun kullanıldığı yöntemle birim metrekareden elde edilen verimin en üst düzeye çıkarıldığı bir yöne doğru evirmektir. Bu amaca yönelik oluşabilecek yatırım yapma isteğiyle ilgili değerlendirme yapılırken şu birkaç unsuru çok dikkatlice irdelemek gerekir;

- Yatırım öncesi doğru konu başlıklarında detaylı bir fizibilite çalışması yapmak,
- Projelendirilmiş yatırımda üretilecek ürünlerin çeşitliliğinin doğru belirlenmesi ve üretimi yönlendirecek olan nitelikli eleman korelasyonunun ideal şekliyle imalat ekibine kazandırılması,
- Üretilecek olan ürünlerin tüketiciye ulaştırılmasında kullanılacak olan pazarlama ağının iyi çalışması, doğru ve verimli bir yöntemin tespit edilmesi gereklidir.

Tarımda teknolojinin yoğun kullanıldığı topraksız tarım uygulamalarında üretilen ürünlerin nitelik ve niceliksel olarak geleneksel tarım ürünlerine göre daha kalitelidir. Buna rağmen, bu ürünlerin kullanıcısı olan tüketiciler 'suda ürün mü yetişmiş' yaklaşımı ile topraksız tarım yöntemleri kullanılarak üretilen bu ürünlerin nasıl üretildiği konusunda maalesef yeterli bilgiye sahip değiller. Tüketicilerin, topraksız tarım ürünlerine bu nedenden oluşan direncini ve ön yargısını kırmak amacı ile buralarda yetiştirilen ürünler ve üretilme teknikleri konusunda yoğun bir şekilde bilgilendirmeye ihtiyaçları var. Bizim hayata geçirdiğimiz bu proje ve pazarlama stratejileri, özellikle bu konularda ön açıcı olacak ve devamında bu alana yatırım yapmak isteyen girişimciler için kolaylaştırıcı bir rol üstlenmiş olacaktır.

Dünyada tarım alanlarının daralması nedeniyle tarımda teknolojinin kullanımını daha önemli bir hale geldi. Tarımda teknolojiye dayalı yeni tekniklerin kullanılması ile birlikte çok daha az su kullanılmak sureti ile daha az bir alanda daha çok üretim yapabilme imkânına sahip olabilmekteyiz. Özellikle su kıtlığının yaşandığı ve daha yoğun yaşanacağı yakın gelecekte bu tarz tarım yöntemleri çok daha ön plana çıkacak ve geleneksel tarım yöntemlerinin yerini alacaktır. Ayrıca topraksız tarım uygulamalarında toprağa ihtiyaç duyulmadığından tarımsal açıdan uygun olmayan arazilerinde tarımsal faaliyetlerde bulunmak amacı ile kullanılmasına imkân tanımaktadır. Bu özelliğiyle pazara ve kentlere yakın alanlarda da tarımsal üretim yapılabilen bu da lojistik maliyetlerinin asgari seviyede oluşmasını sağlayarak ürünün daha düşük fiyatlarla tüketiciye ulaştırılmasına yardımcı olmaktadır.

Tarım sektöründe teknolojinin kullanılması perspektifinden bakıldığında ülkemizde gelişim sürecine girmiş olan teknoloji yoğunluklu yatırımlar ve bu

çerçeve geliştirilen projeler içinde bizim projemiz tüm özellikleri ve uygulama alanı dikkate alındığında Türkiye’de ilk olma özelliğine sahip bir proje olarak ön plana çıkmaktadır. Burada projemizi ön plana çıkaran önemli özellikleri;

- Projemizin ısıtma sistemi jeotermal atık su ile beslenmektedir,
- Otomasyon sistemi yerli ve milli bir yazılım ile işletilmektedir,
- Yağmur suyu depolama sistemi mevcuttur.

Burada yazılım konusuna özel bir parantez açmak istiyorum. Şöyle ki; ekibimizle projemizi geliştirme safhasında otomasyon sistemlerini yönetecek beyin niteliğindeki yazılımı, özel bir çaba ile yerli ve milli olması konusunda karara vardık ve çalışmalarımızı bu prensip üzerinden yürüttük. Hâlihazırda yazılımın geliştirilmesi süreci devam etmekte olup ideal seviyeye ulaştırıldığında sektörümüzün bu konudaki dışa bağımlılığı ortadan kaldırılmış olacaktır.

Buraya kadar projemiz ile ilgili yapılan çalışmaları ve önemli nitelikteki bazı konu başlıklarına genel hatları ile değinmeye çalıştım. Konuşmamın bu aşamasında yetiştirmekte olduğumuz ürün yelpazesine biraz değinmek istiyorum;

Seramızda yapraklı bitkiler ve yeşillik grubu (marul, kıvırcık, dereotu, roka vb.), yenilebilir çiçekli bitkiler, soğanlı çiçek ve tıbbi aromatik bitkiler yetiştirilebilmekte ve ayrıca safran, salep gibi katma değeri yüksek ürünlerin etkin ve verimli şekilde yetiştirilebilmesi için de uygun bir alt yapı bulunmaktadır.

Özetle sektör, yatırımcılar açısından cazibedici özellikleri olan, gelişme sürecinde olması nedeniyle içinde bir çok riskli ve dikkatle incelenmesi gereken konular barındıran, karlılığı nispeten yüksek başarılı olabilmek için özel bir çaba ve motivasyon gerektiren fırsat yoğunluklu bir yatırım alanı olarak ön plana çıkmaktadır.

Son söz olarak şunu da belirtmek isterim ki, yapmış olduğumuz bu yatırımınla sadece karlılığı esas almadık; ülke ekonomisine katkı vermeyi, örnek ve güzel bir eser ortaya koyabilmeyi de hedefledik. Bu ulvi amaçlar doğrultusunda bize katkı veren tüm paydaşlarımıza ve ayrıca yatırımın hayata geçirilmesinde ön açıcı desteği ile Haymana Belediye Başkanına ve ekibine huzurlarınızda tekrar teşekkür ederek sizleri saygıyla selamlıyorum. ◇

DÖRDÜNCÜ OTURUM

Konu:

Dil, Kültür ve Edebiyat

Oturum Başkanı:

Prof.Dr. Alparslan Küçük

Müzakereciler:

Dr. Öğr. Üyesi Gözde TEKİN

Dr. Öğr. Üyesi Tuna YILDIZ

Safire AKSARI

Saffet ATAK

Doç. Dr. Muvaffak EVLATUN

Enver YURTDAS

Abdülkerim ERDOĞAN

Dr. Öğr. Üyesi Güzde TEKİN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Edebiyat Fakültesi / Türk Halk Bilimi Bölümü

Bugün ben de size Haymana'da bir somut olmayan kültürel miras müzesi kurulması fikrinden hareketle; önce kısaca somut olmayan kültürel miras kavramından, somut olmayan kültürel miras müzeciliğinin sergileme biçimlerinin nasıl olduğundan bahsedip, Haymana'da neler yapılabilir, kurulduğu bölgeye ne gibi katkılar sağlayabilir üzerine bir sunum yapacağım.

Somut olmayan kültürel miras kavramı, UNESCO'nun kültürel mirası koruma yaklaşımları süreçleri içinde ortaya çıkan bir kavram. Bildiğimiz gibi UNESCO'nun 1972 ve öncesi kültürel miras sözleşmeleri, somut miras alanlarını korumaya odaklanan bir yaklaşıma sahip. Ancak 1972 yılından sonra özellikle küreselleşme, kentleşme gibi süreçlerin etkisi altında kaybolmaya başlayan geleneksel kültürlerin, geleneksel yaşam biçimlerinin de yani somut olmayan kültürel miras unsurlarının da korunması konusunda bir farkındalık geliyor. Ve bu farkındalık neticesinde 2003 yılında UNESCO tarafından "Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi" kabul ediliyor. Türkiye de bu sözleşmeye 2006 yılında taraf oluyor. Sözleşme, koruma altına aldığı miras alanını; *"toplulukların, grupların ve kimi durumlarda bireylerin, kültürel miraslarının bir parçası olarak tanımladıkları uygulamalar, temsiller, anlatımlar, bilgiler, beceriler ve bunlara ilişkin araçlar, gereçler ve kültürel mekânlar"* şeklinde tanımlıyor. Sözleşme, bu miras unsurlarının toplulukların ortak üretimi olduğunu, yaşamlarının kuşaktan kuşağa aktarıma bağlı olduğunu ve aktarımlarının toplulukların birbirleriyle çevreleriyle, tarihleriyle, doğayla olan etkileşimlerine bağlı olduğunu ve topluluklara kimlik ve devamlılık duygusu verdiğini ifade eder. Sözleşme koruma altına aldığı miras unsurlarını beş başlığa göre sınıflandırıyor. Bunlar; sözlü gelenekler ve anlatımlar, gösteri sanatları, toplumsal uygulamalar, ritüeller ve şöenler, doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar ve el sanatları geleneği. Sözlü gelenekler masal, türkü, ninni ve bunlar etrafında gelişen geleneklerdir.

Âşıklık geleneği, masal anlatma geleneği gibi. Gösteri sanatları geleneksel Türk tiyatrosu, Hacivat Karagöz, orta oyunu gibi gösteri odaklı miras unsurlarını ifade eder. Toplumsal uygulamalar ritüel ve şöenler, doğumdan ölüme kadar, yaşam döngüsü içinde bütün geçiş dönemleri ait bilgi ve uygulamaları, kutlamaları, bayramları, şöenleri kapsayan bir başlıktır. Doğa ve evrenle ilgili bilgi ve uygulamalar da halk mutfağı, halk hekimliği, halk mitolojisi, tarım ve hayvancılık gibi halk ekonomisine dair bilgileri içeren başlıktır. El sanatları geleneği ise ebru, hat sanatı gibi geleneksel el sanatlarını ve geleneksel meslekleri özellikle günümüzde artık icracıları az kalmış olan semercilik, dokumacılık,

demircilik, bakırcılık gibi meslekleri kapsar.

Sözleşme, bu miras alanını korumak için bazı önerilerde bulunuyor. Öncelikle Sözleşme'ye göre koruma, somut olmayan kültürel mirasın yaşayabilirliğini güvence altına almak anlamına gelir. Sözleşme'ye göre; okul dışı ve okul içi eğitim ortamları mirasın yaşatılması için önemlidir ve müzeler de okul dışı eğitim ortamlarından biri olarak kabul edilir. Kentleşmeyle kuşaklararası buluşmanın sağlandığı doğal aktarım ortamlarının kaybolması, müze gibi yeni aktarım mekânlarını zorunlu hâle getirmiştir. Kentlerde yeni aktarım mekânlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Müzeler de bu miras unsurlarını yaşatma, koruma, gelecek kuşaklara aktarma, paylaşım ve aktarım mekânı olarak tanımlanabilir. Türkiye, Sözleşme'ye taraf olduğu andan itibaren müzecilik konusunda önemli çalışmalar yapan ülkelerden birisidir. Türkiye'de ilk somut olmayan kültürel miras müzesi Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi bünyesinde kuruluyor, o zamanki ismi Gazi Üniversitesi. 2005 yılında Türk Halk Bilimi Uygulama ve Araştırma Merkezine bağlı Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi açılıyor. Ancak ilk özel müze diyebileceğimiz somut olmayan kültürel miras müzesi yine aynı Üniversite bünyesinde 2013 yılında kurulan Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi. Kalkınma Ajansı'nın desteklediği bir proje ile açılan müze, Altındağ Belediyesi ve AHBVÜ iş birliği ile faaliyetlerini yürütüyor. Bu müze, hem yansıda gördüğünüz kendinden sonra açılan pek çok müzeye örnek olması bakımından hem de Haymana'da böyle bir müze açılacaksa yani bu fikir geliştirecekse, yerel yönetim ve üniversite iş birliği bağlamında önemli bir örnek.

Haymana'da bir somut olmayan kültürel miras müzesi açmak istediğimizde ya da herhangi bir bölgede açmak istediğimizde takip edebileceğimiz birtakım aşamalar var. Bunlardan ilki alan araştırması ve envanter temini araştırması yani alan araştırması dediğimiz süreç. Bu aşama; Sözleşme'de geçen beş başlığa göre derlemelerin yapıldığı yerel halkla, gelenek taşıyıcılarıyla, icracılarla görüştüğümüz ve geleneksel bilgiyi derlediğimiz bir aşama. Ancak sadece bilgiyi değil ileride müzede sergilenen envanterlerin de derlendiği bir süreç diyebiliriz bu süreç.

İkinci aşama derlenen bilginin tasniflenmesi, arşivlenmesi ve kataloglanması. Derlenen bilginin, yine Sözleşme'deki başlıklara göre tasnif edilmesi, müzede uygulamaya dönüştürülmeden önce arşivlenmesi, ileride müze faaliyete geçtiğinde bu arşivden yararlanarak yeni uygulama modelleri geliştirilmesi için önemli bir aşama. Ayrıca "Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi" projesinde olduğu gibi bir katalog olarak yayına dönüştürme imkânı da var, derlenen bilgilerin.

Üçüncü aşama da artık müzenin açıldığı, sergileme, canlandırma ve uygulama aşaması. Burada somut olmayan kültürel miras müzelerinin nesne odaklı etnografya müzelerinden, klasik müzecilik anlayışından ayrıldığı bazı noktalar var. Birkaç cümleyle onlara değinmek istiyorum.

Öncelikle somut olmayan kültürel miras müzeleri nesne odaklı müzeler değil. Yani bir vitrinin, bir camekânın içine etnografik malzemeyi koyup onun tarihini, ne kadar eski olduğunu ne kadar değerli olduğunu anlatmak yerine o ürünün hikâyesini, kullanan topluluk için önemini, üretim ve kullanım süreçlerini anlatan müzeler. Bu nedenle de aslında durağan değil dinamik bir sergileme biçimi benimsiyor. Nostalji vurgusu yok. Somut olmayan kültürel mirasın her alanıyla ilgili objelerin, canlandırmaların, görsellerin ve diğer bilgilere yönelik sergilemelerin yer aldığı müzeler. Doğumdan ölüme kadar hayatın her aşamasından gelenek, pratik, ritüeller ve uygulamaların müze rehberleri/uzmanları tarafından anlatması ve canlandırması söz konusudur. Yani sergilemesini, miras unsurlarını yeniden canlandırarak ve mirasın her alanını kapsayacak canlandırma ve anlatımlarla yapıyor diyebiliriz.

“Haymana Somut Olmayan Kültürel Olmayan Miras Müzesi” açmak istediğimizde de amaçlar aslında Sözleşmenin önerdiği amaçlarla örtüşen amaçlar. Haymana'nın geleneksel yaşam kültürüne dair bilgiyi derlemek, arşivlemek belki bir yayına dönüştürmek, yeniden canlandırılarak korunması için müzelemek en temel amacımız. İkincisi elbette ki kültür potansiyelinin artmasına, kültürel kalkınmaya destek sağlamak ve bununla bağlantılı olarak da ekonomik kalkınmaya destek sağlamak. Faydalanıcıları temelde; Haymana halkı, öğrenciler ve eğitimciler, müzenin bir eğitim kurumu olarak da görülmesinden hareketle, kültür ve turizm sektöründe çalışan kişiler, yerli ve yabancı turistlerdir.

Ancak bir somut olmayan kültürel miras müzesinin amacına ulaşması, Sözleşme'yle uyumlu olması açısından birtakım öncelikler var. Bunlardan ilki, çok paydaşlı ve çok yönlü proje ekibinin oluşturulması. Gelenek taşıyıcılarının, yerel halkın, yerel yönetimlerin, muhtarların her düzeyden yöneticinin, eğitimcilerin, turist rehberlerinin, otel yöneticilerin bulunduğu bir ağın oluşturulması ve proje ekibinin ortaya çıkması önemli. Tüm paydaşları bir araya getirecek ortak akıl toplantıları ve herkesin bu projeden, bu müzeden beklentilerini karşılıklı olarak paylaşması daha alan araştırmasına çıkılmadan önce üzerinde uzlaşılması gereken meselelerden birisi.

Topluluğun, gelenek taşıyıcılarının, sivil toplum kuruluşlarının ve kültürel miras konusunda çalışan turizm sektörü çalışanlarının bilgilendirici toplantılarla, seminerlerle bu konuda kendilerine düşen görevler konusunda bilgilendirilmeleri önemli. Somut miras alanlarının koruma yaklaşımlarının somut olmayan kültürel mirası da kapsayacak şekilde yeniden gözden geçirilmesi, farklı disiplinlerden yararlanılması en önemli konulardan biri.

Önceki sunumlarda da belirtildiği gibi Haymana zaten somut miras konusunda zengin bir ilçe, köy odalarının, camilerin, çeşmelerin olduğu bir ilçe. Dolayısıyla burada korumayı biraz daha bütüncül planlamanın ve bir müze projesi oluşacaksa bu fikirden hareketle ilerlemenin doğru olabileceğini söyleyebiliriz.

İkinci aşama; az önce saydığım alan araştırmasına çıkılması, derlenen bilginin arşivlenmesi, kataloglanması süreçlerinden oluşuyor. Müze açıldıktan sonra, müze faaliyetlerinin sosyal medya aracılığı ile ön plana çıkartılması, tanıtımının yapılması, müzenin etkileşim ağının güçlendirilmesi de görünürlük ve daha fazla insana ulaşmak açısından en önemli aşamalardan biri. Kısaca en başından itibaren; açılacak müzenin her yaştan, gruptan, kültürden bireyin erişebileceği bir müze olması yönünde iş birliklerinin ve faaliyetlerin planlanması, sürdürülebilir koruma ve sürdürülebilir turizm yaklaşımlarının bir arada benimsenmesi diyebiliriz. Ve tüm bu süreçlerde Haymana halkının katılımı ve sürece dahil edilmesi gerekiyor.

Projede topluluğun katılımı, Haymana hakkında miras ve koruma bilincinin artmasına katkı sağlayacaktır. Sözleşmenin ve UNESCO'nun en önem verdiği konulardan birisi topluluk katılımı, sivil toplum katılımı gibi ilgililerin bu süreçlere katılımını sağlamak. Diğer taraftan, söz konusu müze, Haymana küçük bir ilçe, belki büyük bir kentten ya da metropolden ve oralarda yarattığı etkiden bahsedemeyiz ama kaybolan paylaşım ve aktarım ortamlarının oluşmasına katkı sağlayacaktır. Farklı kuşakların bir arada bulunacağı aktarım ortamlarına katkı sağlayabilir, genç kuşaklara deneyim alanları sunabilir, miras konusunda bilinçlenmelerini, bu mirası bir müzede camekânların arkasında izleyerek değil, dokunarak, nasıl üretildiğini ve kullanıldığını öğrenerek deneyimleyecekleri alanlar sağlayabilir. Turizm potansiyelini güçlendirerek ekonomik kalkınmaya katkı sağlayabilir. Günümüzde yaratıcı turizm dediğimiz yaklaşımlarda artık deneyim turizmi, turistin gittiği yerlerdeki geleneksel kültürü bizzat deneyimlemesi, bizzat katılması fikrinin güçlü olduğunu biliyoruz. Somut olmayan kültürel miras unsurları da tam olarak bu yaklaşımların odak noktasında duruyor. Turizmde markalaşma ve imgeleşme süreçlerini destekler. Kalkınmanın bir sonucu olarak yerel halkın özellikle kadın ve gençlerin, gelenek taşıyıcılarının, meslek ustalarının istihdam edilmesine imkân sağlayacaktır.

- Son olarak Ankara Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesinde yaptığımız çalışmalardan hareketle birkaç örnek vererek Haymana'da neler yapılabilir sorusu üzerinde durmak istiyorum:
- Haymana halkının bayram, festival gibi toplumsal uygulamalarını kutladıkları mekânları güçlendirilebilir, yoksa da bu mekânlar söz konusu uygulamalar dikkate alınarak düzenlenebilir.
- Geleneksel bilgiye dayalı atölyeler düzenlenebilir ve farklı kuşakların bilgi paylaşımına imkân sağlanabilir.
- Haymana'da geleneksel meslek, geleneksel el sanatı, âşık, masal anlatıcısı gibi alanlarda "gelenek taşıyıcısı" olarak nitelendirilen bireyler belirlenip onlara yönelik faaliyetler düzenlenebilir, kadınların müze faaliyetlerine katılımı sağlanabilir ve istihdamları noktasında faaliyetler düzenlenebilir, kadın kooperatifleriyle iş birliği güçlendirilebilir.

- Dezavantajlı grupların müze faaliyetlerine katılımının sağlanmasına yönelik faaliyetler düzenlenebilir.
- Sadece çocuklara yönelik geleneksel oyun, oyuncak yapımı, masal ve hikâye anlatımı gibi atölye çalışmaları ile müzede eğitimi güçlendirilebilir.
- Temsilî Liste'ye kayıtlı unsurlardan Haymana'da yaşatılan unsurlara yönelik faaliyetler düzenlenerek ulusal korumaya katkı sağlanabilir. ◇

Dr. Öğr. Üyesi Tuna YILDIZ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Edebiyat Fakültesi / Türk Halk Bilimi Bölümü

Deneyimlerimden hareketle somut ve somut olmayan kültürel mirasın neden birlikte korunması gerektiğini anlatmaya çalışacağım. Samsun Bafra'da 2017 yılında bir alan araştırmasına katıldığımızda bir türbe ziyaretinde bulduk. Köyün ismi de Türbe köyüydü. Oraya gittiğimizde yaşlı bir teyze ile karşılaştık ve ona "bu türbe nedir, kimdir?" diye sorduk. Teyze de bize tarihini anlatmaya başladı. Sonra "bu türbede hangi inanışlar var diye" sorduk, bize şöyle dedi; *"Kocaları askere giden kadınlar; çocuğu olmayan kadınlar; türbenin duvarındaki büyükçe bir taşa çakıl taşı yapıştırırlardı. Kurban kesip fakir fukaraya dağıtır."* dedi. O taşı göstermesini istediğimizde ise türbenin geçen sene restore edildiğini ve o taşın da söküldüğünü söylemişti. Artık o gelenek yaşamıyor. Yine benzer bir anıyı daha anlatmak isterim. Samsun'da Koşu isimli köye gittik. Köyün isminin Koşu olmasının sebebi, orada 1950'li yıllara kadar at yarışı festivallerinin düzenlenmesi. Uzun zamandır kutlanan bir festival ve at kültürü var. Bu festivalin hâlâ düzenlenip düzenlenmediğini sorduk. 50'li yıllara kadar devam etmiş, ama artık yok. Neden yok diye sorduğumuzda, at yarışları yapılan meydandan su kanalı geçirildiği için at yarışı festivali olmadığını, yeni bir meydan da yapılmadığı için yarışların artık düzenlenemediğini söylediler. O tarihten beri artık at yarışı yok. Demek istediğim şu, kurumların ortak işbirliği ile herhangi bir yere somut miras ile ilgili bir şey yapılacaksa mutlaka somut olmayan miras alanlarının da araştırılması gerekiyor ki somut mirası korurken somut olmayan mirasa zarar vermeyelim, birlikte koruyalım. Tam aksi durumlar da yaşanabilir, somut olmayan mirası koruyalım derken, somut mirasa da zarar verebiliriz. Dolayısıyla ikisinin birlikte korunmasının, alandan yaşadığım deneyimlerle çok önemli olduğunu söyleyebilirim.

Somut olmayan kültürel miras, topluluklara bir kimlik kazandıran, aidiyet duygusu kazandıran bir mesele. O yüzden gözle görülen, elle tutulan bir şey değil. Bir camiyi, türbeyi, çeşmeyi, arkeolojik bir sit alanını görebiliyorsunuz, dokunabiliyorsunuz, orası yok olduğunda çok üzülüyorsunuz. Ama bir masala, maniye ya da türküye dokunamıyorsunuz. Bunlar da en az somut miras kadar değerli ve bunlar topluluğa ruh katan topluluğun o yöreye ait olma hissinin kazandıran unsurları. Bunların da en az onlar kadar değerli olduğunu artık tüm uluslararası kamuoyu kabul ediyor.

Bunun dışında müze açtığımızda elbette toplulukların katılımının sağlanması, Haymana'nın kültürel kalkınması gibi bir durumu ortaya çıkacaktır. Beypazarı, Safranbolu örnekleri verildi, ama ben işin başka bir tarafından bakarak bir şeyler söylemek istiyorum, şu terimlerin de aklımızın bir köşesinde

tutmamız gerektiğini düşünüyorum. Aşırı turistifikasyon, aşırı ticarileşme, aşırı müzeleşme gibi kavramları da akla getirmeliyiz. Ne yaparsak daha nitelikli, sadece turist odaklı değil, o yörenin kültürel kalkınması ve toplulukların, o yöreye ait olma hissiyle de yürütmemiz lazım. Turist gelsin de nasıl gelirse gelsin, bir şeyler bıraksın gitsin, bu mantıkla sonu olmayan bir yola girilebilir. Her şey tüketilip bir kenara da atılabilir. Bunlara da önem göstererek süreci daha sağlıklı yürütmek gerektiğini düşünüyorum.

Burada takvime bağlı birçok kutlama yapılabilir, geleneksel tarımın terk edilip modern tarıma geçilmesi söz konusu oldu. Bu tabii ki tarımın gelişmesi için iyi bir şeydir, ama tarım takvimine bağlı kutlamaları asla unutmamak lazım. Örneğin bağ bozumu, mayıs yedisi, koç katımı, hıdırellez, nevruz, çiğdem günü gibi birçok tarım takvimine bağlı kutlamalar var. Tarımı çağdaştırırken bu kutlamaları da unutmadan, bunları topluluğun kimliğine ait unsurlar olarak görüp devam ettirmemiz gerekiyor. Unutulmaya yüz tutmuşsa da yeniden canlandırmamız gerekiyor. Örneğin Ankara'da İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve Belediyeler işbirliği ile tarıma bağlı bir kutlama takvimi geliştirilebilir. Her ilçede hangi tarihte ne yapılacağı, örneğin Polatlı'da bağ bozumu festivali mi, Haymana'da hasat festivali mi yapılacak bunların bir ortak takvimi oluşturularak bu şekilde kültürel kalkınmaya hizmet edilebilir. ◇

Safire AKSARI

Emekli Öğretmen

Bugünün temel değerleri geçmişten izler taşır. Geçmişteki olaylar, olgular, yazılı-yazısız değerler günümüzde çağın koşullarına uyum sağlayarak değişim gösterir. Her düşünce, her davranış, her teknolojik gelişim bir öncesinin devamıdır, tarihselidir. Bu tarihsel süreç, bize geçmiş hakkında bilgi verdiği gibi günümüz koşullarıyla bağlantı kurmamızı sağlar.

Bugünü tanımlayabilmemiz için geçmişi bilmemiz gerekir. Haymana sürekli göç alıp, göç verdiği için şu anda Haymana’da yaşayanların pek çoğu için anlatacaklarım çok farklı gelebilir. Haymana’nın tanıtım logosunda olduğu gibi “su” tüm canlıların yaşam nedeni. Konuşmama su ile başlamak istiyorum.

Geçmişten günümüze değişime uğramadığını zannettiğimiz su bile pek çok teknolojik, kültürel değişime uğradı. Çocukluğumun Haymanasını anlattığım internette yayınlanmış olan anılarımdan çok azını sizlerle paylaşacağım. Medrese Mahallesi İsmet Paşa Sokak 3 numaralı evde doğdum, büyüdüm. Mahallemizde iki katlı, tandırlı, üzüm asması, bir-iki ağacı ve mutlaka su kuyusu bulunan avlulu evlerde yaşadık. Herkes suyunu avlusundaki kuyudan, yoksa mahalle çeşmesinden karşılardı. İçme suyu ise evlere terkos suyu bağlanana kadar şimdiki hükümet binasının çaprazındaki köşe başında “Deppo” denilen herkese yeten büyük çeşmeden karşılanırdı. İnsanlar tenekelerle, kovalarla ve testilerle evlerine su taşırdı. Hatta evlere su taşıyarak geçimini sağlayanlar vardı. Zamanla tüm Türkiye’de olduğu gibi çeşmeler kapatıldı, kuyular kullanılmaz oldu, toprak testilerin yerini plastik şişeler, damacanalara, çeşmelerin yerini sebiller, derelerin yerini göletler, barajlar aldı. Kuyuların çocukluk anılarımızdaki yeri oyunlarımıza da yansımış. “*Annem babam tulumbadan su çeker / su çeker / halka da boynundan geçer / halka da boynundan geçer*” oyunu gibi. 7 kiremit, 4 kiremit gibi topla oynanan iki takımli oyunlarda kiremitleri devirmek için atılan topun kiremitlere değmemesi için “ortada kuyu var yandan geç” tekerlemesi söylenirdi.

Misket oyunlarında topraktan oyuk açılır. Misketler belli bir mesafeden atılarak o kuyuya girmesi ve oyunun kazanılması ile sonuçlanırdı. Çeşmelerde çamaşır yıkanır ya da eve temizlik için su taşınır, camiye gidenler abdest alırlardı. Biz çocukların ise, oyun oynarken çamur kardiğimiz, fırın yapmak için içinde kâğıt yakıp çamurdan/kilden yapılan kurabiyeleri pişirdikten sonra ellerimizin, yüzümüzün yıkandığı yerlerdi.

Dere deyince “Hasan Ağa Deresi” akla gelirdi. Piknik yapmak ve çamaşır yıkamak için gidilirdi. Haymanalılar için hıdrellezin kutlanma adresiydi. Mayısın ilk hafta sonu insanlar en güzel giysilerini giyer, yiyeceklerini sepetleri-

ne koyar, kilimlerini ve küçük piknik tüplerini de yanlarına alarak Hasan Ağa Deresi'ne giderdi. Hem yiyecek-ler yenir hem de oyunlar oynanırdı. İp atlayanlar, top oynayanlar, salıncakta sallananlar, saklambaç oynayan, uçurtma uçuran çocuklarla tam bir şenlik alanına dönüşürdü. Elbette pamuk şekeri, elma şekeri, horoz şekeri, çekirdek, patlamış mısır ve gazoz satanlar da etrafta dolaşırdı.

Şifalı su deyince de Haymanamızın Kaplıcası yani Hamamımız akla geliyor. Bundan 40-50 yıl önce bir tek Merkez Hamamımız, birkaç küçük otel ve çokça ev pansiyonumuz vardı. Ev pansiyonculuğu ihtiyaçtan doğmuştu. Çünkü yaz aylarında kaplıca için gelenler çok fazlaydı ve kalacak yerleri yoktu. Bu nedenle evleri hamama yakın olan pek çok insan odalarının bir ya da birkaçını kaplıcaya gelenler için hazırlardı. Kaplıcaya gelenlere “banyocu” derdik. Gün boyunca kimi 1 kez, kimi 2 kez, kimi de 3 kez hamama giderek 21 kür banyosunu tamamlardı. Şifa bulanlar her yıl tatile gelir gibi gelirdi. Gelen banyocularla akraba gibi olurduk, dostluklarımız uzun sürerdi. Türkiye'nin her yerinden banyo için gelenler olurdu. Konuşmalarından, şivelerinden nereli olduklarını tahmin ederdik.

Banyocuların Haymana halkına, esnafına ekonomik olarak çok katkısı olurdu. Belediye Parkı, sokaklar, çarşı, küçük caminin önü banyocularla renklenirdi. Haymana halkı için Hamam; yıkanma, aklanma, paklanma, ağırlarından sızılarından kurtulma yeri idi. Aynı zamanda sosyal buluşma yeri de sayılırdı. Çünkü; insanlar sadece yıkanmaz, birbirleriyle görüşür, hasret giderir, sohbet eder, birbirinden haberdar olurdu. Kim doğmuş, kim ölmüş, kim evlenmiş, kim askere gitmiş, kim okumaya ya da çalışmaya başka bir şehre gitmiş hepsi konuşulurdu.

Ayrıca 40'ı çıkan bebeğin ve annesinin “*kırklanma*” yeri idi. Düğün öncesi gelin ve damatları hamamlarının ritüel yeri idi. Gelin ve damat ayrı ayrı kendi arkadaş ve yakınları ile davul zurna eşliğinde evden çıkar hamama kadar yol boyunca oyunlar oynanarak halay çekerlerdi. Hamamda damat erkekler tarafında, gelin kadınlar tarafında çeşitli eğlencelerle yıkanırdu. Çıktıklarında yine davul zurna ve oyunlar eşliğinde evlerine götürülürdü. Yol boyunca gelin ya da damadın kollarına yakınları girer, başka bir kişi bohçasını el üstünde taşırdı. Köylüler de genellikle hasat zamanı sonbaharda traktörlerle gelir, yıkanarak tüm yorgunluklarını atarlardı. Gelirken Haymana'ya değil de “*Hamama gidiyoruz*” derlerdi. Günlük yaşamımızda kadınlar için temizlikten, halı kilim çırptıktan, kömür çektikten, tandırda ekmek yaptıktan sonra gidilecek yorgunluk atılacak yeri.

Hamama gitmek için hazırlık yapmak gerekirdi. Bunun için de hamam bohçası hazırlanırdı. İçine hamam yaygısı, hamam taşı, lif, sabun, tarak, topuk taşı, baş kili (şampuan), terlik, futa, iç çamaşırı, tülbent ve havlu ya da bornoz konurdu. Önceleri hazırlıklar bohça içine konurken, sonraları valize koyarak götürülmeye başlandı. Haymana'da “Kent Arşivi Müzesi” oluşturulursa, mut-

laka Hamam Kültürü'nü yansıtacak bir bölüm olmalı. Elinde gelin hamamı, damat hamamı fotoğrafları bulunanlardan istenmeli, hamamda kullanılan objeler toplanıp, sergilenmeli. Kubbeli Eski Hamam'ın çizimleri yapılarak geçmişten günümüze anı olarak kalmalıdır. Kubbedeki havalandırma delikleri gündüz ışığın girmesini sağlarken, aynı zamanda buharın da dışarı çıkmasını sağlardı. Ortadaki havuzun çevresinde yıkanma kurnalarının olmasıyla da ilginç bir hamam örneğiydi. Soyunma odaların büyük oda dışında üst kattakilerin tahtadan ikişer kişilik odalar olması da ferahlatıcıydı. Ayrıca halk arasında "Uyuz Hamamı" dediğimiz Seyran Hamamı'nın yeri de çok önemliydi. Yaz aylarında dolmuşlar sık aralıklarla Seyran Hamamı'na banyocu taşırdı. Merkeze 1.5 km uzaklıkta bir vadinin içinde üstü açık yüzme havuzuydu. Erkekler ve kadınlar bölümü ayrı ayrıydı. İçeride kaşıntısı olanlar bir kabinde çamur sürünür bekler, sonra da duş alırdı. Ortadaki havuz çevresinde soyunma-giyinme kabinleri/odaları vardı. Suyu ılıktı. Genelde insanlar yüzme için gelirdi. Havuzdan çıktığında da ağaçların altında, akan küçük derenin çevresinde çayını/gazozunu/ayranını ya da koruk suyunu içer, sepetinde getirdiği yiyecekleri yedi. Sonra da Seyran dolmuşlarıyla Haymana merkeze dönerdi. ◇

Saffet ATAK

Yeni Osmanlılar Derneği Başkanı

Ankara'nın kültürü ile yetişmiş bu kentin köklü ailelerinden birinin kızıyım. Bundan da son derece gurur duymaktayım. Babaannemin annesi Saffet, Haymana Kadıköylü, baba tarafım Gölbaşı Hallaçlı köyündendir. Hallaçlı, önceleri Haymana'ya bağlıydı. Bütün soy kütüğümüz ve tapu kayıtlarımız Haymana'da bulunuyordu. O nedenle Haymanalılar ile ortak bir kültürü ve kaderi paylaşan bireyler olarak değer yargılarımız aynıydı. Kadıköylü büyük ninemizin ismi bana verilmiş. Kendisinin ata binen, kılıç kuşanan muhteşem bir kadın olduğu anlatılır. Saffet ninemizin iki oğlunun Yemen'de şehit olduğunu biliyoruz. Babası ve amcası, Dikmen sırtlarında Atatürk'ü karşılayan, Sakarya Savaşında büyük rol oynayan kişilerdi.

Ben, gelenekçi bir ailenin içinde büyüdüm. Burada anlatılanların çoğu, bizim de evimizin içinde yaşanıyordu. Bu gelenek ve göreneklerin sıkı kuralları içinde yaşayıp, bu tarzda eğitime ve tedrisata sahip olduk. Çocukluğumuzda davranışlarımız, konuşmalarımız ve yaşantımız hep kurallara bağlıydı.

Aslında benim burada anlatacaklarım çok farklı olacaktı. Ancak konuşmacılar bugün Mehmet Ağa'nın Konağından çokça bahsedince ben de konuşmamı bunun üzerine yapmaya karar verdim. Öncelikle o konaktan bahsetmek istiyorum. 1923 yılında Ermeni ustalar tarafından yapımına başlanıp altı yıl inşaatı süren Konağın planını İsviçreli bir mimar çizmiş. Konağın inşaat giderleri için, şimdiki Kızılay Güvenpark'ın olduğu dedemize ait arsa satılmıştır. O dönemde bile Konağa elektrik, su ve kalorifer tesisatı döşenmiş. Üç katlı inşa edilen Konağın renkli camları ve kubbesi ayrıca dikkat çekicidir. İçindeki eşyalar; oyma koltukları, kanaviçe ile işlenmiş minderleri, yastık ve yatak örtüleri ve de misafirlere ayrılan odaları ile son derece özel ve güzeldi. Şimdilerde Ankara Büyükşehir Belediyesi tarafından restore edilmeye başlanan bu Konak, pek çok anıya, çalışmaya ev sahipliği yapmıştır.

Zamanın pek çok bürokrat ve iş adamları bu Konakta ağırlanmışlardır. Vehbi Koç ve İhsan Doğramacı bu isimlerden ikisidir. Konakta ayrıca birçok yetim kız büyütülüp çeyizi yapılarak gelin edilmiştir. O Konağın hizmetçileri ve çalışanları vardı. Ailemiz için misafir çok önemli ve değerliydi. Mütemediyen yemek çıkartılır ve misafirler ağırlanırdı. Misafirlere Ankara'nın en lezzetli yemekleri, hoşmerimi ile baklavası hazırlanıp bakır sinilerde ikram edilirdi. Gece yatmadan önce onlar için, olur ya misafir utanır, karnı acıkır ve ev sahibine söyleyemez diye düşünülerek "yatalak" denilen aperatif tarzı bir yemek hazırlanıp tepsi üzerinde odalarına bırakılırdı. Ayrıca ibriklere sıcak su konulup leğenle birlikte odasının kapısının önüne konulurdu. İşlemeli peşkirler kapıya

takılır, son olarak misafire başka bir isteği olup olmadığı sorulurdu.

En büyük dedemiz Mustafa'nın babası Halil Tatarzade, II. Mahmut'un Tatar atlılarından. Bugünkü Hacettepe Hastanesinin yapıldığı arazi ona aitti. Burayı hastaneye bağışlanmıştır. Ankara Kalesinde, küllük olarak geçen yerde evi vardır. Halil dedemizin oğlu Mustafa dede, daha sonra Hallaçlı'ya yerleşmiş, tiftik keçisi ve tarım ile uğraşmıştır. Üretimin daha önemli olduğuna inanmış biri olarak Ankara merkeze yerleşmek yerine Hallaçlı'yı tercih ederek buradan yurtdışına tiftik ihraç etmiş, çocuklarını da buna teşvik etmiştir. Yine Gölbaşı-Haymana yolu üzerindeki Kadıçayırı Çiftliği ve Polatlı yolundaki Burçakçı Çiftliğini alarak buğday, arpa ve keçi üretimini geliştirmiştir.

Mustafa Dedemizin Mehmet, Hüseyin ve Musa adlarını verdiği oğulları olmuş. Mehmet Ağa'nın ilk evliliğinden çocuğu olmamış. Kardeşinin oğlu Halit'i evlatlık almış. Daha sonraki evliliğinden ise bir kızı olmuş. Halit Ağa da son derece bilgili, okumuş ve aynı zamanda futbolcu bir büyüğümüzdü. Eşi, amcası Hüseyin Ağa'nın kızı Fahriye Halaydı. Hayatta gördüğüm en muhteşem kadınlardan bir tanesiydi.

Ailemiz hem Doksan Kıtığı olarak bilinen dönemde, hem de Sakarya Meydan Muharebesinde, sahip oldukları değirmenlerde un üretimi yapıp halka dağıtmış, zor dönemlerde maddi manevi her türlü desteği sağlamışlardır.

Burada bir konuyu daha ifade etmem gerekiyor. Eğer büyüklerim şu an yaşıyor olsalardı yaptıkları yardımları anlatmamı istemezlerdi. Büyüklerime göre; iyilik ve yardım gizli kalmalı, yapılan hayır ifşa edilmemeli ve kimse mahcup duruma düşürülmemelidir. Büyüklerimizden öğrendiğimiz bu geleneği ailemiz halen sürdürmeye devam ediyor.

Dedelerimiz, Mustafa Kemal Atatürk'ün Ankara'ya gelişinde O'nu karşılayıp savaş zamanında ordunun yemek iaşesini temin için çok büyük emek sarf etmişlerdir. Bizler, büyüklerimizin Atatürk ile ilgili yaşadıkları anıları dinleyerek büyüdük. Musa Dedem, bir gün Mustafa Kemal Atatürk'ün bindiği aracın tekerlerinin çok eski olduğunu görüyor, bu duruma çok içerliyor. Suluhan'da tiftik sattığı esnafa giderek aracın tekerleklerini değiştirilmesini ve ücretinin sattığı tiftiğin ücretinden kesilmesini talep ediyor. Bir diğer anıda; Çalın-tepe sırtlarında bakracı ile koyun otlatan dedem ile karşılaşan Alagöz'den yola çıkmış bir grup atlı asker, dedeme "Haymana" yolunu sorup kendisinden su istiyorlar. Dedem, yanında maşrapa olmadığı için suyu vermek istemiyor. O sırada en baştaki asker, Dedemin sırtından bakracı alıyor ve suyu kafasına dikerek içiyor. Askerlerden biri dedemin kulağına eğilerek sessizce; "o kim biliyor musun?" diye soruyor ve cevabını da peşinden veriyor: "O Mustafa Kemal Paşa!..." Dedem bu olayı her anlattığında gözleri dolar ve "ayaklarımın ferisi kesildi" diye ifade ederdi.

Bu hikâyeler ile büyüdüğümüz için vatan sevgisi, bayrak sevgisi, toprak sevgisi bizim için çok büyük ve önemli. Ben, çiftçilik ile uğraşmıyorum, ama babaannemden öğrendiğim bir geleneği sürdürüyorum. Tohumlar kaybolma-

sın diye tohumları saklamak ve onları koruma geleneğini devam ettiriyorum. Maalesef, eski tohumlarımız kayboldu ya da gen yapısı bozuldu. Bu yüzden eski, özel tohumlarımızı korumaya çalışıyorum. Eskiden büyüklerimiz sandıkta saklardı.

Birçok önemli geleneklerimiz de maalesef unutuldu. Geleneklerimiz sayesinde toplumumuz bir araya geliyor, böylelikle dayanışma ve kaynaşma oluyordu. Örneğin bir hanenin evinde doğan ilk erkek çocuk için pehlivanlar sırtlarında bir kütük ile gelir ve güreşirlerdi. Güreşçiler “*kütük düşmüyor*” diye seslenirler ve bağış alındığında kütüğü yere atarlardı. O gün köyde doğan erkek çocuk için bağışlanan hayvanlar kesilerek yemekler hazırlanır ve topluca yenilirdi. Ayrıca kütük atmaya gelenlere çorap ya da mendil hediye edilirdi.

Köy odaları, adeta bir eğitim kurumuydu. Her akşam köy odalarında toplanılırdı. Odada başköşeye yaşlılar, kapıya daha yakın yerlere ise gençler otururlardı. Hizmet ve ikramı gençler yaparlardı. Köy odasında her türlü sorunlar konuşulur; ayrıca oyunlar oynanır, hikâye ve masallar anlatılırdı. Yüzük oyunu, en çok oynanan oyundu. Kaybeden taraf ikramı üstlenirdi. Uzun yıllar bu gelenek devam etti.

Haymana için ne yapabiliriz sorusuna cevap verecek olursam; öncelikle eski köy evlerini restore edip, o dönemdeki eşyalar ile süsleyerek, var olan bir köy sokağı ya da bir köy mahallesi kurabilirsek çok dikkat çekeceğini düşünmekteyim. Köy odası kültürünü yeniden ihya edebiliriz. Ve son olarak Cumhuriyetin ilk yıllarında düzenlenen bir etkinliği tekrar canlandırabiliriz. Bu gelenek, Haymana’dan yola çıkan atlıların Hallaçlı Mehmet Ağa’nın konağına gelerek burada yemeklerini pişirip eğlendikten sonra; kadınların da en güzel elbiseleri giyinik bir halde Ankara’ya Cumhuriyet Bayramını kutlamaya gitmeleri idi. Bu anlamlı ve güzel etkinliği tekrar canlandırmak, hem Haymana için, hem de Ankara için çok güzel olacaktır. ◇

Doç. Dr. Muvaffak EFLATUN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Edebiyat Fakültesi / Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Haymana'da kültürel ortamdan söz etmek istiyorum. "Öncelikle kültürel ortam nedir?" Sorusuna cevap verecek olursak; kültürel ortam, kültürün gelişmiş olduğu entelektüel çevre anlamına gelir. Sanatın gelişmesinde özel şartların olması gerekir. Kültürel ortam sanat çevresi olarak da adlandırılır. İslam dünyasında sanatın gelişmesi, hamilerin (sanatı himaye edenler) ortaya çıkması ile birlikte büyük bir hız kazanmıştır. Yine kültürel ortam açısından tasavvuf dünyası önemli bir rol oynamıştır. Özellikle Abbasilerden itibaren kitap ve kitapçıların ortaya çıkması ile birlikte çok geniş bir kültürel çevre hareketi başlamıştır. Sanatçıların belirli bir ortamda bir araya gelmesi ile birlikte sanatsal anlamda müthiş bir atılım gerçekleşmiştir. Tarihi süreç içerisinde birçok aile sanata yön vermiştir.

Osmanlı dönemine geldiğimizde, padişahların da sanata ve bilime ilgi duyması, sanat çevresinin gelişimine etki sunmuştur. II. Murat ile birlikte sistematik bir gelişim sağlanmış, kültürel hareketlilik II. Mehmet döneminde ise zirve noktasına ulaşmıştır. Bu dönemde Saray, sanatçılara açılmış ve sanat tartışmalarının yaşandığı bir merkez haline gelmiştir. Sanatçılara maaş dahi bağlanmıştır.

Mevlevi tekkeleri de Osmanlı döneminde halk arasında sanatın gelişmesini sağlamış, adeta bir okul görevi görmüştür. Osmanlı devrinde il merkezlerinin dışında ilçelerde sanatın gelişmesini sağlayan birçok etken vardır. Bu etkenlerin içinde tekkeler büyük yer tutar. Haymana'yı da bu başlık altına ele almak gerekir.

Haymana, 15. yüzyılda konar-göçerlerin yaşadığı bir bölge. 17. yüzyıla doğru yerleşik hayata geçilmesi ile birlikte kültürel hareketliliğin başladığını görüyoruz. Yerleşik hayata geç geçilmesi, kültürel hareketlerin de geç başlamasına sebep olmuştur. 1880 sonrası Haymana'da merkez oluşturulması ile birlikte medresenin de kurulması ile birlikte burası sanatçıların uğrak noktası olmaya başlamıştır.

Yaptığım alan araştırmasında Haymana ismiyle sıkça rastladım. 17.yüzyılda kaleme alınmış ve beldeler hakkında manzum olarak bilgi veren Biladiyelerde (bir edebi tür) Haymana ismi geçmektedir.

18. yüzyıl Ankara şairlerinin eserlerini incelediğimizde de yine Haymana ismine sık sık rastlıyoruz. Bu eserlerde Haymanalı şahsiyetlere övgüler dizen şiirler de mevcuttur.

Cumhuriyet dönemine Haymana'da yetişmiş şair ve yazarlar ile bu bölgede bulunmuş ve eserlerinde Haymana ismini geçirmiş şair ve yazarları incele-

diğımızde birçok isimle karşılaşılıyor.

Bazı isimlerden söz edecek olursak;

Yasin Erol, 1967 doğumlu Haymanalı bir şair. İki tane şiir kitabı bulunuyor. “Bu Aşk Öykü Tutmaz” ve “Siz Hiç Sevmiş miydim?” şiir kitapları ironik bir dile sahip. Kendisinin ödülleri de mevcut.

Bir diğer önemli isim ise Burhan Sönmez. Haymana'nın yetiştirdiği en önemli roman yazarıdır diyebiliriz. “Kuzey”, “Masumlar (Edebiyat Ödüllü)”, “İstanbul İstanbul (Yurtdışı Ödüllü)” ve “Labirent” isimli romanları bulunmaktadır.

Mehmet Kemal Kurşunluoğlu, Haymana Dereköy doğumlu bir diğer isimdir. Gazeteci ve yazardır. Edebiyatın birçok alanında yazıları bulunmaktadır. “Süvari”, “Sürgün Alayı”, “Pulsuz Tarla”, “Kalenin Eteğinde” isimli romanları vardır.

Abdullah Doğan, Haymana Yamak doğumlu bir yazardır. Hukuk fakültesini yarıda bırakarak İsviçre'ye gitmiş, orada çeşitli eğitimler almıştır. “Son Durak”, “Bir Haymanalı Olarak Elif Kadın”, “Geç” gibi eserler kaleme almıştır.

Türk tarihçiliğinin önemli isimlerden olan Mehmet Altay Köymen de Haymana'da doğup büyümüştür. Babası Çanakkale'de şehit düşmüş, devletin himayesinde büyümüş ve büyük başarılarla imza atmıştır. Birçok önemli eseri vardır, Haymana için ismi ön plana çıkartılması gereken bir isim. Hatta ismi Haymana'da bir cadde veya sokağa verilmesi çok anlamlı olur.

Haymana'da aynı zamanda tanınan ve güçlü kalemleri olan gazeteciler de yetişmiştir. Abbas Güçlü, Selahattin Duman gibi.

Haymanalı olmayıp ancak hayatının bir döneminde Haymana'da bulunan önemli isimler de mevcut. Ali Rıza İlban bu isimlerden birisidir. Cemal Bardakçı da Murat Bardakçı'nın dedesi olur. Kendisi Milli Mücadele döneminde Haymana'da kaymakamlık yapmış ve Milli Mücadeleye çok önemli katkıları olmuştur. Hatıralarında Haymana'ya yönelik önemli bilgilere ulaşılabilir.

Romanlarda da Haymana ismine rastlamak mümkündür. Keşanlı Ali Destan, herkesin bildiği önemli bir eserdir. Keşanlı Ali aslında “Haymanalı Kabadayı Cemali”dir. 1962 yılında yazılan bu eser o dönemine damga vurmuştur.

Aka Gündüz'ün Üç Kızlar romanında da “Haymanalı Ömer” karakterine rastlarız.

Barış Müstecaplıoğlu, Osmanlı Cadısı romanında “Haymanalı Kaptan Süleyman Paşa” karakterine yer vermiştir.

Bu açıdan değerlendirdiğimizde romanların da Haymana eksenli incelenmesinde fayda vardır.

Ankara Türküleri adlı bir tez çalışmasında Haymana'ya ait türkülerin derlendiğini ifade edebilirim.

Kısaca toparlarsak bu tespitlerin Haymana'nın kültürel ortamının ortaya çıkarılmasında bir basamak teşkil edeceğini ifade edebiliriz. Bundan sonrası ise geliştirilmeye muhtaç. ◇

Enver YURTDAŞ

Haymana Belediye Başkan Yardımcısı /
Eğitimci. Yazar

Haymana, birçok boy ve aşiretin yüzyıllardır bir arada yaşadığı kardeşliğin kentidir. Günümüzde İlçe merkezi dışındaki 73 mahallesinde (köyünde); Şeyhbizeynî (Şeyhbızın), Şeyhanlı (Şeğan), Sevkanlı (Sevkan), Terikanlı (Teriki), Rışvanlı (Rışvan), Canbeglu (Canbeki), Mıkaili (Mıkail) aşiretleri ile Türk, Türkmen, Tatar, Abdal boyları, Boşnak ve Çerkesler, Bulgaristan muhacirleri yaşamaktadır. Bunların içindeki en büyük topluluk, İlçe merkezinde ve 29 mahallesinde meskûn olan Şeyhbizeynîlerdir. Ben de alandan aldığım ve gördüğüm bilgilerle ışığında, ileride Belediye-Üniversite işbirliğinde yapılması tasarlanan Haymana'da 'Somut Olmayan Kültürel Miras Müzesi Projesi'ne katkı sunacağını düşündüğüm, aşiret köylerinin gelenek, görenek ve günlük yaşamları hakkında bilgiler paylaşacağım.

Günümüzden yaklaşık iki buçuk asır önce Haymana'yı mesken edinen konargöçer aşiretlerin geçimleri, hayvancılık ve tarıma dayalı olduğundan yaşamlarını, gelenek ve göreneklerini de bu uğraşları büyük ölçüde belirlemiştir: Evleri, ticaretleri, yiyecekleri, giyim kuşamları, düğünleri, oyunları...

Evler

Haymana'ya yerleşen aşiretler, yerleşik hayata geçmeden önce maleser adını verdikleri kara çadırlarda barınırlardı. Bu şekildeki yaşamları, Haymana'ya yerleşene kadar devam etti. Haymana'ya yerleştikten sonra da uzun bir süre kışları evlerinde oturur, baharla birlikte yaylalara çıkar, yaylalarda çadırlarda barınmaya devam ederlerdi.

Çadırlarını (malaser), kara keçisinin kılından dokurlardı. Malaserler, hem sıcak olur, hem de yağmur ve suyu geçirmezdi.

Aşiretlerin yerleştikleri şimdiki topraklarda, büyük ihtimalle burayı terkedip göçeden halkın evlerinin yıkıntıları vardı. Bu evlere, Haymana'yı terketmeyip geride kalan Ermeni ve Rum duvar ustaların eliyle onarıp yerleştiler. Bölgedeki bu ustaların varlığı, Birinci Dünya Savaşına kadar devam etti. Aşiretler de, taştan duvar örmeyi ve ustalığı onlardan öğrendiler. Birinci Dünya Savaşıyla birlikte bu ustaların ayrılmasıyla birlikte yerli ustalar türedi.

Evler, moloz taştan yapılır, duvar kalınlıkları 70 ile 90 cm arasında olurdu. Evin köşelerinde, pencere ve kapı kenarlarında yontulmuş, gönyeleri düzgün taşlar kullanılırdı.

Evlerin damları düz topraktı. Odaların eni yanından kirişler atılır, üzerine duvardan duvara hatil-önceleri balta işi ya da yuvarlak ağaçlar dizilirdi. Bunların üzerine kamış-sonradan kamış hasır, kamışın da üzerine kuru ot ya da

tahıl sapı döşenir, hepsinin üzerine saman serpilirdi. Samanın üstü toprakla, onun da üstü su geçirmeyen çorakla kapatılır, böylelikle evin damı tamamlanmış olurdu.

Evlerin odalarından küçük pencereler açılır, duvarlar içten toprakla sıvanırdı. Evin her odasında şömine vazifesi gören ocaklı baca yapılırdı. Bacanın ön cephesi oyulup yontulan yekpara blok taştan olurdu. Blok taşın altına, ayrıca her iki yanına “kol taşı” denilen özel iki taş yontulmak suretiyle konulurdu. Bacanın üst kısmı, saçak şeklinde, öne doğru çıkık yapılırdı, geceleri bunun üzerine o zaman ki aydınlanma aracı olan *çırampa* konurdu. Çırampa iki şekilde olurdu: Biri çok ince sacdan, dibi geniş, üste doğru giderek daralan bir şekildedeydi. Ağız kısmı yuvarlaktı, ortasında ince bir boru kapak bulunurdu. Bu borudan ince bir bez fitil geçirilir, çırampanın içinden dibine kadar indirilirdi. Çırampada gaz yağı kullanılırdı. Çırampanın diğer şekli ise yine ince sacdan, düz tabanlı yapılırdı, kenarları bir ya da bir buçuk cm yukarıya doğru bükülürdü. İçine ince bezden bir fitil konulurdu. Bu çırampa ise zeytinyağı kullanılırdı.

Evin yemekleri, evin salonundaki (mevan) ocakta (bacada) pişirilirdi. Salon, evin girişindeki koridordan oluşurdu. Ev halkı da yatana kadar bu koridorda otururdu.

Ev halkı; aile reisi, eş, çocuklar, gelinler ve torunlardan meydana gelen geniş aile şeklindeydi. Yatma zamanı geldi mi evli erkek çocuklar, eş ve çocuklarıyla yatmak üzere kendilerine ait odalara, hane reisi de kendi odasına çekilirdi. Yataklar yerlere serilirdi. Sabahleyin yataklar toplanıp katlanarak yerine konulurdu.

1950'ye kadar evlerinde soba kullanmazlardı. Bu yıldan sonra tezek ve saman gibi yakıtların yakıldığı ince saç sobaları kullanmaya başladılar.

Tandır

Her evde ekmeklik yufkanın pişirildiği tandır olurdu. Tandır, ya evin salonunda geniş bir baca ile ya da evden müstakil yapılırdı. Tandır, ocaklarda olduğu gibi inşa edilirdi. Ancak ocak kısmı daha geniş ve 40-50 cm derinliğinde, yarım küre şeklinde yapılırdı. Ayrıca tandırda kullanılan yakıtın daha iyi havalandırılması için tandırın içinden, alttan dışa doğru 1.5 m uzunluğunda açılan, bir soba borusu genişliğinde delik yapılırdı. Tandırın üzerine sac denilen kalınca, oval biçimde bir araç konulur, yufkalar bunun üzerinde pişirilirdi. Tandırılar günümüzde kullanılmaya devam etmektedir.

Anbar

Bahçelerinde artan buğdayı ve hayvan yemi olarak bırakılan arpayı çal denilen kuyularda ve *anbar* denilen özel yapılmış yere gömülü sığınaklarda muhafaza ederlerdi.

Anbar yapılışı için derinliği 3 metre, genişliği ise daire biçiminde 2.5 met-

re kadar bir kuyu kazılır, kenarları koni şeklinde yukarıya doğru daralacak şekilde taşla örülürdü. Bu şekilde üstten bir insanın inip çıkacağı genişlikte bir delik bırakılırdı. Ekin anbara doldurulduktan sonra, kapak olarak deliğin üzeri, yassı ve ağır bir taşla kapatılırdı. Anbarlarda hayvanların kışlık yemi ve baharın tarlaya ekilecek tohumluk arpa muhafaza edilirdi.

Çal ise yaklaşık 2 metre derinliğinde ve 2 metre çapında, daire şeklinde kazılırdı. Buğday doldurulmadan önce alt kısmına saman döşenir, biraz buğday konur, buğdayın yanlardan toprağa temas etmemesi için kenarlarına saman yerleştirilir, bu şekilde çal doldurulurdu. En üste buğday sapı ve onun da üstüne saman örtülür, üzerleri toprakla kapatılırdı.

Samanlık

Geçimleri daha çok hayvancılığa dayalı olduğundan saman çok değerli idi. Çünkü saman sığırın, koyunun, atın, eşeğin temel besiniydi. Uzun kış mevsimlerinde samanın bitmesi bir köylü için felaketti. Bu yüzden samanlıklar büyük ve derin yapılı, her türlü kış şartlarına karşı tıka basa doldurulurdu.

Köy Odaları, Misafirhaneler

Haymana ilçesi 50-60 yıl öncesine kadar çok geniş bir alana sahipti. Gerek ilçede, gerekse köylerde han ve otel olmadığından misafirler ve buradan geçen yolcular için köylüler, evlerinin yanında oda adını verdikleri *misafirhaneler* tesis etmişlerdi.

Odaların içyapısı, kullandıkları evlerden biraz farklı idi. Odalarda ön girişin dirseklerinden itibaren, zeminden 25-30 cm yüksekliğinde seki yapılırdı. Evlerin ön ve girişleri kıbleye dönük olduğu gibi odaların pencereleri de kıble tarafına açılırdı. Sözü edilen seki de pencere tarafına yapılırdı. Odanın ocağı (bacası) ise sekiden geri kalan ve odanın giriş kapısının tam karşısına gelen duvarın orta kısmına kurulurdu. Bacanın her iki tarafında eşit mesafe bırakılırdı. Bacanın her iki tarafına, kapıya kadar, eni dar fakat duvardan kapının bulunduğu duvara kadar uzanan “keçe” serilirdi. Keçenin üzerine, evdeki kadınların ve genç kızların özenle dokudukları kilimler serilirdi. Duvarın kenarlarına da yine özenle, büyük hünerle dokunan yastıklar dizilirdi.

Gelen misafirlerin yeme-içmeleri, binek ve koşu hayvanlarının (at, eşek gibi) yemleri oda sahibi tarafından hiçbir karşılık beklenmeksizin sağlanırdı. Bu odalar, köylüler için aynı zamanda kiraathane vazifesi görürdü, misafirler haricinde köy halkı da-özellikle kış gecelerinde odalarda biraraya gelir, burada daha çok dini konularda sohbetlerini yapar, ilmihal kitapları okur, davudi sese, güzel makama sahip kişilerin sesinden Ahmediye, Muhammediye, Siret-i Nebi kitaplarını dinlerlerdi. Bu sohbetlerin yanında aralarında şakalaşma ve eğlenceler de düzenlerlerdi.

Kaza düğünlerinde gençler, geceleri odalarda biraraya gelir; düğün eğlence ve oyunlarına burada devam ederlerdi.

Odanın ısıtılması için bacada tezek yakılırdı. Bacanın içine tezek küreleri yapılıp, bu küre yakıldığında bacadan koca bir ateş yükselirdi. Zaten çok muhkem bir şekilde yapılan evlerin odaları bu şekilde yanan yakıtla çabucak ısınır, kolay kolay da soğumazdı.

Odada büyükler ocağın her iki yanına oturur, her iki yandan aşağı doğru cemaat sıra ile dizilirdi. Sekilerde ise cemaatin yaşça en küçükleri otururdu.

AİLE

Haneler çok nüfuslu geniş ailelerden meydana gelirdi. Dede, nine, onun evlenmiş erkek çocukları, gelinler, evlenmemiş kızları, torunlar; hepsi bir çatı altında yaşarlardı. Bunlar bir ev (*mal*) teşkil ederlerdi. Bunun en temel sebebi ekonomidir. Ailenin geçimi hayvancılık, bahçe ve tarlalardan elde edilen ürünlere dayanıyordu. Günümüzdeki gibi makineleşme olmadığından tarlaların sürülmesi, ekilip biçilmesi, toplanması, bahçenin bakımı, koyun sürüsünün güdülmesi, tamamen insan gücüne dayanıyordu. Bu yüzden aile nüfusunun fazlalığı, birlikte yaşamak önemliydi.

Böyle bir aile ne zaman ki dede ölür, o zaman çocukları ayrılarak yeni aileler oluştururlardı.

Hanede gündüzün erkekler ayrı, kadın ve çocuklar ayrı otururlardı. Kadınlar ve küçük çocuklar ayrı, erkekler ayrı yemek yerlerdi.

Evin reisi babadır. Evin tüm gelir, gider hesapları onun kontrolündeydi. Ev işlerinin düzenli yürümesini sağlardı. Onsuz hiçbir alışveriş yapılmazdı. Evli erkek çocukların herbiri ise evin bir işinden sorumlu ve görevliydi. Davardan sorumlu olan rençberlik yapmaz, rençberlik işiyle uğraşansa davara karışmazdı. Evde belli bir işi olmayan çocuklar ise ya başkasının yanına çobanlığa, ya da hizmetkarlığa verilir. Kazandığı parayı ise evin reisine verirdi.

Hanenin bir de *kevanusu* vardı. Kevanu, hanenin yiyecek ve içeceklerini kontrolünde bulunduran kadındır. Kevanu, genellikle çocukların annesi, torunların ebesidir. Kevanu, sadece yemeklerden anlayan değil, adeta evin ana arısı gibiydi. Yemekler bunun gözetiminde ve talimatlarına göre hazırlanır ve yapılırdı. Peyniri, yağı, çökeleği hazırlar, bilgi ve hüneleriyle yiyeceklerin ve içeceklerin korunmasını sağlardı. Ekin biçme ve toplama işine kadınlar da katılırdı. Kadınlar sapı tırmıkla toplar, ya da orakla ekini yolarlardı.

GİYİM-KUŞAM

Kadınların Giyimi

Kadınlar, çamaşırı kil ve sabunla yıkarlardı. Sabun ve kille iyice ovulan çamaşır daha sonra ateşin üzerinde, içinde kaynayan su bulunan kazana atılır ve bir müddet kaynatılırdı.

Kadınlar saçlarını baş kili ile yıkarlardı. Bej renginde olan bu kil, bir kaptaki su içinde bekletilir, kil sulanır, cıvıklaşır. Cıvıklaşmış bu kille saçlar ovularak yıkanır.

Kadınlar ve genç kızlar saçlarını ince ince örer, saçlarının yan taraflarını yanaklarının alt taraflarına kadar uzatırlardı. Örülen saçlar arkadan saç örgüleriyle bağlanırdı. Toka olarak gümüş saçlıklar kullanırlardı.

Genç kızlar evlenip gelin olana kadar başlarına *dızmal* dedikleri bir poşi örterlerdi. Gelin olduktan sonra ise dızmalı bırakır, yerine beyaz tülbenkten yapılan ve *kıtan* dedikleri örtüyü örterler, onun da üzerine başı çevreleyecek şekilde *kefi* dedikleri süslü bir şal sararlardı. Böylelikle genç kız ve gelin birbirinden ayrılırdı.

Kadınlar *keve* dedikleri üç etek ve fistan giyerlerdi. Keveyi kumaş ya da şıttalı dedikleri yukarıdan aşağıya doğru inen kalın çizgili ve renkli bir basmadan yaparlardı. Fistanı ise keşmer denilen bir basma cinsinden kendileri dikerlerdi. Dizden alt kısmını çepi çevreleyen hılıf yapar, ayak topuklarına kadar indirirlerdi. Fistan ve keveyi astarlı yaparlardı. Bunların üzerine de kutık giyerlerdi. *Menuse* dedikleri bir şalvarı da giyerlerdi. Ayaklarına kölöşk giyerlerdi. Kölöşk, mestli ve ayakkabılı idi. Özel olarak yaptırırlardı.

Erkeklerin Giyimini

Erkek çocuklar, 8-10 yaşına kadar fistan giyerdi. Erkekler, amerikan (*emlekan*) bezinden kadınlarının diktikleri iç şalvarla *kıras* dedikleri iç çamaşırını giyerlerdi. Şalvarın üzerine de *şal* giyerlerdi. Şal ve şalvarı, *şilvandır* denilen uçkurla bellerine bağlarlardı.

Kadın, erkek ve çocuklar, kendi diktikleri ve *kıras* adını verdikleri düz yaka gömlek (*işlik*) giyerlerdi. İşliğin yaka kısmına pışkefelğ denilen, oya ipliği ya da ufak renkli boncuklarla işlenen bir şerit dikerlerdi. İşliğe bazen seyyar kuyumculardan aldıkları gümüş işlemeli ve nakışlı düğmeler dikerlerdi.

Erkekler, çok zor bedeni işler yaparlardı. Tırpan çalar, sap yükler, taş kaldırır, duvar örerlerdi. Altı yedi yarım buğday dolu çuvalları arabaya yüklerlerdi. O yüzden bellerine daima yün sarma kuşak bağlarlardı. Yün kuşak onları terlemelerden ve zorlamalardan kaynaklı bel soğukluğu ve fitiğin oluşmasını önlerdi.

Erkekler sıcak, kuru mevsimlerde ayaklarına çarık giyerlerdi. Çarıkları kale dedikleri sığır derisinden kendileri yaparlardı. Çocuklar yazın çıplak ayak gezerlerdi.

ÇOCUKLUK

Yeni doğan bebeğinin doğumundan birgün sonra vücudunu iyice tuzlardı. Ağzı da tuzlanırdı. Bu işlemi bebek kokmasın, avuçlarının içi büyüyüp çalışmaya başladığında yaralanmasın diye yaparlardı. İltihaplanıp akmasın diye de kulakları tuzlanırdı. Bir gün sonra ise tuzundan yıkanarak iyice temizlenirdi. Çocuğu bir müddet kundağa sararlardı. Kundağa sarma işlemini şöyle yaparlardı: Temiz topraktan biraz elenir. Tandır yakılır, ekme sacı tanırının üzerine konulur. Elenen temiz toprak, sacta karıştırılarak kavrulur. Biraz soğu-

duktan sonra kundak bezinin üzerine serilir ve bebeğin poposu toprağa gelecek şekilde itina ile sarılır. Bebek 24 saat bu şekilde rahat ederdi.

Bebeği özel olarak yaptıkları salıncakta yatırılırdı. Salıncığın iplerini çocuğun annesinin odası döşemesindeki tavan kirişine asarlardı.

Kırk Kesilmesi: Çıllığ

Çocuk doğar doğmaz kırk arpa tanesini dış kapının eşiğinin altına koyarlardı. Çocuk kırk gününü doldurana kadar kırk arpa tanesi orada kalırdı.

Tuzdan yıkanan çocuğa çırtık diye bir gömlek giyerlerdi. Kırkını doldurana kadar bu gömlek üzerinden çıkarılmazdı. Kırkınıcı gün bir leğene soğuk su koyarlar. *Estif* adını verdikleri ve hamur kesmekte kullandıkları yassı ve saplı aleti ateşte kızdırırlar. Bal mumunu bu estife, leğendeki suyun üzerinde dokundurarak eritirler. Eriyip suyu düşen mumun üç damlasını top yaparak götürür, mezarlıklarda herhangi bir mezarın bir köşesinde toprağa gömerler. Ondan sonraki üç damlasını da top yaparak bebeğe su dökecekleri leğenin altındaki bir maden parçasının üzerine koyarlar. Bebeğin ayakları bu mumun üzerine gelecek şekilde tutulur. Mumu damlattıkları sudan kırk kaşık su alır ve çocuğa dökülecek ılık suya karıştırırlar. Sonra bir kadın iki elini bir tersinden, bir düzünden; *“çillo bı reve, çillo hat we te”* diyerek çocuğa dökülecek suya vurur. Leğenin içindeki mumun üzerinde ayakta dik tutulan çocuğun başı üzerine buğday kalburunu tutarak yavaş yavaş suyu dökerler. Ve doğumdan itibaren çocuğa giydirmiş oldukları çırtık, yani gömleği atarlardı. Böylelikle çocuğun kırkı kesilmiş olurdu.

Kırklık kesilmesiyle bebeğin tüm hastalıklardan kurtulduğuna inanılırdı. Kırktan sonra eşiğin altına koydukları kırk arpa tanesini çıkartırlardı.

Çocuğun İlk Dişlerinin Çıkması Töreni: Dıranravık

Çocuğun ilk dişleri çıktığında, *dıranravık* dedikleri buğday, yeşil mercimek, nohut ve kuru fasülyeden meydana gelen hedikten evlere dağıtırlardı. Hedik verilen ev, bunun kabına para ya da bazı eşya hediye olarak koyar, gönderirdi.

Çocuğun Yürümeye Başlaması, Ayak Bağının Kesilmesi: Küstek

Çocuk yürümeye başladığında küstek, yani ayak bağını keserlerdi. Ufak bir torbaya çerez, kuru yemiş koyup çocuğun eline verirler. Büyük bir çocuk gelir, birden çocuğun elindeki yemiş torbasını kapıp giderdi. Çocuk da bunun arkasından ağlayarak yürür, tekrar torbayı almaya çalışırdı.

Erkek çocuk 4-5 yaşlarına geldiğinde sünnet edilir. Bazen çocuğun kirvesi de olur. Kirvelik, aileler arasında adeta bir akrabalık meydana getirir.

EVİLİK

Kız İsteme, Söz Kesme: Fatıha

Genellikle evlenecek genç kız ve erkekler birbirlerini düğünde, bayramda, kıyıda, köşede önceden görerek beğenir, birbirleriyle sözleşirlerdi. Delikanlı; babasına, annesine ya da bunlar yoksa evdeki diğer büyüklerine bir aracı vasıtasıyla evlenmek istediği kızın adını iletir. Anne ve baba, aralarında konuşup gelin adayını uygun görürlerse erkek tarafı kızın ailesine, genellikle annesine isteklerini bildirir. Kızın annesi de talebi eşine sunar, baba da uygun görürse kızlarından rıza alır ve karşı tarafa cevap verilir. Cevap olumlu olursa belirlenen bir günde-çoğunlukla akşamları-oğlanın babası yakınlarını alarak kız evine giderler. Kızın yakınları da kız evinde toplanır ve qelin (başlık parası) belirlenir. Bazen anlaşamayarak dağıldıkları, tekrar tekrar aynı meclisin toplandığı olurdu.

Kız alıp vermede başlık kesme yerine *berdel*, yani karşılıklı olarak birbirlerine kız verdikleri de olurdu.

Söz kesiminden sonra genç kız ve erkek evlenmiş sayılırdı. O yüzden dini nikâhları hemen kıyılırdı. Günümüzde söz kesme, bisküvi-lokum ziyafeti verilerek ilan edilmektedir. Bu ziyafete *Fatıha* derler.

Gelin Görme

Fatihadan sonra düğün yapılan kadar birkaç kez, genellikle bayramlarda gelin görmeye gidilir. Gelin görmede, damat tarafından kadınlar toplanıp çeşitli hediyelerle gelin evine giderler. Gelin tarafından da kadınlar gelir. Gelin gelenlerin elini öper. Yemek yenildikten sonra nişanlı kıza para, altın, elbise vs. hediyeler takdim edilir.

Nişan: Şirani, Şerbet

Aradan bir müddet geçtikten sonra kız evinde *şirani* ya da *şerbet* adlı nişanı tertip edilirdi. Şirani, yemekli; şerbet ise helva-ekmek ziyafetine verdikleri addır. Her iki davette de masraflar erkek tarafınca karşılanır, gelen hediyeler kız tarafına kalırdı. Ziyafet verildikten sonra uygun bir yere bir sini konulur ve herkes hediyelerini bu sininin üzerine bırakıp gider. Hediyeler, altın ya da paradır.

Çeyizin Hazırlanması

Başlık parasını veren oğlan tarafı, çeyize karışmaz, çeyizi kız tarafı karşılardı. Çeyiz, başta yatak yorgan olmak üzere kilimler, duvar yastıkları, gelinin tüm giyim kuşamı, ev ve mutfak eşyasından oluşuyordu. Mutfak eşyaları, yani kap kacaklar, tümüyle bakırdan olurdu. Hediyelik olarak yün çoraplar, kendi yapımları seccadeler vs. de çeyizde bulunurdu. Çeyizin büyük bir kısmı bizzat kendileri yaparak hazırlarlardı. Yatak-yorganlar, kilimler, çoraplar, çuval, heybe, *tir*, at çulu, çamaşır torbası gibi eşyaların hazırlanması uzun zaman alırdı.

O yüzden nişanlılık dönemi de uzun sürerdi.

Bir genç kız daha evlenmeden önce baba evinde kilim dokumayı, çorap örmeyi, ekmek yapmayı muhakkak öğrenirdi. Sayılan işleri yapan genç kız makbul sayılırdı. Her genç erkek baba ve annesi, böyle bir kızın kendilerine gelin olmasını isterdi.

Çeyiz için yaptıkları yatak takımında; döşekte dokuz okka, yorganda altı okka, yastıkta ise üç okka yıkanmış yün korlardı. Bir okka 1286 gram idi. Yuvarlak hesapla bir takım (kat) yatak 25 kg yünden meydana gelirdi.

Çeyiz olarak çokça hediyeelik yün çorap örerlerdi. Çeyiz sandığı, bakır kap-kacak, yatak yüzü, iç patiskası, gelin giyeceği vb. çeyizde bulundurdıkları diğer eşyalardır.

Yün Yıkama, Yatakların Hazırlanması

Söz kesilirken damat tarafı ile kız tarafı arasında yatak-yorgan için yün pazarlığı da yapılırdı. Genellikle 200 kg yünde anlaşılırdı. Yünü erkek tarafı alırdı. Hazırlanan yün, özel bir merasimle yıkanırđı. Yün yıkama merasimi için erkek tarafının kızları ile gelin kendisi ve gelin tarafından kızlar toplanır, başlarında evin büyüklere kadınlar, yün yıkamaya dere kenarlarına ya da çeşme başlarına gidilirdi. Yünü ıslattıktan sonra *şunnuk* dedikleri kendi yaptıkları odundan tokmakla döverek kirinden arındırılırdı. Sabahtan öğlene kadar yıkama tamamlanır, yün, kuruması için serilir, akşama toplayıp dönülürdü. Yün kuruyana kadar da piknik havasında ziyafet yapılır, genç kızlar halay çekerek eğlenirlerdi.

Yıkanan yün yarı yarıya fire verirdi, yüzde elli altmışı kir olarak giderdi. Geriye kalanı damat evinde yastık, yorgan ve döşek yapılırdı. Her köyde işinde mahir yorgan dikici kadınlar vardı. Onlar belli bir ücret mukabilinde erkek evinde yorganı dikerlerdi. Bir yorgan, genellikle 5 kg, bir döşek ise 12 kg yünden yapılırdı. 200 kg ham yünden 5 takım (yastık, döşek, yorgan) yatak meydana gelirdi. Kadınlar, bir yorganı ancak bir günde dikerlerdi. Bu şekilde damat evinde 5 günde yatak hazırlanırdı. Kız ve erkek tarafından akrabalar ile komşuların kadınları da bu hazırlıkları yerinde görmeye gelir, yorgan dikicisine küçük bahşişler bırakılırdı.

Düğün

Çeyiz hazır olduktan sonra düğün hazırlığına başlanırdı. Damat tarafı, gelin tarafına düğünü yapacağını söyler, eğer taraflar arasında başlık parası ve diğer ayrıntılar çözülmüşse kız tarafı da; "bayrağı asabilirsin!" derdi. Bayrağın asılması, düğünün başladığı anlamına gelirdi. Bayrak, uzunca bir sırığa, tepesine elma kondurularak damadın evinin damına asılırdı. Düğün genellikle Perşembe günü öğleden sonra başlar, Pazar günü sona ererdi.

İki türlü düğün vardı: Biri *namal* ki köy düğünü idi, diğeri ise *kaza* düğünü idi.

Düğünlerde *bazdan* ve *gowend* diye iki halay oynanırdı. Düğünlerin en gözde oyunu *kamçı*, yani tura oyunuydu. Tura, çok çekişmeli geçerci. Hele kaza düğünlerinde, köyler arasında çok iddialı tura oynanırdı.

Bazdanda kadın erkek daire biçiminde el ele tutuşurlar. Birisi bir türkünün ilk mısrasını söyler, diğerleri hep bir ağızdan tekrar ederek halay çekerler.

Gowend ise davul zurna eşliğinde, şekline ve havasına uygun türkü söylenerek ağır bir şekilde oynanırdı. *Sippa* yani “üç ayak” gowendin en ağır oynanan şeklidir. *Dupa* yani “iki ayak” oyunu, iki defa dizleri kırmak suretiyle oynanan halaydır.

Düğünlerde ayrıca geceleri sinsin denilen oyun da tertip edilirdi. Ateş külü, gazyağı ya da mazotla karıştırılır, meydanın ortasında ateşe verilir. Bu ateşin çevresinde sinsin oynanırdı.

Gelinin getirilişinden bir gün öncesinin akşamı kına gecesi düzenlenirdi. Kınaya erkekler gitmez; kadın, kız ve çocuklar giderdi. Gecede gelin bir sandalyeye oturtulur, avucuna bir para sıkıştırılır, başına da çare dedikleri bir şal örterlerdi. *Hevale* dedikleri yanık ve ağlatıcı bir ağıt söylenerek eline kınayı çarlarlardı.

Ertesi gün gelin getirme hazırlığı yapılır. Kız evinde tüm çeyizler dışarı çıkarılıp serilir. Yatak, kilim, yastık gibi eşyaları dışarıda üst üste istif edilir, diğer ufak tefek eşyaları ise çamaşır gibi iplere dizilerek asılırdı. Gelen halk bu çeyizleri inceler, azlığını çokluğunu gözden geçirirdi. Bu arada gelini götürecek arabalar gelmeye başlar, damat tarafından geline eşlik edecek genç kız ve kadınlar gelirlerdi. Gelinin evden çıkarmaya gidenlere kapı açılmaz, kapı açılma parası istenir, kapı ücreti için uzun pazarlıklar yapılırdı. Bazen anlaşamadıkları, akşama kadar tarafların bekledikleri olurdu. Para alındıktan sonra kapı açılır, damat tarafından genç kızlar içeri girer, gelinin elbisesini giydirir, başına *çare* denilen bir şal geçirerek çıkarıp arabaya bindirirlerdi. Bir taraftan da çeyiz arabalara yüklenip hareket edilirdi.

Gelin, damat evine vardığında kapıda, bir tabaktaki bal ile tere yağı karışımına batırdığı parmağını dış kapının eşiğine ve üst tarafına sürer, böylece bu evi seveceğine, bu evin geline şirin görüleceğine inanılırdı. Tahta kaşığa da basıp kırdıktan sonra içeri girerdi.

Damat, gelinin getirileceği gün, sağdıcının evinde akşama kadar misafir edilirdi. Gelinin getirileceği günün sabahında bir erkek çocuk, çeyizden, gelinle damadın yatacağı yastığı kapar ve damada, sağdıç evine getirir. Damat, yastığı getiren çocuğa para verirdi. Kaldığı evde damat bir döşek üzerinde oturur, getirilen yastıkta koltuğunda olurdu. Damadı gün boyunca arkadaşları ziyaret eder, çeşitli oyun ve eğlenceler yaparlardı. Damada hayırlı olsuna gelen arkadaş ve yakınları ilkin damat döşeginin üzerine oturur, döşegın altına biraz para koyar, sonra kalkıp odanın bir yerine oturur, oturup da para koymayalara ceza verilir.

Gelin, yeni evinde odasının bir köşesinde perde ile ayrılan bir bölmeye ba-

şındaki duvakla oturtulur, 3-4 gün süreyle bu perdenin arkasında kalırdı. Üç dört gün sonra damadın kardeşi, babası veya amcası geline bir hediye verir ve onu oradan çıkarırlardı. Duvaktaki gelinin yanına gelen ailenin bekar delikâlılarının kulaklarına biran önce evlenmeleri için parmağını sokardı. Gelin, o evin kendisinden büyük erkekleriyle sesli konuşmaz, iki aya kadar dışarı çıkmaz, gezmezdi. İki aydan sonra genç kız ve kadınların eşliğinde dışarı çıkmaya başlar, evin dışarıdaki işlerine yardımcı olur, çeşmeye su almaya gider.

Altıncı aydan sonra, kızın baba tarafı gelir kızlarını ziyarete gelir, dönüştü gelin olmuş kızlarını da alarak baba evine götürürlerdi. Gelinin baba evine misafirlğe gittiği bu devreye *zeyti* derlerdi. Zeytinde gelin, yakınlarıyla hasret giderirdi. Yakınlarınca davet edilir, hediyeler verilirdi. Zeyti süresi bir ayı geçirdi. Sonra tekrar kocasının evine getirilirdi. Babası da kızına bir hediye verilirdi. Bu hediye çoğunlukla bir inek olurdu.

Kaza Düğünleri

Kaza düğünleri, on beşten fazla köyün katılımı ile festival havasında gerçekleşirdi.

Böyle bir düğün için öncelikle damat tarafı, kız tarafına kaza düğünü yapmak istediğini bildirir, kız tarafı ise çoğunlukla bu teklifi kabule yanaşmazdı. Çünkü kız tarafınca hazırlanan çeyiz, düğün öncesi herkesin göreceği şekilde serildiği için bu kez normal düğünlerde hazırlananın iki katı çeyiz hazırlaması gerekiyordu. Böyle durumlarda hısımlar arasında anlaşmazlıklar çıkardı. Kız tarafı da kaza düğünü yapılmasına karşılık olarak başlık parasını daha fazla isterdi. Buna *demogezandin*, yani ağız değiştirme derlerdi.

Sonuçta anlaşılırdı. Damat tarafı, köyden özellikle maddi durumu iyi kişileri evine davet eder, yemek verirdi. Yemekten sonra davetlilere kaza düğünü yapacağını açıklardı. Bu açıklamayı, köylerden gelecek davetlileri, bunlar evlerinde misafir edeceği için yapardı. Davet edilenler de bu teklife hayır demezler, aksine memnun olurlardı.

Sonra hangi köyün davetlilerin kime misafir olacağını taksimatı yapılırdı. Eğer davetli gelen köy büyük ve kalabalıksa, iki ya da üç kişiye bölüşülürdü.

Belirtilen köylere, düğüne davet mektupları gönderilirdi. Davet mektubu, gönderilen köyün ileri gelenleri ya da muhtarı adına yazılırdı. Mektubu alan kişi, köydeki birkaç ileri geleni, tura oyuncuları, eğer varsa pehlivan ve revan koşu at sahibini toplayarak düğün sabahı yola çıkarlardı. Düğün sahibine de hediye olarak bir koyun ya da köy büyükse bir boğa getirirlerdi. Başka köylerden gelen düğün davetlilerine okuntu denirdi. Düğün, bir hafta devam ederdi. Okuntular, düğünün son üç gününde gelir, ilkin arabalarıyla düğün evine giderlerdi. Getirdikleri hediye koyun ya da boğayı verip "*hayırlı olsun!*" der, düğün sahibinin kahvesi içildikten sonra arabalarıyla misafir kalacakları eve götürülürdü. Gelin getirilene kadar okuntular bu kişilerin evlerinde misafir kalırlardı. Yiyip içmeleri, atlarının yemleri misafir kaldıkları evce karşılanırdı.

Kaza düğünleri büyük bir şenlik ve festival havasında yapılırdı. Çekişmeli tura oyunları, revan atları ile yapılan cirit oyunları, yarışmaları, güreşleri, çeşitli halayları ile köyler arası bir festival ve bir nevi olimpiyattı.

Geceleri delikanlılar köy odalarında biraraya gelip çeşitli oyunlar oynarlardı. Kaza düğününün son günlerinde *zevegane* diye bir oyun tertip edilirdi. Birkaç delikanlı zeybek gibi cepken giyer, başlarına zeybeklerin sarmasını sarar, bellerine de *terawzın* bağlarlardı. Birkaç delikanlı ise kadın kıyafeti giyerek meydanda oynarlardı. Bir de deve yapıp, deveci rolüne birisi girerdi. Biri de oyunun ağası olurdu. O sırada dışarıdan biri oynayan kızlardan birinin koldundan tutup kaçırmaya başlar, zeybekler de peşlerinde koşarak yakalamaya çalışırlardı. Yakalanan kişi ağanın huzuruna getirilir; ağa ceza olarak, bundan bir miktar para alır ve serbest bırakırdı. Böylece oyun devam edip giderdi.

Kaza düğünlerinde *cirit* dedikleri at yarışı da yapılırdı.

Çeyizle birlikte, kalabalık bir at arabası konvoyu eşliğinde, düğünün son günü gelin getirilir. Gelin indirilip çeyiz taşındıktan sonra düğün sahibi büyük bir yemek verirdi. Buna gelin velime yemeği derlerdi. Yemekten sonra düğün dağılır, okuntular köylerine uğurlanırdı.

Askere Uğurlama

Askere gidecek gençler, on gün önceden tüm işleri bırakır, tertipler bir araya gelir, eğlenmeye başlarlardı. Davul zurna eşliğinde gün boyu halay çeker, akşamları ateş yakıp etrafında oynadıkları, üzerinden atladıkları sinsin oyununu oynarlardı.

Gençler, her gün bir hanede misafir edilir, kendilerine harçlık da verilirdi. Gidecekleri gün, köy meydanında sabah erkenden toplanıp dualar eşliğinde otobüse bindirilerek Ankara Otobüs Terminaline yolcu edilirdi.

Yaşlı kadınlar, askere gidenlerin arkasından *nizam*o adını verdikleri bir ağıt da söylerlerdi.

Dini Vecibeler

Halkın ekserisi Hanefi Mezhebine tabi olsalar da Sındıran (Yenice) ve Özköyler olarak tabir edilen 11 mahalle (köy) Şafii Mezhebi üzerine dini vecibelerini yerine getirirler.

Halkın gelenekleri ile dini gelenekler kaynaşmış durumdadır. Bazı durumlarda hangisinin dini, hangisinin örfi olduğunu ayırdetmek zordur.

Haymanalılar, dine bağlılıklarından ötürü köydeki en önemli şahsiyet olarak imamı görür; imama toplantı meclislerinde ve davetlerde baş köşede yer gösterirlerdi.

Mahalle mektebi denilen okul, öteden beri her köyde vardı. Bu okullarda Kur'an-ı Kerim ve bazı ilmihal bilgileri üzerine öğretim verilirdi. Perşembe günleri öğrenciler hocalarına perşembelik adıyla yiyecekler götürürlerdi.

Ramazan ve Kurban Bayramlarında, Muharrem ayında olduğu gibi sütlü

yarma çorbasını yaparlardı. Bayramlarda erkek çocuklar yanlarına aldıkları tahta kaşıklarıyla gruplar halinde ev ev dolaşarak bayramlaştıkları her evde önlere konulan bu çorbadan içerlerdi.

Rebiülevvel ayına *Mevlüt* Ayı derlerdi. Bu ayda evlerde yemekli davetler verilir, hoş sesli kişiler, güzel makamlarla Mevlüd-i Nebi'yi okurlardı.

Perşembe günleri durumu iyi olmayan bazı kadınlar ölmüşlerin hayırına olmak üzere evlerden yiyecek toplarlardı.

Hıdırellezde genç kız ve erkekler maniler okuyarak şans çekerlerdi.

Ölüm Başsağlığı Yas

Cenaze, camiden okunan sela ile duyurulur, selayı duyan herkes mezarın kazılması, namazının kılınması ve cenazenin defin işleri için seferber olur.

Cenaze defnedildikten sonra topluca ölü evinin önüne gelinir, avluda daire şeklinde oturulur. İmam, Kur'an-ı Kerim'den birkaç ayet okur, arkasından herkes sessizce ölünün ruhuna Fatiha okur ve ayağa kalkarak ölü sahibine başsağlığı diler. Sonra kabile kabile içeri girer, bir odada imam Kur'an-ı Kerim'den ayetler okur, aynı şekilde ölen kişinin ruhuna Fatiha okunur, ayağa kalkılır ve "*el-hükümü lillah (hüküm Allah'ındır), Allah ecir ve sabır versin, Allah rahmet etsin*" denilerek oturulur. Arkasından başsağlığı dileyenlere, önceki senelerde kahve, şimdi ise çay ikram edilir.

Erkek ve kadınlar ayrı ayrı evlerde başsağlığında bulunurlar.

Ölü üzerine kadınlar ağıtlar yakarlar. Bu ağıtlar öyle duygulu, acıklı söylenirdi ki, başsağlığına gelen herkesi hüngür hüngür ağlatırdı.

Geçmiş yıllarda ölen kişinin yakınları bir hafta çamaşır yıkamaz, erkekler traş olmaz, kadınlar siyah elbise giyerlerdi.

Ölü evini komşuları, taziye süresince yalnız bırakmaz, bir hafta boyunca ölü evine yemek hazırlayıp götürür, dışarıdan başsağlığına gelenleri evlerinde misafir ederlerdi.

Ölü evinde dini konular başta olmak üzere tartışma ve sohbetler yapılırdı. Ölünün hayırına hane sahibi, mirasçıları kırkıncı günde çevreyi davet ettikleri ve adına kırk yemeği dedikleri bir yemek verirlerdi. İleriki senelerde de ev sahibi durumuna göre yine yemek verir, böylelikle ölüleri hayırla yadederlerdi. ◇

KAYNAKLAR

Yurtdaş, Enver & Çeker, Hamdi & Coşkun, Faik, Yenice ve Şeyhbızınlar, Haymana 2003

Yurtdaş, Enver, *Geçmişle Buluşan Haymana*, Ankara Belediyesi Kültür Yayınları Yayın No: 1, Haymana 2018

Abdülkerim ERDOĞAN

Araştırmacı / Yazar

Haymana/Haymâne, konargöçer yaşayışa uygun topluluklar, kelime manâsıyla “Hayme”, “çadır” anlamına gelmektedir. Mahalli ananeye göre Ertuğrul Gazi'nin validesi olan Hayme Hatun (Hayme Ana)'un ismine nisbetle bu adın verildiği ileri sürülür. Hayme Hatun'un türbesi Kütahya ili Domaniç ilçesi Çarşamba köyündedir.

Osmanlı dönemi Ankara Sancağı Mufassal Tahrir defterlerinde “*Tavâif-i Haymâne/Haymana*” (Haymana taifelerine mensup cemaatler), Oğuz boylarına mensup ve ekserisi Haymana Ovası'nda yaşayan yaklaşık 325 cemaatten teşekkül etmekte ve on bin küsur hanedir. Bu cemaatlerin bir kısmı Ankara Sancağı'na tabi kazâlardaki mezraları asıl yurt olarak kullandıkları gibi sancak sınırları dışında bulunan Aksaray, Sivrihisar, Koçhisar, Kalecik, Karaman, Sultanönü, Karahisar-ı Sahib (Barçınlu kazâsı), Turgud (Konya) topraklarını da yurt olarak kullanırlar. Günümüzde Haymana, Gölbaşı, Kulu, Bala, Polatlı ve Sincan ilçesine bağlı köylerin isimleri, 1530 yılında mevcut olan Haymana cemaatlerinin isimlerini taşımaktadır.

On yedinci yüzyılda Anadolu'da başlayan Celâli İsyânları, Haymanateyn kazâsında bulunan köylerin boşalmasına ve ahalisinin başka diyarlara göç etmesine sebep olmuştur. 13 Ocak 1781 tarihli belge, Celâli İsyânlarında Haymana toprağındaki “büyük kaçğını” anlatmaktadır: “*Ankara Sancağı'nda Haymanateyn kazâsı eskidenberi göcebe şurutu ile mukayyet ve yüz elli adet karyeli bir kazâ iken; kapısız levendan eşkiyasının tasallutu ile ahalisi perişan olmuş ve şimdi ise beşer onar evli on dokuz köyden ibaret kaldığından Kütahya'dan mübayaası ferman buyurulan zahireden oraya isabet eden mikdarın afvü.*”¹

Haymanateyn kazâsı ahalisi ziraat ve hayvancılıkla uğraşmakta, Payitahın zahire ve canlı hayvan ihtiyacını karşılayan önemli merkez iken, isyanlar sonucu şenlikli köyler terkedilmiş ve ıssız kalmıştır. On sekizinci yüzyıldan itibaren konar-göçer aşiretlerin iskânı başlamış ve bölgeye Şeyhbizinli, Mikaili, Haremeyn, Modanlı, Pürnek, Şerefli, Terkanlı, Canbegli, Emirler, Rışvan, Kızılkoyunlu, Tabanlı ve Esbkeşan aşiretlerine mensup aileler yerleştirilmiş, harap olan eski köyler yeniden şenlendirilmiştir. Ayrıca Balkanlar ve Kırım'dan gelen aileler iskân edilmiş ve yeni köyler kurulmuştur.

Osmanlı döneminde çok sayıda zâviyenin ve dervişin bulunduğu Haymanateyn kazâsı, edebi ve tarihi şahsiyetlerin yetiştirdiği bir coğrafyadır. Bu konu

[1] BOA, 17/M /1195 (Hicri), C.ML., 538, 22109

hakkında “*Edebi ve Tarihi Şahsiyetleriyle Ankara*”² isimli çalışmamızda bilgi verilmiştir. Ayrıca “Seyyid” nesepli ailelerin Haymana ilçesine yerleştiği de bilinmektedir. Bölgede bulunan aşiretlerin örf ve adetleri, geleneksel yemek kültürleri hakkında yeni araştırmalara ihtiyaç vardır. ◇

[2] Abdülkerim Erdoğan-Mehmet Narince, *Edebi ve Tarihi Şahsiyetleriyle Ankara*, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Ankara 2007

BEŞİNCİ OTURUM

Konu:

Turizm ve Gastronomi

Oturum Başkanı:

Prof.Dr. Bilgehan Gülcan

Müzakereciler:

Prof. Dr. Mehmet Alparslan KÜÇÜK

Doç. Dr. Sevil BÜLBÜL

Arş. Gör. Erdem ŞİMŞEK

Prof. Dr. Bilgehan GÜLCAN

Bekir ÖDEMİŞ

Öğr. Gör. Bayram GÖKTAŞ

Op. Dr. Emine Sernur YORULMAZ

Op. Dr. Fatih Mehmet YORULMAZ

Ali Cenk YORULMAZ

Öğr. Gör. Seraceddin GÜRBÜZ

Öğr. Gör. Asuman KERKEZ

Öğr. Gör. Umut ACICI

Prof. Dr. Mehmet Alparslan KÜÇÜK

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /

Turizm Fakültesi /

Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü

Tüm katılımcıları saygı ile selamlıyorum. Burada, “*Hayme Ana’dan ‘Haymana’ya Uzanan Bir Tarih-Kültür-İnanç Turizmi Açısından Haymana*” ana başlığı altında Haymana’yı tarih, kültür ve turizm üçgeni açısından genel hatları ile değerlendireceğiz.

Hayme Ana Kimdir ve Haymana ne demektir?

Haymana adı ile ilgili rivayetlerden biri “Hayme Ana” ile bağlantılıdır. “Devlet Ana” olarak da bilinen Hayme Ana, Ertuğrul Gazi’nin annesi olup, Oğuzların Bozok Kolu’nun Kayı Boyu’na mensup bir Türkmen’dir.

Haymana’nın adı ile ilgili diğer bir rivayet ise “hayme” kelime kökenine dayanmaktadır. Hayme, bütün çadır türleri için kullanılan genel bir isimdir. Türklerin göçebe yaşam biçimiyle bağlantılı olarak Haymana; Hayme, çadır ile ilişkilidir. Çünkü Haymanateyn (Büyük ve Küçük Haymana) olarak isimlendirilen iki bölgede birçok boy ve oymakların çadırlarda yaşaması sebebiyle bu yöreye “çadırları olan” anlamında “Haymana” adı verilmiştir.¹

Dini Şahsiyetleri ve Mekânları Açısından Haymana

Haymana, bazı çalışmalara göre, Tahtacı Oymakları’nın yerleşim yerleri arasında gösterilmektedir. Türkmen asıllı ve yörük olarak nitelendirilen Tahtacıların; Oğuzlar’ın Anadolu’ya göçleri sırasında ormanlık alanlara yerleştiği için “ağaç eri” denilen gruba mensup olduğu genel kanaat olmuştur. Onların, ağaç-tahta gibi işlerle uğraşmalarından dolayı Osmanlı döneminde bu isimle zikredildikleri tahmin edilmektedir.

Yapılan araştırmalarda, Haymana’da, tarihte “Cemaat-i Sadıka” olarak bilinen Ermenilerin yaşadığı da belirtilmekte ve onların Türk kökenli “Gregoir/Kirkor” tarafından 301 yılında “farklı etnik” unsurlara mensup insanlara, Hıristiyanlığın benimsetildiği ve bir “cemaat” özelliğine kavuşturulduğu ifade edilmektedir. Çünkü Gregoryen/Krikoryan Hıristiyanlık/Ermenilik, aslen Horasanlı olan Anak Bey’in oğlu ve Saka-Part Türklerinden olan “Suren” vaftiz

[1]<https://www.trthaber.com/haber/kultur-sanat/hayme-ananin-kabrini-nesillerdir-ayni-a-ile-koruyor-428579.html> (Erişim Tarihi 07.12.2022); <http://www.haymana.gov.tr/ilcemi-zin-tarihcesi> (Erişim Tarihi 10.12.2022); Abdülkerim Erdoğan v.d., Osmanlı’da Ankara, Ankara Büyükşehir Belediyesi 2007, 7, 12; <https://www.milliyet.com.tr/gundem/turkiye-ye-doyum-olmaz-2612168> (Erişim Tarihi 13.12.2022); Nebi Bozkurt, “Çadır”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1993, C. 8, s. 156-162; Mustafa Burak Ermiş, Haymana ve Çevresindeki Türk İslam Yapıları, Konya 2019, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 14-15. Ayrıca Haymana adı ile ilgili başka rivayetler için bkz. Ermiş, Haymana ve Çevresindeki Türk İslam Yapıları, 14-15.

ismiyle “Gregor/Krikor” adına dayanmaktadır.²

Hüsâmeddîn-i Ankaravî

Haymana’da; dini bağlamda en önemli şahsiyet, Hüsâmeddîn-i Ankaravî’dir. O, Hacı Bayram Veli’nin kurduğu bir “Türk Tarikatı” “Bayramı”lığın kolu olan “Melâmî” şeyhlerindedir. Evliya Çelebi seyahatnamesinde de onun Bayrami tarikatı mensubu olan Ahmet Sarbanî’nin halifesi olduğu ifade edilmektedir. Hüsameddin Ankaravî’nin, Ankara kalesinde, hapiste iken kefenlenmiş şekilde naaşının bulunduğu rivayet edilmektedir.³

Hüsâmeddîn-i Ankaravî Türbesi

Türbe kavramının, Arapça “türab” (toprak) kelimesinden geldiği rivayet edilmektedir. O, evliyaya ait hem basit ve hem de anıtsal mezarları ifade etmek üzere kullanılan yapıya verilen isimdir. Türbelerdeki toprak da kutsal kabul edilmekte ve her türlü şifanın kaynağı olarak değerlendirilmektedir.

Anadolu’daki veli kültürünün ve ziyaret fenomeninin kaynağı, İslamiyet öncesi Türk inançlarına dayanmaktadır. Burada, türbe ziyareti ile atalar kültürü arasında bir bağlantı kurulabilmektedir. Türbeler ile ilgili Türk inançlarının, İslami kalıplara büründürülmesinde, dervişler, dede, ata ve babalar büyük bir rol oynamaktadır. Orhun Kitabeleri’ne göre ziyaret amacıyla gidilen türbelerin “bark” adıyla zikredildiği ve ev-bark şeklinde kullanım ile evin kutsiyetinin gösterildiğine dikkat çekilmektedir. Bu önemi çerçevesinde XVI. yüzyıla atfedilen türbe, Kutluhan Camii’nin olduğu alanda yer almaktadır. Türbe, Anadolu Selçuklu mimarisi ile inşa edilmiş olup kare plânlıdır.⁴

Cimcime Sultan ve Türbesi

Haymana’da halk inanışları ile doğrudan bağlantılı şahsiyetlerden biri,

[2] Geniş bilgi için bkz. Ahmet Kuşçi, Orta Toros Tahtacıları (Tarih Ve Kültür), Ankara 2021, 46; Faruk Sümer, “Tahtacılar”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2010, C. 39, 2010, s. 436-437; Yusuf Ziya Yörükan, Anadolu’da Aleviler ve Tahtacılar, Yay. Haz. Turhan Yörükan, Ankara 1998, 48, 401, 433; Abdurrahman Küçük, Ermeni Kilisesi ve Türkler, Ankara 2013, 4-48.

[3] Fuat Bayramoğlu-Nihat Azamat, “Bayramiyye”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1992, C. 5, s. 269-273; Abdülkerim Erdoğan, Adım Adım Ankara, Ankara Büyükşehir Belediyesi Yayınları 2007, 215-217; <https://www.haymana.bel.tr/tarihi-merkez/husameddin-ankaravi-turbesi/6> (Erişim Tarihi 21.11.2022); Türkçe Sözlük, Ankara 1983. Ayrıca geniş bilgi için bkz. Abdülbaki Gölpınarlı, Melâmîlik ve Melâmîler, İstanbul 1931; Cavit Sunar, Melamîlik ve Bektaşîlik, Ankara 1975, 14-17; Erdoğan v.d., Osmanlı’da Ankara, 191-192.

[4] Lütfullah Elmacı, Ziyaret Fenomeni ve Din (Kastamonu Şeyh Şaban-ı Veli Türbesi Örneği), (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çorum 2017, 16-18; Mehmet Emin Bars-Yılmaz Irmak, Tasavvuf Ve Halk İnanıcı Işığında Tasavvuf Yunus Emre’de Toprak İmgesi Ve Halk İnanıcı Işığında, Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 9/9, 2019, 1204; Ünver Günay, “Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri Olarak Dini Ziyaret Yerleri”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S.15, Kayseri, 2003, s. 9; <https://www.haymana.bel.tr/tarihi-merkez/husameddin-ankaravi-turbesi/6> (Erişim Tarihi 21.11.2022)

Cimcime Sultan'dır. Cimcime sultanın hikâyesi, Hz. İbrahim'in karısı Sare ile Hacer'in ve oğlu İsmail'in evden kovuluşu hikâyesi ile benzeşmektedir. Benzer rivayet, İda/Kaz Dağı ile ilişkili Sarıkız efsanesinde de mevcuttur. Hatta Sarıkız ziyareti ve Sarıkız kurbanı, Tahtacılar ile birlikte bölge halkı için geçerliliği olan bir anlayış ve uygulamadır. Dolayısıyla Cimcime Sultan ile ilgili inanışın kaynağında, "Yer-Su kültü"nü bir örneği görülmekte ve Erzincan-Erzurum'da da farklı şekillerde rivayet edilmektedir. Cimcime sultanın türbesi, Haymana merkezdedir.⁵

Burada belirtilen türbeler aynı zamanda adak yeridir.

Camiiler

Haymana'da; XII. yüzyıla atfedilen ve Selçuklular döneminde yapıldığı rivayet edilen Kutluhan Camii ile birlikte Karahoca Köyü Eski Camii, Soğulca Camii ve Culuk Mahallesi Camii gibi dinî mekânlar da bulunmaktadır.⁶

Diğer Dini Yapılar

Hititler ve Onlara Atfedilen Yapılar

Hititler diğer bir ifadeyle "Etiler", Yahudi kutsal Kitabı'nda da ismi zikredilen bir topluluktur. Etiler/Hititler (Het oğulları), Anadolu'nun en eski topluluklarından.⁷

Cumhuriyetin temelini atan M. Kemal Atatürk, Anadolu'nun 7000 yıldan beri Türk yurdu olduğunu vurgulamış ve Anadolu'da devlet kurmuş Sümerler ile Etiler'e büyük bir önem vermiştir. Ankara'da Dil-Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde, Sümerler ve Hititler'in dil ve tarihini araştırmak için ilgili bölümler oluşturmuş ve bunların araştırılması amacıyla Sümerbank ve Etibank'ı kurmuştur. Ayrıca Türk Tarih Kurumu'nu ve Türk Dil Kurumu'nu kurarak Anadolu'daki medeniyetlerin Türk olduğunu ortaya koyma amacı gütmüştür.

Yapılan araştırmalara göre, Anadolu/Türkiye, Türklerin hem ana hem de ata/baba yurdudur. Türkiye'de -ayrım gözetilmeksizin- herkes ortak bir payda buluşabilmekte ve kardeşlik örneği sergileyebilmektedir. Bu bağlamda nüanslar ile Türkiye'yi ayırıştırmak isteyenlere Haymana, hem tarih hem kültür hem de turizm açısından güzel bir örnek teşkil etmektedir. Haymana, geçmişiyile,

[5] Hikmet Tanyu, Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri, Ankara 1967, 121-122; <https://www.haymana.bel.tr/tarihi-merkez/cimcime-sultan-turbesi/5> (Erişim Tarihi 11.10.2022). Ayrıca Sarıkız Efsanesi hakkında geniş bilgi ve örnekler için bkz. F. Ahsen Turan, "Sarıkız Efsanesi Ve Sosyal Kültürel Tesirleri", Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi 8/22 (2002), 151-153; Duymaz, Ali-Şahin, Halil İbrahim. "Kaz Dağlarında Dağ, Ağaç ve Ocak Kültü Üzerine İnanış ve Uygulamalar". Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 11/19 (2008), 116-126; Duymaz, Ali. "Kazdağı ve Sarıkız Efsaneleri Üzerine Bir Değerlendirme". Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi 4/5 (2001), 88-102

[6] Ermiş, Haymana ve Çevresindeki Türk İslam Yapıları, 16-49; <https://www.sabah.com.tr/ankara/2021/07/21/tarihi-kutluhan-camsii-cemaatine-kavustu> (Erişim tarihi 03.11.2022)

[7] Bkz. Tekvin 23:3-7.

haliyle ve geleceğiyle ender bir özelliğe sahiptir.

Gavur Kalesi

Hitit kült alanı olan Gavur Kalesi; Kaledere Vadisi'nin batı yamacında bir tepenin üzerinde yer almaktadır. Hititlerce yapılmış ihtişamlı taş duvarlarla çevrili bir Hitit Tapınağı ve onun altında kaya kabartmalar vardır. Yapının Tapınak odası, kaya içerisine oyulurken, odanın “dip” kısmında bir sekinin meydana getirildiği ve oda içerisindeki bu eşik dolayısıyla yapının, ibadet amacıyla yapılmış bir mabet olabileceği ileri sürülmektedir. Ancak yapının –yerel- bir kral için yapılmış anıtsal mezar olduğu iddiaları da mevcuttur. Bununla birlikte insanlar gibi tanrıların da bir evi olduğu ve ölümden sonra hayatın devam ettiği düşüncesiyle, Hitit tanrıları için tapınaklar inşa edilmiş ve onların heykel ve eşyaları buralarda saklanmıştı.

Hitit tanrılarının yeryüzündeki konutları için kullanılan ideogramın, “Tanrı'nın evi” anlamına geldiği belirtilmektedir. Dinler Tarihi açısından bu durum, Allah/Tanrı ve ahiret inancı bakımından bir örnek sunmaktadır. Mabetin güneyindeki dik kaya alanında, Hititler tarafından yapılmış -ihtimal dâhilinde “üç tanrı kabartması”ndan da bahsedilmektedir. Hitit krallarının başlıklarındaki boğa boynuzları ise ölümden sonra tanrı olmalarının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Tarihte, krallar/hükümdarlar, Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olarak değerlendirilmiş ve onların yüksek otoritesinden dolayı -yer yer zorlamayla yapılan- Tanrısal bir yakıştırmalar olmuştur.

Anadolu'nun en önemli (Bereket) ilahesi/tanrıçası oturur vaziyette, karşısında yürür şekilde ayakta duran “iki erkek tanrı” motifi de söz konusudur. Bu, Anadolu'daki Ana Tanrıça anlayışının Hititler'deki versiyonunun bir göstergesidir. Dinler tarihi açısından bakıldığında, Hayme Ana ile Umay Ana motifi ekseninde, hem annelik vasfının Anadolu'daki yeri ve önemi, hem onların koruyuculuk özelliğinin hem de Umay ana gibi kastedilenin günümüzdeki melek tasavvurunun farklı bir yansıması olduğu anlaşılmaktadır.

Her topluma/kavme bir peygamber geldiği düşünülürse, Oğuz Kağan'ın peygamber olma ihtimali ve Yahudilikte peygamberlerin kral olarak tasavvuru çerçevesinde söz konusu mevzu daha iyi anlaşılacaktır. Ayrıca insanoğlu, dönemlere göre, Tanrıları, bazı semboller ile göstermeye ve açıklamaya gayret etmişlerdir. Bunun sebebinin, Tanrılar ile yakınlık ve bağ kurmaya yönelik olduğu ortaya çıkmaktadır. Yukarıda da ifade edildiği gibi Tanrı ve ilahî varlıklar/güçler ile bağ kurma ve somutlaştırma anlamında söz konusu varlıklar -mevcut kültürel özellikler çerçevesinde insanileştirilmiştir.

Hititlerde Tanrılar; etek, sivri uçlu ayakkabı, üzerinde değişik sayılarda boynuzun olduğu başlık/şapka ile betimlenmiştir. Tanrıçalar ise “polos” adı verilen “tepesi köşeli yüksek silindirik geniş yuvarlak başlık ve uzun kollu pileli elbiseler” ile betimlenmiştir. Sümerlerde de, Babillerde de ve diğer Anadolu uygarlıklarında da benzer anlayış ve örnekler mevcuttur. Buna göre şapka veya

başlıkların, Anadolu'nun dinî ve kültürel yaşamında ortak bir sembol olduğu anlaşılmakta ve kültürel tabakalaşma dikkat çekmektedir. Çünkü Maide Sure-si'nin 3. ayetinde “Bugün dininizi ikmal ettim; üzerinize olan nimetimi itmam ettim...” denilerek dinlerdeki “kültürel tabakalaşmaya” işaret edildiği, dinlerin birer halka halinde birbirini tamamladığı, bir sonraki dinin bir öncekinin eksiklerini gidererek yeni unsurlarla tamamladığı ve “Din/İslâm Binası”nın tamamlandığı vurgulanmaktadır. Ayrıca kralların el hareketleri, duruş biçimleri, Tanrı'ya ibadet şeklinde yorumlanabilmektedir. Kralların, Tanrıların, dağlarda betimlenmesi Dağ kültürünün bir yansıması olarak da değerlendirilebilmek mümkündür.⁸

Evlüyafakı Şehitliği

Mezarlıklar ve şehitlikler; kutsallığın atfedildiği mekânlar arasında olup efsane-menkıbe ile ilişkili değerlendirilen ziyaret yerleridir. Türkiye'de ziyaret yerlerinin önemli bir bölümünü, peygamberler başta olmak üzere dinî şahsiyetler ile ilişkilendirilen ve adlarının zikredildiği yapılar ile birlikte şehit ve kahramanlara atfedilen mekânlar oluşturmaktadır. Bu mekânlar, genel anlamda, dokunulmaz ve kutsal kabul edilmekte hatta adak yeri olarak ziyarete konu olmaktadır. Mezar kelimesinin, hem “bir kimseyi görmeye gitme” hem de “ziyaret edilen yer” anlamına gelmesi de bunu teyit etmektedir.

Türkler için şehitlik, “en üst ve en yüce makam”dır. Allah'ın emri doğrultusunda Allah yolunda, vatan, devlet, millet ve insanlığın huzuru için ölen kimseler “şehit” kabul edilmektedir. Dolayısıyla Türk Milleti'nin geleneğinde; şehitlik, cennet ile müjdelenme sebebiyle önemli bir yer tutmakta ve büyük bir saygı, hürmet görmektedir. Türbe veya şehitlik ziyareti; saygı ve rahmet dileme aracı olarak kabul edilmektedir.⁹

Sakarya Meydan Muharebesi'nde, Evliyafakı köyü, III. Gruba bağlı 15. Tümen ve Batı cephesinin ihtiyatındayken 57. Tümen tarafından savunulmuştur. Bu savunma sırasında şehit düşen askerler için; Evliyafakı köyü mezarlığı içinde bir şehitlik yapılmıştır. Ayrıca köy içerisinde savaşın izlerinin ve o günlere ait yaşamların, gelenek ve göreneklerin yansıtıldığı bir tanıtım biriminin oluş-

[8] Abdurrahman Küçük v.d., Dinler Tarihi, Ankara 2021, 9, 31-32; Kürşat Demirci-Burcu Falay, “Ana Hatlarıyla Hitit Dini”, Cumhuriyet İlahiyat Dergisi, Haziran 2016, 20, S.1, 35-60; Savaş Özkan Savaş, “Hititler'de Fırtına Tanrısı' İle 'Boğa Kültü' Üzerine Bazı Gözlemler Ve Yorumlar”, Anadolu Arşivleri, Yıl 2002, Cilt 5, Sayı 1, 97-170; Sancar Ozaner, Gavur Kalesi, Mavi Gezegen, 2001/4, 26-30; Seval Salın Akçelik, “Hitit Dininin Niteliksel Özellikleri”, Kafdağı, C.3, S.1, Haziran 2018, 56.

[9] Geniş bilgi ve örnekler için bkz. Abdurrahman Küçük, Din ve Dünya, Ankara 2009, 95-96; Ünver Günay, “Türk Halk Dindarlığının Önemli Çekim Merkezleri”, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2003, C.1, S. 15, 5-36; Durmuş Arık, “Kutsal Mekân ve Ziyaret Fenomeni”, Halk İnanışları El Kitabı, ed. Durmuş Arık-Ahmet Hikmet Eroğlu, Ankara: 2017, 71-76; M. Yaşar Kandemir, “Ziyaret”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2013, C. 44, 496-498; Harun Güngör, Türk Din Etnolojisi, İstanbul 2012, 39, 157; Dinler Tarihi Ansiklopedisi, (İstanbul tarihsiz), C. 1, 80.

turulduğuna dikkat çekilmektedir.¹⁰

Nekropol Alanları (Haymana Bahçecik Nekropol Alanı)

Nekropol alanında, farklı mezar yapılarıyla birlikte özellikle “taş sandık mezarlar” dikkat çekmektedir. Taş sandık mezarlar; düz taş tabakaların uç kısımları geçmeli olarak birbirine birleştirilmesiyle meydana getirilmiş; tabanı toprak veya taş ve üzerinde tek, çok parçalı kırma çatı biçimli kapağı olan sandık biçimindeki mezarlardır.

Nekropolün, Erken Bizans Dönemi’nde, halk mezarlığı olarak kullanıldığı ve sıradan insanların genellikle kentin dışında bulunan mezarlıklara (nekropolis) gömüldükleri ifade edilmektedir. Cenaze defnetme kökeni, Kabil’in Habil’i öldürmesi rivayeti çerçevesinde yorumlanabilmektedir. Çünkü rivayete göre Kabil, Habil’i öldürdüğünde onun cenazesini ne yapacağını bilemez ve bir yıl torba içerisinde taşır. Daha sonra iki karganın kavga ettiğini ve karganın diğerini öldürerek toprağı eşeleyerek gömdüğünü görür. Kabil de aynı işlemi uygular.¹¹

Nekropol alanında bulunan eşyalar da ölümden sonraki yaşamın bir göstergesi olarak dinlerde/kültürlerde bazı nüanslarla birlikte ortak bir fenomen olarak dikkat çekmektedir.

Köy Odaları

İslâm geleneğinde, Arapça “misafirlik” (Dayf/Diyafet), Türkçe anlamıyla “konuk” anlayışı önemlidir. Bu noktada “Köy Odaları”, büyük bir önem taşımaktadır. Oda anlayışının temeli, Sümerli olduğu rivayet edilen Hz. İbrahim’e dayandırılmaktadır. Hz. İbrahim Kâbe’yi inşa ederken yanına da bir kulübe yapmıştır. Kendisine buranın ne olduğu sorulunca “oda” cevabını vermiştir. İlk misafirini bu odada ağırlayan Hz. İbrahim’den günümüze “Oda” anlayışı zamanla misafirlik anlayışının merkezini oluşturmuş hatta odanın kutsallığı misafirin kutsallığına göre şekillenmiştir.

Köy odaları, Allah rızası için misafirlere özgü/özel yapılan mekânlardır. Bu odalar, dinî anlamda, yardımlaşmanın, dayanışmanın ve kaynaşmanın birer sembolüdür. Haymana’da da bu sembol yaşamıştır, yaşamaktadır ve yaşatılmasında da fayda olduğu ortaya çıkmaktadır.¹²

[10] <https://www.haymana.bel.tr/public/tarihi-merkez/evliyafaki-sehitligi/31> (Erişim Tarihi 03.10.2022).

[11] Bu konuda geniş bilgi için bkz. Melih Arslan v.d., “Haymana, Bahçecik Nekropolü Kurtarma Kazısı”, 19. Müze Çalışmaları Ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, Ankara 2011, s. 235-254; Ömer Faruk Harman, “Hâbil ve Kâbil”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1996, C. 14, s. 376-378; <https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/kasim.oyarcin/135174/1.%20hafta.pdf> (Erişim Tarihi 10.10.2022)

[12] Köy odaları hakkında geniş bilgi için bkz. Yusuf Karakaya, Köy Odaları ve Oda Yarenlikleri, Ankara 2017, 12-100.

Halk İnanışları Açısından Haymana

Yeşil Pabuç Ocağı

Ocak; “soy, boy, kök” gibi çoklu anlamlara gelmektedir. Ocak, Türk halk inanışlarında, mitolojide ve tasavvufta önemli bir yere sahiptir. O, ateş ile olduğu kadar ev ve yuva ile de ilgili bir “inanç fenomeni”dir. Yeminlerde “Ocak Hakkı İçin” deyiminin kullanılması, “Ocağın Sönsün, Ocağı Batasınca, Ocağın Tütmesin” gibi sözlerin Türkler arasında tasvip edilmeyen beddualardan sayılması, yanar ve köz halinde olan bir ateşin/ocağın söndürülmesinden kaçınılması; Ateş’e/Ocak’a kutsallık atfedilmesi ile ilişkilidir.¹³

Yeşil Pabuç, Ebu'l Mansur'a kadar dayanan “yeşil renkli beze sarılı, dua yazılı bir şecere”ye verilen isimdir. Yeşil Pabucun, Türk olan Ebu Mansur-i Matüridi'ye ait olduğu ifade edilmektedir. Matüridi'ye ait şecerenin bu bölgeye Türkler tarafından getirildiği düşünülmektedir. Haymana'da da Yeşil Pabuç adlı ocak vardır. Bu ocak, felçli hastalar tarafından ziyaret edilmektedir. Yeşil Pabucun, felçli bölgeye sürüldüğü ve günlere göre değişkenlik gösteren bir iyileşmenin olduğu belirtilmektedir. Hatta pabuç ile kekemelerin ve konuşmayanların hastalıklarının tedavi edildiğine dair inanışlar da söz konusudur.¹⁴

Kekeme Ocağı

Kekeme Ocağı, Haymana'da göze çarpan ocaklardandır. Kekeme bir kişinin, yedi gün boyunca dualar eşliğinde ocağı ziyaret ettiği ve bir hafta sonra kekemeliğinin düzelmeye başladığı rivayet edilmektedir. Bunlar, ziyaret yeri olarak önem taşımaktadır. Şifa, derman beklentisi içerisinde olan Türkler, tıbbın gelişmediği dönemlerde bir arayış içerisinde olmuş ve ziyaret anlayışını ortaya çıkarmıştır.¹⁵

Çaput Bağlama

Haymana'nın Oyaca Mahallesi'nde, Gelinkayası'nda bir çalının var olduğu, dileklerin gerçekleşmesi amacıyla bu çalıya bez bağlanıp köprüden geçildiğinden bahsedilmektedir. Bu, “çaput bağlama” ile ilişkilidir. Türkler, doğada yer alan her şeyi, Allah'ın işaretleri olarak değerlendirmiş ve korumuşlardır. Onlar, ağaçları ve su kaynaklarını korumak amacıyla oralara kutsiyet atfetmiş manevî bağlamda ağacın kesilmesini, suyun yok edilmesini veya kirletilmesini önlemiş ve yaşatılmasını sağlamıştır.¹⁶

[13] Abdurrahman Küçük-Mehmet Alparslan Küçük, Türkistan'dan Türkiye'ye Alevilik Bektaşılık (Dinler Tarihi Açısından Bir Yaklaşım), Ankara 2019, 20-21, 32-33, 172-173; Haşim Şahin, “Ocak”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 2007, C. 33, s. 316-317.

[14] Öcal Oğuz (ed.), İlçelere Göre Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Miras Kataloğu, Ankara 2018, 251 ;<http://sosyodenemeler.blogspot.com/2014/11/yesil-pabuc-ziyareti-ankara-haymana.html> (Erişim Tarihi 12.09.2022)

[15] Oğuz (ed.), İlçelere Göre Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Miras Kataloğu, 251.

[16] http://www.kirsalcevve.org.tr/KO/KOdet.php?a=ANK_49_Oyaca Erişim Tarihi 11.11.2022

Al Basması

Haymana'da da halk inanışlarından bir tanesi "Al Basması"dır. Bu inanışa göre, yeni doğum yapan gelinin yatağına yüz metre ip sarkıtılarak al basması için önlem alınır. Hatta al basmasından koruma amacıyla gelinin yorganı da kırmızı olur. Söz konusu inanışta, kırmızı renk hâkimdir.¹⁷

Diğer İnanışlar

Haymana'da, albasması ile birlikte başka inanışlar da dikkat çekmektedir. Buna göre, yeni doğan çocuğun başına, sarılık olmaması amacıyla sarı bir örtü bağlanır. Burada; hastaya bakma eyleminin kültürel anlamda güzel bir örneği ortaya konulmaktadır. Ayrıca iyi beslenmenin temeli de atılmaktadır. Çünkü çocuk, Türkler'de çok önemlidir. O, evin ocağını tütürecek ve soyun devamını sağlayacaktır. Dolayısıyla sağlıklı bir çocuğa sâhip olmak ve onu kötü, şer ruhlardan ve gözlerden koruma anlayışı ön plândadır. Çocuklara; Dursun, Durmuş, Yaşar gibi isimlerin verilmesi de aynı anlayışın bir ürünüdür.

Haymana'da görülen halk inanışlarında, kırmızı ile birlikte sarı ve yeşil gibi renkler de ön plâna çıkmaktadır. Yeşil, özellikle Müslüman Türkler arasında cennet ile ilişkilendirilen renktir. Dolayısıyla yeşil, "kurtuluş, şifa" mahiyetinde ön plânda olan renktir. Benzer şekilde sarı da sağlık ile ilişkili yorumlanan renklere dendir. Nevruz kutlamalarında hastalıkların ateşe atılması düşüncesi çerçevesinde "benim sarı rengim senin olsun, senin kırmızı rengin benim" şeklinde şarkılar söylenerek ateşin üzerinden atlanmaktadır. Selçukluların sancaklarında sarı, yeşil ve kırmızı renkli bayraklar görülmektedir. Osmanlı döneminde de söz konusu üç rengin asker ocaklarının sancaklarında kullanıldığı bilinmektedir.¹⁸

Haymana'da, cenazenin, namaz için musalla taşına konulduğunda, cenaze salınının üç defa yukarı doğru kaldırıldığı dile getirilmektedir. Bu durum, Türklerin hem göğe, Allah'a olan inanışı hem de üç sayısına atfedilen önem ile ilişkilidir. Allah'a emanet etme, O'na gönderme anlayışının bir yansımasıdır.

Haymana'da dikkat çeken diğer bir inanış ise yağmur duası için at kafatasına bazı dualar ve ayetler yazılarak bir akarsuya atılmasıdır. Türkler'de ata yüklenen özel anlam çerçevesinde, at kafası, bereket ve nazara karşı koruyucu bir tılsım olarak kullanılmıştır. Haymana'da, Ay ve Güneş tutulmasında boş tenekeye vurulur, silahla ateş edilir. Burada amaç; kötü ruhları korkutma, kovmadır. Bu geleneklere ve göreneklere, dünyadaki bütün Türk topluluklarında,

[17] Oğuz (ed.), İlçelere Göre Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Miras Kataloğu, 249.

[18] Elvin Yıldırım, Türk Kültüründe Renkler ve İfade Ettikleri Anlamlar, (Basılmamış Yüksek Lisans tezi), İstanbul 2012, 128, 164; Oğuz (ed.), İlçelere Göre Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Miras Kataloğu, 249; Mehmet Alparslan Küçük, "Kuran'daki Renk Algısına Mitolojik ve İkonografik Açardan Karşılaştırmalı Bir Bakış", Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 2, Sayı: 2, Mart 2015, s. 19-54.

Türk Cumhuriyetleri'nde de rastlanmaktadır.¹⁹

Sonuç ve Öneriler

- Haymana'nın kalkınma noktasında, "somut-somut olmayan bir kültürel miras" anlayışı ekseninde turizme kazandırılması gerektiği anlaşılmaktadır.
- Haymana ile özdeşleşmiş dinî şahsiyetler hakkında çok fazla kaynağın, bilginin olmadığı görülmekte ve bunların ortaya çıkartılabilmesi noktasında çalışmaların yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır.
- Mevcut dinî mimarî yapıların, turistik bağlamda, arkeoloji başta olmak üzere dinler tarihi, sanat tarihi gibi diğer bilim dalları çerçevesinde inanç turizmine uygunluğunun değerlendirilmesi ve değerlendirme neticesine göre bir plânlamanın kaçınılmaz olduğu dikkat çekmektedir.
- Halk inanışları konusunda doğrudan Haymana'yı konu alan herhangi bir çalışmanın olmadığı veya yeterli olmadığı anlaşılmaktadır. Halk inanışlarının, mitlerin, sembollerin (inanç) turizm(in)deki yeri ve önemi dikkate alındığında, Haymana'nın halk inanışları, mitler, semboller bağlamında ön plâna çıkartılması önem taşımaktadır. Bu noktada, Haymana'daki inanışların, anlayışların, kültürün ve kültürel unsurların tetkik edildiğinde Haymana özelinde Anadolu'nun her yerinde küçük nüanslarla yaşatıldığını göstermektedir. Bu özellikleri farklı yorumlarla yeniden işlemek gerektiği görülmektedir.
- Haymana'nın tüm yönlerini ortaya koyacak şekilde ulaşım, konaklama ve her türlü ihtiyacın da giderilebilme olanağının sağlandığı "Tur Gezileri" düzenlenmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.
- Saha çalışmasının hemen hemen her alandan oluşan ekiplerle çok yönlü olarak yapılarak bazı verilerin ortaya çıkartılması ve bu verilerin neticesine göre bir tablonun oluşturulması kaçınılmazdır.
- Netice olarak yukarıdaki bilgilere ek olarak Haymana'nın rekreatif faaliyetler, termal ve gastronomik unsurlar noktasında turistik açıdan tam anlamıyla tanıtılmadığı ve pazarlanamadığı genel kanaati oluşturmaktadır. ◇

"Bir şeyi sunma yöntemi/biçimi, verilen şeyin kendisinden daha önemlidir."

[19] Oğuz (ed.), İlçelere Göre Ankara'nın Somut Olmayan Kültürel Miras Kataloğu, 249-250; Yaşar Kalafat, İslamiyet ve Türk Halk İnançları, Ankara 2019, 47, 50, 69, 87, 93, 117, 119.

Doç. Dr. Sevil BÜLBÜL

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /

Turizm Fakültesi /

Seyahat İşletmeciliği ve Turizm Rehberliği Bölümü

Ben de bir turizmci gözü ile Haymana'nın tarihi ve kültürel değerlerini değerlendirmek istiyorum. Önceki oturumlarda söylendiği gibi maalesef yazılı kaynaklar çok az ve kısmen de alan araştırması yapılmış. Ortaya konan bilgi ve belgelerle değerlendirmeye çalışacağım.

Bölgede yürütülen kazılar ve incelemelerin sonuçlarına göre Haymana İlçesinin geçmişi eski çağlara dayanır. Araştırmalar, bu bölgenin Paleolitik Dönemden itibaren iskân edildiği anlaşılmaktadır. Gavurkale civarındaki vadide Üst Paleolitik'ten günümüze kadar insan faaliyetlerinin devam ettiği anlaşılmaktadır.

Taş aletler yanında bakırın da kullanılmaya başlamasından dolayı Kalkolitik olarak adlandırılan dönemin izlerine bazı höyüklerde rastlanır. Haymana'nın 22.5 km güneydoğusundaki Sındıran Mahallesi'nin 1 km batısındaki Ayvaz I. Höyük, onun 300 m. kuzeybatısında bulunan Ayvaz II. Höyük, Haymana'nın 27 km. güneyinde Çeltikli Mahallesi'nin 1 km kuzeyinde Çeltikli Höyük, 23 km. güney doğusunda Durupınar (Totak) Mahallesi'nin 300 m. doğusundaki Durupınar (Totak) Höyüğü, Kalkolitik Döneme ait höyüklerdir.

Anadolu'da Tunç Çağı, M.Ö. 4000'in sonları, 3000'in başlarında görülerek önce tarıma dayalı köy yaşamı dört tekerlekli arabanın kullanılmaya başlandığı erken dönem (M.Ö. 3000-2500), sonrasında bronz alet kullanımının yaygınlaştığı ve küçük kent devletlerinin kurulduğu orta dönem (M.Ö. 2500-2000), etrafı surlarla çevrili yerleşmelerin görüldüğü ve yazının kullanılmaya başlandığı, demiri işleme tekniğinin geliştiği Hitit İmparatorluğunun kurulduğu geç dönem (M.Ö. 2000-1200) olarak üç döneme sınıflandırılmaktadır.

Madencilik geliştiği bu dönemde madeni kapları, idollerin silahlardan bazılarının topraktan, taştan ve daha değersiz madenlerden yapılan benzerleri hemen hemen her yerleşme yerinde bulunabilmektedir (Anadolu Medeniyetler Müzesi). Ankara-Haymana yolunun 34 km.'sinde, yolun 2 km. batısında yer alan Topaklı (Androna) Höyük'te eski Tunç çağına ait yerleşme tespit edilmiştir.

Orta Tunç Çağının en çarpıcı özelliği, Mezopotamya ile başlayan çok sıkı ve örgütlü bir ticaret ilişkisidir ve yazının ortaya çıkmasıdır. Yaklaşık olarak M.Ö. 1950 - 1750 yılları arası "Asur Ticaret Kolonileri Çağı (Koloni Çağı)" olarak adlandırılır. Asurlu tüccarların gidiş ve gelişlerinde kullandıkları yol, Diyarbakır, Malatya, Urfa, Maraş veya Toros kapılarıydı. Ticaretin temelini Asur'dan Anadolu'ya getirilen kalay oluştururken, keçi kılı, dokuma ürünleri, elbise kumaşı, süs eşyası, bazı kokular karşılığında satın alınan altın, gümüş eşya ile yer değiş-

tiriyordu. Anadolu'da kurulan çok sayıda 'karum'un en önemlisi Kayseri yakınlarındaki Kültepe'deki Kaniş olmasıyla birlikte Haymana'nın İkizce Köyü'nün 500 m. doğusundaki doğal yamaçta kurulan Kültepe Külhöyük'te de yapılan yüzey araştırmalarında Eski, Orta ve Geç Tunç ve Asur Ticaret Kolonileri çağına ait seramik parçalarına rastlanmıştır. Höyükte ilk kazılar sırasında Asur Ticaret Kolonileri Çağının son dönemine ait bir temel kalıntısı bulunmuştur.

Yazılı kaynaklarda ifade edilen, ancak alan araştırılması ile pek desteklenmeyen ege göçlerinden söz edilmiştir;

- M.Ö. 1200 – Ege Göçleri, Frigler,
- M.Ö. 738 yılından itibaren Kimmerler,
- M.Ö. VII. yy- M.Ö. 547, Lidyalılar,
- “Kral Yolu “- ticaretin gelişimi.

Anadolu Selçuklu Dönemi ile ilgili İlçenin kuzey bölgesinde, ahi zaviyelerinin ve tımar köylerinin varlığı belgelerde zikredilir. 1071 Malazgirt Savaşından sonra Ankara ve civarı Selçukluların eline geçtiği bilinir, ancak 1101'de Haçlı orduları bir süreliğine bölgeyi ele geçirir. Bölgenin tekrar Selçukluların idaresi altına geçtiği tarih net bilinmiyorsa da 1127-1143 yılları arasında Danişment Beyliği tarafından yönetildiği bilinmektedir. Ankara ve civarı 1143'te yeniden Selçukluların eline geçmektedir.

Selçuklu Döneminin sonlarında Ertuğrul Gazi ve aşiretinin, Karacadağ bölgesini yazlık, Kesikköprü civarını da kışlak olarak bir müddet kullandığını yazılı kaynaklar aktarır. İlhanlıların Anadolu'yu terk ettikten sonraki birkaç yıl bu bölge, Eretna Beyliği'ne bağlı kaldıktan sonra 1344-1354 yılları arasında Ahiler'in yönetimine geçmiştir.

Haymana İlçesinin Gelişimi

• Coğrafi Durumu

Ankara'nın güneybatı konumunda 39-40 kuzey enlemleri, 32-33 doğu boylamları arasında yer alır. İlçenin doğusunda Bala ve Gölbaşı, güneyinde Kulu ve Cihanbeyli, batısında Polatlı ve kuzeyinde yine Gölbaşı ilçeleriyle çevrilidir. İlçe topraklarının 2/3'ünü Haymana Platosu oluşturur.

• İklimi

İç Anadolu Bölgesi'ndeki diğer yerleşim yerlerinde olduğu gibi Haymana'da da karasal iklim görülmektedir. Yazlar sıcak ve kurak, kışlar ise soğuktur.

• Topoğrafik (Stratejik) Yapısı

Haymana genelinin 2017 yılı nüfusu 27.277'dir. Bu nüfusun 7.948'i ilçe merkezinde, 19.329'u mahallelerde (köylerde) yaşamaktadır. 30 Mart 2014 yılında yapılan yerel seçimle ilçenin 72 köyü ve 5 beldesi kapanarak mahalleye dönüştürülmüştür ve günümüzde ilçe Haymana'nın 78 mahallesi bulunmaktadır.

- **Ulaşımı**

Ankara şehir merkezine uzaklığı 74 km. Polatlı merkezine uzaklığı ise 42 km.'dir. İlçe merkezi, 3'er şeritli çift yönlü yol ile Gölbaşı, buradan il merkezine ulaşılır. Ankara – Başkent İlçeler Terminali'nden saat başı hareket eden özel halk otobüsleri ile Haymana ilçesine ulaşılır. Bunun yanı sıra Ankara Şehirlerarası Otobüs Garı'ndan (AŞTİ) hareket eden Ankara Büyükşehir Belediyesi EGO otobüsleri ile de Haymana'ya ulaşılmaktadır.

- **Yapı Faaliyetleri**

- a. Kaleler, (höyükler)
- b. Dini Yapılar
- c. Sivil Yapılar
- d. Kamu Yararına Çalışan Yapılar

“Haymana ve Çevresindeki Türk-İslam Eserleri” başlıklı çalışmadan elde edilen bilgilere göre, Haymanadaki ve ilçe merkezine bağlı 78 mahallede incelenen yapıların en erkeni 16. yüzyıla ait olup en geç tarihli yapı ise 20. yüzyılın ortalarına aittir. İlçede genel olarak Geç Dönem Osmanlı yapıları bulunmaktadır. Yapılan araştırma sonucunda 40 mimari eser tespit edilmiştir. 10 cami, 9 ev, 3 köy odası, 3 kamu yapısı, 1 türbe, 1 köprü ve 13 çeşme.

Tescil Edilen Eserler (Kültür Varlıkları)

- Kutluhan Mahallesi Hüsameddin Ankaravi Camii - AKTVKK. 10.1.2003/8359 (Ankara'ya KBK 5.7.2007/2471) kararı ile yapı tescillenmiştir.
- Karahoca Mahallesi Camii-Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 28.8.2007 tarih ve 2575 sayılı kararı ile tescillenmiştir.
- Papazın Evi-Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 29.09.2006 tarih ve 1813 sayılı kararı ile tescillenmiştir.
- Çalış Mahallesi Köy Odası (Atatürk Evi) - AKTVKK. 24.6.1988/260 kararı ile yapı tescillenmiştir.
- Haymana ilçe Milli Eğitim Binası (Haymana Redif Taburu Binası)- Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 29.09.2006 tarih ve 1813 sayılı kararı ile tescillenmiştir.
- Çaldağ İlköğretim Okulu-Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulunun 29.09.2006 tarih ve 1813 sayılı kararı ile tescillenmiştir.
- Kutluhan Mahallesi Hüsameddin-i Ankaravi Türbesi - AKTVKK. 10.1.2003/8359 (Ankara'ya KBK 5.7.2007/2471) kararı ile yapı tescillenmiştir.
- Çatal Köprü - AKTVKK. 31.05.2016/2070 kararı ile yapı tescillenmiştir.
- Haymana Merkez Çeşmesi

Turizm Arzı Açısından Değerlendirilebilir Tarihi Değerler

Mağaralar

- Sındıran Mağaraları
- Demirözü Mağarası
- Demirözü İnega Mağarası
- Güzelcekale Mağarası
- Şerefli Gökgözü Mağarası

Kaleler

- Gavurkale
- Demirözü (Taburoğlu)
- Sındıran (Ammuriye) Kalesi
- Güzelcekale Kalesi

Bu eserlerin dışında günümüze ulaşmış ve korunan birçok yapıya rastlamaktayız. Bu eserlerin turizme kazandırılması noktasında girişimlerde bulunmak üzere stratejik bir planla hareket etmek gerekmektedir.

Sonuç

- Geçmişte birçok uygarlığa, farklı kültüre ev sahipliği yapan Haymana'da günümüze kadar korunabilen kültür varlıkları buranın önemli bir merkez olduğunu kanıtlar;
- Bu özelliklere sahip olmasına rağmen tarihi değerleri yeterince bilinmemektedir.
- Tarihi değerlerin turistik çekiciliğe dönüştürülmesinde önemli etkenler: tanıtım, anıtların onarım ve bakımını üstlenecek yetkililerin bulunması, çevre düzenlemesi, tematik mekan düzenlemeleri, destinasyon oluşturulması, uzmanlar ile önerilen rotaların zamanlama ve maliyet açısından planlanması;
- Ankara'nın yakınında bulunması, destinasyon imajını güçlendiren etken olmalı; ◇

Bekir ÖDEMİŞ

Ankara Büyükşehir Belediyesi /
Kültür ve Tabiat Varlıkları Daire Başkanı

Öncelikle bu çalıştayı düzenlediği için Haymana Belediyesi ve Hacı Bayram Veli Üniversitesine teşekkür ediyorum. Ankara Büyükşehir Belediyesinde göreve başladığımdan günden itibaren ilk defa böylesine uzun ve çok değerli olduğunu düşündüğüm bir toplantıya katılıyorum.

Üniversitenin akademik ve entelektüel birikimi ile Belediyenin uygulamacı politikasının birlikteliği sayesinde Haymana'da çok değerli çalışmalar yapılacağına inanıyorum.

Uzun yıllar boyunca Ürgüp Belediye Başkanlığı görevinde bulundum. Şimdi Ürgüp'e gittiğinizde aklınıza ilk gelecek olan balon uçuşudur. Ancak bundan 50-55 yıl önce Kapadokya'da turizm balon uçuşu ile değil inanç turizmi ile başladı. İlk gelen ziyaretçilerimiz Avrupalı turistlerdi. Kapadokya'da yer altında mağaralarında yaşayan ve dinlerini gizlice yaşamak zorunda kalan Hristiyanların o dönemdeki şartlarını ve yaşadığı yerleri görmek için geliyorlardı. 1000'e yakın kiliseden nerdeyse 400 tanesi ziyaret edilebilir durumda. Bölge yöneticileri, esnaf, halk buradan aldığı güçle balon, butik otel gibi çok farklı destinasyonlar geliştirerek kapsamlı bir tanıtım çalışması yapıldı. Ve bugün Nevşehir'in, Kapadokya'nın turizmde geldiği konumu hep birlikte görüyoruz.

Haymana ise Anadolu'nun tarihi ile eş değerdir. Kadim uygarlıklara ev sahipliği yaptığı gibi birçok kıymetli değerlere de sahip. Haymana'nın sağlam adımlarla ilerleyebileceği destinasyonu termal turizmdir. Termal ve sağlık turizminden aldığı destekle çok farklı destinasyonlar oluşturabilir. Gavur Kalesi, başlı başına ayrı bir destinasyondur.

Haymana'nın potansiyelini hepimiz görüyoruz. Nitelikli konaklama ve eleman sayesinde Haymana'da bulunan birçok termal otelimiz ile bölgeye gelen misafirleri ağırlama noktasında bir sorun yaşanmaz. Haymana'yı sağlık, inanç ve kültür turizmi üçgeninde düşünmemiz gerekir. Ve tabii ki günümüzde gittikçe önem kazanan tarımı da dikkate almak gerekiyor.

Ankara'da doğup büyüdüğüm için biliyorum, Ankara'ya turist geleceğine hiç kimse inanmıyordu. Ankara Büyükşehir Belediye Başkanımız Mansur Yavaş Bey'in Beypazarı'nda yaptığı çalışmalar neticesinde bölge yılda 500.000 ziyaretçiyi ağırlıyor. Yapılan nitelikli proje ve çalışmalarla bugün yılda toplam 500.000 ziyaretçinin geldiği Ankara'yı da turizm merkezi yapabiliriz. İnanıldığı takdirde Haymana'yı da aynı noktaya getirebiliriz.

Ankara Büyükşehir Belediyesi olarak bu konuya önem veriyoruz. Hangi ilçemizde olursa olsun tarihi yapıları kurtarmaya çalışıyoruz. Bu kapsamda birçok restorasyon ve çevre düzenlemesi çalışmaları yürütüyoruz. Haymana'da

da devam eden çalışmalarımız bulunmakta ve yapılacak çalışmalara da destek vereceğimizi buradan iletiyorum. Tarih bilinci ve tarih bilgisi kavramı ile kentlerimize sahip çıkmamız gerekiyor.

Ankara'nın UNESCO 'da beş tane değeri var ve bu sayıyı arttırmaya çalışıyoruz. İnanmak ve çalışmak önemlidir. Önümüzde birçok örnek var, akademisyenlerimiz ve konunun uzmanları ile hep birlikte değerlerimizi koruyup geleceğe aktarmalıyız. ◇

Öğr. Gör. Bayram GÖKTAŞ

Ankara Üniversitesi /
Haymana Meslek Yüksekokulu Müdürü

Haymana Meslek Yüksekokulu Kurucu Müdür Yardımcısı, aynı zamanda iki yıldır da Müdürlüğü görevini yürütmekteyim.

Alanım olan sağlık turizmi ile ilgili bilgiler vermeye çalışacağım. En önemli konulardan birisi termal turizm ve sağlık turizmi. Tabii alt dalları da bulunmakta. Haymana'da ise tamamlayıcı tıp tedavisi yaygın olarak uygulanır.

Haymana Kaplıcalarına, önce Ankara'daki vatandaşlarımızı, sonra Türkiye'deki vatandaşlarımızı ve son olarak yabancı misafirlerimizi çekmemiz gerekiyor. Maalesef ülkemizin en büyük sorunlarından bir tanesi, teoride hazırlanıp tamamlanan konuları pratiğe dökemememiz. Burada konuştuğumuz konuları ve önerileri en kısa zamanda pratiğe dönüşmesini ümit ediyorum. Şimdiye kadar bir kısmı gerçekleştirildi, ancak daha kapsamlı hareket etmemiz gerekmektedir. ◇

Öğr. Gör. Asuman KERKEZ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Turizm Fakültesi

Öncelikle doğru teşhis yaparsak, doğru teori üretebilir ve doğru tedbir alabiliriz. Böylece verimli çalışmalar yapabiliriz.

Her şehrin bir karakteri vardır, olumlu ya da olumsuz. Haymana'yı gastronomi açısından araştırdığımızda, ele geçen sonuçlar maalesef tatmin edici değil. Haymana gastronomisi ile ilgili somut olarak hiçbir bilgiye ulaşamadım. Bu yüzden öncelikle yöresel ürünleri teşhis etmeliyiz. Haymana'da yöresel lezzet olarak ne yiyebiliriz diye sorduğumda da yine olumsuz cevap aldım.

Gastronomi ve turizm birbirini destekleyen iki önemli başlıktır. Bir tanesi olmadan diğeri yarım kalır. İlçeye yerel lezzetler için gelen misafirlere lezzet dışında yanında ekstra bir şeyler sunmak gerekmektedir. Bunu da kültürel argümanlarla sağlayabiliriz.

İlçe halkını değişime ikna edebilmek için gelen misafirlerin ilçe ekonomisine katkı vermesi gerekir. Esnaf gelen misafirlerden para kazanırsa heyecanlanır ve değişime uğrar.

Dünya genelinde yapılan araştırmalarda Türkiye'de gastronomiye ayrılan bütçe maalesef çok düşük. Özellikle turistler etnik lezzetlere ilgi duymasına rağmen bunu sağlayamıyoruz. Haymana için düşünecek olursak sağlık turizmi için ilçeye gelen misafirlere bir şey satmadan gönderilmemesi gerekir. Böylece sürdürülebilirlik sağlanmalı.

Haymana'nın müthiş bir tarih zenginliği var. Tarımsal ürün açısından çok zengin ve hayvancılıkta önemli bir yer tutuyor. Bu değerler göz önünde tutulmalı ve profesyonel bir zeminde destinasyonlar oluşturulmalı.

Haymana 4 T olarak tanımlanıyor bu çok güzel ancak bir T daha var ki o olmadan diğerleri maalesef yarım kalıyor. Bu T ise tabaktır. Tabakla süslemeden bir proje zayıf kalır. Ben turist olsam buraya neden geleyim sorusuna cevap verebilmeliyim.

Buraya gelince Haymana'nın etinin, dönerinin, sucuğunun meşhur olduğunu öğrendim; ama Ankara'da bunları hiç duymadım. Değerlerimizi duyurmalıyız.

Öncelikle köy köy dolaşarak lezzet envanteri oluşturmalıyız. Sloganlar bulup her yerde tanıtmalıyız, bunun için de profesyonel destek şart. Daha önce farklı bölgelerde bunu yaptık ve başardık.

Yöresel bir ürünü bilimsel çalışmalar ile destekleyerek sağlıklı yiyecek ve içecekler üretilebilir. Krakerler, protein barları üretebilir. Önemli olan ürünün hikayesini yazıp, bilimsel destekle sağlıklı olduğu ispatlanabilirse o ürün satılır. Tarihi değerlerden bahsettik, bu değerleri etiketlerde kullanabiliriz. Hi-

titlerden bahsettik, Anadolu'da tarıma yön vermiş bir uygarlık, burada mirası var, bu değerleri markalaştırabilir ve hikayeler yazabiliriz. Haymana'nın zenginliği çok fazla ve bu zenginliği iz bırakacak çalışmalarla değerlendirmemiz lazım.

Kadın kooperatiflerimiz çok etkin çalışıyorlar, kurumlarda destekliyor, ancak ürün çeşitliliği şart. Bütün kooperatifleri genellikle erişte, reçel gibi ürünler yapıyorlar. Farklı ürünler üretmeleri gerekiyor. Profesyonel destek olmadığı sürece kadın kooperatiflerinin ayakta kalması çok zor. Bizler de gereken desteği vermeye hazırız. ◇

Öğr. Gör. Seraceddin GÜRBÜZ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Turizm Fakültesi / Gastronomi ve Mutfak Sanatları

İnsanlar ziyaret ettikleri yerlerde bölgeye has yemek yemek ister ve dönerken ailesine, sevdiklerine ve kendisine küçük hediyeler alarak götürmek ister.

Haymana'da gastronomi adına neler yapılabilir sorusuna birkaç öneri sunmak istiyorum:

Yöreye özgü kültürel değerler; yaşayan halkın günlük yaşam biçimi ve rutinleri, bölgeye ait yemek kültürüdür. Bu değerlerden biri olan yöresel yemek kültürü bir şehri birbirinden farklılaştıran en önemli araçlardan birisidir.

Birçok kişi termal için otellere geliyor, belki de ilçeyi gezmeden geri dönüyorlar. Bu kişilerin dikkatini çekmek için otel girişlerinde yöresel ürünlerin tanıtıldığı bir stant açılabilir. Haymana'dan ayrılırken burayı hatırlayacak en azından bir ürün alabilirler.

Dünya'da ve Türkiye'de birçok uluslararası mutfak yarışmaları düzenleniyor. Çeşitli desteklerle birlikte bir Haymana menüsü hazırlanarak bu yarışmalara katılmak da farkındalık yaratabilir.

Gelen misafirlerin, kadın kooperatiflerinin ürünlerini deneyimlemesi hem Haymana tanıtımı, hem de yerel ekonomiye katkısı bakımından önemlidir.

Haymana, Sakarya Meydan Muharebesinde çok önemli rol oynayan bir ilçe. Otelde konaklayan misafirlere, muharebe esnasında askerlere verilen menünün aynısı verilerek bir farkındalık yaratılabilir. ◇

Öğr. Gör. Umut ACICI

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Turizm Fakültesi / Gastronomi ve Mutfak Sanatları

Hocalarım birçok önemli konuya değindiler. Ben de sağlık turizmi ile ilgili bir öneride bulunmak istiyorum. Sağlıklı mutfak son dönemin çok popüler bir konsepti, bununla alakalı çeşitli araştırmalar yapıp o yönde menüler hazırlanabilir.

Haymana'nın et zengini bir ilçe olduğu söylendi; özellikle sucuktan çokça söz edildi, sucuğun derinlemesine araştırılması ve standart hale getirilip gastronomik değer olarak kazandırılmasının gerekli olduğunu düşünüyorum.

Ürün geliştirilmesi yönünde bir öneride bulunacak olursam; Haymana Zarif Akyıldızı Çiçeği üzerine de gastronomik açıdan bir perspektif çizilmesi gerekli. Marka olarak ya da imkan dahilinde farklı şekillerde bu çiçek değerlendirilebilir. Hattiler, Hititler ve Friglerden çok fazla söz edildi. Uygarlık mutfacı özelinde etnik ürün menüsü oluşturularak otel menülerine eklenebilir. ◇

Arş. Gör. Erdem ŞİMŞEK

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Turizm Fakültesi /Turizm İşletmeciliği Bölümü

Sağlık turizmi kapsamında Haymana örneği ile ilgili bilgiler vermeye çalışacağım. Sağlık turizmi; Kişilerin bireysel ihtiyaçlarını karşılama kapasitelerini artırıp, çevresinde ve toplumda birey olarak daha iyi olmalarını sağlayan, tıbbi ve sağlıklı yaşam temelli faaliyetlerle kişilerin fiziksel, zihinsel veya ruhsal sağlığına katkı sağlaması olarak tanımlanabilir.

Sağlık Turizmi Gelişimine Katkı Sağlayan Unsurlar

Seyahat imkanlarının artması,

- Ulaşımında yaşanan kolaylık,
- Sağlık sektöründe sunulan hizmet kalitesinin artışı,
- Sağlık finansmanında yaşanan bazı güçlükler,
- Kitle iletişim araçlarındaki gelişmeler,
- Yüksek kaliteli sağlık hizmetine düşük maliyetle ulaşabilme.

Ülkemize gelen sağlık turist sayıları;

- 2019: 700,000 – 1,5 Milyar Dolar
- 2020: 420.000 – 1.1 Milyar Dolar
- 2021: 670.000 – 1.7 Milyar Dolar
- 2022: 876.521 – 1.6 Milyar Dolar (İlk Üç Çeyrek Verileri)

Sağlık Turizminin Çeşitleri

- Medikal Turizm
- Yaşlı Bakımı ve Engelli Turizmi
- Termal Turizm
- Yaşlı Bakım Turizmi

Yaşlıların mutlu yaşamalarını sağlamak ve onlara üretken oldukları zaman diliminde yaptıklarının karşılıklarını vermeye çalışmak için uygun şartlar ve kabul edilebilir maliyetlerle daha iyi bakım olanaklarının sunulabileceği ülkelere doğru yaşlı hareketliliğidir. Yaşlı bakımı alt dallara ayrılmaktadır;

- Sağlıklı yaşlı bakımı
- Kronik hastalıklara sahip yaşlı bakımı
- Rehabilitasyon ve tedavi öncelikli yaşlı bakımı
- Palyatif yaşlı bakımı

Engelli Turizmi (Engelsiz Turizm)

Hareket kısıtlılığına sahip olsa da engelli bireyler için çevresel problemlerin ekstra engel oluşturmak yerine diğer bireyler gibi turizm faaliyetlerine katılımını kolaylaştırıcı uygulamalar ile diğer kişilerle eşit haklara sahip olmalarının desteklenmesi durumudur.

Medikal Turizm

Sağlık hizmeti almak (cerrahi operasyon, diş tedavisi, infertilite tedavisi, organ nakli, tıbbi muayene vb.) amacıyla başka bir ülkeye seyahat etme olarak tanımlanmaktadır.

Termal Turizm

İçerisinde erimiş mineral bulunan maden sularının dinlenme, zindeleşme, tedavi vb. amaçlarla kullanılması, çeşitli destek tedavilerinin birleştirilmesi ile yapılan uygulamaların yanı sıra termal suların eğlence ve rekreasyon amaçlı kullanımı ile meydana gelen turizm türüdür.

Termal Suyun Faydaları

- Romatizmal Rahatsızlıklar
- Ortopedik Rahatsızlıklar
- Nörolojik Rahatsızlıklar
- Deri Hastalıkları
- Nefrolojik Hastalıklar
- İltihaplanmalar
- Kireçlenmeler, kas ağrıları ve siyatik
- Solunum sistemi hastalıkları

Termal Turizm Uygulamaları-Kür

Tedavi etken maddesinin belli dozda, seri halde, belirli sürelerle tekrarlanarak verilmesi ile uygulanan tedavi yöntemidir.

Termal Turizm Uygulamaları-Kaplıca Tedavisi

Toprak, yer altı ve deniz kaynaklı mineralli sular, gazlar, çamurlar ve iklimsel unsurlar gibi doğal tedavi unsurlarının yöredeki iklim olanakları ve gerekli görülen diğer tedaviler ile birlikte kür tarzında uygulandığı tedavi sistemidir.

Termal Turizm Uygulamaları-İnhalasyon

Termomineral su zerrecikleri ile yapılan soluma uygulamalarıdır.

Termal Turizm Uygulamaları-İçme Kürleri

Mineralli suların, kaplıcalarda ya da yaşanan yerde içilme uygulaması

Termal Turizm Uygulamaları-Peloidoterapi

Doğal, jeolojik ve biyolojik olaylar sonucu oluşan organik ve/veya inorganik maddeler olan peloidlerin bir balneoterapi yöntemi olarak kullanılmasıdır. Çamurun uygulandığı bölgeler genellikle omuz, sırt, boyun, bel, el, ayak, diz olabildiği gibi tedavinin amacına göre birden fazla bölge de çamur ile tedavi edilebilir.

Termal Turizm Uygulamaları-Talassoterapi

Deniz ortamından ve denizden elde edilen bazı maddelerin değişik yöntemlerle kombine kullanımınıdır.

- Deniz ortamı,
- Deniz iklimi,
- Güneş,
- Deniz suyu,
- Deniz çamuru,
- Deniz yosunu,
- Deniz kumu,
- SPA

Su terapisine ek olarak çeşitli masaj ve aroma terapileri, güzellik ve bakım hizmetleri gibi farklı sağlık kürlerini kapsayan uygulamalardır.

Wellness

Kişiyi, bütünsel bir sağlık durumuna götüren çeşitli aktiviteler, seçimler ve yaşam tarzlarından oluşan sürekli bir aktivitedir. Wellness tedavisi, belirli bir bölgeyi düzeltmeye çalışmak yerine kişiyi tümünden (zihinsel, fiziksel, çevresel, ruhsal ve yaşam tarzı) tedavi etmeyi hedefler.

Termal Turizm Master Planı (2007-2023)

Dünyada giderek büyüyen sağlık ve termal turizm alanında Türkiye'nin payının ve rekabet gücünün artırılması amaçlanmaktadır.

Bu amaçla Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı Ana Kararları (2. Eylem Planı, 11. Madde: Turizmin Çeşitlendirilmesi) kapsamında Termal Turizm Master planı hazırlanmıştır.

Ülkemiz çok zengin jeotermal potansiyeli ve tedavi edici özelliği yüksek termal sulara sahip olmasına rağmen, tesislerin nicelik ve nitelik yönünden yetersizliği, uluslararası standartlarda termal kent niteliğindeki destinasyonların oluşturulmaması nedenleriyle Avrupa ülkeleri ile rekabet ortamı sağlanamamıştır.

Termal Turizm Master Plan Hedefleri

- Termal turizm potansiyeli teşkil eden yeni alanlar turizm merkezi ilan edilecek.
- Termal turizm merkezlerinde her ölçekteki imar planının yapılması sağlanarak bu planlara uygun büyüklükteki kamu arazilerinin turizm yatırımcılarına tahsis edilecek.
- Merkezi yönetim birimleri, üniversiteler ve sivil toplum örgütlerinin dahil olduğu termal turizm kurulu oluşturulacak.
- Hedef ülkelerin genel sağlık ve sigorta sistemleri araştırılarak gerek ikili anlaşmalar ve gerekse özel sigorta şirketleri ile münferit anlaşmaların yapılması sağlanacak.
- Yerel yönetimlerin mülkiyetinde bulunan konaklama tesislerinin etkin işletilmesi amacıyla bu tür tesislerin işletmelerinin uzun süreli tahsis, satış ve benzeri yöntemler ile özel sektöre devredilmesi yönünde yerel yönetimleri yönlendirici çalışmalar yapılacak.
- Termal turizme özel, teşviklerin getirilmesi yönünde çalışmalar yapılacak.

Termal Turizm Bölgeleri (2007-2023)

- Güney Ege Termal Turizm Bölgesi
- Aydın, Denizli, İzmir ve Manisa
- Güney Marmara Termal Turizm Bölgesi
- Balıkesir, Çanakkale ve Yalova
- Frigya Termal Turizm Bölgesi
- Afyonkarahisar, Ankara, Eskişehir, Kütahya ve Uşak
- Orta Anadolu Termal Turizm Bölgesi
- Aksaray, Kırşehir, Nevşehir, Niğde ve Yozgat

İllerin belirlenmesinde termal turizm ile bütünleşebilecek ulusal ve uluslararası öneme sahip kültür ve doğa değerlerini içermesi, ortak ulaşım imkanlarının olması ve uygun iklim koşulları ile birlikte destinasyon oluşturabilecek yakınlıkta olma kriterleri dikkate alınmıştır.

Haymana

Haymana Ankara'nın güneyinde yer almakta olup şehir merkezine uzaklığı 74, Gölbaşı'na 55 kilometredir. İlçe'nin adının Hayme Ana'dan geldiği ve zaman içerisinde Haymana'ya dönüştüğü rivayet edilmektedir.

Sakarya Meydan Muharebesinde, Gazi Mustafa Kemal Atatürk; *"Hatt-ı müdafaa yoktur, Sath-ı müdafaa vardır. O sath bütün Vatandır"* sözlerini burada söylemiştir.

Haymana kaplıca suyu, vücut ısısına yakın bir derecede kaynağından (44°C) çıkmaktadır. Kaynağından çıktığı haliyle hiçbir ılıtma, ısıtma yapılmadan tesislere verilmektedir. Haymana'da bulunan bazı kaplıcalar;

- Medrese Kaplıcası
- Merkez Kaplıca
- Seyran Kaplıcası

Haymana'da Termal Hizmet Veren Tesisler

- Midas Termal Hotel
- Doktorun Oteli Kaplıca
- Doktor Saraçoğlu Termal Otel
- Ürofiz Termal Otel
- Ravza Termal Otel
- Adıgüzel Termal Otel
- Armada Grannos Thermal Hotel & Convention Center
- Cimcime Sultan Termal Oteli
- Hayme Termal Otel
- Son Kale Haymana Termal Otel
- Beyzade Termal Otel

Haymana Termal Turizminin Sorunları

- Reklam ve tanıtımın yetersizliği,
- İlçedeki termal tesislerin yetersizliği,
- Mevcut tesislerde çalışanların nitelikli olmaması,
- Halkın turizm konusunda bilinçsizliği ve
- İlçede sosyal yaşam merkezlerinin yetersizliği

Değerlendirme

- Termal turistlerin seyahat nedenleri ve beklentilerine yönelik çalışmalar yapılarak, stratejiler belirlenmeli.
- Belediye, üniversite, kamu kurumları ve STK'ların dahil olduğu bir yapı oluşturularak, bölgenin pazarlama ve tanıtım faaliyetleri bütüncül bir şekilde yürütülmeli,
- Haymana termal suyunun kalitesi ve sağlığa olan olumlu etkileri iletişim araçları kullanılarak turist sayısı artırılmalıdır.
- Tesislerde çalışan personelin kaplıca turizmüne dair eğitim ve bilgi düzeyleri artırılmalıdır.
- Polatlı ilçesinde yer alan Hızlı Tren istasyonunun imkanları daha etkili şekilde değerlendirilip gelen turistlere bu istasyondan ücretsiz servis imkânı sunulmalıdır.
- İlçede ve tesis bünyelerinde rekreatif alanların sayısı artırılmalı.
- Ankara-Haymana, Konya-Haymana, Eskişehir-Haymana, Polatlı- Haymana ve çevre yerleşimlerle olan ulaşım ağı geliştirilmeli ve iyileştirilmelidir. ◇

Op. Dr. Emine Sernur YORULMAZ

Kadın Hastalıkları ve Doğum Uzmanı /
Tamamlayıcı Tıp

Antalya'ya giden misafir deniz, güneş, müzik dinleyip eğlenmek için gider. Kayak otelleri ayrı hizmet dağ otelleri ayrı hizmet sunar. Kaplıca otellerine gelen misafirler de dinlenmenin yanında sağlık hizmeti alacaklarını umut ederek gelmektedir. Şu ana kadar yönetmelikler kaplıca otellerini fizik tedavi verebilir şeklinde düzenlemiştir.

Her dağ otelinde kayak hocası mecburi olmadığı gibi kaplıca otellerinde fizik tedavi doktoru mecburiyeti olmamalıdır.

Sağlık Hizmeti Sunumu; Ayakta Tedavi- Yatarak Tedavi

Hastane tedavisi gerektirmeyen, poliklinik hizmeti veya muayenehane hizmeti alabilecek hastalara kaplıcalarda hizmet verilebilir. Kaplıca otellerinin buradaki avantajı ayaktan verilecek tedavilerin rahatlatıcı otel ortamı ile birlikte yataklı sunmasıdır.

Birinci basamak sağlık hizmeti yani ayaktan tedavi diyebileceğimiz tüm hizmetler kaplıca otellerinde verilebilir. Hastane yatakları çok pahalıdır. Özelde veya devlet hastanelerinde çalışırken hastayı bir an önce taburcu etmek ve sirkülasyonu sağlamak görevlerimizden biriydi. Hastaya numaranızı verip bizi arayın der ve acil işi bittikten hemen sonra hastayı taburcu ederdik zira yatak kıymetli. Hastanenin amacı pirimer ameliyathane, ileri tetkik ve ileri tedavi sunması ağır hastalara bakmasıdır. Ancak otellerde yatak satılır ve yataklar dinlendirici ve lüks olmasına rağmen hastane yatağı kadar pahalı değildir. O halde hastanın alabileceği poliklinik işlemleri kalem olarak artırılırsa hem otel işletmesi hem de gelen misafir memnun olacaktır.

Psikoloji- En Önemli Hizmet Ayağı

Strese giren hayatında biraz mola yapmak isteyen insanların başvuracağı nereler var;

- Muayenehane
- Hastane
- Özel psikiyatri klinikleri
- Özel Psikiyatri hastaneleri

Hastalar bu saydığımız merkezlere gidene kadar gerçekten gereklimi biraz daha bekleyeyim diyerek zaman kaybediyorlar. Psikiyatrise gitmek ağırlarına gidiyor. Bu hizmetin kaplıca otelinde verildiğini duyunca “tatile gidiyorum belki de uzman ile görüşebilirim” diyerek kaplıca otelini tercih eder. Kaplıca

oteli yönetimi içinde klinik psikolog, psikiyatris istihdam etmek fizik tedavi veya hidroklimatoloji uzmanından daha mantıklı olabilir. Kaplıca oteli sahibi de mutlaka fizik tedavi uzmanı aramak yerine ben psikoloji alanında ismimi öne çıkarmak istiyorum diyebilir ve kadrosunu şu şekilde tamamlar;

- Trafik kazası, iş kazası gibi birçok travma geçirip tedavilerini tamamlayanlar (bu hastaları hem fizik tedavi hem de psikoterapiye ihtiyacı vardır),
- Hafif depresyona giren gençler,
- Çalışma gücünü yitirmiş orta yaşlı bireyler,
- Cildinin daha güzel görünmesini isteyenler, tatilde mezoterapi ile basit medikal estetik almak isteyenler,
- Belirli yaşın üzerinde yalnız yaşayan insanlar,
- Kanseri tedavisi dediğimiz operasyon kemoterapi ve radyoterapi almış olanlar. Tedavisini tamamladıkları halde normal yaşantıya dönemeyenler,
- Yumuşak doku romatizması dahil romatizma tanısı almış bireyler,
- Başaramama korkusundan alkol ve bağımlılık yapan maddelere eğilimi olan gençler.

Denetim

Oteller yüklü yatırım yapılarak kurulmuş merkezlerdir.

Bir muayenehane açılıp kapanabilir, denetime gelindiğinde kapı duvar olabilir. Ancak otellerin böyle bir lüksü yoktur. 24 saat resepsiyonları açık, denetime açık merkezlerdir. Bu nedenle otellerin birinci basamak sağlık hizmetlerine açılması uygundur. ◇

Op. Dr. Fatih Mehmet YORULMAZ

Kalp ve Damar Cerrahisi /
Tamamlayıcı Tıp

Ben ve ailem Ankara'dan Haymana'ya 20 yıl önce göç ettik. Yatırımcı ve işletmeci olarak 20 yıldır buradayız. Gelen misafirlerimize her gün 5 çayı veriyoruz. Misafirlerimizle 5 çayında sağlık sohbetleri yapıyoruz. Haymana kaplıcalarından söz ediyoruz.

Haymana'ya ilk geliş sebebim ceviz bahçesi yapmaktı. Daha sonra işletme açtık ve devam ediyoruz. Tarım- Termal- Turizm yani üç değerimizi de aktif kullandık. Tecrübelerime dayanarak söylüyorum ki buradaki en önemli değerimiz kaplıca. Kaplıcanın değerini bende buraya gelmeden önce bilmiyordum ama gelince kıymetini anladım. Senede iki kere kaplıcaya giren kişilerin hastaneye ve eczaneye daha az gittiği istatistiksel verilerde ortaya koyulmuştur.

Jeotermal kaynak zenginliği ve potansiyeli açısından ülkemiz tüm Avrupa'nın 1. si ve bütün Dünyanın 7.sidir. Uluslararası Şifalı Su Kaynakları Araştırma Merkezi'ne göre Haymanamızın Kaplıca Suyu nitelik bakımından Dünya Standartlarında üst sıradadır.

Kaplıca Tedavisinin İyi Geldiği Hastalıklar

Romatizma Hastalıkları ve Kireçlenmeler

- Kas İskelet ve Bağ Dokusu Hastalıkları
- Artrit ve Benzeri Hastalıklar
- Romatoid Artrit
- Spondilit
- Tenisçi Dirseği
- Eklem Kireçlenmeleri
- Fibromiyozit
- Bel Ağrısı
- İntervertebral Disc Hernisi (Bel-Boyun Fıtıkları)
- Osteomiyelit
- Kas Atrofileri

Cilt Hastalıkları

- Cilt Döküntüleri
- Dermatit (Egzema gibi)
- Kıl Follikülleri
- Sebaceous Glands

Kalp ve Damar Hastalıkları

- Damar Sertliği (Aterosklerozis)

- Yüksek Tansiyon
- Kalp Yetmezliği
- Koroner Arter Hastalığı (Kalp Krizi)
- Arterit, Flebit
- Varis, Venöz Tromboz
- Lenfödem
- Ayak Damar Dolaşım Bozuklukları

Solunum Yolları-Akciğer Hastalıkları

- Solunum Yetmezliği
- KOAH
- Bronşiyal Astım
- Akut Bronşit
- İltihabi Akciğer Hastalıkları
- Allerjik Akciğer Hastalıkları
- Böbrek ve İdrar Yolları Hastalıkları
- Böbrek taşı
- İdrar Yolları Kum ve Taşları
- Böbrek ve İdrar Yolları İltihapları
- Genital Sistem Enfeksiyonları

Kadın Hastalıkları

- Kısırlık
- Kadın Yolları İltihapları gibi
- Beyin ve Sinir Hastalıkları
- Beyin Damar Hastalıkları
- Felç
- Polinörit
- Bel ve Boyun Fıtıkları
- Serebral Palsi Sendromu
- Periferik Sinir Hastalıkları

Mide-Barsak Hastalıkları

- Hemoroid
- Gaz
- Karın Ağrısı
- Safra Kesesi Taş ve Çamurları
- Şişmanlık
- Obezite

Romatizma ve Kireçlenmeler

- Musculoskeletal and Connective Tissue Disorders

- Arthritis; Related Disorders
- Rheumatoid Arthritis
- Spondylitis
- Tennis Elbow
- Calcification of Joints
- Fibromyositis
- Low Back Pain
- Herniation of intervertebral disc
- Osteomyelitis
- Muscular Atrophies

Cilt Hastalıkları

- Skin Diseases
- Dermatitis (Eczema)
- Disorders of Hair Follicles and Sebaceous Glands

Kalp ve Damar Hastalıkları (Damar Sertliği, Yüksek Tansiyon, Kalp Krizi, Varis gibi)

- Cardiovascular Disorders
- Arteriosclerosis
- Hypertension
- Heart Failure
- Coronary Artery Disease
- Peripheral Vascular Disorders
- Atherosclerotic Arterial Disease
- Arteritis
- Phlebitis
- Venous Thrombosis
- Lymphedema
- Peripheral Vascular Disturbances of the Foot

Solunum Yolları - Akciğer Hastalıkları

- Pulmonary Disorders
- Respiratory Failure
- Airways Obstruction
- Bronchial Asthma
- Acute Bronchitis
- Chronic Obstructive Pulmonary Disease
- Infectious Lung Diseases
- Allergic Lung Diseases

Şeker ve Guatır gibi Hormon Hastalıkları

- Endocrine Disorders
- Thyroid Disorders
- Adrenal Disorders
- Disorders of Carbohydrate Metabolism
- Diabetes Mellitus

Sonuç

- Kaplıca tedavisinin önemini anlamalı ve öğretmeliyiz.
- Haymana kaplıca suyunun değerini bilmeli ve tanıtmalıyız.
- Üniversitelerimiz eğitimlerine bunu da katmalıdır.
- Bakanlıklarımız (Sağlık ve Turizm başta olmak üzere) yönetmeliklerini güncellemelidir. ◇

Ali Cenk YORULMAZ

Doktorun Oteli

Termal sağlık ve otelcilik noktasında birçok kuruluşta görev aldığım için sektöre hakimim ve konuşmamda da sektörün durumu ile ilgili bilgiler paylaşacağım.

İstatistiklere göre ülkemizde her 3 kişiden 1'i bel-sırt-boyun ağrısı çekmekte. Yani termal işletmelerin müşteri potansiyeli çok fazla. Bunun yanı sıra ülkemiz termal kaynak noktasında çok zengindir. Avrupa'da birinci sırada dünyada ise yedinci sıradayız.

Ekonomik olarak baktığımızda yoğun bir piyasa olmasına rağmen maalesef ülkemizin potansiyelini kullanamıyoruz.

Ülkemizde En Çok Rağbet Gören Bölgeler (Pandemi Öncesi)

- Afyon: 69 Tesis, 18.226 Yatak – 32.104
- Ankara: 60 Tesis, Haymana, Kızılcahamam, Ayaş 5.781 Yatak
- Denizli: 10 Tesis, 4.625 Yatak – 6.025

Ankara diğer bölgelere göre daha avantajlı durumdadır çünkü tedaviye yönelik tesisler Ankara'dır. Termal tedaviyi baz alırsak Ankara bu noktada bir numaradır.

Termal Turizm Sektörü Avantajları

- 12 ay turizm fırsatı
- Yüksek doluluk oranları
- Yüksek istihdam
- Kür merkezi-tedavi entegrasyonu ile müşteri başı gelir yüksek
- Turizmin yüksek sezonu dışı hareket

Bakanlıklarımız termal turizme destek vermek için girişimlerde bulundular. Yeni yönetmelikler hazırlanarak çalışmaların önü açıldı. 'Sağlık Turizmi Yetki Belgesi' ile devlet destekli teşviklerden de yararlanabiliyoruz.

Haymana'nın dünyanın en iyi termal suyu olmasının sebebi vücut ısısına yakın çıkmasıdır. Isıtma ya da soğutma işlemi uygulanmadan doğrudan bu-luşuyor. Ancak diğer bölgelerde soğutma ve bekletme işlemi uygulandığı için mineral kaybı yaşanıyor. Haymana'da kullanılan suyun bir diğer özelliği mineral zenginliği çok olduğu için çok fazla hastalığa iyi geliyor. Bu potansiyeli kullanarak umarım Haymana çok daha iyi yerlere gelir. ◇

ALTINCI OTURUM

Konu:

Markalaşma

Oturum Başkanı:

Prof.Dr. Yüksel Bayraktar

Müzakereciler:

Öğr. Gör. Esat SAYGIN

Prof. Dr. Mehmet BAŞ

Prof. Dr. Metehan TOLON

Prof. Dr. Mecit VURAL

Dr. Necati YALÇIN

Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ

Prof. Dr. Bilgehan GÜLCAN

Prof. Dr. Hakan ATEŞ

Prof. Dr. Ayşegül KÖROĞU

Murat GENCER

Öğr. Gör. Esat SAYGIN
Yüksek İhtisas Üniversitesi /
Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu /
Tıbbi Tanıtım ve Pazarlama

Türkiye Cumhuriyeti'nin kapısının açılışına ve tarihine tanıklık etmiş bu şanlı coğrafyanın markalaşmasından söz edeceğim.

Bir ilçeyi tıpkı bireylerin yapısı gibi çok boyutlu ve bütünsel ele almamız gerekmektedir. Nasıl ki sosyal hayat içerisinde bireyler hakkında, onlar ile ilgili duyularımız ve yaşanmışlıklar neticesinde olumlu ya da olumsuz algıların edinimi ile ortaya çıkan düşünce ve fikirler bulunmakta ise; nasıl ki bazı bireylerin bilgi, kültür, deneyim, uzmanlık, yetenek, ahlak, dürüstlük, topluma sağlanan fayda, kişilik özelliği, başarı vb. gibi etkenler ile toplum içerisinde diğer bireylerden ayrıldığı ve bu ayırt edici özellikleri ile farklılaşarak değer kazandığı görülebilmekte ise; benzer şekilde kurum kuruluş ve hatta şehirler ile ilçelerin de farklılaşarak değer yaratmaları sonucunda, markalaşmalarının örneklerini dünyada ve ülkemizde görebilmekteyiz. Bu farklılaşmalar, eğitim, sanayi, turizm, gastronomi, spor, sağlık, doğal güzellik, mimari, eğlence, kültürel değerler, tarih vb. alanlarda olabilmektedir. Ancak karmaşıklığı önlemek ve iletişimi kolaylaştırmak açısından bir yerleşim yerinin birden fazla önemli unsura sahip olsa dahi tek ve benzersiz bir alanda konumlandırılması ile başarılı sonuçlar ortaya çıkardığını göz önünde bulundurmak gerekmektedir. Örneğin Gaziantep gastronomi ile kendisini konumlandırıyor, fakat turizmi de soyutlamıyor. Hatay kültür şehri olarak konumlandırılıyor, fakat aynı zamanda gastronomisinin de başarılı olduğu bilinmekte ve farklı çalıştaylarda anlatılmaktadır.

Konumlandırma sürecinden önce yerleşim yerinin anatomik yapısına uygun kişiliği, kimliği ve imajı ile entegre edilerek marka haline gelmesi; hedef kitlenin beklentilerini aşarak rakiplerinden daha fazla değer sunması ile mümkün olmaktadır. Dünyada ve ülkemizde markalaşma çalışmalarında tüzel kişiliğin kendisini benzersiz bir özellik üzerinde konumlandırmasıyla başarılı sonuçlar ortaya çıkardığı görülmektedir. Örneğin Volvo sağlık ve güvenlik, BMW performans ve güç, Mercedes konfor ve prestij üzerine konumlanmaktadır. Yerleşim yerlerini ele aldığımızda Paris'in aşk, Las Vegas'ın eğlence, Tokyo'nun teknoloji, New York'un finans şehri olması gibi ayrıca Türkiye'de Ankara'nın bürokrasi, Bursa'nın kültür turizm, Muğla'nın yaz turizmi, Gaziantep'in gastronomi, Hatay'ın kültür, Eskişehir'in öğrenci şehri olarak markalaştığı görülmektedir. Benzer destinasyon markalaşmalarına daha küçük ölçekli ilçe hatta köyler bile örnek gösterilebilmektedir. Örneğin spor faaliyetleri ile Çatalca, tarihi dokuya sahip evleriyle Odunpazarı farklılaşmaktadır.

Bu farklılaşmalar ile birlikte doğru kurgulanmış sistem üzerine inşa edi-

len stratejik pazarlama yönetimi kapsamında marka şehir planlama sürecinin uygulama çalışmaları ile marka kimliği ve imajı oluşturmak ayrıca marka kişiliğini yönetmek destinasyonları benzersiz değer ve öğeler üzerinden tanımlayarak algılarda lider hale getirebilmek için; marka değerinin çatısı altında yer alan bilinirlik, çağrışım, algılanan kalite ve sadakat gibi faktörleri iyileştirmek ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasının gerekli olduğu bilinmektedir.

Bu kapsamda Haymana'nın olumlu marka imajı ve marka değeri yaratabilmesi, ayrıca Haymana'nın marka konumlandırmasının da verimli sonuçlar üretebilmesi bakımından Haymana'nın marka kimliği ve marka kişiliği üzerinde durulması gereken önemli faktörlerdir.

Marka kimliği Haymana'nın kendisini topluma yansıtma ve tanıtmaya aracıdır. Nasıl ki insanların adı, hakkındaki doğuştan gelen bilgiler, görünümü, giyim tarzı ve renkleri, kimlik numarası, ses tonu, ten rengi, konuşma tarzı, söylemleri gibi unsurlar genel manada insanın kimliğini oluşturuyor ve bir insanı diğerlerinden ayırıyor ise bir ilçenin de marka kimliği o ilçeyi diğerlerinden ayırmaktadır. Marka kimliği ile Haymana'nın niteliklerini ve neden diğer ilçelerden farklı olduğunun daha çekici hale getirerek anlatılması ifade edilmektedir. Bu kapsamda Haymana'nın taklit edilemez, kendisine has özellikleri ve kaynakları ile hedef kitle zihninde öngörü sağlanmalıdır. Özetle zihinlere kendisini benzer ilçelerden farklı yansıtabilecek hedef kitlede Haymana'ya yatırım yapma isteği, ziyaret etme, gezme, Haymana ile duygusal bağ kurma, güven gibi duygular oluşmasını sağlayacak unsurlar ön plana çıkarılırken kullanılan araçların da hedef kitleye ve Haymana'nın dinamiklerine uygun olarak gözden geçirilmesi gerekmektedir.

Marka kimliği oluşturulurken, marka logosu, marka sembolü, marka sloganı, marka hikâyesi ile bütünleşik olarak; reklam, müzik, tanıtım klipleri, sinema, televizyon, internet, fuarlar ve festivaller gibi platformlardaki profili gözden geçirilerek uygunluğu ve verimliliği incelenmelidir.

Örneğin Haymana'nın marka sloganlarına baktığımızda "Suyu Sıcak, Havası Sert, İnsanı Mert: Haymana". Bu sloganın termal turizm hizmeti kullanıcılarının beklentileri ile uyuşmama ihtimali üzerinde durularak sosyoloji alanı ağırlıkta olmak suretiyle bilimsel açıdan ele alınmalıdır. Çünkü termal turizmin hedef kitlesi sakinlik, dinginlik, rahatlık, huzur, güven ve daha soft sezgisel konfor beklentisi içerisinde olabilmektedir. Ancak sertlik ve mertlik gibi kavramlar ile ortaya çıkan sloganların Anadolu Bozkır'ının yağız delikanlılarının bıçkın ruhunu yansıtması bakımından beklentiler ile çelişki yaratma ihtimali üzerinde durulmalıdır.

Bir diğer slogan "4T: Termal, Tarih, Turizm ve Tarım Diyarı Haymana". İlçemiz pek çok önemli unsura sahip olsa da taklit edilemeyecek, tek bir alanda konumlandırılması iletişimi kolaylaştırmakta ve karmaşıklığı önlemektedir. Ayrıca termal, zaten turizm çatısı altında yer almaktadır. Dolayısıyla markalaşma çalışmalarında dünyanın en iyi termal suyuna sahip olan bir ilçe olarak

sadece termal turizmi üzerine yoğunlaşmak daha faydalı olacaktır.

Sembollerini ele aldığımızda Haymana'nın sembolü haline gelecek daha büyük yapılar inşa edilmesi gerekmektedir. Örneğin Polatlı Şehitlik Anıtı, Heykel Meydanı, Duatepe Anıtı Polatlı'nın sembolleri arasındadır. Haymana da ise logosundakine benzer şekilde kaynağından çıkan su heykeli inşa edilebilir. Ayrıca ilçe girişlerine "Mavi Haymana" levhasını işaret eden büyük doktor heykelleri yapılarak bir sağlık ve şifa kenti kimliği ile zihinlerde olumlu algı oluşturulması sağlanabilir.

Destinasyonların markalaşmasındaki bir diğer önemli faktör de kişilikleridir. İlçenin bir insanmış gibi düşünülmesi ile insani niteliklerin ona atfedilmesi sonucunda ortaya çıkmaktadır. Termal turizm hizmeti sunan yerleşim yerlerinin sunduğu hizmet ve özellikleri, birbirleri ile benzer nitelikte olduğu için ayrıştırma marka kişiliği üzerinden de yapılabilmektedir. Bu noktada dikkat edilmesi gereken ise kişiliğin çelişmemesidir. Nasıl ki bir insan, bir gün nazik, bir gün kaba, bir gün neşeli, bir gün kızgın olduğunda kişilik bozukluğu olarak algılanırsa markalarda benzer durum yaşanabilmektedir.

Kişiliğin bilimsel veriler ile tespiti amacıyla yaptığımız araştırma öncesi pilot çalışmada; Haymana'nın kişiliğinin, örneklemin %60,4'ü tarafından sert, %58'i tarafından ise agresif olarak ifade edildiği görülmektedir. Ek olarak Haymana'nın nazik olmadığını düşünenler %52, çekici bulmayanlar % 49, romantik olduğuna "kesinlikle katılan" ve "katılan" oranlarına baktığımızda sırasıyla % 0 ve % 16,7 olduğu görülmektedir. Bu konuyla ilgili olarak araştırmalarımız devam etmektedir. Ayrıntılı bulgular istatistiksel analizleri ve sonuçları makale olarak yayınlanacaktır. Fakat burada şunu ifade etmek gerekmektedir. Sloganlarda bahsettiğimiz şekilde, bu konuda da hedef kitle beklentileri ile çelişki olması ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır. Sonuç olarak termal turizmde insanlar dinlendirici sakin ve naif özelliklere sahip kişiliklerin beklentisi içerisinde olabilmektedirler.

Bu şekilde kimlikle çelişen kişiliğin olduğu durumlarda düzeltici önlemler alınmalıdır. Kanıbir, Nart ve Saydan, 2010 yılında yaptıkları araştırmada Amsterdam'ı örnek göstermektedirler.

"Amsterdam: Geçmişte vandalizm, antisosyal davranışlar, uyuşturucu, seks ticareti, güvenliksiz bir kent gibi kelimeler ile tanımlanır hale geldiği görüldü.

1- *"Amsterdam Partners" adı altında bir kuruluş oluşturuldu.*

2- *İlişkili hem resmi, hem de sivil organizasyonların bu yapı içinde görev alması sağlanmıştır.*

3- *Amsterdam'ı çekici kılmak için hangi özelliklerin ön plana çıkarılacağına belirlenmesi hedeflenmiştir.*

4- *Yeni bir slogan belirlenmiştir; "I amsterdam". Böylece Amsterdam'ın en büyük değeri olan insanları, vurgulanmaya çalışılmıştır.*

"I amsterdam" sloganı, şehri ve şehrin insanlarını markalaştıran bir slogandır. Bu yoğun çalışmaların sonucunda Amsterdam 2005 yılında dünyanın en

başarılı olarak tanınan kent markaları arasında 6.lığı elde etmiştir”

Ayrıca marka kişiliğinin sempatikleştirilmesi ya da sert yapısının naif hale getirilmesine karar verilirse, bu aynı zamanda sosyolojik ve zihinsel olarak köklü bir dönüşüm sürecini de beraberinde getirmektedir.

Ek olarak marka kişiliği konusunda, pazarlama kapsamında özellikle reklamlarda hayali karakterler, kişiselleştirme ve insan biçimcilik kullanılabilir. Örneğin Lays reklamında Ayşe teyze, Arçelik Robotu Çelik ve Mr. Muscle gibi. Peki bu araçlar Haymana için kurgulansa nasıl olurdu? Örneğin hayali karakter: Hayme Ana. Kişiselleştirme: Karikatürize bir doktor (Bay Şifa). İnsan Biçimcilik: Aymar'ın yağ damlası gibi Haymana için de reklamlarda su damlasının kullanılıp kullanılmayacağı üzerinde beyin fırtınası yapılmalıdır; ardından nicel ve nitel çalışmalar ile analiz edilerek, nöropazarlama deneyleri ile de desteklenmelidir.

Sonuç olarak marka kimlik ve kişiliğinin hedef kitleye ve birbirlerine uygun halde sistematize edilmesi ile birlikte nihai hedefimiz olumlu marka değerine ulaşmaktır.

Hedef kitlenin o ilçeden edindiklerinin kalitesine ilişkin algısı, o ilçeyi tanıması hatırlaması ve aklına güçlü bir şekilde yerleştirmesi, o ilçe hakkında olumlu imaj oluşturacak algıya sahip olması ve kendilerini o ilçeye bağlı hissetmelerini ifade etmektedir.

Marka değerini sadakat unsuru kapsamında ele aldığımızda şu soruları ayrıntılı cevaplandırmamız, cevapları analiz etmemiz ve çözümler üretmemiz gerektiği bilinmektedir.

Haymana'da nasıl sadık ziyaretçiler yaratabiliriz? Olumlu ağızdan ağıza pazarlamayı nasıl sağlayabiliriz? Hedef kitlenin Haymana ile arasında duygusal bağ kurmasını nasıl sağlarız?

Bu çalışmalara destek olması açısından klasik hamam görüntüsünden uzaklaşarak daha doğal otantikliği ön plana çıkartabilecek tesisleşme ile rakip ilçelerden farklılaşmak mümkün müdür?

Farkındalık unsuru kapsamında Haymana'nın bilinirliğini, yani marka farkındalığını nasıl artırabiliriz?

Örneğin toplumda önemli değeri olan düşünceleri, fikirleri ve gittiği yerler önemsenen kişilerin ve youtuberların Haymana'ya gelmesi, anılar biriktirmesi ve bunların medyaya yansması sağlanmalıdır.

Haymana da dizi film çekimlerini desteklenmelidir. Ya da popüler bir film ya da dizide Haymana'nın kıymetli özellikleri başta termal turizm olmak üzere ön plana çıkarılmalıdır.

Ayrıca tarih kitaplarında Sakarya Savaşının geçtiği bölgeler anlatılırken Çal Dağı, Mangal Dağı ifadeleri ile birlikte bu dağların Ankara'nın Haymana ilçesinde yer alan dağlar olduğunun vurgulanması sağlanmalıdır.

Tarih derslerinde hocalar Sakarya Savaşını, yerine gelerek anlatmaları konusunda yönlendirilmeli ve desteklenmelidir.

İmaj unsuru kapsamında bireylerin zihninde Haymana hakkındaki düşünce, fikir ve izlenimlerin olumlu yönde resmedilmesini sağlamak ve bunu sürdürmek için en verimli şekilde neler yapılmalıdır?

Örneğin medya ilişkilerine ağırlık verilerek ulusal basında olumlu şekilde daha fazla yer alınması sağlanmalıdır. Bu bakımdan lobicilik faaliyetlerine, sponsorluklara, internete, toplumsal fayda odaklı projelere, ağırlık verilmelidir. Ek olarak Haymana'ya özgü dokusu korunarak yerelleşmeden ziyade ulusal çapta nitelikli şarkılar yapılması desteklenmelidir.

Algılanan kalite kapsamında ziyaretçilerin beklentilerini aşacak algı düzeyine ulaşması sağlanmalıdır. Bu açıdan fiziksel özellikler, güvenilirlik, güven, empati ve heveslilik unsurları konusunda sürekli iyileştirmeler yapılmalıdır.

Haymana'da turistler, halk tarafından önemli ve değerli görülmelidir. Turist şikayetlerine karşı kolluk kuvvetleri daha duyarlı olmalıdır. Esnaf yönlendirilmelidir. Oteller ile anlaşmalı olarak Haymana'nın tarihi yerlerine ve merkezine rehberler eşliğinde tur düzenlenmelidir. Tur kapsamında köyler de gezdirilmelidir. Köylülerin gözleme, yöresel yemekler, organik gıdalar, incik boncuk gibi hediyelik eşyalar sunması sağlanmalıdır.

Ayrıca insanların doğal yaşama daveti kapsamında büyük ölçekli iş yerlerinden de (TAİ, Aselsan gibi firmalar, üniversiteler vb. olabilir) Haymana'ya tur düzenlenmesi sağlanmalıdır. Tur programı içerisinde belirlenen bir köyde köy kahvaltısı, aynı zamanda organik ürünlerin köylülerce satışı ve gözleme yapan teyzeler olabilir. Hediyelik eşyalar, tarihi alanların rehber eşliğinde gezdirilmesi, Soğulca Barajı ya da daha güzel tesisleşmenin olduğu bir akarsu kenarında et sucuk, döner sunumu ve kaplıca ile final yapılabilir.

Bütün bunlara ek olarak;

- Haymana'nın broşür ve kitapçıkları, otellerin çekmecelerinde mutlaka olmalıdır.
- Ziyaretçilerin otellerin dışına çıkmasını sağlayabilecek cazibe merkezleri oluşturulmalıdır.
- Haymana ile ilgili promosyon ürünler artırılmalıdır.
- Sağlık merkezi yatırımları desteklenmeli ve türleri artırılmalıdır. Termal turizmin yanı sıra alternatif tıp, wellness turizmi ve medikal turizm desteklenmeli ve Haymana her yönüyle bir şifa ilçesi olarak sağlık turizminin akla ilk gelen ilçesi olmalıdır.
- Geniş kapsamlı lokman hekim ve organik gıda marketi kurulmalıdır. Vücudu gençleştiren yenileyen, bel ağrılarına romatizmaya, cilt hastalıklarına iyi gelen takviye edici gıdaların farkındalığı artırılmalıdır. Online satışları da mümkün olmalıdır.
- Kaplıcada özel Haymana atomu diye bir içecek ön plana çıkartılabilir. Detoks etkisi olan, kaplıcadan çıkanlara faydalı olabilecek dehidrasyonu sağlayacak vücudu yenilenmesinde etkili temizleyici bir içecek. Örneğin madanoz, limon, sarımsak kürü olabilir. (Beslenme uzmanlarına danışılmalı)

Sonuç olarak pazarlama ve halkla ilişkiler faaliyetleri ile farkındalığını artırmak; alt unsurlar ile birlikte sunulan sağlık turizmi hizmeti kapsamında turistlerin istek ve ihtiyaçlarını rakiplerinden daha iyi karşılayabilecek sistemin kurulması, Haymana gibi tescillenmiş dünyanın en iyi termal su kaynağına sahip destinasyonun bir şifa ilçesi olarak markalaşması ve hak ettiği değere ulaşması amacıyla stratejik pazarlama planlaması, yani bir yol haritası ile bütünleşik uygulanması gerekmektedir. Projenin akışı çevre analizleri ile başlamaktadır.

Müşteri Çevresi Analizi

Ziyaretçilerin istekleri, ihtiyaçları ve öncelikli problemleri ve memnuniyetsizlikleri, nicel ve nitel araştırmalarla ölçümlenerek belirlenmelidir. Ziyaretçilerin demografik özellikleri ayrıntılandırılmalıdır. Böylece detaylı müşteri çevresi analizi yapabilmek mümkün olacaktır. Memnuniyet ve kalite ölçüm anketleri yapılarak mevcut segmentasyonlara göre farklılıklar da incelenmelidir.

Bu kapsamda öncelikli olarak aşağıdaki soruların cevapları incelenmelidir:

Mevcut ve potansiyel ziyaretçilerimiz kimlerdir? Ziyaretçilerimizin coğrafi, psikolojik ve demografik özellikleri nelerdir? Ziyaretçilerin ziyaret etme kararını etkileyen faktörler nelerdir? Ziyaretçilerimiz sunduğumuz hizmet ile ne yapmaktadırlar? Haymana'yı sık ziyaret edenler ve nadiren ziyaret edenler farklılaşmakta mıdır? Haymana da termal turizm hizmeti yanı sıra tamamlayıcı hizmet var mıdır? Örneğin kaplıca için gelenlere otel hizmeti sunarken şehirde cazibe merkezleri ile de hizmet sunulabilmekte midir? Başka yan hizmetler ortaya çıkartılabilir mi? Ziyaretçiler sunulan hizmetleri nereden almaktadırlar? Hizmet hangi tür araçlar ile satılmaktadır? İnternet, acenteler, doktor tavsiyesi, ağızdan ağıza vb. e-ticaretin etkisi nasıldır? Ziyaretçiler neden Haymana'yı tercih etmişlerdir? İlçemizin ve rakip ilçelerin temel özellikleri nelerdir? Bizim sunduğumuz hizmetler ile rakip ilçelerin hizmetleri arasında ne farklılıklar bulunmaktadır? Ziyaretçiler hizmetlerimizden ne zaman yararlanmayı tercih etmektedirler? Sunulan termal sağlık hizmetinde mevsimsel dalgalanma var mıdır? Bugüne kadar yapılan tutundurma faaliyetlerinin sunduğumuz hizmetin tüketimi üzerindeki etki düzeyi nedir?

Potansiyel ziyaretçiler neden bizi tercih etmemektedirler onları nasıl kazanabiliriz? Bizim karşılayamadığımız ihtiyaçlar nelerdir? Rakip ilçelerin bize göre üstün yönleri nelerdir?

Hangi ziyaretçiler bizi tekrar tercih etmemektedirler? Niçin gittiler? Nereye gittiler? Nasıl geri getirebiliriz? Mevcudu nasıl elde tutarız?

Haymana'ya özgü müşterilerin analizinin yapılmasının gerekliliğiyle birlikte literatürdeki çalışmalara baktığımızda günümüzde gösteriş tüketiminin giderek arttığını görmekteyiz. İnsanlar adeta kendilerini prestijli gösterecek, farklı yansıtacak zevk sahibi, kültür sahibi ya da refah içerisinde yaşayan birey olarak göstermek için de tüketim yapmaktadır. Bu nedenle tesislerin daha

doğal ve modern görünümüne kavuşturulması gerekmektedir. Özellikle projenin ilerleyen sürecinde hedef pazarları seçmek ve 7P/8P kararları aşamasında, insanlara gidilecek yer tavsiyesinde bulunan popüler instagram sayfalarında Haymana'nın belirli periyotlarla paylaşılması sağlanmalıdır.

Pazar segmantasyonları içerisinde gençlerin olduğu platformlarda, örneğin instagramda onlara uygun farklılaştırılmış reklam ve görsellere yer verirken; facebookta orta yaş ve üzeri için gençleşmenin dinlendiriciliğin ve hastalıklara iyi gelmenin üzerinde daha fazla durulmalıdır. Bu kapsamda sosyal medya hesaplarını yönetmek için eğitim ya da danışmanlık hizmeti alınmalıdır.

İç Çevre Analizi

Haymana'nın kaynakları ve yapısal unsurları gözden geçirilmelidir. Haymana'nın insan kaynakları, finansman, tecrübe, ilişkiler vb. kaynaklar cinsinden mevcut durum nasıldır? Kaynakların miktarı gelecekte artması mı yoksa azalması mı beklenmektedir? Haymana'yı marka haline getirebilmek için güçlü vizyona sahip paydaşlar (Valilik, Kaymakamlık, belediyeler, bakanlıklar, milletvekilleri, odalar ve kooperatifler, emniyet, üniversite, basın vb.) ve temsilcileri ile birlikte proje oluşturulup iş birliği sağlanması gerekmektedir. Bu projede Belediye Başkanı ve Yardımcılarının öncü, pazarlamacıların ise rehber olması gerekmektedir.

Dış Çevre Analizi

Dış çevresel unsurların geleceğe yönelik rotanın belirginleşmesi açısından doğru tahmin edilmesi gerekmektedir. Bu açıdan rekabet çevresi, ekonomik çevre, kültürel çevre, teknolojik çevre, yasal düzenleyici çevre, sosyal çevre, demografik çevre ve politik çevre analiz edilmelidir.

Rekabet Çevresi

Marka ve ürün rekabetinde olduğumuz ilçeler hangileridir? Rakip ilçelerin büyüklüğü, büyüme durumlarının hedef pazarlar cinsinden özellikleri nelerdir? Rakiplerin güçlü ve zayıf tarafları nelerdir? Rakiplerin pazarlama karması elemanları cinsinden temel yetenekleri nelerdir?

Ekonomik Çevre

Ziyaretçilerin ekonomik gidişata dair beklentileri iyimser midir kötümser midir? Hedef pazarda yer alan bireylerin hizmetlerimizi satın alma güçleri nedir? Mevcut harcama eğilimleri nasıldır?

Politik Çevre

Gelecek seçimler pazardaki politik ortamı etkiler mi? Hükümetin termal turizme yönelik ne tür düzenlemeler yapabilme ihtimali bulunmaktadır?

Kültürel Çevre

İnsanların nasıl davrandıkları ve hayatlarını nasıl sürdürdükleri ile ilgilinmelidir. Değerler fikirler tutumlar inanışlar ve faaliyetleri dikkate alınmalıdır. Kültürel değişlik değişen roller uygunluk arayışı popüler kültür göz önünde bulundurulmalıdır.

Bunlar ile birlikte Teknolojik Çevre, Yasal düzenleyici Çevre, Sosyal Çevre Demografik Çevre analizleri sonuçlarına uygun olarak SWOT analizi yapılmıştır. Gözleme dayalı olarak örneği aşığıda yer almaktadır.

Haymana'nın Güçlü Tarafları

- Dünyanın en iyi tescilli termal suyuna sahip olmak
- Tarihi öneme sahip bir yerleşim yeri olmak
- Yöre halkının konukseverliği
- Zengin doğal kaynak ve bozulmamış çevre
- Tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin yoğun olması
- Organik gıdanın fazla olması
- Zengin yöre mutfağı
- Veri toplamanın kolay olması
- Başkentin ilçesi olması
- Festival ve şenlikler

Haymana'nın Zayıf Tarafları

- Marka kişiliğinin sert, agresif olması ve nazikliğın düşük olması
- Şehirler arası güzergahta sapa olması (ör. çevre yolu)
- İdari, ekonomik ve sosyal alanda merkezden uzak olması
- Hava alanına uzak olması
- Olumsuz imaja sahip olması
- Yetişmiş insan gücü yetersizliği
- Kente yoğun göç
- Kültürel tesislerin yetersiz olması
- Alternatif turizm imkânlarının yetersiz kalması (doğa, yaz, kış, eğlence)
- Cazibe merkezlerinin ve sosyal olanaklarının yetersiz kalması
- Sınırlı finansal kaynaklar
- Düşük araştırma geliştirme bütçesi
- Çarşı ve merkezin dar olması
- Hijyen koşullarından dolayı turist sağlığı ve güvenliğindeki yetersizlikler

Haymana'nın Fırsatları

- Sağlık turizmi sektöründe pazarın hızla büyümesi
- Kentten köye dönüşlerin artmaya başlaması
- Hedef kitlenin ihtiyaç ve isteklerinde deęişiklikler

- Durumundan memnun olan rakiplerin varlığı
- Dış pazarlara açılım imkanının olması
- Destinasyonlar arasında gezen ziyaretçiler

Haymana için Tehdit Edici Unsurlar

- Yabancı rakiplerin pazara girmesi
- Yeni ikame hizmetlerin pazara sürülmesi
- Ziyaretçilerin istek ve ihtiyaçlarının değişmesi
- Ziyaretçilerin destinasyonlara güveninin azalması
- Rakiplerin bilinirliğinin fazla olması
- Rakiplerin müşteri tutundurmada avantajlı konumda olmaları
- Görece olarak eğitim seviyesi yüksek olmayan nüfus yapısı
- Turizmin tek bir sektör olarak, hatta tek bir turizm alanına aşırı bağımlı olması ve uluslararası şartlara müdahale etme şansının olmaması.

Swot analizinden daha gerçekçi ve verimli sonuçlar elde edebilmek için destinasyonun her bir unsuru ile ilgili olarak paydaşlar ile işbirliği yapılarak ayrı ayrı (tarih, termal turizm, tarım, vd. konular) swot analizi yapılması daha faydalı sonuçlar ortaya çıkartabilecektir.

Projenin devamının bu aşamaya kadar yapılan çalışmaların ve analizlerin sonuçları ile yürütülmesi gerekmektedir. Sürecin devam eden akışı şu şekildedir: Markalaşma, amaç ve hedeflerinin belirlenmesi, Haymana'nın markalaşmasının amacı ve önemi, markalaşma sürecinde pazarlama stratejilerinin ortaya konulması (hedef pazarları seçmek, 7P/8P kararları, rakip tepkileri...), uygulama, izleme ve kontrol aşamaları ile Haymana'nın markalaşma projesinin sonuçlandırılabilmesi mümkündür. ◇

Prof. Dr. Mehmet BAŞ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü

Öncelikle burada Ankara'mızın güzide ilçelerinden Haymana'da sizlerle olmanın keyfi ve mutluluğu içindeyim. Bu Çalıştay'ın konusu olan markalaşma ile ilgili ilk önceliğimiz elimizdeki varlıklarımızın mevcut durumunu belirlemektir. Bizler öncelikle Haymana havzasını marka yönetimi konusunda eğitmeliyiz. Ziyaretçilerin şehrimizi görme nedenlerini, mevcut durumumuzu ve daha sonra ziyaretçilerin şehrimizi nasıl algılandıklarını araştırmalıyız. Ardından mevcut durum ile algıladıkları durum arasında bir açıklık olup olmadığını tespit etmeliyiz. Bir fark var ise onu ortadan kaldıracak stratejiler geliştirmeliyiz.

Markalaşmak istiyorsak önce algıyı yönetmemiz gerekmektedir. Benim önerim, öncelikle Haymana için marka ve pazarlama alanlarında bir stratejik yol haritası çıkarılması gerektiğidir. Bunu proje ya da farklı geliştirici özelliklerle desteklememiz gerekir diye düşünüyorum. Bu sayede önce Haymana, daha sonra Ankara ve neticede Türkiye'nin marka değeri artacaktır. ◇

Prof. Dr. Metehan TOLON

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü

Haymana olarak üstünde çalışmamız gereken hususları, gerçek kalitenin ötesinde, dışarda ve bizim aslında tırnak içinde müşteri dediğimiz, burayı tercih edecek ve buraya gelecek kişilerin bizi nasıl algıladıkları belirliyor. Bu bağlamda Haymana tarihtir, termaldir, tarımdır, hayvancılıktır gibi önemli noktalar kıymetli katılımcılar tarafından konuşuldu. Bizim burada stratejik bir yol haritasına ihtiyacımız var, bu kapsamda tabi ki bir logo çalışması ve bir renk çalışması yapılmalı. Ancak bir strateji olarak ön plana çıkarılacak olan şeyin ne olduğunu belirlemeden yol almak, karşı tarafa olumlu anlamda imaj yaratmakta pek mümkün değil. Her şeyden biraz biraz olamayız. Bir şeyden çok daha iyi olmalı ve insanların zihinlerinde bizi orda tanımlamasına imkân sağlamalıyız.

Tabi muhtemelen bu noktada yaşadığımız en önemli problemlerin başında değişen yönetimlerin kendilerince önemsedikleri bazı faaliyetlere odaklanarak bir önceki çalışmalarını kenara koymaları geliyor. Bir karar alıp bu kararı markalaşmak adına doğru uygulamamız çok önemli, bu bir başlangıç çalıştıdır. Bu Çalıştay, bir şeyi bugün sonuçlandırmak için değil, bundan sonra özellikle markalaşmak anlamında doğru adımlar atılması için düzenlendi. Eğer bu doğrultuda ele alınmazsa bu çalışmanın da maalesef bir anlamı kalmayacak. Bu kısmı özellikle vurgulamak istiyorum, çünkü bunlar çok iyi niyetle başlatılan ama sonrası gelmediği için havada kalan çalışmalar olabiliyor. Üst yönetime bu noktada çok iş düşüyor. Öncelikle ciddi bir analiz yapılması gerekir her anlamda; diğer hocalarımızın tarihle, turizmle, tarım ve hayvancılıkla, termalle ilgili yaptıkları çalışmalardan çıkartılmış bir analiz sonrasında gerçekten odağımızın ne olması gerektiğine karar vermemiz lazım. Ondan sonra renk seçimine, çevre düzenlemesine, kimlere ne tür mesajlar dizayn edilmesi gerektiğine kadar tüm bu adımlar atılabilir. ◇

Prof. Dr. Mecit VURAL

Biyolog / Bitki Bilimci

Bitki bilimcisi olarak endemik bitkiler üzerinde konuşmak istiyorum. Türkiye’de korunması gereken endemik bitki türü sayısı çok fazla. Ankara’da yaşadığım için Ankara’daki türleri takip etme imkânı bulabiliyorum. Türlerin korunması için kamu kurum ve kuruluşları ile iletişime geçerek koruma alanını genişletmeye çalışıyoruz.

Çalıştay boyunca Haymana’nın sahip olduğu değerlerden söz edildi. Turizmi canlandırmak için neler yapılabileceği noktasında görüşler sunuldu. Görüşlere ek olarak yakın zamanda keşfettiğimiz Haymana Zarif Akyıldız Çiçeğini de İlçenin değerlerine dâhil edebiliriz.

Çiçeğin tanıtımı için kamu kurum ve kuruluşları, bizler elimizden geleni yapıyoruz. Haymana Zarif Akyıldız Çiçeğinin yanına birkaç bitki daha ilave edersek eko turizm açısından çok daha faydalı olacaktır. Termal için Haymana’ya gelen ziyaretçileri zengin ekosistemi de tanıtılmış olacaktır.

Doğa Koruma ve Milli Parklar Müdürlüğü ile yaptığımız çalışmalar sonucunda Ankara’da korunması gereken 100’e yakın tür tespit ettik. Her bir türün Ankara’daki bir üniversiteye tahsis edilerek korunması ve tanıtılmasını sağlamak üzere üniversitelerimiz ile görüştük. Bu düşüncemizi de hayata geçirebilirsek Haymana Zarif Akyıldız Çiçeğinin tanıtımına katkı sağlayacağımızı düşünüyorum.

Haymana Zarif Akyıldız Çiçeği hakkında biraz bilgi vermek gerekirse; bilim dünyasına yaklaşık kırk yıl önce tanıtıldı, ama buna rağmen bu bitki yerinde gözlemlenemiyordu. Konu ile ilgili araştırmacıların yardımı ile yerinde tespit edebildik. Akyıldız çiçek grubu, 60 türden oluşur ve çoğu ülkemizdedir. Ancak Haymana Zarif Akyıldız Çiçeği, türlerin içinde daha özel bir anlam ifade ediyor. Diğer türlerinde çiçekler yukarı dönük iken Haymana Zarif Akyıldız zı aşağı dönüktür. Maalesef çok yaygın değildir. Sındıran Mahallesi’nin güney ve kuzey bölgelerinde bulunur. Birey sayısı 1000 ile 1500 civarında. Bu yüzden mutlaka korunması gereken bir çiçek. ◇

Dr. Necati YALÇIN

Eğitimci / Araştırmacı / Yazar

Markalaşma olumlu algı yaratmaktır. Öncelikle olumlu söylemler ve isimler geliştirmemiz gerekir. Estetik olarak çok güzel bir kuş türü, ülkemizde malesef “istilacı” olarak isimlendirilmiştir. Tüm dünyada cennet ağacı olarak isimlendirilen bir ağaç türüne, “kokar” ismi verilmiş. Erozyonla karşı karşıya olan bir ülkede olmamıza rağmen bu ağaç türünü kurutmaya çalışıyoruz. Hem isimlendirme, hem de yapılan işlemlerde yanlış yol izliyoruz.

Estetik olarak çok güzel olan bir çiçeğe tükruk otu olarak isimlendirmişiz. Değişimlere buradan başlamalıyız.

İzlenecek yolda ikinci önemli aşama ise stratejidir. Haymana halkının da çiçeği benimsemesi için bir komisyon kuruldu ve komisyonda tükruk otu ismi değiştirilerek Haymana Zarif Akyıldız ismi verildi. Haymana Belediyesi markalaşma yolunda çok önemli adımlar attı. Çiçeğin fotoğrafı hediye tablolarında, posta pulunda kullanıldı. Broşür basıldı ve sosyal medyada çokça kullanıldı. Bu şekilde devam ettiği sürece farkındalıkta artacaktır. ◇

Prof. Dr. Hayati BEŞİRLİ

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Edebiyat Fakültesi / Sosyoloji Bölümü

Haymana'da sosyal ve kültürel dokuyu analiz ederken nicel veya nitel veri toplayacağız. 78 mahallenin hepsine gideceğiz, 78 mahallenin sosyal yapısını, hangi alanlarda yoğunluk olduğunu, mesleklerinin nasıl yapılandığını göreceğiz, ortalama hane genişliğini tespit edeceğiz, hanede bireylerinin üzerine etki eden faktörleri değerlendireceğiz. Bu markalaşma sürecinde bizim için etkili olacak.

Yani biz bir yöntem ortaya koyacağız, ancak biz bu yöntemi az önce söylediğimiz gibi nasıl uygulayacağız? Sanat tarihi arkadaşlarımızda bir yöntem tanımlaması var, sahadan veri toplamaya ilişkin bir veri tanımlamışlar, biz sosyologların belli yöntem tanımlamamız var, Bununla beraber Türk Dili Edebiyatında çalışan akademisyen arkadaşların veya üniversite dışından çalışan arkadaşların bir yöntem anlayışı var. Türk Halk Biliminde çalışan arkadaşlarımızın yöntem anlayışı var. Halkla ilişkilerin, turizmcilerin, İslam tarihi ve sanatları bölümünde olan hocaların yöntem anlayışı var, yani aslında bizim yöntem dediğimiz bu farklı disiplinlerin, 8 disiplinin bir araya geldiği ve ortak çalışmaya ilişkin kriterlerin belirlendiği bir yöntem arayışı.

Bundan sonra herkesin önerdiği alana ilişkin bir proje aşamaları ortaya koymamız lazım. Bildiğiniz gibi biz projelerde literatür taraması, saha çalışmalarında veri toplaması, bu verilerin yorumlanması ve raporların yazılmasına ilişkin bir takvim ortaya konulur. Biz diyoruz ki eğer proje yapacaksak bu takvimleri nasıl yapmamız lazım ki somut olarak projemizin nerden başlayıp nerden bittiğini izleyelim. Proje izleme ve değerlendirme süreçlerini de ortaya koyalım. Bu anlamda projenin aşamalarını ve zaman çizelgelerini belirledikten sonra ekibi belirlemeye başlayalım, ekibin kimlerden oluşacağına karar verelim. Bu proje ekibinin görev ve sorumluluklarını tanımlayalım. Aslında bu görev ve tanımları yaptıktan sonra bir de iş paketleri çıkartalım. Kısaca şöyle; sosyologlar mahalleleri ve köyleri takip ederken ne kadar sürede hangi işi yapacaklar? Sahadan somut olmayan kültürel mirasa dair veri toplanacaksa ki toplanacak, somut olmayan kültürel mirasa ait veriler hangi dönemde ve ne kadar sürede toplanacak? Hangi yol izlenecek? Buna ilişkin sanat tarihçisi hocalarım yüzey taraması yapacaklarsa, köy planlamalarını nasıl yapacaklar? Bunları tek tek iş paketi olarak görelim ki iş paketleri bizim hareket etme kabiliyetimizi tanımlasın ve nasıl hareket edeceğimizi ortaya koysun.

Biz bunları hangi bütçe ile çözeceğiz? Dünkü toplantı da gördük. Sanat tarihi hocalarımız sahaya incekler, sosyologlar sahaya incekler, sosyo-kültürel yapıyı inceleyecekler sanat tarihi hocalarımız sahadan yüzey çalışması

yapacaklar, marka çalışan hocalarım marka algısına ilişkin olarak Türkiye'nin farklı bölgelerinden Ankara'dan veri toplayacaklar. Peki, bunları hangi bütçeye yapacaklar ki biz onların giderlerini karşılayalım, nitel veri toplama sürecini, nicel veri toplama sürecinin maliyetini karşılayalım. İşte o zaman bu iş paketleri karşılandıktan sonra hangi iş paketini ne zaman yapabileceğimizi sorabiliriz.

Biz iş paketlerini tanımladıktan sonra, iş gruplarını belirledikten sonra her grup, kendi raporunu ortaya koyacak. O dönem, aslında bizim çıktılarının oluşacağı dönem. İzleyeceğimiz stratejilerin olduğu dönem, işte o zaman Zarfif Akyıldız bir marka değer olacak mı? Marka değer olacaksa hangi motiflerle karşımıza çıkacak veya termal Haymana'nın ekonomisine ne kadar yetiyor? Onu görmemiz lazım. Şu anda belki de termal, ekonomide hayvancılığın da gerisinde. İşte bunların hepsi aslında bizim sahada elde edeceğimiz verilere bağlı.

Sahada elde edeceğimiz verilerde tek bir proje çatısı altında birleşmemize bağlı. Şimdi bize bu proje çatısı altında birleşmeyi kim yönetecek? Bu da çok önemli bir şey. O zaman Üniversitenin, Büyükşehir Belediyesinin, Haymana Belediyesinin, diğer kamu kurumlarının, idarenin ortak karar almaya ilişkin bir prosedür ortaya koyması lazım ki, bence Çalıştayın da en önemli sonucunun bu olması lazım. Bir yıl sonraki aşamada biz ne yapabiliriz? Bunu hangi iş planı ve iş paketleri halinde yapıp takvimini ortaya koyacağız? Bu projede kimler somut olarak yer alacaklar ve hangi kurumun bu projeye ekonomik katkısı ne kadar olacak? Bunların hepsi ürünün, yani bir çıktının oluşmasını sağlayacak unsurlardır. ◇

Prof. Dr. Bilgehan GÜLCAN

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Turizm Fakültesi / Rekreasyon Yönetimi Bölümü

Turizmci olarak bizler şöyle bir yöntem izliyoruz; sosyal cephe izlemlerimizden çıkardığımız analizin sonuçlarını kullanıyoruz. Mesela yerel halkın ya da işletmecilerin turizme bakış açılarını onlar ortaya koyuyor, bu eksikliklerini tamamlamaya gayret ediyoruz. Sanat tarihçilerinin, arkeologların, halk bilimcilerinin ortaya koyduğu verilerden deneysel ürün nasıl çıkarılır diye bakıyoruz. Türkiye’de 2019 yılında Türkiye Turizm Tanıtım ve Geliştirme Ajansı (TGA) adıyla bir kurum kuruldu. Bu Kurum, 144 ülkeye 12 dilde yayın yapıyor. 81 ilimizde destinasyonu mevcuttur ve yol haritaları vardır. Ben de onun koordinatörlerinden biriyim. Orada yaptığım şu; biz turizmciler bir tanıtım ve geliştirme yol haritası koyuyoruz, destinasyon olarak, ben bu mantıkla bakıyorum. Çok disiplinli verileri toplayıp bunları ulusal turizm stratejisinde görülen politika hamlelerinde karşılaştırıp ilgili destinasyon için politika adımları geliştiriyoruz. Dolayısıyla benim söylediklerim desteklenebilecek şeyler.

Turizmci cephesiyle konuşacak olursak; Haymana yol haritasına ihtiyacımız var. Çok disiplinli bir ekibin hazırlayacağı girişimler, turizmcilikte bizim temel ürünümüz olabilir. Biz bu temel ürünün etrafına başka ürünler koyarak ürünümüzü zenginleştirmeye çalışmalıyız. İki gündür ben de bu temel ürünü arıyorum. Yani ortaya bir ürün koyacağım ve bunu zenginleştireceğim. Bunun adını kendi adıma “termal” koydum. Ankara’nın karakterini de biliyorum, fakat bu temel ürünün etrafındaki zenginleştirilmiş unsur. Ziyaretçi termale geldi, ama gelmişken o kaleyi de görsün; termale geldi, ama gelmişken o endemik bitkisini de görsün; termale geldi, ama gelmişken gastronominin tadına da baksın. Bunlar zenginleştirilmiş unsurlar. Temel unsur termal. Bazen bazı konjektürlerde, bu zenginleştirilmiş ürün kendisi temel ürün oluyor aldığı talebe göre. Mesela aslında gastronomi, ya da bölgenin endemik dokusu ve flora dünyası. Biz onları yan ürün, yani zenginleştirme ürünü olarak kullanmışız. O da zaman içinde temel ürün haline gelebiliyor, benim elde ettiğim sonuçlar şunlar; devlet-üniversite iş birliği, yerel yönetim işbirliği, Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü’nün de destekleri ve katkılarıyla ve çok disiplinli bir çalışmayla bence bir kaç tane ürün çıkarabiliriz.

İlk olarak Haymana ve Polatlı ilişkisini kuran Sakarya Savaşının tema olduğu, önceleri belki de dört-beş yıl iç turizme hitap edecek sonra yavaş yavaş dış turizme de açabileceğimiz, ama bence Merkezi Hükümetin de üzerine gitmesi gereken bir ürün var. Bu rotayı biz çeşitlendirebiliriz, gastronomi ve hikayeler ile zenginleştiririz, somut olmayan kültürle zenginleştiririz. İkincisi Hallaçlı’daki konağının sahibinin belirttiği, Haymana’dan başlayıp Hallaçlı’ya giden,

oradan da Gölbaşı üzerinden Ankara Dikmen'e çıkan bir Milli Mücadele rotası fikri. Bunların ikisi için sevimsiz ve gri tablolar diyebilirsiniz. Dark turizm diyoruz biz buna, işte savaş panolarının da dahil olduğu, ancak bunlar neşeli hale de getirilebilir.

Ankara'nın markalaşmış bir festivali yok. Biz burada da eksikiz. Bunların hepsinde dijitalleşecek alt yapıyı kurabiliriz. X ve Y kuşağının sokağa çıkmak gibi bir isteği yok, ekran üzerinden bazı şeyleri halletmek istiyorlar ve aramalarını oradan yapıyorlar. Bir diğeri somut olmayan da kültürel mirasın, halk bilimci uzmanların açıkladığı, benimde tamamen katıldığım turizme hitap eden ürünler. Çünkü deneyimsel turizm başkadır. Şöyle örnek verirsek; mesela restoranta gittiniz, ücret ödediniz; ama aynı restorantta hangi yemeği yediğinizi yapmayı öğrenmek için kursa giderseniz, bu deneyimsel turizmdir. 1/10, 1/50 kadar gelir arttırıcı bir etkinliktir. Bu potansiyeli ben, kendi adıma gördüm diyebilirim. Sonuç olarak bir turizmci olarak destinasyon yol haritasının tanıtım ve geliştirmesini, yol haritası olarak öneririm. ◇

Prof. Dr. Hakan ATEŞ

Gazi Üniversitesi / Teknoloji Fakültesi /
Metalurji ve Malzeme Mühendisliği

“Geçmişin İzinde Geleceğin Peşinde Haymana Çalıştayı” için öncelikle Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Haymana Kaymakamlığı ve Haymana Belediyesine teşekkürlerimi arz etmek isterim. Bu Çalıştay, üniversite, merkezi yönetim ve yerel yönetim iş birliğine güzel bir örnektir.

Genel hatları ile bakıldığında konularda bir kısıtlama yapılmamış, Haymana İlçesi ve Türkiye'nin beklentileri ile orantılı bir şekilde ilgili program olmuştur. Ancak burada tabidir ki eksiklikler olabilir ve bu eksiklikler de sürekli gelişim ve iyileşme ile giderilebilir.

İlçe yönetiminin ve özellikle Haymana Belediyesinin içtenlikle çalışması; sanki hastanın doktoruna tam teslimiyeti gibi akademisyenlere ve diğer katılımcılara ilgisi takdire şayandır. Bu durum, ilçe yönetiminin çalıştaydan beklentisinin gerçek olduğunun ve iş birliği ile ortaya çıkacak reçeteyi uygulamak için hazır bulunduğu bir ispatıdır da.

Benzer şekilde Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesinin de çok gayretli çabaları üst yönetim katılımları, çalıştaya verilen önem ve çıktılarının katma değerine inanılan bir olguyu yansıtmaktadır. Benzer şekilde Ülkemizin nadi- de üniversitelerinden akademisyenlerin katılımları ve içtenlikle birikimlerini paylaşmaları da çok önemlidir ve çağrının iyi bir karşılığının olduğunu ortaya koymaktadır.

Bunlara rağmen basında yeteri kadar yer almadığı ve/veya basının gerekli önemi vermediği de göz ardı edilemeyecek bir gerçek olarak ortadadır. Zira sadece bir ulusal haber internet sitesinde bir fotoğraf ve kısa bir haber ve birkaç yerel basında benzer şekilde yer almıştır. Beklenirdi ki TRT 1 ve TRT Haber kanallarından, Ahaber, atv, TGRT, Kanal 7, Star TV, Habertürk Tv gibi ulusal ve çok izlenen kanallardan verilebilirdi. Bu sayede moral ve motivasyonun artması sağlansın ve hatta 85 Milyon Türk vatandaşımız ile dünyadaki yüz milyonlarca kardeşimize ulaşılabilirdi. Onların da görüş ve katkıları alınabilirdi. Çok izlenen ulusal basında yer almak o kadar da zor olmasa gerek, umut ediyorum ki bir daha ki çalışmaya bu eksikliklerin giderileceği tedbirler alınacaktır.

Türk Dil Kurumuna göre proje; 1. düşünülp tasarlanmış şey, tasarı. 2. mal sahibinin isteği üzerine yapılacak olan bir yapıyı, yapılar topluluğunu, bir makineyi ya da oluşturulacak bir kuruluşu plan durumunda gösteren çizimlerin tümü.

Yani bir başka bakış ile ifade edilirse proje yapılacak iş ve işlemleri de kapsar.

Haymanamız özelinde bakıldığında eksiklerin giderilmesi, aksamaların düzeltilmesi bazen de var olan / olması gerekenlerin olması gerektiği gibi işle-

tilmesi de bu çerçevede verilebilir. Şöyle bir bakacak, ete kemiğe büründürecek olursak; ulaşım çok önemli bir hizmettir. Haymanamıza ulaşımında, hemşerilerimizin ve misafirlerimizin otobüsleri tercih etmek zorunda kaldıkları görülmektedir. Bu hizmeti daha verimli, kibar, ekonomik ve ihtiyaç duyulan saatlerde ve konforlu bir şekilde sunmak iyi bir projenin birinci adımındır. Otobüs hizmeti Haymanamızın birinci görünen yüzüdür.

İlçe insanımızın kibarlığının, misafirperverliğinin öncelikle başkentimiz Ankara'da ve beraberinde Türkiyemizde iyi bir şekilde tanıtılması gerekmektedir. Yapılan etkinlik ve çalışmalardan ilçe halkının da haberdar edilmesi, onların da bu etkinliklere dahil edilmesi, çarpan etkisi yapacak en önde ele alınması gereken konudur.

Otel-kaplıca-turizm işlerinde de her şey dahil gibi program olmasın diye misafirlerin mutlaka şehri gezmeleri sağlanmalıdır. Bunun için ziyaret yerleri, programları ve alışveriş programları gerçekleştirilmelidir. Merkez Cami, Karahoca Köyü Cami, Gâvur Kalesi ziyaretleri yapıp; Karahoca köyünde özel hoşmerim, baklava, gözleme, içli, etli pilav yenilebilir, ayran ve terzi suyundan çay içilebilir. Benzer şekilde diğer yakın köylerde de oraya ait özel ürünler ikram edilirken ilçemizin ve köyümüzün inek ve koyun (davar) et, süt, yoğurt, tereyağ ve peynirinin satılmasına vesile olunabilir.

Bir yanda da bu çalışmalar hayvancılığın artırılması gerektiğinin fark edilmesine vesile olacaktır. Kısaca büyükbaş, küçükbaş ve kümes hayvanlarının sayılarının verimli bir şekilde artırılması ve bu hayvanların Haymana'nın otu, yemi, havası ve suyu ile yetiştirilmesi ile ve yöresel belgelendirilmesi ile daha fazla şehirlerimize ulaştırılması da sağlanabilir.

Yine en önde akla gelen bir diğer konu ise Haymanamızda üzüm bağları (birinci deneme için 100 dönüm) kurulması, meyve bahçeleri, balcılık çalışmaları güçlendirilerek yine yöresel tescil ve marka ile sunulabilir. Öte yandan 2009 yılında tavsiyede bulunduğum kaplıca suyunun da ısıtma sistemin kullanılacağı sera projesinin hayata geçirilmiş olması ve 2023 mart ayından itibaren topraksız sera ile üretilen ürünleri yiyebilecek olmaktan çok mutluluk duyuyorum. Bu konuda girişimci Selim Erdoğan'a ve Haymana Belediyemize teşekkürlerimi arz ediyorum.

Haymana için Yeni Nesil Eğitim

Bir başka önemli konuda karşımızdaki ile iyi bir iletişim kurabilmektir. Bu kavram yeni nesil eğitimlik / öğrencilik için profesyonel destek programı yürütmeyi zorunlu kılmaktadır. En çok şikâyetler, ilçemizde ve köylerimizde iyi bir iletişim kuramamaktan yana yapılmaktadır. Birim müdürlerinin ve amirlerinin nasıl iletişim kuracağından, ilçe halkının ve köylülerimizin nasıl eğitim alacağına da öğretileceği bir çalışma devamlı surette gerçekleştirilebilir. Gelişen teknolojinin iyi bir şekilde kullanılarak karşılıklı etkileşim ile eğitim ve öğretimin unsurlarını hazırlamaktan geçmektedir.

Haymana Girişim Projesi

Yeni nesil eğitim ile bağlantılı olarak girişim projesi kapsamında; eğitimler, atölyeler, çalıştaylar, seminerler ve fuarlarla zenginleştirilmiş bir içerikle geniş bir faaliyet ve etkinlik kurgusu yapılabilir. Katılımcılara iş ve istihdam, gelir ve sosyal seviye yükseltme eğitimleri verilebilir. Bu çalışmalar Haymana Belediyesi bünyesinde Milli Eğitim Bakanlığı ve üniversiteler işbirliği ile gerçekleştirilebilir.

Akıllı Şehir Projesi / Akıllı Haymana Projesi

- Yerli ve milli çözümler geliştirilerek dışa bağımlılığın azaltılması ve ölçeklendirilebilir “Akıllı Haymana Şehir Strateji ve Yol Haritası” ilçe halkının yaşamının kolaylaştırılması ve yaşam maliyetinin düşürülmesi ve kültürel aktivitelerin artırılması,
- Haymana halkı için yaşam kalitesini artıran, yüksek teknolojiye dayalı sürdürülebilir entegre akıllı sistemler kullanılması ve yenilerinin geliştirilmesi,
- Akıllı Haymana Şehir Stratejisi için akademik çevrenin katkılarının sağlanması,
- Dünya’da akıllı şehir araştırmalarında ön safhalarda yer alınması,
- Akıllı çevre, akıllı ulaşım, akıllı insan, akıllı güvenlik, akıllı ekonomi, akıllı sağlık, akıllı yönetim, akıllı enerji, akıllı turizm vb. yapılabilir.

Haymana Teşhis-Tedavi Aracı Projesi

- Hastane koşullarına uzak ve kırsal bölgelerde yaşayan vatandaşlarımız başta olmak üzere tüm Haymanalılara yönelik poliklinik şartlarında ve kalitesinde hizmet verebilecek özellikte, içinde panoramik röntgen cihazı ve diğer tüm cihaz ve malzemelerle donatılı mobil ağız ve diş sağlığı teşhis-tedavi aracı ile mobil genel sağlık teşhis-tedavi aracı düzenlenerek her türlü sağlık hizmeti verilmelidir.
- Bunun için iki adet araç, Haymana Belediyemiz tarafından tahsis edilmelidir.

Haymana Evde Bakım / Yaşlı-İhtiyaç Sahibi Bakımı Projesi

- Hijyenik koşullarda ve yeterli bakımı sağlayacak ekonomiye sahip olmayanlara yönelik vatandaşlarımız/hemşerilerimiz başta olmak üzere tüm hemşerilerimize yönelik aile evlat kalitesinde hizmet verebilecek özellikte ev ve vücut bakım ve temizliği ile üç öğün yeme içme ve sosyal aktivite yaptırma desteği verilmelidir. Bunun için iki kadın ve iki erkek personel ve bir araç Haymana Belediyemiz tarafından sağlanmalıdır.

Haymana Coğrafi Bilgi Sistemleri Sosyal Doku ve Şehircilik Yazılımı Geliştirilmesi

- Coğrafi bilgi sistemleri sosyal doku ve şehircilik yazılımı geliştirilmesi ile

başta Haymana Belediyesi zabıta hizmetlerinin belirli bir sürede, nerede, kadar, kaç personel ile hangi alanlarda gerçekleştirildiğini tespit edip gözlemleyerek, zabıta hizmetlerinin tam, zamanında ve etkin olarak yerine getirilmesini sağlamak ile birlikte, diğer personel ve hizmetlerin hemşerilerimiz ile etkileşimli olarak sürdürülebilmesi imkânının sağlanmış olması, İlçemiz halkının yaşamının kolaylaştırılmasına ve Haymana Belediyesinin yönetiminin daha verimli hale gelmesine büyük katkı sağlayacaktır. İşin özü, iyi bir bilgisayar programı temeline dayanmaktadır.

Haymana Kent Konseyi Projesi

Belediye ve/veya Kaymakamlık bünyesinde bir salonun tahsisi ile özellikle muhtarlarımız, ihtiyar heyetlerimiz, meclis üyelerimizin çay-kahve ve yemek ikramlarının da olduğu, İlçemizin en uzak noktalarının da sorunlarının Belediye Başkanı, Kaymakam ve gerekli olduğu durumlarda birim amirleri ile birbir görüştüğü, sorunların ve mutlulukların paylaşıldığı mekânın kurularak hayata geçirilmesini içerir.

Haymana Teknoloji Merkezi Kurulması Projesi

- Ağır ve savunma sanayii ile yazılım, donanım ve elektrik elektronik alanları başta olmak üzere,
- Sağlık,
- Turizm,
- Seracılık,
- Hayvancılık,
- Tarım ürünlerini hedef alan bir ofisin kurularak bu alanlardaki çalışmalara başlanması ve varsa olanların güçlendirilmesi,
- Projelerinin geliştirilmesi, yönetilmesi ve ilçe yönetimi-sanayici-yatırımcı buluşturulmasının sağlanmasını kapsamaktadır.

Bu sayede İlçemizdeki alt yapının güçlendirilmesi ile ülkemizin gelişmesine ve ilerlemesine paralel olarak Haymanamızın da bundan payını alması sağlanacaktır.

Markalaşma

- Karahoca Höşmerimi
- Karahoca Baklavası
- Karahoca Etli Pilavı (Düğün Pilavı-Hacı Pilavı)
- Haymana Ayranı
- Haymana Döneri
- Haymana Sucuğu
- Haymana Tereyağı
- Haymana Küp Peyniri

- Haymana Sütü
- Haymana Yeşilliği (Jeotermal serada üretilecek soğan, biber, marul, kıvrıcık vb.) yöresel ürünlerin işaret ve marka belgeleri alınıp alıcıya sunulmasıdır. ◇

Prof. Dr. Ayşegül KÖROĞLU

Ankara Üniversitesi / Eczacılık Fakültesi /
Eczacılık Meslek Bilimleri Bölümü / Farmasötik Botanik

Türkiye, milyonlarca yıl boyunca şekillenen jeolojisi ve coğrafyasının bir getirisi olarak Kuzey yarımkürede Afrika, Asya ve Avrupa arasında eşsiz ve ayrıcalıklı bir konuma sahiptir. Bu özel konumu sayesinde dünyada üç floristik bölgenin (Avrupa-Sibirya, İran-Turan ve Akdeniz) birlikte görüldüğü ve bu bölgelere özgü iklimlerin hüküm sürdüğü nadir ülkelerden birisidir. Ilıman iklim kuşağındaki bu benzersiz yeri nedeniyle de çok zengin biyolojik çeşitliliğe (flora ve fauna) sahiptir.¹ Başkent Ankara'nın da Avrupa-Sibirya, İran-Turan ve Akdeniz floristik bölgelerine ait örneklerle ev sahipliği yaptığı bilinmektedir. Bu kapsamda Ankara'da yaklaşık 2200 çiçekli bitkinin doğal olarak yaşadığı ve bunlardan 415 taksonun endemik olduğu (90 takson tehdit altında) tespit edilmiştir.² Ankara, 550-2000 m yüksekliklerde dağlık ve ormanlık alanlara sahip, kışları soğuk, yazları sıcak geçen karasal iklim kuşağının hüküm sürdüğü, bozkır (step) bitki örtüsünün baskın olduğu, İç Anadolu coğrafyasında yer alır.³ Başkent Ankara'nın 25 ilçesinden birisi olan Haymana, Ankara'nın güneyinde, şehre 75 km uzaklıkta, bozkır (step) bitki örtüsüne sahip, Karacadağ'la 1724 m yüksekliğe ulaşan, topraklarının 2/3'ünü Haymana Platosu'nun oluşturduğu, 2.395,069 km² yüzölçümüyle ikinci büyük ilçedir.⁴

Haymana, jeolojik yapısı ve bu yapının kazandırdığı termal özellikleri, Hititlerden Kurtuluş Savaşı'na kadar olan tarihsel önemi yanında Ankara'ya yakınlığı nedeniyle dinlenme ve rehabilitasyon merkezi olarak hizmet verebilecek önemli bir yerleşim birimidir (Koroğlu, 2022). Termal suyu ve kaplıcalarıyla ülkemizde olduğu gibi dünyada da tanınan Haymana, sağlık turizmi açısından halkımızın yoğun ilgi gösterdiği bir merkez olması yanında yoğun bir çalışma temposuna sahip insanların yaşadığı başkent Ankara'ya yakınlığı nedeniyle hafta sonunu değerlendirmek için fırsat sunabilen önemli bir ilçedir. Haymana'nın termal kapasitesinin ve tarihsel zenginliğinin rahat ve sağlıklı dış mekân imkânlarıyla desteklenmesi, sürdürülebilir kentsel gelişim için faydalı bir yaklaşım olacaktır.

Bu çalışmada, Haymana'nın sunduğu tarih ve kaplıca imkanlarının farklı

[1] Ekim 2014; Koroğlu, 2012; Koroğlu, 2021

[2] Davis 1965-1985; Davis ve ark., 1988; Güner ve ark., 2000; Güner ve ark., 2012; Koroğlu, 2012; Vural, 2022

[3] Erik ve ark., 1998

[4] Koroğlu,2022;https://ankara.ktb.gov.tr/TR-152772/haymana. https://www.atlasbig.com/tr/ankaranin-ilceleri

bir bakış açısı ile yıl boyunca ilçe turizmüne katkı sağlayacağı düşünülen dünyada ve ülkemizde çeşitli örneklerini gördüğümüz tıbbi bitki bahçesi kurulabilmesi için yapılabilecekler derlenmiş ve değerlendirilmiştir. Aynı zamanda Gölbaşı Sevgi Çiçeği (*Centaurea tchihatcheffii* Fisch. & C.A.Mey.), Haymana Zarif Akyıldızı (*Ornithogalum demirizianum* Malyer & Koyuncu) ve Polatlı endemikleri (*Achillea ketenoglui* H. Duman; *Aethionema turcicum* H. Duman & Aytaç; *Astragalus kochakii* Aytaç & H. Duman; *Astragalus physodes* subsp. *acıkirensis* Ekim; *Salvia aytachii* Vural & Adıgüzel) gibi nadir türlerin⁵, yılın belli bir zamanında özel bir ilgi alanı olan botanik turizmi (bitki gözlemciliği) açısından değerlendirilip özelde Haymana ancak geniş perspektifte Ankara turizmüne bir rota dahilinde kazandırılma olasılıkları irdelenmiştir.

Kentsel Yeşil Alanlar ve Turizm

Kentsel mekânların düzenlenmesinde açık ve yeşil alanlar, doğal yaşamla ilişki kurabilmek için uygun alanlar olmalarının yanı sıra, sosyal ve ekonomik açıdan da değerli alanlardır. Yeşil alanların fonksiyonlarına, büyüklüklerine, donanımlarına, konumlarına göre değişmekle birlikte, yeşil alanlara olan erişilebilirlik, kentsel yaşam ve fiziksel kaliteyi belirlemede önemli bir belirleyici olmaktadır⁶. Günümüzde ulaşımın kolaylaşması, kitle iletişim araçlarının etkin kullanımı gibi faktörler ve yeni yerler keşfetmek gibi zenginleştirilmiş olgu kapsamında insanların farklı ortamlara seyahat etme eğilimleri artmıştır. 1980'li yıllardan itibaren deniz-kum-güneş üçlüsü olarak algılanan kitle turizmi, hızla yaygınlaşarak kendini yaratan kaynakları gittikçe tüketmeye başlamış ve çevresel, ekolojik, sosyal ve kültürel çevre üzerinde olumsuz etkilere neden olmuştur. Ortaya çıkan olumsuz etkiler karşısında turizm üreticileri ve tüketicileri yeni arayışlara yöneltmiş ve turizm pazarında farklı ihtiyaç, arzu ve beklentilere cevap verecek alternatif turizm arayışları hızlanmıştır⁷. Turizmin var olan dinamizmini muhafaza etmenin yolunun sürdürülebilir turizmden geçtiği kanısına varılması ile birçok turizm alanında sürdürülebilirlik ön plana çıkmıştır. Ekolojik süreçlerin, doğal mirasın ve biyolojik çeşitliliğin korunması için çevresel kaynakların optimum kullanımını hedefleyen sürdürülebilir turizm, aynı zamanda ev sahibi yerel halkın refahını artırmayı, tüm paydaşlar için sosyo-ekonomik faydalar sağlamayı, kalıcı bir istihdam politikalarını izlemeyi ve uzun vadeli ekonomik istikrarı da hedefler⁸. Alternatif turizm kapsamında yeşil alanlar, insanların bir araya gelmesine, eğlenmesine, dinlenmesine, sosyal ilişkiler kurmasına ve doğayla bütünleşmesine zemin oluşturmaları ve yerel halkın refah seviyesi üzerine sağladıkları olumlu katkı-

[5] Köroğlu, 2012; Dilaver; 2017; Vural, 2022

[6] Erbaş ve Salt, 2020

[7] Arslan ve ark., 2010; Türk ve Tokmak, 2017; Özgenç ve Mesci, 2020

[8] Türk ve Tokmak, 2017

ları nedeniyle sürdürülebilir turizme katkı sağlayacak mekanlar olarak değerlendirilmektedir.⁹

Bitki Bahçeleri

Günlük yaşamda yeşil alanlar (dış mekanlar) ve bu alanların ortak kullanımı, kişilerin kendilerini doğayla bir arada hissetmeleri açısından önem taşımaktadır. Kent parkları, kentsel kamusal yeşil alanın önemli bir bileşenidir ve bu kamusal alan çok sayıda şehir sakininin açık hava etkinlikleri yapmayı tercih ettiği yerler olarak önemli alanlardır¹⁰. Kent parklarının özel bir bileşeni olarak değerlendirilen botanik bahçeleri; dünyanın farklı alanlarında yetişen bitki türlerinin yanı sıra yerel örneklerin tanıtılması, korunması, yetiştirilmesi ve kullanılmasına yönelik çalışmalar yanında ekoloji, taksonomi, sistematik, biyoteknoloji vb. farklı araştırma faaliyetleri ile kullanılan bitki türlerinin eğitiminde ve araştırılmasında önemli bir rol oynar.¹¹ Dünyanın değişik bölgelerinde kurulmuş olan botanik bahçeleri aynı zamanda, her yaş grubundaki insana bitkiler hakkında bilgiler vererek, bitki zenginliğinin yaşam üzerindeki etkilerinin kavranmasına, çevre duyarlılığı ve koruma bilincinin oluşmasına da katkı sağlar. Özenli tasarlanmış ve görsel şölen sunan bitki bahçeleri günlük hayatın insanlar üzerindeki olumsuz etkisini de ortadan kaldırmaya fırsat sunarlar.¹²

Topluma açık olacak şekilde görsel tasarlanmış bahçe kavramı Babil'in Asma Bahçelerine (M.Ö. 604-561) ve Çin'deki Zhou hanedanlığına (M.Ö. 1046-256) kadar uzansa da modern botanik bahçesi kavramı İtalya'da Padova Botanik Bahçesi'nin 1545'te kurulmasıyla ortaya çıkmıştır.¹³ Günümüzde dünyanın farklı ülkelerinde kurulmuş yaklaşık 2500 farklı bitki bahçesinin var olduğu bilinmektedir¹⁴. Bu bahçelerden en önemlisi 1759'da Kral George III'ün annesi Prenses Augusta, tarafından Kew'deki (İngiltere) dokuz dönümlük bir alana kurulmuş olan Kew Botanik Bahçesi'dir.¹⁵ Kraliyet Botanik Bahçeleri (Royal Botanic Gardens) Birleşik Krallık'ta Kew ve Edinburg Bahçeleri, Almanya Konstanz Mainau (Çiçek Adası)¹⁶, Hollanda Amsterdam Keukenhof¹⁷, Belçika

[9] Arslan ve ark., 2010; Türk ve Tokmak, 2017; Atça Tonbil, 2019

[10] Zhang ve ark., 2020

[11] Devkota ve Watanabe, 2020

[12] Arslan ve ark., 2010; Arslan ve Zeybek, 2019; Doğaner, 2019; Ekim, 2019; Devkota ve Watanabe, 2020

[13] Arslan ve ark., 2010; Chen ve Sun, 2018

[14] Chen ve Sun, 2018

[15] Royal Botanic Gardens Kew / <https://www.kew.org/>

[16] <https://www.mainau.de/en/welcome.html>

[17] <https://keukenhof.nl/en/>

Leuven Botanical Garden Kruidtuin¹⁸, İsviçre Rapperswil Gül Bahçesi¹⁹ Avrupa'da ilk akla gelen halkın ve turistlerin ziyaret ettiği botanik bahçeleridir. Bu alanlar yerel halkın kültürüne ve turistlerin ilgisini çekmeleri nedeniyle de yerel ekonomiye katkı sağlarlar.

Ülkemizde de çeşitli örneklerini gördüğümüz bitki bahçelerine İstanbul Emirgan Lale Bahçeleri, Kırşehir Kaman Japon Bahçesi, Ankara'da Atatürk Orman Çiftliği, Ankara Botanik Park, İstanbul Belgrad Ormanları Atatürk Arboretumu, Yalova Karaca Arboretumu örnek olarak verilebilir. Nezahat Gökyiğit Botanik Bahçesi (NGBB), 1995 yılında Ali Nihat Gökyiğit Vakfı (ANG Vakfı) tarafından İstanbul'un Ataşehir ilçesinde 46 hektarlık park alanına kurulan ülkemizin önemli botanik bahçelerinden birisidir.²⁰

Kent içinde veya çevresinde tasarlanmış olan bu bahçeler, bahçe turizmi kapsamında değerlendirilir ve geniş bir kavram olan botanik turizmi içinde yer alır. Özel ilgi turizmi içerisinde değerlendirilen botanik turizmi (bitki gözlemciliği), özellikle gelişmiş ve refah düzeyi yüksek ülkelerde, doğaya zarar vermeyen en yaygın açık hava yeşil alan faaliyetlerinden birisidir. Bu alanlar, seralar, parklar, heykel sergileri, tematik alanlar gibi değişik kullanım alanlarına imkan vermeleri yanında, sanat ve kültür etkinliklerine alan oluşturdukları için de turizm açısından önemli bir potansiyele sahiptir. Dünyada gelişmiş örneklerini gördüğümüz bahçe turizmi, ülkemizde de gelişmeye açık bir alandır. Özel ilgi alanına dayalı olan bahçe turizmi, yörelerin doğal yapılarının mümkün olduğunca yüksek hassasiyetle korunması, mevcut kaynakların korunarak sürdürülebilir bir şekilde ilgililerin dikkatini çekmesi ve yerel halkın gelir seviyesine katkı sağlaması gibi amaçlar taşımaktadır.²¹

Tıbbi Bitki Bahçeleri

Binlerce yıldır geleneksel tıbbın en önemli bileşenleri olan tıbbi bitkiler, insan sağlığında önemli bir rol oynamıştır. Tıbbi ve aromatik bitkiler sağlık için kullanılmaları yanı sıra, gıda ve baharat olarak da tüketilmektedir; ayrıca gıdalara aroma verici, koruyucu, renklendirici, tatlandırıcı olarak da katılmaktadır. Bununla birlikte kozmetiklerde ve parfümlerde de kullanılmaları yaygındır. Ancak dünya çapında yaşanan iklim değişikliği yanında insan etkenli doğanın ve çevrenin bozulması gibi nedenlerle tıbbi ve aromatik bitkilerin de içinde olduğu pek çok bitki türü, yaşam alanlarının sınırlandırılması ve yaşam şartlarının değişmesi nedeniyle tükenme tehlikesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Tıbbi ve aromatik bitkilerde özellikle sürdürülebilir olmayan toplama yöntemleri, uygun olmayan arazi kullanımı ve sosyokültürel değişimler ve

[18] <https://visitleuven.be/en/botanical-garden>

[19] <https://www.zuerich.com/en/visit/attractions/town-of-roses-rapperswil>

[20] <https://www.ngbb.org.tr/>

[21] Sayılan, 2009; Arslan ve ark., 2010; Türk ve Tokmak, 2017; Doğaner, 2019

ticari kaygılar bu riski daha da artırmaktadır. Tıbbi bitki bahçeleri, öncelikle tıbbi amaçla kullanıldığı bilinen bitki türleri ile ilgili koruma, yetiştirme, araştırma ve eğitim faaliyetlerine odaklanmaktadır. Özel olarak tıbbî bitkilere ilgi çekmek, ilgilenenlere bilgi vermek, bu bitkilerden faydalanmak ve etkin kullanımını öğretmek gibi amaçlar için de işlev görürler. Aynı zamanda birincil kullanımları terapötik uygulama olmayan diğer bitki türleri ile ilgili hizmetler sunmak için de tasarlanırlar.²²

Bu bitki bahçelerinin amacı, ziyaretçilerin tıbbi bitkileri ve bu bitkilerin geleneksel kullanımları konusunda farkındalık yaratması yanında ilgilenenlerin, öğrencilerin ve çiftçilerin bu önemli bitkileri nasıl tanıyacıklarına, nasıl muhafaza edeceklerine ve kullanacaklarına dair bilgilerin aktarılmasına öncülük ederler. Aynı zamanda, tıbbi ve aromatik bitki yetiştiricileri ile bu bitkileri farklı ürünler üretmek için hammadde olarak kullanan özel sektör arasındaki bağların geliştirilmesine yardımcı olmaları açısından da değerli yapılanmalardır. Bu bahçelerin kurulması, koruma ve sürdürülebilir gelişimi için bölge halkının yeni fırsatlardan en iyi şekilde yararlanmasına ve üretilen ürün temelinde gelir değişimi imkanlarının ortaya çıkmasına yardımcı olmaları açısından da önemlidir.²³

İtalya'nın Padova kentinde "Padova Botanik Bahçesi" içerisinde yer alan "Tıbbi Bitkiler Bahçesi" bu konudaki en önemli örneklerden birisidir. 1545 yılında doğal ve kültürü yapılan tıbbi bitkilere yer verilen bahçe, Padova Üniversitesi'nde bu konudaki çalışmalara ve eğitime öncü olmuştur. 16. yüzyılda Padova Botanik Bahçesi, İtalya ve diğer Avrupa ülkelerinin bilim dünyasında etkili olmuş, üniversitelerden gelen öğrenci ve araştırmacılara esin kaynağı olarak yeni tıbbi bitki bahçelerinin oluşumunu sağlamıştır. Bu nedenle bahçe, dünyadaki botanik bahçelerinin anası olarak kabul edilir. Bahçe bu geçmişi ve rol model etkisi nedeniyle Aralık 1997 tarihinde UNESCO tarafından Dünya Miras listesine dâhil edilmiştir.²⁴

Türkiye'nin ilk tıbbi bitki bahçesi, 2005 yılında açılan ve 14 dönümlük alanda kurulmuş olan Zeytinburnu (İstanbul) Tıbbi Bitkiler Bahçesi'dir.²⁵ Ülkemizde kurulmuş olan tıbbi bitki bahçelerine Batı Akdeniz Tarımsal Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü Tıbbi Aromatik Bitkiler Koleksiyon Bahçesi (Antalya, 2010)²⁶, Çukurova Üniversitesi Ali Nihat Gökyiğit Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bahçesi (Adana, 2015)²⁷ İzmit Tıbbi ve Aromatik Bitkiler Bahçesi (Kocaeli,

[22] Chen ve Sun, 2018; Devkota ve Watanabe, 2020; Köroğlu, 2021

[23] Arslan ve ark., 2010; Chen ve Sun, 2018; Devkota ve Watanabe, 2020; Cesur ve ark., 2021; <https://www.icimod.org/activities/herbal-garden-establishment/>

[24] Arslan ve ark., 2010; Chen ve Sun, 2018

[25] <https://ztbb.org/>

[26] <https://arastirma.tarimorman.gov.tr/batem>

[27] <https://eczacilik.cu.edu.tr/cu/fakultemiz/ali-nihat-gokyigit-tibbi-ve-aromatik-bitkiler-bahcesi>

2016) ve Afyonkarahisar Tıbbi ve İtri Bitkiler Merkezi²⁸ örnek olarak verilebilir.

Genellikle Üniversite bünyesinde kurulan tıbbi bitki bahçeleri, bünyelerinde kurutma üniteleri, laboratuvarlar, üretim birimleri ile satış noktalarını da kapsar. Tıbbi bitki bahçeleri, herkes için erişilebilir ve uygun fiyatlı, güvenilir ham veya bir işlem sonucu elde edilmiş (sabit yağ, uçucu yağ vb.) drogların ilk elden halka sunulması açısından bitki bahçelerine farklı bir yaklaşım sunarak katma değer sağlamaları açısından da önemli alanlardır.²⁹

Haymana Tıbbi Bitki Bahçesi İçin Öneriler

Ülkemize özgü nesli tükenmekte olan, endemik, tıbbi ve ekonomik açıdan önemli bitki türlerinin yeri dışında (ex situ) korunmasına odaklanma gerekliliği temelinde, bitki bahçesi kurulması fikrinin güzel örneklerinin varlığı, ülkemizin geleceğe yönelik önemli kazanımlarıdır. Turizm ve tarihsel varlıkları yanında, başkent Ankara'ya olan yakınlığı ve endemik bir türe sahip olması gibi olumlu avantajları nedeniyle Haymana, özel yapılandırılmış tıbbi bitki bahçesi kurulması için uygun bir yerleşimdir. Tıbbi bitki bahçesi, yeşil bir alan olmasının yanında kullanıma yönelik üretim alanlarının, laboratuvarların ve kontrollü olarak hazırlanmış ürünlerin ziyaretçilere sunulduğu bir ortam yaratması açısından da insanların kendilerini rahat ve huzurlu hissedecekleri önemli bir mekân olacaktır. İlk aşamada iklim ve toprak özelliklerine bağlı olarak seçilecek küçük çaplı bir bahçe tasarımı (Tablo 1) daha geniş imkânlarla sahip bir bahçeye ulaşılabilmesi için bazı öneriler sunulmuştur. Bu örnekler seçilirken Haymana'da doğal olarak yetişen ve yerel halk tarafından tıbbi amaçla ve gıda olarak kullanılan bitkilere öncelik verilmiştir.³⁰ Tablo 1'de aynı zamanda seçilen bu bitkilerin tıbbi amaçla kullanılan kısımları da yer almaktadır.³¹

Bahçede yetiştirilecek tıbbi bitkiler ziyaretçiler için huzurlu ve görsel bir ortam oluşturması yanında, eğitsel özelliğiyle her yaş grubu öğrenciyeye ve sağladığı yeni imkânlarla da yerel halkın ekonomisine faydalı olacaktır. Zaman içerisinde hedef bitkilerin ekolojisine yönelik kapsamlı araştırmalarla seçilen tıbbi bitkilerin yeri dışında yaşamasına engel oluşturacak yaşam koşullarının uygun hale getirilmesi çalışmaları, sergilenen bitki çeşitliliğinin artmasına da imkan verecektir. Bütün bu çalışmalarla bahçe, sera ortamlarının da devreye girmesiyle daha geniş bir tür çeşitliliğine ulaşmış daha geniş kitlelere hitap edecek bir ilgi alanı olacaktır.

[28] <https://atib.ogm.gov.tr/SitePages/OGM/OGMDefault.aspx>

[29] <https://extension.mmsu.edu.ph/news/show/234/a-herbal-garden-is-all-we-need>

[30] Sarper ve ark., 2009; Köroğlu, 2016

[31] Demirezer ve ark., 2019; Demirezer ve ark., 2022

Tablo 1. Haymana tıbbi bitki bahçesinde yetiştirilecek tıbbi bitkiler ve elde edilecek ürünler				
<i>Bitkinin Latince Adı</i>	Bitkinin Türkçe Adı	Yaşam Şekli	Çiçeklenme Dönemi	Kullanılan Bitki Kısmı (drog)
<i>Calendula officinalis L.</i>	Aynısafa	Tek yıllık otsu bitki	Nisan-Eylül	Çiçek durumları ve çiçek durumlarından elde edilen maserat
<i>Carthamus tinctorius L.</i>	Aspir	Tek yıllık otsu bitki	Mayıs-Ağustos	Çiçekleri, tohumları ve tohumlarından elde edilen sabit yağ
<i>Carum carvi L.</i>	Kimyon	Tek yıllık otsu bitki	Mayıs-Temmuz	Meyveler ve meyvelerden elde edilen uçucu yağ
<i>Chamaemelum nobile (L.) All.</i>	Romen papatyası	Çok yıllık otsu	Mayıs-Temmuz	Çiçek durumları ve çiçek durumlarından elde edilen uçucu yağ; çiçek durumlarından elde edilen maserat
<i>Crataegus orientalis (Mill.) M.Bieb. subsp. szovitsii (Pajarkova) K.I.Chr.</i>	Alıç	Ağaç	Haziran-Temmuz	Çiçekleri, yaprakları ve meyveleri
<i>Cuminum cyminum L.</i>	Acem Kimyonu	Tek yıllık otsu bitki	Nisan-Mayıs	Meyveleri ve meyvelerden elde edilen uçucu yağ
<i>Cupressus sempervirens L.</i>	Servi	Ağaç	-	Yapraklardan elde edilen uçucu yağ
<i>Gundelia tournefortii L.</i>	Kenger	Çok yıllık otsu	Mayıs-Haziran	Sakız, tohumları
<i>Helianthus annuus L.</i>	Ayçiçeği	Tek yıllık otsu	Temmuz	Meyveleri, tohumları ve tohumlarından elde edilen sabit yağ
<i>Helichrysum arenarium (L.) Moench.</i>	Ölmez çiçek (altınotu)	Çok yıllık otsu	Mayıs-Ağustos	Çiçek durumları ve çiçek durumlarından elde edilen uçucu yağ
<i>Helichrysum italicum (Roth) D.Don</i>	Ölmez çiçek (altınotu)	Çok yıllık otsu	Mart-Haziran	Çiçek durumları ve çiçek durumlarından elde edilen uçucu yağ
<i>Helichrysum stoechas (L.) Moench.</i>	Ölmez çiçek (altınotu)	Çok yıllık otsu	Mart-Haziran	Çiçek durumları ve çiçek durumlarından elde edilen uçucu yağ
<i>Juglans regia</i>	Ceviz	Ağaç	-	Yaprakları, meyveleri, tohumları ve tohumlarından elde edilen sabit yağ

<i>Juniperus communis L.</i>	Ardıç	Çalı formunda	-	Meyveler ve meyvelerden elde edilen uçucu yağ
<i>Lavandula latifolia Medik. (Sin. Lavandula angustifolia Mill.)</i>	İngiliz lavantası	Çalı	Haziran-Temmuz	Çiçekler ve çiçeklerden elde edilen uçucu yağ
<i>Lavandula intermedia Emeric ex Loisel.</i>	Fransız lavantası	Çalı	Haziran-Temmuz	Çiçekler ve çiçeklerden elde edilen uçucu yağ
<i>Matricaria chamomilla L.</i>	Tıbbi papatya	Tek yıllık otsu	Mart-Mayıs	Çiçek durumları ve çiçek durumlarından elde edilen uçucu yağ; çiçek durumlarından elde edilen maserat
<i>Mentha x piperita L.</i>	İngiliz nanesi	Çok yıllık otsu bitki	Mayıs-Ağustos	Yapraklar ve yapraklardan elde edilen uçucu yağ
<i>Mentha spicata L.</i>	Bahçe nanesi	Çok yıllık otsu bitki	Mayıs-Eylül	Yapraklar ve yapraklardan elde edilen uçucu yağ
<i>Morus nigra L.</i>	Karar dut	Ağaç	-	Meyveleri ve yaprakları
<i>Nigella sativa L.</i>	Çörekotu	Tek yıllık otsu	Mayıs-Temmuz	Tohumları ve tohumlarından elde edilen sabit yağ
<i>Pimpinella anisum L.</i>	Anason	Tek yıllık otsu	Haziran-Temmuz	Meyveler ve meyvelerden elde edilen uçucu yağ
<i>Prunus amygdalus Batsch.</i>	Badem	Ağaç	Mart-Nisan	Meyveleri, tohumları ve tohumlarından elde edilen sabit yağ
<i>Prunus cerasus L.</i>	Vişne	Ağaç	Mart-Mayıs	Meyveleri, tohumları ve tohumlarından elde edilen sabit yağ
<i>Rosa canina L.</i>	Kuşburnu	Çalı	Mayıs-Temmuz	Yalancı meyveleri, tohumları ve tohumlarından elde edilen sabit yağ
<i>Rosmarinus officinalis L.</i>	Biberiye	Çalı	Mart-Eylül	Yapraklar ve yapraklardan elde edilen uçucu yağ
<i>Rubus cochinchinensis Tratt.</i>	Böğürtlen	Çalı	Mart-Mayıs	Meyve ve yaprakları
<i>Cormus domestica (L.) Spach</i>	Üvez	Ağaç	Mayıs-Haziran	Meyveleri

<i>Thymus leucostomus</i> Hausskn. & Velen. var. <i>leucostomus</i>	Kekik	Küçük çalı	Mayıs- Temmuz	Toprak üstü kısımları ve bu kısımlardan elde edile uçucu yağ
<i>Tilia sp.</i>	İhlamur	Ağaç	Haziran- Temmuz	Brakteleri ile birlikte olan çiçek durumları
<i>Vitis vinifera L.</i>	Üzüm	Çok yıllık sarılice	-	Yaprakları, meyveleri, tohumları ve tohumlarından elde edilen sabit yağ
<i>Zea mays L.</i>	Mısır	Tek yıllık otsu	-	Meyveleri, tohumları ve tohumlarından elde edilen sabit yağ
<i>Ziziphus jujuba</i> Mill.	Hünnap	Ağaç	Mayıs- Temmuz	Tohumları

Yetiştirilecek bu bitkilerin katma değerli ürünlere dönüştürülmesi hem bahçenin kendini devam ettirmesi hem de yerel halkın ekonomisine katkı sağlaması açısından önemlidir. Bu amaçla kurulacak bahçe yanında kurutma ünitesi, saklama alanları, sabit yağ ve uçucu yağ elde edilmesine imkan sağlayacak üretim alanları, analiz laboratuvarı, satılması düşünülen işlenmiş ürün alanları ve hediyelik eşya satış birimleri ile bitki örneklerinin saklanacağı herbaryum ünitelerine de yer verilmesi gerekmektedir. Bu tıbbi bitkiler yanında ilçe halkı tarafından doğadan toplanıp gıda olarak tüketilen bitkiler ve bu bitkilerden üretilen ürünler de bu alanlarda alternatif yiyecek olarak sunulabilir.³² Haymana'nın bağlarında yetişen üzümlerden yerel olarak üretilen "koruk suyu" turizme katılabilir.

Endemik Bitkiler ve Endemik Bitkiler Turları

Türkiye'de yapılan botanik turları içinde "Likya Botanik Turu", "Antalya Botanik Turu" Akdeniz bitkilerini tanımak amacıyla düzenlenmektedir. Endemik bitkileri görmek için düzenlenen turlar, endemik bitkiler turu olarak adlandırılmaktadır. Ülkemizde dikkat çeken endemik bitki turlarına konu olan endemik bitkilerden Doğu Anadolu ve Akdeniz bölgelerinde görülen ters lale veya ağlayan gelin olarak bilinen (*Fritillaria imperialis L.*) ve (*Fritillaria carica Rix*) ile Muş lalesi (*Tulipa sintenisii Baker*) turizmde çok ilgi gören örnekler olarak verilebilir. Köyceğiz çevresinde yetişen eski jeolojik dönemlerden beri yaşamını sürdüren bir endemik bitki olan ve yöresel olarak günlük ağacı olarak adlandırılan *Liquidambar orientalis L.*'i görmek için Sığla ormanlarına yürüyüş turları yapılmaktadır. Paleoendemik bir tür olan bu bitki adına ayrıca Dalaman'da her yıl "*Kültür, Turizm, Sığla Kaplıca Festivali*", Köyceğiz'de "*Sığla*

[32] Sarper ve ark., 2009; Köroğlu, 2016

Festivali” düzenlenmektedir.³³

Gölbaşı Sevgi Çiçeği (*Centaurea tchihatcheffii*) 2018 yılında coğrafi işaret almış, kültür çalışmalarıyla başarı elde edilmiş ve tahsis edilmiş alanda geniş bir popülasyona ulaşılmıştır. Ankara'nın endemik bitki zenginliği içinde yer alan bir diğer tür, 1989 yılında Haymana'nın Sındıran (Yenice) köyünden ilk defa dünyaya tanıtılan ve popülasyon bilgileri 2021-2022 yıllarında tespit edilen nadir endemik bir bitki olan Haymana Zarif Akyıldızıdır (*Ornithogalum demirizianum*).

Kültür turizmi kapsamında değerlendirilecek hedef bitki Haymana Zarif Akyıldızı, ülkemizde de farklı örneklerini gördüğümüz şekilde Gölbaşı Sevgi Çiçeği ve Polatlı endemikleriyle birlikte endemik bitki turizminde değerlendirilebilir (Tablo 2). Gölbaşı, Haymana ve Polatlı çevresinde yaşayan yedi endemik takson içinde sadece Haymana Zarif Akyıldızı monokotil bitkidir ve geofit özellik gösterir, diğer altı takson ise dikotil bitkidir. Geofit özelliği nedeniyle yaşamının uzun kısmını toprak altında geçirdiği için Haymana zarif akyıldızının çiçekli kalma zamanı diğer taksonlara göre daha kısadır, ancak Mayıs ayında gerçekleştirilecek bir endemik bitki gözlem rotası ile bu üç ilçenin doğasında yetişen altı taksonu yerinde görmek mümkün olacaktır.

Tablo 2. Haymana, Gölbaşı ve Polatlı'da yetişen endemik taksonlar ve çiçeklenme dönemleri		
Endemik tür	Çiçeklenme dönemi	Doğal yaşam alanı
<i>Ornithogalum demirizianum</i> (Haymana Zarif Akyıldızı)	Nisan-Mayıs	Haymana
<i>Centaurea tchihatcheffii</i>	Mayıs-Haziran	Gölbaşı
<i>Achillea ketenoglui</i>	Mayıs	Polatlı
<i>Aethionema turcicum</i>	Mayıs-Haziran	Polatlı
<i>Astragalus kochakii</i>	Haziran-Temmuz	Polatlı
<i>Astragalus physodes subsp. acıkırensis</i>	Mayıs-Haziran	Polatlı
<i>Salvia aytachii</i>	Mayıs-Temmuz	Polatlı

Tarih ve doğanın içi içe olduğu bir kültür yolunun oluşturulması ve bu yol ile ziyaretçilerin Haymana'da belli aktivitelere katılması ve belli başlı sosyal or-

[33] Sayılan 2009; Doğaner, 2019

tamları bir arada paylaşımlarının sağlanması önemlidir. Bu kapsamda hedef, Gölbaşı Sevgi Çiçeğinde olduğu gibi endemik tür olan Haymana Zarif Akyıldızının ve Polatlı endemiklerinin habitatında korunması (*in-situ*) ve çoğaltılması çalışmalarının başlatılması ve sürdürülmesi olmalıdır.

Sonuç

Sağladığı alternatiflerle doğal kaynaklara dayalı turizm türleri olarak kültür ve doğa turizmi kapsamında değerlendirilen botanik turizminin, turist sayısının az olmasına karşın, gelirlerinin diğer turizm alanlarına göre daha yüksek değerler gösterdiği bilinmektedir. Bu kapsamda bir botanik bahçesinin oluşturulabilmesi için akademisyenler ile yerel yönetim birimleri ve halkın birlikte çalışması ve bu kavramlara birlikte sahip çıkması gerekmektedir.

Tıbbi ve aromatik bitki yetiştiriciliği alanında uzmanlaşmış ziraat mühendisleri, peyzaj mimarları ve eczacılar ile akademisyenlerin yerel yöneticilerle birlikte tasarlayacakları “*Haymana Tıbbi Bitki Bahçesi*” termal turizmin önemli bir merkezi olan Haymana’da, termalden şifa almak için gelen hastalara ve turistlere, otel ortamının dışında rahatlamak, enerji toplamak, kendilerini doğayla buluşturmak, bilgilenmek ve yerinde üretilmiş değerli ürünlere ulaşmak için bir imkân sunacaktır. Tasarlanan bu alan, ziyaretçilere yıl boyunca değişen vurgularla muhteşem bir bitki çeşitliliğine tanık olmaları için de ayrıcalıklı bir ortam sağlayacaktır.

Haymana’ya Ankara’dan hem Konya yolu üzerinden Gölbaşı güzergahı hem de Eskişehir yolu üzerinden Polatlı güzergahıyla ulaşılabilir. Ankara’ya özgü farklı endemik taksonların görülmesi için Haymana, gelişmiş yatak kapasitesi imkanları sayesinde konaklanabilecek, alternatif endemik bitki turizmi imkanı sağlaması açısından da değerlendirilebilecek bir özelliğe sahiptir. Hem endemik bitki yolu hem de tarihe uzanan bir alternatif turizm seçeneği sunması açısından botanik ve tarihin bir arada değerlendirilip kaplıca imkanlarından yararlanılacak hafta sonu turizmi, Haymana’ya olduğundan daha fazla ilgi duyulmasına olanak sağlayacaktır. Bu doğrultuda Gölbaşı güzergahı ile gerçekleştirilecek turun Gölbaşı Sevgi Çiçeği (*Centaurea tchihatcheffii*) ile başlayıp, Hititlerden kalan Gavur Kalesi ziyaretinden sonra Haymana’ya girişte Sakarya Meydan Savaşı’nın geçtiği alanlara yapılacak tarihi bir rota izlenebilir. Çalış Mahallesi Atatürkevi ve Sındıran (Yenice) Mahallesi Haymana Zarif Akyıldızı (*Ornithogalum demirzianum*), Sakarya Muharebesi Tarihi Milli Parkı, Mangal Dağı Şehitliği, Kışla Hastanesi Şehitliği, Şehit Binbaşı Hüseyin Avni Alparslan Şehitliği, Eski Çaldağı İlkokulu olan şimdi ise Haymana Ziyaretçi Tanıtım Merkezi olarak işlev veren müze alanının görülmesinden sonra termal otellerden birinde gece konaklaması, Ankara’ya yakın ama Ankara’dan uzakta geçirilecek ilk günün sonunda ayrıcalıklı bir fırsat olacaktır. Ertesi gün ziyaret edilen tıbbi bitki bahçesi ile sunduğu görsel ortam ve doğal ürünlerin satın alınma imkanından sonra Polatlı’ya doğru yola çıkılması. Polatlı’da (Ast-

ragalus physodes subsp. acıkırensis, Aethionema turcica, Astragalus kochakii, Salvia aytachii (Resim 15) ve Achillea ketenoglui) tanımlanmış endemik türler ile Kartal Tepe, Dua Tepe, Mehmetçik Anıtı, Basri Kale Tepe mevzileri, Gordion'da Kral Tümülüs'ü, Malı Köy Tren İstasyonu ve Alagöz Karargah Müzesi ziyareti ile tamamlanacak bir hafta sonu kültür turu, hem Ankara'ya hem de bu üç ilçeye olan farkındalığı artırması açısından değer katacaktır.

Tarih, bitki ve kaplıca turizmini içeren bir hafta sonu tatilinde Haymana'da buluşmak üzere... ◇

KAYNAKLAR

Arslan, M., Barış, E., Erdoğan, E., Güvenç, A., Dilaver, Z. 2010. Bitki Temalı Parkların Çevre Turizm İlişkileri. I. Disiplinlerarası Turizm Araştırmaları Kongresi, 27-30 Mayıs, 2010, Nevşehir. S. 755-765. ISBN: 978-605-5681-66-1.

Arslan, M., Zeybek, O. 2019. Bitki Temalı Parklar. Bursa Uludağ Üngversitesi, Ziraat Fakültesi, Peyzaj Mimarlığı Bölümü, I. International Ornamental Plants Congress VII. Süs Bitkileri Kongresi, 9-11 Ekim 2019, Bursa, Zencirkıran, M. (Ed.), s. 741-749. ISBN: 978-605-031-323-9

Atça Tonbil, S. 2019. Türkiye’de Turizm Politikası ve Planlaması. T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, İktisat Politikası Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, Yılmaz, S. (Tez Danışmanı), İstanbul.

Cesur, E., Özer, Ç., Çeken, H. (2021), Alternatif Turizm Kapsamında Aromatik Turizm ve Gelişimi, Abant Sosyal Bilimler Dergisi, 21(3), 1055-1078. doi.org/10.11616/asbi.953932.

Chen, G., Sun, W. 2018. The role of botanical gardens in scientific research, conservation, and citizen science. *Plant Divers*, 40, 181-188. doi: 10.1016/j.pld.2018.07.006

Davis, P. H. 1965-1985. “Flora of Turkey and the East Aegean Islands” Vol. 1-9, Edinburgh University Press. Edinburgh.

Davis, P. H., Mill, R.R., Tan, K. 1988. “Flora of Turkey and The East Aegean Islands” Vol. 10, Edinburgh University Press. Edinburgh.

Demirezer, L.Ö., Ersöz, T., Saraçoğlu, İ., Şener, B., Yalçın, F.N. (2019). A’dan Z’ye Tıbbi Bitkiler. Tamamlayıcı Tıp Onayı ve Güvenli Kullanım Rehberi... Hayykitap-625, Hayat Güzeldir-86, İstanbul. ISBN: 978-605-7674-34-0

Demirezer, L.Ö., Ersöz, T., Saraçoğlu, İ., Şener, B., Köroğlu, A., Yalçın, F.N. (2021). A’dan Z’ye Tıbbi Yağlar ve Aromatik Sular. Tamamlayıcı Tıp Onayı ve Güvenli Kullanım Önerileriyle... Hayykitap-810, Hayat Güzeldir-99, İstanbul. ISBN: 978-625-7685-15-3

Devkota, H.P., Watanabe, M. 2020. Role of medicinal plant gardens in pharmaceutical science education and research: An overview of medicinal plant garden at Kumamoto University, Japan. *Journal of Asian Association of Schools of Pharmacy*, 9, 44-52.

Dilaver Z. 2017. Ankara'nın Botanik Turizmi Potansiyeli. International West Asia Congress of Tourism (Iwact'17) the Book of Full-Text, Alaeddinoğlu, F., Cihangir, E., Şeremet, M. (Edlr.) Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım, Çanak-kale, s. 556-569. ISBN:978-605-67761-8-2

Doğaner, S. 2019. Flora Turizmi: Orman, Çiçek ve İnsan. Üçışık Erbilen, S., Şahin, G. Editörler. Beşeri ve İktisadi Coğrafya Araştırmaları, Babil Basım Yayıncılık Tic. Ltd. Şti., İstanbul, 73-104.

Ekim, T. 2014. "Damarlı Bitkiler" Ed. Güner, A., Ekim, T. Resimli Türkiye Florası. Cilt 1, Nezhat Gökyiğit Botanik Bahçesi Yayınları, Flora Dizisi 2. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Genel Yayın No:3090: 159-162, İstanbul.

Ekim, T. 2019. Botanik Bahçeleri ve Önemi. Ed. Aksoy N., Aslan S., Güneş Özkan N. Ulusal Botanik Bahçeleri, Arboretumlar, Herbaryumlar ve Botanik Müzeleri Çalıştayı Bildiri Özetleri, 18-21 Nisan 2019, Düzce-Türkiye, Pelin Ofset Matbaacılık Ltd. Şti., Ankara.

Erbaş, A.E., Salt, E. 2020. "Rekreatif Alan" ve "Rekreasyon Alanı" Kavramlarının Mekânsal Planlar Bağlamında Değerlendirilmesi. 5(1), 13-26.

Erik, S., Akaydın, G., Göktaş, A. 1998. "Başkentin Doğal Bitkileri" ANÇEVA Ankara Valiliği Çevre Koruma Vakfı Başkanlığı. Ankara Üniversitesi Basımevi. Ankara.

Güner, A., Aslan, S., Ekim, T., Vural, M., Babaç, M.T. (edlr.), 2012. "Türkiye Bitkileri Listesi (Damarlı Bitkiler)" Nezhat Gökyiğit Botanik Bahçesi ve Flora Araştırmaları Derneği Yayını, Flora Dizisi:1, İstanbul.

Güner, A., Özhatay, N., Ekim, T., Başer, K.H.C. 2000. "Flora of Turkey" Volume 11, Edinburgh University Press. Edinburgh.

Koroğlu, A. 2012. Ankara'da Yayılış Gösteren Endemik Bitkiler. TÜBA-KED, 10, 165-174.

Koroğlu, A. 2016. Ankara'nı Floristik ve Etnobotanik Özellikleri. Cumhuriyetin 90. Yılında Başkent Ankara ve Ankara Üniversitesi, Ertan, T.F. (Yayına hazırlayan), Ankara, Ankara Üniversitesi Yayınları No: 493, 169-187. ISBN: 978-605-136-248-9

Koroğlu, A. 2021. Türkiye'nin Tıbbi Bitki Zenginliği. Saraçoğlu, İ. Editör. Doğal Kaynaklı İlaçlar. 1. Baskı, Ankara, Türkiye Klinikleri, 9-13.

Köroğlu, A. 2022. Son Kale Haymana. Özkan, T. Editör. Bizim Ankara, Güven Dinçer'e Armağan. 1. Baskı, Ankara, Alter Yayıncılık Ltd. Şti., 232-239.

Özgenç, C., Mesci, M. 2020. Botanik Turizm Bağlamında Botanik Bahçesi Kurulumuna Yönelik Paydaş Görüşleri: Gümüşova Örneği. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 21(2), 238-257. DOI: 10.37880/cumuiibf.670167

Sarper, F., Akaydın, G., Şimşek, I., Yeşillada, E. 2009. An Ethnobotanical Field Survey in the Haymana District of Ankara Province in Turkey. Turkish Journal of Biology, 33(1), 79-88. doi:10.3906/biy-0808-28

Sayılan, H. 2009. Endemik Bir Bitki Türü Olan Muş Lalesi'nin (Tulipa sintenisii Baker) Botanik Turizmi (Bitki Gözlemciliği) Amaçlı Değerlendirilmesi. Ankara Üniversitesi Türkiye Coğrafyası Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÜCAUM), V. Ulusal Coğrafya Sempozyumu 2008 (16-17 Ekim 2008), Bildiriler Kitabı, Ankara.

Türk, Z., Tokmak, M., 2017. Sürdürülebilir Turizm Kapsamında Alternatif Turizm Çeşidi Olarak Eko-Turizm: Marmaris İlçesi Örneği. TURAN-SAM: TURAN Stratejik Araştırmalar Merkezi TURAN-SAM Uluslararası Bilimsel Hakemli Dergisi, 9(36), 104-108. ISSN: 1308-8041

Vural, M. 2022. Ankara'nın Tehdit Altındaki Endemik Bitkileri ve Koruma Çalışmaları. T. Editör. Bizim Ankara, Güven Dinçer'e Armağan. 1. Baskı, Ankara, Alter Yayıncılık Ltd. Şti., 173-182.

Zhang, L., Wei, D., Hou, Y., Du, J., Liu, Z., Zhang, G., Shi, L. 2020. Outdoor Thermal Comfort of Urban Park-A Case Study. Sustainability, 12, 1961; doi:10.3390/su12051961

WEB SİTELERİ

<https://ankara.ktb.gov.tr/TR-152772/haymana.html> Erişim Tarihi: 13.02.2023

<https://arastirma.tarimorman.gov.tr/batem> Erişim Tarihi: 06.03.2023

<https://atib.ogm.gov.tr/SitePages/OGM/OGMDefault.aspx>
Erişim Tarihi: 06.03.2023

<https://www.atlasbig.com/tr/ankaranin-ilceleri> Erişim Tarihi: 23.02.2023

<https://eczacilik.cu.edu.tr/cu/fakultemiz/ali-nihat-gokyigit-tibbi-ve-aromatik-bitkiler-bahcesi> Erişim Tarihi: 06.03.2023

<https://extension.mmsu.edu.ph/news/show/234/a-herbal-garden-is-all-we-need> Erişim Tarihi: 22.02.2023

<https://www.icimod.org/activities/herbal-garden-establishment/>
Erişim Tarihi: 22.02.2023

<https://keukenhof.nl/en/> Erişim tarihi: 15.02.02023

<https://www.kew.org/> Erişim Tarihi: 22.02.2023

<https://www.mainau.de/en/welcome.html> Erişim tarihi: 15.02.02023

<https://www.ngbb.org.tr/> Erişim tarihi: 01.03.2023

<https://visitleuven.be/en/botanical-garden> Erişim tarihi: 20.02.2023

<https://ztbb.org/> Erişim Tarihi: 22.02.2023

<https://www.zuerich.com/en/visit/attractions/town-of-roses-rapperswil>
Erişim Tarihi: 22.02.2023

Murat GENCER

İşadamı / Girişimci

Çalıştayın başından itibaren tüm katılımcı arkadaşlarımız onlarca proje sundu ve önerilerini yaptı. Her konu başlı başına işlenip projelendirilip başarılı olacak konular. Termal, tarih, tarım ve hayvancılık, dini ve kültürel olgular. Ama önemli bir konu atlandı; lojistik. Özellikle yeni yapılan yolun Haymana için lojistik durumu değerlendirilebilir.

Önemli konulardan bir tanesi de nasıl proje yapabiliriz? Bu projelere nasıl finansman sağlayabiliriz? Bu tarz planlamalarda en baştan itibaren mali ve akademik boyut bütün yönleri ile değerlendirilip, format oluşturup organize edilmelidir.

Proje hazırlamak ve sonuçlandırmak için elde edilmesi gereken önemli konulardan birisi de hangi kaynakları kullanacağız ve bu kaynaklara nasıl ulaşacağız? Burada konuşulan birçok konu ulusal ve uluslararası ajans projelerine uygundur. Ajanslar ile yakın iletişim kurup onların da desteği ile birçok konuda proje hazırlanabilir. Bazılarına örnek verecek olursak; kırsak kalkınma, hayvansal ve bitkisel ürünlerin üretimi, toplumun yararlanacağı bütün projeler Türkiye, Avrupa, Amerika ve Asya'daki ajanslar tarafından desteklenmektedir.

Kamu kurumlarının destek ve teşvikleri ile özel sektörün İlçeye çekilmesi de, birçok iş kolu sağlayacağı gibi üretimi arttıracaktır.

Haymana genelinde düşünüldüğünde üretim, depolama, paketleme gibi iş kollarının yararlı olacağını düşünüyorum. ◇

DEĞERLENDİRME

Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU
Enver YURTDAŞ

Prof. Dr. Orhan KURTOĞLU

Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi /
Rektör Yardımcısı

İki günlük bir süre içerisinde yaklaşık 40 katılımcı ile yoğun bir çalıştay gerçekleştirdik. Çeşitli üniversitelerden gelen hocalarımız ile adeta bir sempozyuma dönüştü etkinliğimiz. Son derece kıymetli sunumlar dinledik. Bütün hocalarımız, ciddiyetle hazırlanarak sunumlarını gerçekleştirdiler. Bu yüzden tüm hocalarımıza teşekkür ediyorum. Hocalarımız büyük emek verdiler, birçok hocamız Haymana'yı ilk defa çalıştı, belki de ve ilk defa Haymana'ya geldi. Ama hocalarımız turistik bir geziye gelir gibi değil, hazırlanarak gelmişler. Bu durum beni çok mutlu etti.

Açılış toplantısında Rektörümüzün de ifade ettiği gibi bu çalıştay bir başlangıç toplantısı. Bugün burada her şeyi halledip gitmiş değiliz. Haymana için ne yapabiliriz sorusuna cevap verebilmek için bir yol haritası belirledik. Burada konuşulanları somutlaştırmak için de elimizden geleni yapacağız. Biz Hacı Bayram Veli Üniversitesi olarak buradayız, ancak diğer üniversitelerden katkı sağlayacak olan bütün hocalarımızı bekleriz. Birlikten kuvvet doğar ilkesi ile kısa sürede ve etkili çalışmalar yapmak mümkün, iş birliğine açık olduğumuzu ifade etmek isterim.

Son olarak ise Haymana Belediyesi'ne bize sundukları imkândan dolayı teşekkür ediyor, herkese saygılarımı sunuyorum. ◇

Enver YURTDAŞ

Haymana Belediye Başkan Yardımcısı

Öncelikle Belediye Başkanımızın tüm katılımcılara selamlarını ve teşekkür mesajını iletmek istiyorum. Bildiğiniz gibi Belediye Başkanımız açılışta aramızdaydı, açılış konuşmasını yaptı ve babasının sağlık problemleri nedeniyle aramızdan ayrılmak zorunda kaldı. Ayrılırken de Çalıştaya ev sahipliği ve bu değerlendirmeyi yapma görevini bize tevdi ettiler. Biz de elimizden geldiğince bu görevi yerine getirmeye çalıştık. Bir kusurumuz, eksiklerimiz olduysa siz saygıdeğer katılımcı ve konuklardan af diliyoruz.

Çalıştay süresince Ankara İl Kültür ve Turizm Müdürümüz bizimleydi. Keza Ankara Büyükşehir Belediyesi Daire Başkanı Bekir Bey de aynı şekilde mesaisini bizlere ayırdı ve iki gün boyunca Çalıştay'a önemli katkılarda bulundu. Ve birbirinden kıymetli diğer konuklarımız ve akademisyenlerle iki gün boyunca Haymana'yı tüm yönleriyle konuştuk.

Haymana Belediyesi olarak tarihi ve kültürel değerlerimizi koruyup geleceğe aktarmak ve İlçe turizmimize katkı sunmak için birçok çalışma yapıyoruz. Zarif çiçeğimizin, mağara, kale ve tarihi eserlerimizin turizme kazandırılması; termal suyumuzun tanıtımı, kadın kooperatiflerinin desteklenmesi, yaygınlaştırılması ve yöresel lezzetlerimizin tescili gibi birçok konuda çalışmalar sürdürüyoruz. Bu çabalarımıza destek bulmak adına Ankara'daki üniversitelerin kapılarını da aşındırıyoruz.

Ülkemizin en büyük sorunu göç... Bu sorunun en bariz örneği İlçemizde görülmektedir. Hemşehrilerimiz modern göçebelik yaşıyorlar. Yazın yüz bine yaklaşan nüfusumuz, sonbahar aylarından itibaren yirmi binlere kadar düşüyor. Belediye Başkan Yardımcılığı görevimden önce Haymana'da uzun yıllar öğretmen ve İlçe Milli Eğitim Müdürü olarak görev yaptım. O zamanın Ankara Milli Eğitim Müdürü'nün bizlerle yaptığı bir toplantıdaki şu tespitini unutmuyorum; *"Ankara'nın eğitim sorununu çözmek için öncelikle Haymana'nın eğitim sorununu çözmemiz gerekir. Burada öğrenciyi, öğretmeni tutabilmemiz gerekir. Yoksa sürekli kısır bir döngüde dolanıp dururuz."* demişti. Ben de bu tespite ilave olarak diyorum ki herşeyden önce insanları doğduğu topraklarda tutmak lazım. Ekmeği, aşı doğduğu yerde bulamayan insanlarımız köylerini, şehirlerini terk ediyor. Öncelikle yapılması gereken insanlarımıza doğduğu yerde aş, iş verip, çocuklarına kaliteli eğitim imkânları sunmak olmalı. Göçün önüne ancak bu şekilde geçebiliriz. Göçü azaltabilip kırsala dönüşü sağlayabildik mi işte o zaman plan program yapmaya, bu plan ve programları sağlıklı bir şekilde uygulamaya başlarız. Yoksa yapılacak hiçbir plan tutmaz, tutmuyor da. Bunun da yolu kalkınmayı kırsaldan başlatmaktır. Kalkınmanın Haymana'dan

başlaması için de Ankara'daki üniversiteler ve Büyükşehir Belediyesi başta olmak üzere tüm kesimlerin buraya yönelik yapacakları proje ve çalışmalarla bize destek olması gerekiyor. İşte tam da bu konuda, Rektörümüz Yusuf Hoca'nın dile getirdiği "Haymana Kalkınma Modeli"ni geliştirmek için yapılan bu Çalıştay anlamlıdır.

Bizler de Çalıştay süresince sunumlardan birçok yeni bilgiler edindik, notlarımızı aldık. Burada konuşulanların bir kısmını dahi gerçekleştirsek Haymana için çok büyük bir iş gerçekleştirmiş olacağız. Bu yüzden üstümüzde de ağır bir yük var. Yarından tezi yok hemen harekete geçmeliyiz. Çalıştay'da tartışılan, değerlendirilen başlıklar ışığında yapılacak çalışmalara biz Belediye olarak öncülük etmeye, elimizden gelen her türlü desteği sunmaya hazırız.

Bu süreçten sonra Çalıştay'daki sunum ve tavsiyelerin, Belediye ve Üniversite birlikteliğinde oluşturulacak bir komisyon nezaretinde somutlaştırması, belirlenecek çerçeve içerisinde de çalışmaların bir an önce projelendirilip icraata dönüştürülmesi temennimizdir. Biz buna hazırız... ◇

GÖRSELLER

GEÇMİŞİN İZİNDE GELECEĞİN PEŞİNDE HAYMANA ÇALIŞTAYI |
6 - 7 OCAK 2023

Çalıştay Süreci

Haymana Belediye Başkanı Özdemir Turgut ve Başkan Yardımcısı Enver Yurtdaş 16 Mart 2021 tarihinde Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yusuf Tekin'i ziyaret etti.

Haymana Belediye Başkan Yardımcısı Enver Yurtdaş 9 Haziran 2022 tarihinde Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü Prof. Dr.Yusuf Tekin'i ziyaret etti.

26 Temmuz 2022 tarihinde Hacı Bayram Veli Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Yusuf Tekin ve akademisyenlerden oluşan heyet Haymana'yı ziyaret etti. Belediye ve Üniversite arasında yapılacak çalışmalarla ilgili toplantı yapıldı. İlçenin tarihi ve kültürel mekanları ziyaret edildi.

Haymana Belediye Başkan Yardımcısı Enver Yurtdaş ve beraberindeki heyet Hacı Bayram Veli Üniversitesini ziyaret edip Çalıştay ile ilgili istişarelerde bulundu.

Açılış Konuşmaları

1. Oturum

2. Oturum

3. Oturum

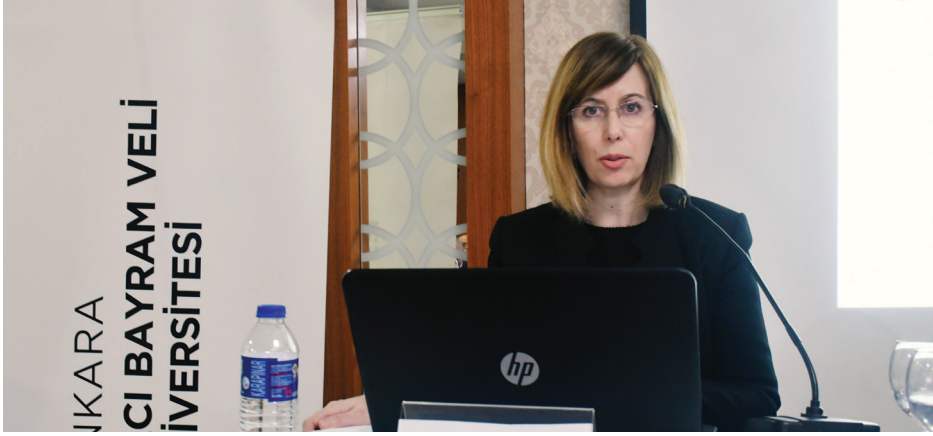

4. Oturum

5. Oturum

6. Oturum

7. Değerlendirme

